

Kocsis Katalin

Nagykanizsa 100 zenei emlékhelye

Ebben a házban született

FARKAS FERENC

1905 - 2000

Kossuth-díjas,
a XX. század kiemelkedő
magyar zeneszerzője

Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata
2001

Kocsis Katalin
Nagykanizsa 100 zenei emlékhelye

Kocsis Katalin

**Nagykanizsa
100 zenei emlékhelye**

Nagykanizsa 2009

Megjelent
Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata Kulturális Alapja
támogatásával

Technikai szerkesztő:
Tábori Zita

Az emlékhelyek képeit készítették:
Hodák Sándor
Kocsis Katalin

A borítón:
Ivánkovits Ferenc zeneiskolai igazgató, Farkas Ferenc zeneszerző és Nagy
Lajos városi tanácselnök Farkas Ferenc szülőháza előtt, 1965 decemberében
(lásd: Vörösmarty utca 36.)

ISBN
978-963-9782-09-9

Kiadja a Czupi Kiadó
8800 Nagykanizsa

Nővérem, Kara Kocsis Gabriella (Kövér Ferencné) emlékének

Bevezetés

Nagykanizsa zenei útikönyvét tartja kezében a Kedves Olvasó, amelyben a várost egy új, eddig nem kutatott oldaláról szeretném bemutatni.

A kötet a mai utcanevek betűrendjében tárgyalja száz – egykori és mai – kanizsai épület zenei vonatkozásait. A teljes kép kedvéért a legtöbb esetben szót ejtek magáról az emlékhelyről: építészeti jellemzőiről, tervezőjéről, a hozzá kapcsolódó nem-zenei, várostörténeti tudnivalókról. Az épületek azonosítását kis képek segítik, amelyek a helyszín *mostani állapotát* mutatják.

A ma is létező, vagy egykori épületek zenei kötődéseiből kirajzolódik a város zenetörténete, annak is leginkább az 1860-as évektől a második világháború végéig tartó korszaka. Azért éppen az 1860-as évektől, mert Kanizsán 1862 nyarán jelent meg az első hírlap, amely a város zenei eseményeiről is tudósított. A korábbi évtizedekről, évszázadokról csak hézagos forrásaink vannak. Ilyenek például a város történetét más szempontokból taglaló művek utalásai, az 1945-ben megsemmisült városi levéltár anyagát még ismerők írásai és a Thúry György Múzeumban őrzött tárgyi emlékek.

Természetesen ahogy haladtam előre az időben, úgy szaporodtak a források. 1873-ban megjelent a város második hírlapja, s fennállásának végéig, 1922-ig módomban állt ugyanarról a zenei eseményről, kérdésről másik leírást is elolvasni s e kettőből szűrni le a tanulságokat. Együttal „testközelből” tapasztaltam, hogy az események rögzítésében, értelmezésében mekkora a sajtó felelőssége az utókorral szemben...

A kutatás során lassan elérkeztem ahhoz a korszakhoz, amelynek már kortárs tanúi is vannak. Itt köszönöm meg mindazoknak, akik megosztották velem emlékeiket.

Első helyen is Fentős Ferencnek, a városi zeneiskola nyugalmazott igazgatójának, aki több helyszínen és személy azonosításában segített, s szinte naponta új adatokkal, dokumentumokkal jelentkezett olyan lelkesedéssel, mintha csak a saját könyvét írta volna. Köszönetet mondok dr. Kígyóssy Lászlónénak, aki mentorom volt pályakezdő könyvtáros koromtól, s aki – mint a város jeles hangszerkészítő mesterének leánya, a hőskorát élő zeneiskola egykori kiváló növendéke, a Király-díjas vegyeskar tagja, rendezvények zongorakísérője s a városi könyvtár zenei gyűjteményének megalapozója – maga is részese Kanizsa zenei múltjának. Ő még Sterneck Zsigmondot és Hofrichter Emmát is ismerte...

Köszönöm dr. Gerő Katalinnak, hogy kapcsolatot teremtett Dános Lili zongoraművésszel, aki 1919/20-ban (!) csodagyermekként Nagykanizsán kezdett zongorázni tanulni. Lilike néninél 2009 szeptemberében tett látoga-

tásom nemcsak nagy élmény volt, hanem egy új ténnyel ki is egészítette a város zenei életéről eddig ismert képet. Maga Gerő Katalin pedig – a Zeneakadémia Baráti Körének titkáráként és a Magyar Haydn Társaság elnökségi tagjaként – főszerepet játszott abban, hogy Nagykanizsa gazdagabb legyen egy zenei emlékhellyel, Strém Kálmán szociológus és hangversenyrendező általa méltón megjelölt szülőházával.

Köszönöm a Farkas Ferenc Zeneiskolának, hogy búvárkodhattam régi dokumentumaik között. Az egyes épületek azonosításában és leírásában alapvető forrásnak bizonyult Tarnóczky Attilának a *Hol, mi? Kanizsai házak és lakói* címmel a *nagykar.hu*-n – számomra éppen időben – közzétett hatalmas várostörténeti munkája.

Hangsúlyosan köszönöm meg a Thúry György Múzeum és két munkatársa, Kunics Zsuzsa és Hohl Zoltán tartalmi és gyakorlati segítségét és egyúttal a képek közlésének lehetőségét is. Közülük számos most jelenik meg először nyomtatásban.

Hodák Sándor önzetlenül végigfényképezte szinte valamennyi helyszínt s fontos levéltári információkat is kibányászott.

Fényképekkel, dokumentumokkal és információkkal sokat segített Lévai Péterné (Izraelita Hitközség), Németh Andrea (Temetőgondnokság), illetve Charles Fejtő, Noll Katalin, Halász Gyula, Martonné Németh Mária. S fel sem tudom sorolni mindazokat, akik munkám során biztattak és érdeklődve várták a könyv megjelenését, amelynek nyomdai előkészítésében a fő érdem Tábori Zita kolléganőmé.

Remélem, hogy hozzájárulhattam a város történetéhez új ismeretekkel, új szempontokkal és a kötetet nemcsak a zenerajongók, hanem minden lokálpatrióta érdeklődéssel fogja forgatni és böngészni. S minthogy minden ilyen kutatás felső határa „a csillagos ég”, szeretném kérni az olvasókat, ha valamit máshogy tudnak, vagy új információik, dokumentumaik vannak, amelyek segíthetnek még teljesebbé tenni a képet, keressenek meg s osszák meg ezeket velem:

Kocsis Katalin
könyvtáros

Halis István Városi Könyvtár, Nagykanizsa
kataliszt@freemail.hu

Az emlékhelyek

Ady utca 1. Városházi bérház

A monumentális kétemeletes épület egykor a mellette álló városháza (lásd: Fő út 2.) bérháza volt. 1871/72-ben Berg Károly budapesti építész tervei szerint épült fel, a városházát közvetlenül megelőzően. A hosszan elnyúló épület két bejárata felett romantikus vasráccsal díszített erkélyek láthatók. Ma is, mint annakidején, földszintjén üzletek, emeletén lakások és irodák vannak.

Az 1880-as évektől nagyrészt ennek az épületnek a földszintjén működött a FISCHEL KÖNYVESBOLT, egy régi képeslap szerint ott, ahol ma a rövidáru üzlet található. Később kijebb, a városháza földszintjére, az Alt és Böhm cég üzletének helyére költözött, ezt is bizonyítja néhány régi képeslap.

A Fischel céget az 1850-es években Kanizsán letelepedő FISCHEL FÜLÖP alapította. A cég könyvkiadót, nyomdát (lásd: Szent Imre utca 2-4.) és könyvesboltot foglalt magában. 1873-ban Fischel Fülöp megindította a ZALA című megyei érdekű hírlapot, amelynek a cég több, mint három évtizeden át volt kiadója és nyomtatója. 1893-ban bekövetkezett halála után vállalkozását fia, FISCHEL LAJOS folytatta.

1944-ben Fischel Lajost és több családtagját elhurcolták. Életben maradt második felesége 1945-ben még meg tudta nyitni az üzletet a leégett városháza megmaradt földszintjén, de a bolt nem élte túl az államosítást.

A könyvesbolt profiljába kezdettől fogva zeneművek, kották is tartoztak. A Fischel család maga is zeneszerető volt, több tagja magas szinten muzsikált (lásd: Csengery út 22.). Akkoriban – bár intézményes zeneoktatás nem volt Kanizsán, de több magántanár működött – a polgári otthonok elengedhetetlen berendezési tárgya volt a zongora, népszerű volt a cimbalom és a társasélet szerves részét képezte a házimuzsikálás. Igényeinek kielégítéséhez nemcsak a Fischel, de a városban működő többi könyvesbolt is tartott kottákat. Korabeli újsághirdetéseik sokat elárulnak az akkori divatról, ízlésről, korszellemről. Legnépszerűbbek a különböző szintű műkedvelők számára készített, klasszikus művek könnyebb átíratait tartalmazó kiadványok voltak, de 1924-ben Ady Endre megzenésített versei is felbukkantak a kínálatban. Később – a konkurens könyvesboltokkal együtt – Fischelék is hirdették a különböző hangszeriskolákat, előadási darabokat az 1926-ban megnyitott Városi Zeneis-

kola (lásd: Királyi Pál utca 2.) növendékeinek. 1945 nyarán pedig megjelentek az orosz népdalok... A kották mellett árultak hangszerkellékeket, az 1920-as évek közepétől gramofonlemezeket is.

1912-ben a bérház emeletére költözött a RENDŐRSÉG. Korábban is a közelben, a városháza udvarán lévő melléképületben működtek. Az udvaron alakították ki az azóta már nem létező börtöncellákat is.

Ott tartották fogva 1920 nyarán a pénzhamisításért őrizetbe vett PESCHEK IGNÁCOT, aki kitűnő hegedűsként vált ismertté Kanizsán. Letartóztatása után néhány nappal egy óvatlan pillanatban a városháza Kazinczy – ma Ady – utcai kapuján át szökött meg először. Kiskanizsa felé rohanva a Király utca 10. alatt lévő Kohn-féle szappangyárban egy hatalmas, szennyvizet tartalmazó hordóba ugrott, de a buborékok elárulták, hogy a víz alatt kuporog. Második szökési kísérlete már sikeres volt (lásd: Erzsébet tér 9.).

A rendőrség más szálakon is kapcsolódott a város zenei életéhez. 1928 nyarán dr. Kálnay Gyula rendőrfőtanácsos szorgalmazására megalakult a RENDŐRDALÁRDA, amely az ország első és egyetlen rendőri kórusa volt. A Zalai Közlöny szerint jó hanganyagú férfikart LEHRMANN FERENC vezette. A következő évben már felkészültnek érezték magukat arra, hogy részt vegyenek az országos dalosversenyen, amelyet akkor Debrecenben tartottak. A verseny előtt nem sokkal azonban a belügyminisztérium letiltotta elutazásukat azzal az indokkal, hogy egyszerre annyi rendőr nem hiányozhat Kanizsáról. Valószínűleg ez az intézkedés szegte kedvét a kórusnak, mert a továbbiakban neve elűnt a város sajtójából.

1921-ben a bérház második emeletén bérelt irodát a Nagykanizsai Közművelődési Egyesület, amely különféle képzéseket hirdetett a városban: nyelvtanfolyamot, gyors- és gépirást, iparművészeti kurzust, gimnáziumi előkészítőt leányok számára és zeneiskolát. Az Egyesület adminisztratív igazgatója dr.

**Hangiegy-
uidonságok :**

Java Ananas
Ó Kutharlnai Dal és One-step
Rose of the Rio Grande
A magyar Mesélások
(Ady vers)
Tutankhámen Shimmy
La Java
Chaplin-Blues
Tango diamur

Fischel Fülöp Fiai
papíráruházában
NAGYKANIZSÁN

Zalai Közlöny 1924. április 8.

A Rendőrdalárda 1929 körül

Fenyves Ferenc tanár volt, róla FENYVES-ZENEISKOLÁnak nevezték Kanizsa első, 1920. szeptember 1-jével elindult intézményes zeneiskoláját. Rövid története során több épületben, bérelt helyiségekben működött. Első otthona a gőzfürdő egy udvari melléképületében volt (lásd: Kisfaludy utca 4.). Később magánházaknál, valószínűleg a tanárok lakásain oktattak, majd a Zrínyi utcában egy ötszobás házrészt (lásd: Zrínyi utca 49.) építettek erre a célra.

A városi bérház az 1950-es években a városháza megmaradt földszinti részével együtt műemléki védelem alatt állt. 1992-ben „helyi jelentőségű épület” besorolást kapott. 2004-ben a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Ady utca 5.

A jelenlegi épület emeletes elődét a XIX. század végén építették, majd valamikor az 1970-es, 1980-as években a földszintjéig visszabontva kétemeletessé alakították.

Itt, a Kaszinó (lásd: Ady utca 7.) tözsomszédóságában, ahol olyan sokszor fel lépett, egy szerény kis földszinti lakásban élt STERNECK ZSIGMOND muzsikus, gordonkaművész. Kanizsa 1906-os címtára rögzítette lakhelyét, s nekrológia is Kazinczy utcai – akkor így hívták az utcát – kis lakásáról emlékezik meg, ami valószínűleg ugyanez lehetett.

Eredeti neve Stern Zsigmond volt, a Sterneck nevet művésznévként használta, de később csak így emlegették. Az 1861 körül született csellista 1882-ben tűnt fel a helyi sajtóban, mint *köztünk élő kedves művész* (Zalai Közlöny 1882. jan. 15.), aki rendszeres közreműködője a városban rendezett hangversenyeknek. Az 1920-as évek elején hozzá gordonkaleckékre járó kamasz FEJTŐ FERENC (akkor még Fischel Ferenc) később így emlékezett rá *Budapesttől Párisig* című kötetében:

... évekig tanultam zongorázni, tehetségem azonban korántsem állt arányban a zeneművészet iránt tanúsított szeretetemmel. Ugyanez vonatkozott gordonkaleckéimre; egy Sterneck nevű idős ember volt a tanárom, a kis szobát, amelyben fogadott, régi hangversenyek plakátjai díszítették, a fényképek a fiatal Sternecket ábrázolták, az egykor diadalmas Mestert, kezében virágcsokorral, a bekeretezett sajkókivágások pedig a Bécsben, Prágában, Karlsbadban (a mai Karlovy Varyban) és Budapesten adott koncertjeiről szóltak. Vajon ennyi sok dicsőség után, hogyan feneklett meg az immár csenevész és vén oroszán abban a sötét szobában, ahol órákat adott?

Sterneck kitalált egy különös szerkezetet, amely a zongora- és gordonkatanulást volt hivatott megkönnyíteni. Velem azonban nem ért el sikert. A zeneórák csakhamar vitadélutánokká alakultak át, az élet értelméről elméledtünk.

Az agglegény Sterneck szerényen élt Kanizsán, amit valószínűleg azért választott lakhelyül, mert több rokona lakott a városban. Hangversenyekből, magántanítványokból tartotta fenn magát, nyaranta pedig külföldi fürdőhelyeken adott koncerteket.

Fejtő Ferenc részletes portrét ad az idős Sterneckről és lakásáról *Érzelmes utazás* című könyvében is:

Izgalmasan rendetlen volt a szobája. Két–három hegedű feküdt szanaszéjjel a zsámolyokon, a falakon fuvola, klarinét, trombita, oklevelek, kitiüntetések, babérkoszorúk. Az egyikken szalag: Dem braven Künstler, Elisabeth; a királynő ajándéka, akinek Ischlben játszott. Aranyozott keretben a képe; fiatalon, bársonykabátban, hátrafésült hajjal és Liszt Ferenc-i homlokkal áll rajta, hanyagul tartva hegedűjét. A szoba közepén nyitott zongora, teleszórva magasan kottákkal, a fal mellett harmónium és pianó.

Városi zeneiskolát (lásd: Királyi Pál utca 2.) csak 1926-ban alapítottak Kanizsán, ezért nagy jelentősége volt, hogy Sterneck a századfordulón hosszú évekig tanított zenét az izraelita hitközség által fenntartott kereskedelmi iskolában (lásd: Csengery út 10.). Növendékei minden évben hangversenyen mutatták be haladásukat, a tehetségesek más koncerteken is felléptek.

Sterneck Zsigmond azzal is béírta nevét Nagykanizsa kultúrtörténetébe, hogy ott volt a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör bölcsőjénél. Venczel Rezső főgimnáziumi zenetanárral együtt vezette a Kör rövid életű előde, az 1885 és 1890 között működött MAGYAR IRODALOM ÉS MŰPÁRTOLÓ EGYESÜLET által létrehozott szimfonikus zenekart. Ennek megszűnése után Sterneck férfikart alapított, amely 1895-től az akkor életre hívott, s később Zrínyi Miklós nevét felvett Irodalmi és Művészeti Kör dalárdájaként működött.

Sterneck Zsigmond művelt, sokoldalú muzikus volt. Gordonkajátékáról a színvonalas zenei élettel rendelkező Sopronban adott hangversenye kapcsán az ottani újság a következőképpen emlékezett meg:

Sok érdeklődéssel és művészi kíváncsisággal vártuk a pódiumra Sternecket, a kit a legjobb művészi hír előzött meg Sopronban és ő ezt a nimbuszt igazolta. Van élénk művészi fantáziája, erős és kitanult technikája, vonójának rendkívülien szép a járása, hangszerének pedig teljes, megigézően szép és mélységes a hangja. (Idézte: Zalai Közlöny 1897. jan. 30.)

A cselló mellett Sterneck remekül zongorázott, s a kereskedelmi iskolában hegedűt, fuvósokat és éneket is tanított: *az összes hangszereken való tökéletes otthonossága bámulatot keltett – jelent*

Sterneck Zsigmond

meg róla a *Zala aranykönyve* című kötetben közölt portréban. Szervezett, vezényelt s zeneszerzéssel is foglalkozott, több szerzeményét előadták a városban. Fejtő Ferenc is megemlékezett nagy műveltségéről és feltalálói szenvedélyéről – találmányait anyagi okok miatt nem tudta értékesíteni. Írt verset, tanulmányt, hangszeriskolát. Mindemellett szeretetreméltó, bohém ember volt, a társaságok kedvence. Újságcikkek mellett a *Zala aranykönyve* is feljegyezte róla, hogy tehetségét füttyművészként is kamatoztatta, önmagát zongorán kísérve, s *elbájolóan szép trillái, édes szava és staccatói méltán kelhetnének versenyre a ligetek dalosaival.*

Idős korára már csak alig néhány tanítványa maradt. *Milyen magányos lehetett a városkában – írta Fejtő –, amely megmosolyogta sántító járását, ihletett hadonászásait, az utcán tartott hosszú monológjait. Az utcagyerekek futottak utána s kiabáltak s ő csodálkozva emelte rájuk szemeit, mint egy más világból.*

Rövid betegség után hunyt el hatvanhat éves korában, 1927. december 7-én, az újság szerint szívrohamban. Fejtő megkockáztatta azt a feltevést, hogy éhen halt, mert az a szóbeszéd járta, hogy már napokon keresztül nem evett semmit. Az izraelita temetőben (lásd: Ady utca 74.) helyezték örök nyugalomra. Ingóságait elárverezték. Szellemi hagyatéka elkallódott, alakja feledésbe merült.

Sterneck Zsigmond jeltelen sírja

Ady utca 6.

1990 előtt ezen a helyen hét ablaktengelyes emeletes ház állott, amely valamikor az 1880-as években épülhetett az akkoriiban Kazinczyról elnevezett utcában.

Nagykanizsa 1937-es címtára szerint itt lakott és praktizált dr. STRÉM SÁNDOR. A zeneszerető fogorvos éppen ebben az időben volt tagja a ZRÍNYI MIKLÓS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR vegyeskarának, amely Ketting Ferenc vezetésével sikert sikerre halmozott, s 1940-ben a győri országos dalosversenyen elnyerte a KIRÁLY-DÍJAT. Dr. Strém akkoriban a *Zalai Közlöny*ben (lásd: Fő út 5.) több cikket is írt a kórus életéről a résztvevő hitelességével, sőt, a

városban zajló más zenei eseményeknek, hangversenyeknek is jó tollú krónikása volt.

1944-ben feleségével együtt a holokauszt áldozata lett, nevük olvasható a zsinagóga (lásd: Fő út 6.) udvarán felállított emlékművön.

A bal oldali emeletes épület volt az egykori Kazinczy utca 6.

Ady utca 7. Kaszinó székház

Az 1835-ben alapított KERESKEDELMI KASZINÓ székháza 1886-ban épült a lebontott ispita (kórház) és kápolnája helyére. A historizáló, eklektikus saroképületet Ludwig Schöne bécsi építész tervezte.

A kaszinónak kezdetben a város valamennyi előkelősége tagja volt – akkoriban a Vasemberházban (lásd: Erzsébet tér 1.) működtek –, az egyleti élet fejlődésével azonban mindinkább a zsidó értelmiség és pénzemberek klubjává vált. Keretében a tagok jól felszerelt könyvtárat is használhattak.

Dísztermében, fényesen berendezett helyiségeiben a kaszinóegyesület zártkörű társas délutánokat, estélyeket és a város számára nyitott hangversenyeket egyaránt tartott. Itt került sor az épületben működő rokon egyesületek – az Izraelita Nőegylet, az Izraelita Leányegylet és a Kereskedelmi Ifjak Önképző Egylete – rendezvényeire is, de a nagytermet alkalmanként vagy rendszeresen más intézmények, szervezetek is kibérelték.

A Kaszinó alapításának háromnegyedszázados évfordulójára készült jelentés jogosan rögzíthette a következő megállapításokat:

... mindenkor megfelelt annak a gondolatnak, amit a nagy Széchenyi a casinókról táplált. Kulturális tényező volt mindig. Míg egyrészt tagjainak kényelméről, szórakozásáról gondoskodni elsődrendű kötelességének tartotta, addig nem tévesztette szem elől a szórakozásnak nemes, művészi oldalát sem, mellyel gyakran egymaga nyújtott emberi élvezetet a város összes művelt polgárságának. Nem egyszer történt, hogy ilyen vállalkozása tetemes anyagi áldozatába került, de ez nem tartotta vissza attól, hogy adandó alkalommal újra hajlékot adjon a művészetnek és tudománynak. (Zalai Közlöny 1911. dec. 28.)

Az egyesület vezetősége hosszú időn keresztül bérleti sorozatokban rendezett hangversenyeket, de szép számmal kerültek sorra egyedi koncertek is. A lendületet csak az 1930-as évek elejének nagy gazdasági válsága törte meg.

A tükörteremben megvalósult zenei eseményeknek csak a felsorolása is hosszú oldalakat töltene meg, így emeljük ki a legfontosabbakat csoportokba rendezve.

Lássuk először a kor nagy külföldi muzsikusait, énekeseit fellépéseik időrendjében.

1887. április 2-án AUGUST WILHELMJ világlíró német hegedűművész előadásában – zongorakísérettel – Beethoven hegedűversenyének tapsolhatott a közönség. Az első bayreuthi ünnepi játékok koncertmestere átíratban a *Tűzvarázst* is eljátszotta Wagner: *A walkür* című operájából. Az ovációkat egy Liszt-rapszódia hegedű-változatával köszönte meg.

Rendszeres vendége volt Nagykanizsának – Práger Béla gyógyszerészhez (lásd: Király utca 41.) fűződő rokoni kapcsolata révén – ALFRED GRÜNFELD, korának egyik nagy zongoristája, aki a XIX. század utolsó évtizedében többször is koncertezett a városban. ALICE BARBI mezzoszoprán is többször járt Kanizsán a gelsei Gutmann család vendégeként (lásd: Erzsébet tér 11.). 1889-es hangversenyén a kanizsai OLLOP ERNŐ kísérte zongorán. Az esten ott volt a gimnazista Hoffman Sándor (lásd: Fő út 8.), aki HEVESI SÁNDORKÉNT írta be nevét a színháztörténetbe. Évtizedekkel később így emlékezett a hangversenyre:

...tizenhat éves voltam, amikor Barbi Alice énekelt Kanizsán, s azon az estén az ő Schubert- és Schumann-dalain keresztül egyszer és mindenkorra rájöttem, hogy mi az előadó-művészet. Ámbár a szókék voltak az ideáljaim, beleszerettem Barbi Alice fekete szeméibe, villogó fogsorába, még sötétsárga uszályos plüssruhája sem tudott kiábrándítani – még hajnali álmomból is felriadtam és zokogtam, amikor eszembe jutott, hogyan énekelte az "Armer Peters" harmadik strófáját, amelyre még ma is, majdnem ötven év után is úgy emlékszem, mint egy szépséges élményre, mely nem az agyvelőben raktározódik el, hanem a léleknek valami biztos, rejtett szögletében, s néha minden ok nélkül, nem mint halvány emlék bukkán fel az emberben, hanem mint forró, fényes könnyecsepp a szemben. (Színházi Élet 1935. 43. Az „Arme Peter” Schumann dala Heine versére, Op. 53 nr. 3.)

1901. február 1-jén EMIL SAURET hegedűművész a Kereskedelmi Ifjak Önképzőköre meghívására Mendelssohn hegedűversenyének eljátszásával nyújtott nagy élményt a Kaszinó közönségének. Zongorán BÖHM EMIL, az Irodalmi Kör dalárdájának karnagya kísérte. 1902. március 16-án egy volt Liszt-növendék, EMIL SAUER zongoraművész lépett fel a Kaszinóban, s csaknem két órás koncerttel kápráztatta el a hallgatóságot. *A közönség hatalmas éljen és tapsvihart előlegezett a művésznek, midőn az a pódiumon megjelent és a frenetikus tetszésnyilvánítás szűnni nem akaróan megújult a program minden száma után* – tudósított március 22-i számában a Zalai Közlöny. A pedagógusként is nagyszerű Sauer kanizsai ittléte idején meg-

hallgatta az akkor nyolc éves Pásztor Irmát – akkor még Pollák Irmát –, a zsinagóga (lásd: Fő út 6.) organistájának kislányát, akinek szép jövőt jósolt.

A külföldi vendégjárás az első világháború közeledtével majdnem teljesen abbamaradt. Az utolsó neves vendégek közé tartozott 1910-ben VALBORG SVÄRDSTRÖM. A svéd csalóány, akinek a háromvonalas „a” hang sem okozott nehézséget, mély érzésű előadóként Schubert, Schumann, Richard Strauss, Grieg dalait énekelte. Azért virtuozitását is bemutatta Adam: *A nürnbergi baba* című operájának nagy szoprán áriájában. A következő évben testvérével, SIGRIDDEL adott a Kaszinóban közös koncertet, akkor svéd népdalokat is énekeltek. *Együttesük frissen csengett s mennyei csengésű staccatokban reszketett, melyet bámulatos virtuozitással variáltak* – írta beszámolójában Lukács József, a gimnázium énektanára (Zalai Közlöny 1911. febr. 6.). 1938 februárjában ANNA-MARIA GUGLIELMETTI olasz koloratúr-szopránna, két hónappal később pedig GUILA BUSTABO olasz hegedűművésznek, Hubay Jenő egykori növendékének tapsolhatott a Kaszinó közönsége. S bár mindketten igazán kiváló művészek, akkori meghívásuk része volt a kor olasz-barát – és Mussolini-barát – politikájának.

Következzenek a Kaszinóban fellépő nagy magyar előadók.

WILT MÁRIA, az előnytelen külsejű, de pompás drámai szoprán hanggal megáldott énekesnő Bécsben született, azonban sokat énekelt a budapesti operaházban, magyar nyelven is. Egyik legjobb szerepe a rendkívüli technikai felkészültséget követelő Szilágyi Erzsébet volt Erkel Ferenc: *Hunyadi László* című operájában. 1888 novemberében megtartott kanizsai hangversenyén, amelyet az Izraelita és a Keresztény Nőegylet szép együttműködésben jótékony céllal rendezett meg, Szilágyi Erzsébet nagy, ún. *La Grange-áriájával* is elkápráztatta a közönséget. Elénekelte a *Casta diva* kezdetű híres áriát Bellini *Normájából*, s a lelkesültséget magyar dalokkal köszönte meg. Az énekesnőt a zenekedvelő gelsei Gutmann család látta vendégül.

A Kaszinó hangversenyeinek történetében külön fejezetet áll össze SZIGETI JÓZSEF hegedűművész szerepléseiből. Első alkalommal 1905-ben a Kereskedelmi Ifjak Önképző Egylete hívta Kanizsára a csodagyermeket, aki rokonságban állott Kanizsa jeles amatőr zongoristájával, BLUMENSCHNEIN VILMOSNÉVAL. Az édesapjával érkező kis művészt a Blumenschein család látta vendégül (lásd: Sugár út 12.), és korai kanizsai hangversenyein Blumenscheinné kísérte zongorán.

A kisfiú néhány nap múlva a Polgári Egyletben (lásd: Sugár út 3.) is fellépett. Kaszinóbeli hangversenyéről így tudósított a helyi sajtó:

A csodagyermek megjelenésétől mi mindig valami rendkívüli hatást várunk, de Szigeti Józsika nem csodagyermek, csak rendkívül rokonszenves

szép fiúcska, tengermély kék szemekkel és szőke hajjal. Tehetsége azonban korához képest túlméretezett. Nehézségek őreá nézve nem léteznek. Duplafofások, üveghangok, szédítő gyors variációk oly könnyűséggel pattannak ki húrjából, mintha az ilyen mesterséget tanulni sem kellene. Hogy az ő ifjú lelkéhez közelálló zenedarabokat mély érzéssel is tud játszani és nemcsak tökéletes technikával, azt megmutatta a „Moszkvai esték” c. zenedarab előadásával. Óriási hatást ért el mesterének, Hubay Jenőnek Csárdajeleneteivel. Ezek a dallamok a közönségnek jó ismerősei, a szédítő technikát és a szép előadást annál jobban tudja megbírálni, mennél jobban ismeri az előadott darabot. A fiatal művészt Blumenschein Vilmosné kísérte zongorán és ezt oly zenei intelligenciával és annyira kedvére tette a kis művésznek, hogy minden szám után nyílt színen kezet csókolt neki. Nem kell említenünk, hogy Szigeti Józsit a közönség tüntető tapsokban részesítette. (Zalai Közlöny 1905. márc. 4.)

1905 novemberében újra visszatért, amikor többek között mesterének, Hubay Jenőnek *Carmen-fantáziájával* kápráztatta el a hallgatóságot.

A kanizsaiak 1908-ban képet kaphattak, hogy tizenhat éves korára milyen fokra fejlődött a csodagyermek. Szigeti ekkor is a kaszinóban játszott és ismét Blumenschein Vilmosnéval.

1922-ben már mint a genfi zeneakadémia tanára jött el újra. Koncertje elé a kanizsaiak akkora lelkesedéssel néztek, hogy nagyobb teremben kellett volna megrendezni. A jelenlévők hallhatták tőle Bach *Chaconne*-ját is.

Utoljára 1937. április 11-én játszott Kanizsán, zongorán leendő veje, NIKITA MAGALOFF kísérte. Műsorán már Ravel, Sztravinszkij és Bartók művei is szerepeltek.

... az egész termet zsúfolásig megtöltő előkelő közönség nem bírt betelni azzal a művészettel, amelyet Szigeti játéka és tudása képviselt. Lelkesebb és melegebb ünneplést még alig látott Nagykanizsa – jelentette Kanizsa napilapja (Zalai Közlöny 1937. ápr. 13.). Az újságíró beszámolt arról a kedves epizódról is, amely komolyan meghatotta a művészt: a szünetben átadtak Szigetinek egy fényképet, amely őt ábrázolja rövidnadrágban, abból az időből, amikor mint „Szigeti Józsi” először játszott Nagykanizsán.

A két világháború közti időszak másik nagy hegedűse, KONCZ JÁNOS két alkalommal, 1921-ben és 1926-ban játszott a kaszinóban. 1921. május 18-i hangversenyének helyi szempontból legnagyobb értéke az volt, hogy zongorán dr. Balla János, a népszerű kanizsai orvos, egyúttal professzionális szintű zongoraművész (lásd: Erzsébet tér 14.) kísérte.

Nagy művésszé vált csodagyermeket 1924 karácsony délutánján hallhatott újra a kaszinó közönsége a tizenegy éves FÖLDES ANDOR személyében, aki

az Izraelita Nőegylet kultúrdélutánján szerepelt. *Zongorajátékának technikai virtuozitása kétségkívül korát messze túlhaladó magasfokú zenei érettségre vall. Különösen Beethoven Fis-dur szonátáját és Liszt Gnomenreigen-jét oly tökéletességgel adta elő, hogy a hallgatóság percekig viharosan tapsolt – írta beszámolójában a helyi kritikus (Zalai Közlöny 1924. dec. 28.).*

1922. április 1-jén, szombaton este, miközben a közönség a WALD-BAUER–KERPELY VONÓSNÉGYES hangversenyére tartott, terjedt el a városban IV. Károly magyar király halálhíre. A hangverseny nem maradt el, mert – ahogyan a kaszinóegyesület egyik vezetője fogalmazott –, a klasszikus zene, Schubert, Beethoven és Csajkovszkij nem méltatlan a gyászhoz.

Nem merünk itt az európaszerte híres mesterek bámulatos összjátékára, vagy művészetük tökéletességére dicsérő szavakat keresni, csak regisztráljuk a közönség hálóját irántuk, hogy Nagykanizsát fellépésükkel megtisztelték s azt a katharist, mely átrezgett mindnyájunk belsején, mikor átadtuk lelkünket a rája boruló varázsnak s éreztük azt az érthetetlen titokzatosságot, ahogy tisztulunk, gyógyulunk a benyomásoktól, mintha kivetettük volna magunkból mindazt, ami fáradt, kiélt és közönséges – summázta a koncertről szóló tudósítását a recenzens. (Zalai Közlöny 1922. ápr. 5.)

A Kaszinó csillagos órái közé tartozik DOHNÁNYI ERNŐ két fellépése. Dohnányit 1922-ben már hallhatták a kanizsaiak a Polgári Egyletben (lásd: Sugár út 3.). 1924. szeptember 26-án, majd 1926. április 30-án a Kaszinó bérletsorozatában is játszott. A Zalai Közlöny akkori, zeneileg is képzett szerkesztője, Kempelen Béla szerint első hangversenyének fénypontja saját szerzeménye, a *Ruralia Hungarica* volt: *A közönség lelkes ovációval ünnepelte úgy a zongoraművészt, mint a zeneszerzőt. Kápráztató technikája mindenkit magával ragadott, akik pedig a zenealkotásoknak mélyébe tudnak hatolni, azokat bámulatba ejtette a mesternek sajátos ritmusa, az alapgondolatoknak egybeépítése s a kifejezés bensősége. (Zalai Közlöny 1924. szept. 27.)*

1926-os koncertjére amerikai útja előtt került sor, akkor így magasztalta a helyi újság: *... bármennyire is szédítőek voltak glissandói és a leghalkabb pianissimókra letompított lágy futamai, bennünket mindezeknél sokkal jobban lenyűgözött játékmódora, ahogyan kifejezésre juttatta poéta lelkének minden gondolatát s játékának végtelen finomsága, mellyel az egyes hangok mintha nem kezei alól kerülnének ki, hanem csak reá lehelné azokat a klaviraturára. Így játszhatott valaha Chopin, a világnak eddig talán legnagyobb, legfinomabb, leglágyabb zongoraművésze! (Zalai Közlöny 1926. máj. 1.)*

Az 1920-as években több jeles operaénekes is adott koncertet a Kaszinó bérleti sorozataiban: MEDEK ANNA (1922), SZÉKELYHIDY FERENC és

A NAGYKANIZSAI CASINO
1927. évi
művészestély sorozata

I. HANGVERSENY

1927. évi január hó 19-én
a CASINO nagytermében

**Relle Gabriella
és Palló Imre**

a magy. kir. Operaház művészeinek
hangversenye

Zongoránál: Balla János dr.

Ülőhelyek: 3 pengőtől
5 pengőig, belépőjegy
1 pengő 60 filler.

Kezdeté pont 9 órakor

Jegyek SZERB Ernő
üzletében (Csengery-ut
6. sz.) előre válthatók.

1927. évi február hó 12-én
szombaton este 9 órai kezdettel tartja
a CASINO disztermében

dr. Orováné Bodó Klára

ÁRIA ÉS DALESTÉLYÉT

**Zongoránál: Blumenschein
Vilmosné és dr. Balla János**

Helyárak: P. 1'25-től P. 3'50-ig

Jegyek elővételben Szerbnél (Csengery-ut)

Korabeli plakátokon helyi zongorakísérők

MARSCHALKÓ RÓZSI (1922), BURIÁN KÁROLY (1923), BASILIDES MÁRIA és FARKAS SÁNDOR (1923), ANDAY PIROSKA (1925), RELLE GABRIELLA és PALLÓ IMRE (1927). 1924 decemberében ALPÁR GITTA és ZÁVODSZKY ZOLTÁN közreműködésével koncertszerű előadásban, zongorakísérettel hangzott fel Mozart: *A színigazgató* című kisoperája. A közreműködő művészek a műsor első részében válogatott áriákat énekeltek. E hangversenyek többségének zongorakíséretét is dr. Balla János látta el. A kiváló énekesek mindegyike rendkívül színvonalas műsorral állt közönség elé; nemcsak operaházi szerepeik legnépszerűbb áriáival és köztük néhány ritkán hallható „csemegével”, hanem a dalirodalom remekeivel. Ugyanakkor megállapítható, hogy az új magyar zenével vidéken nem mertek kísérletezni. Palló Imre még a Hány Jánosból sem énekelt, pedig alig egy éve az ő főszereplésével került sor az ősbemutatóra; kanizsai koncertjén a magyar zenét Murgács Kálmán egy dala képviselte...

Lehet, hogy MEDGYASZAY VILMA, Bartók és Kodály dalainak nagy kortárs interpretátora ezt pótolta, amikor 1925 májusában héttagú társulatával a Kaszinó színpadára lépett. Sajnos a Zalai Közlöny, amely e rendezvény

MEDGYASZAY VILMA
művészestélye

Zalai Közlöny
1925. máj. 28.

reklámja kapcsán közölt lapjain először fényképet, magáról a koncertről csak minden konkrétum nélküli sablonos mondatokat írt.

A nagyterem színpada fontos bemutakozási lehetőségét nyújtott a városban élő és működő muzikusok számára is.

Az 1920-as években a kaszinó házi zongoraművészenek számított a már többször említett dr. BALLA JÁNOS. Sok nagy művészt – énekeseket és hangszereseket egyaránt – ő kísért zongorán. 1922-ben a nagyszerű szombathelyi hegedűművész, BÁRDOS ALICE koncertjén, ahol szólószámot is játszott, ő szólaltatta meg először a kaszinó új hangversenyzongoráját.

A városban élő hivatásos művészek közül különösen emlékezetesek Pásztor Irma – 1921 után FÁBIÁNNÉ PÁSZTOR IRMA – hangversenyei. A zsinagóga organistájának tehetséges leánya Thomán Istvánnak, Liszt Ferenc egyik utolsó tanítványának növendéke volt. Már kislányként is zongorázott itt, s miután zongoraművész-tanárként szülővárosában telepedett le, több szólóestet adott a kaszinóban. 1911-ben Böhm Emil, az Irodalmi és Művészeti Kör dalárdájának karnagya itt szervezte meg azt az emlékezetes hangversenyt, amelyen a tizenhét éves művésznő országos visszhanggal játszotta el Schumann a-moll zongoraversenyét a székesfehérvári zenekar közreműködésével, FRICSAY RICHÁRD vezényletével. Néhány nappal korábban adott szólóestje kapcsán a Zalai Közlöny leszögezte: [Pásztor Irma] *játékából egy művész határozott biztos tudása hirdette, hogy ő többé már nem az, kiben a kanizsaiak a csodagyermeket éveken át csodálták, hanem egy kész művész, kinek minden billentése a zongorán sajátos és egyéni, művészetének meggyőző erővel ható érvei.* (Zalai Közlöny 1911. febr. 27.)

1923-ban adott szólóestjén hatalmas programot játszott végig:

F. Pásztor Irma zongora estélye. A kanizsai közönség nagy várakozással tekint F. Pásztor Irma március 18-iki zongora-estélye elé, amit a jeles művésznő a Kaszinó dísztermében fog tartani. Az estély műsora a következő. 1. Haydn: Variációk f-moll. 2. Beethoven Sonata quasi una Fantasia Op. 27 nr. 2 (Mondschein). 3. Chopin: Fantázia f-moll, Etűd Asz-dúr, Etűd E-dúr, Etűd Gesz dúr, Nocturne Fisz-dúr, Mazurka Op. 67 nr. 2, Prelűd Desz-dúr, Prelűd b-moll. Szünet. Mendelssohn-Liszt: A dalnak szárnyán. Grünfeld Alfréd: Gavotte-Caprice. Brahms: Rapszódia g-moll, Capriccio h-moll. Sapelnikoff: Tündértánc. Gounod-Liszt: Faust keringő. (Zalai Közlöny 1923. márc. 11.)

1926-ban a Városi Zeneiskola tanára lett, ekkortól kezdve önállóan nem, csak az intézmény hangversenyein lépett közönség elé.

Érdemes külön megemlékezni a kaszinóban fellépett, Nagykanizsáról elszármazott művészek szerepléseiről is. Közülük két kislány az 1920-as évek

elején működött ún. FENYVES-ZENEISKOLA (lásd: Zrínyi utca 49.) növendéke volt.

A közeli Zákányban született VENETIANER RÓZSI 1926-ban adott szólóestet a Kaszinóban, ahol Beethoven és Chopin mellett Debussyt, Bartókot és Kodályt merészelt játszani! Kempelen Béla, a Zalai Közlöny főszerkesztője a közönség többségének érzéseit öntötte szavakba Kodály: *Il pleut dans la ville* (Esik a városban) című darabjáról:

Ez utóbbiban igazán nehéz tonikai szabályokat felismerni; hallatára még azt sem tudjuk megállapítani, hogy darabja miféle hangnemben van írva. Csak hangszínek cikkáznak körülöttünk; sehol egy taktus, melyben kissé megállapodhatunk a hangbacchanáliának bizarr és fékevesztett tobzódása után; utána pedig valami kielégítetlen érzet jelentkezik bennünk, mely felzaklatta idegeinket és tonitáshoz szokott füleinket. Ez Kodály!

Becsületére legyen mondva, ellenérzését nem vitte át az ifjú művésznőre: *Ebben a gyermekkorban azonban hétfőn este olyan művészetet produkált, melyet megirigyelhet tőle sok, évtizedes múlttal rendelkező hivatásos hangversenyző is.* (Zalai Közlöny 1926. ápr. 7.)

Az 1912-ben született DÁNOS LILIT (lásd: Király utca 21.) is csodagyermeknek tartották, s valóban kiváló zongoraművész és pedagógus vált belőle. Első tanára Pásztor Irma volt, majd a Fenyves-zeneiskolában tanult. Zeneakadémista korában Varró Margit növendékeként, később felnőtt művészként is hangversenyzett gyermekora városában, ahova korán elhunyt édesanyja sírja is kötötte. Első szólóestjét tizenöt évesen adta 1928 januárjában, korához képest páratlanul gazdag műsorral s méltán elismerő, de tárgyilagos sajtóvisszhanggal:

Csudálatos tehetség valóban Dános Lili. Öntudatos, okos a fellépése, ugyanolyan a játéka. Amit ad, annál csak az több, amit ígér. De amit ígér, az nagyon sok, mert ha fejlődésének eddigi iramát megőrzi, a magyar muzsika legnagyobb interpretátorai közt lesz a helye. Ehhez elsősorban arra lesz szüksége, hogy játék-technikai készségének kialakulását egy lelki fejlődés folyamata kövesse, ami aztán élő színeket, belső tartalmi valóságot adjon annak a bámulatos technikai készségnek, ami Dános Lili játékának legdominánsabb karaktere. (Zalai Közlöny 1928. jan. 15.)

1934 februárjában megrendezett koncertjét a Zalai Közlöny több cikkben készítette elő, bennük felidézte az ifjú művésznő gyermekkori fellépéseinek sajtóvisszhangjait. Dános Lili ezúttal is hatalmas műsorral érkezett, s Händel, Weber, Brahms, Chopin és Liszt muzsikája mellett kedves gesztusként a kanizsai zeneiskola igazgatójának, Vannay Jánosnak két darabját is műsorára tűzte.

Szintén Kanizsáról származott el a hegedős SZÉKELY LILI, aki kezdőként Hofrichter Emma, majd 1926-tól a Városi Zeneiskolában (lásd: Királyi Pál utca 2.) Lemberkovitsné Weber Margit növendéke volt. Fejlődését a zeneakadémián Koncz János irányította. Élete első önálló hangversenyét 1932-ben a kaszinóban adta barátnője, ROSENFELD BERTI (lásd: Fő út 4.) zongorakíséretével. Az 1920-as években Nagykanizsán élt Lili nagy valószínűséggel azonos a Lili Statzer néven Isztambulban működött hegedűművésszel. Férjével, Ferdi Statzer zongoraművésszel nagy tekintélynek örvendtek Isztambulban, ahol a zeneakadémia tanárai voltak, s jelentős nemzetközi zenei versenyt alapítottak. Lili Isztambulban hunyt el 1991-ben.

Kaszinóbeli hangversenye kapcsán érdemes megemlékezni FELEKI REZSŐ énekművészről, mivel kanizsai lakcíme nem ismert. Az Országos Rabbiképző későbbi főkantórának és tanárának helyi vonatkozásairól a sajtó sajnos nagyon homályosan beszél. A híradásokból annyit lehet összeszerakni, hogy Feleki az 1930-as években Kanizsán élt, apósa a Transdanubia vállalat igazgatója volt, ő maga pedig egy pontosan meg nem nevezett hivatalban irodai munkát végzett. Korábban – mint képzett énekművész – kisebb német operaházaknál működött, de abbahagyta a pályát, mert nem tudott megbirkózni az operaelőadások feszültségeivel. A visszavonult életmódot folytató Feleki 1934-ben egy, az izraelita hitközség által rendezett költői esten énekelt először Nagykanizsán. 1935 januárjában már a magyar rádió stúdiójában adott dalestet. Néhány hónap múlva a Kanizsáról elszármazott s ELISABETH FORINI néven ismertté vált FISCHER BÖSKÉVEL együtt lépett fel a Kaszinóban, Fábiánné Pásztor Irma zongorakíséretével. Erdemes teljes egészében idézni az estről megjelent beszámolót:

Rég nem látott díszes közönség töltötte meg a Kaszinó nagytermét, amely ezalkalommal valami különös ünnepi színt öltött. Még csak fokozódott ez az ünnepélyes hangulat, amikor a műsor első számaként Wagner méltóságáteljes akkordja csendült fel. Feleki Rezső az első pillanatban megnyerte a közönség tetszését. Szimpatikus megjelenése után, amikor a Tannhäuser áriáját elénekelt, a közönség teljesen le volt szerelve. Feleki Rezső hangja minden vára-

*A nagykanizsai zenei élet vesztésével,
a királyi kórusvezetését, gyönyörű dal-
látást, hangversenyen alkalmából,
hálás figyelemmel*

9.30.10. s. Feleki Rezső

*Feleki Rezső beírása a
Zeneiskola vendégkönyvébe*

kozást felülmúlt. Meglepő kellemes orgánumával oly megrázó erővel (Schubert: *Der Doppelgänger*), másutt oly kedvesen (Schubert: *Wohin? stb.*) tudta előadni műsorát, hogy a közönséget valósággal magával ragadta. Nagy hangterjedelme megengedi, hogy úgy a mély, mint a magas hangokat egyforma hangerővel, tisztasággal, csengéssel énekelje, de mindenütt tökéletes szövegkiejtéssel interpretálja a műsoron levő kitűnő műveket. Megható finoman és drámaian adta elő Gretchaninov: *Rabok-át*, majd Vannay-Barbarits: *Koldustilinkó-ját*, melyet a közönség szűnni nem akaró tapsa közben újból elő kellett adnia. Melegen ünnepelte a közönség a jelenlévő szerzőt, Vannay igazgatót is. Műsora befejezésével a közönség alig akarta leengedni a pódiumról, úgyhogy ráadásul egy olasz és két magyar dalt kellett előadnia. (Zalai Közlöny 1935. márc. 10.)

Feleki Rezső még a háború előtt Budapestre költözött, ahol a Dohány utcai zsinagóga másodkántora, később főkántora lett, s haláláig ezen a poszton működött. Mellette a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola tanáraként fiatal énekeseket nevelt. 1981-ben hunyt el, a rákoskeresztúri temetőben nyugszik. Énekét Hungaroton hanglemezzel őrzi.

A Kaszinóban más intézmények, szervezetek, egyesületek is tartottak rendezvényeket. A tükörterem volt a helyszíne a háború előtti Kanizsa egyik jelentős kultúr-eseményének, a MAGYAR RÁDIÓ Nagykanizsát bemutató műsorának, amelyre 1935 pünkösd vasárnapján, a zeneiskola által rendezett élő hangverseny keretében került sor. A közvetítés előzményeihez tartozik, hogy áprilisban STEFÁNIAI IMRE zongoraművész, a rádió zenei tanácsának egyik vezetője koncertet adott a kaszinóban. Ekkor tájékozódott Kanizsa zenei életéről, megbeszéléseket folytatott dr. Krátky István polgármesterrel és Vannay János zeneiskolai igazgatóval. A közvetítés alig két hónap múlva meg is valósult. A helyszínt a fővárosi hangmérnökök választották, mert úgy találták, hogy a rádió szempontjából a kaszinó nagytermének az akusztikája a legjobb a városban, amennyiben a terem tele van.

A hangverseny, amelynek idejére leállították az utcai közlekedést, kitűnően sikerült. A polgármester beszéde és Barbarits Lajos városismertető előadása mellett kamarazenei műsorral pódiumra léptek a zeneiskola legjobb erői (SZELESS BÉLA, HONTI ILONA, FENDLERNÉ GARAI MARGIT, KERÉKES IRÉN, FÁBIÁNNÉ PÁSZTOR IRMA), valamint a ZRÍNYI MIKLÓS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR ekkor már országos hírű vegyeskara. A hangversenyt a KETTING FERENC által vezetett kórus nyitotta meg VANNAY JÁNOS: *Dina* című bibliai tárgyú darabjával, amelynek szólóját ABRAMOVICS MÁRK, a zsinagóga főkántora énekelte, s zárta le a *Jézus és a kufárok*-kal, Kodály

remekével. A kanizsai művészek teljesítményeiről az országos lapok is elismerően írtak.

Kanizsa zenetanuló fiatalságának több generációja izgult a tükörteremben a vizsgahangversenyeken. A XIX. és XX. század fordulójától a városban működő magántanárok, HOFRICHTER EMMA, BISCHITZKY MIKSA, STERNÉCK ZSIGMOND és PÁSZTOR MIKSA tanítványai mutatták be itt tudásukat. Az 1926-ban alapított VÁROSI ZENEISKOLA is a kaszinóban rendezte növendék- és tanári hangversenyeit több, mint egy évtizeden keresztül, mert első épületükben 1938-ig nem volt megfelelő helyiségük.

Zene nemcsak hangversenyeken, hanem társas rendezvényeken, bálokon is szólt a Kaszinóban. Néhány kitüntetett alkalommal a legnagyobb magyar primadonnák szórakoztatták a közönséget. 1895-ben KÜRY KLÁRÁNAK, 1901-ben, majd 1909-ben FEDÁK SÁRINAK volt itt fergeteges sikere.

A szórakoztató összejöveleteket szervesen egészítették ki az ifjúság számára rendezett tánctanfolyamok. Az 1910-es években MAYERSBERG FRIDA budapesti okleveles tánctanárnő „jólnevelt” koszorúcskáin kapcsolódott ki és ismerkedett az ifjúsággal. HARSAY GIZI tánciskolájában már szabadabb szelek kezdtek fújdogni. Ő maga mutatta erre a legjobb példát azzal, hogy abban az időben szerzett tanítói, majd táncoktatói diplomát, amikor a jó anyagi körülmények között élő nők közül kevesen tanultak és dolgoztak, s ez meglehetősen visszhangot váltott ki a városban. Az akkori gondolkodást jól mutatja az egyik kanizsai hírlap 1921-ben megjelent cikke:

Mekkorát fordult a világ kereke! Ezelőtt még pár évvel is, melyik előkelő család gondolt volna arra, hogy leánygyermekét a praktikusabb pályára nevelje. A háború és az azt követő idők azonban élesen megmutatták azt az utat, amelyet választania kell, ha ebben a reális világban boldogulni akar valaki. Harsay György postafőnök egyike városunk legtiszteletreméltóbb személyeinek. Leányát, aki végzett tanítónő, most taníttatja ki a tánctanítónői tanfolyamon s amint értesülünk, Harsay Gizi már a jövő ősz folyamán tánciskolát nyit Kanizsán, amikor is a város legelőkelőbb rétegeire fogja alapítani iskoláját. (Zalai Közlöny 1921 ápr. 13.)

1920-ban GUTTENTAG LAJOS (későbbi nevén Gábor Lajos) tánctanár egyik rendezvényéről az ügyeletes rendőr jelentést tett főnökeinek, miszerint ott megbotránkozott figurákkal járták a „vanstep” (onestep) nevű modern amerikai táncot. A tanfolyamot nem tiltották be, mint ahogyan ez akkoriban sok városban megtörtént, de a szolgálattevő rendőrnek meghagyták, hogy tartsa nyitva a szemét továbbra is. Attól kezdve a tánciskolai szezon elején Guttentag mester és nővére szemléltetéssel egybekötött sajtótájékoztatót

mutatták be, hogy az új tánckreációk, mint például a Kanizsára 1926-ban diadalmasan bevonult charleston, nem erkölcsstelenek...

Legalább két évtizeden keresztül a Kaszinó épületében lakott családjával dr. ROTSCILD SAMUNÉ GOLDMANN JUDIT, aki 1921 és 1926 között az Izraelita Nőegylet elnökasszonya volt. Kanizsa 1906-os címjegyzéke már itt regisztrálta lakását és 1926-ban bekövetkezett halálakor gyászjelentése is a kaszinó épületét jelölte meg gyászaházként. Goldmann Samu kántor leányaként valószínűleg otthon tanult zenét. Képzett énekkanggal rendelkezett s fiatalon gyakran fellépett jótékony célú rendezvényeken. 1897-ben például így írt róla a Zalai Közlöny: *... leginkább Rotschild Samuné remek népdalai ragadták el a hallgatóságot. Egy hivatott énekesnőnek is dicsére válnék az a tisztán csengő, üde, behízelgő lány hang és keresni kell azt a népszínmű szubrettet, ki oly könnyedén és még is oly biztosan tudja használni a hanganyagot, mint ő.* (Zalai Közlöny 1897. dec. 25.)

Hosszú betegség után, életének hatvanharmadik évében hunyt el. Nekrológiájában Munkácsi Noémi költőnő, dr. Winkler Ernő főrabbi felesége régi hagyományokban nevelődött nagy műveltségű asszonynak írta le, aki azonban nem zárkózott el értetlenül a modern kultúra megnyilvánulásaitól. Impozáns szertartással, amelynek búcsúztató részét érdemei elismeréseként a zsinagóga udvarán tartották, az izraelita temetőben (lásd: Ady utca 74.), szülei sírja mellett helyezték örök nyugalomra. Síremléke ma is látható.

1945 után a kaszinóban is megváltozott az élet. Az épületben a Magyar Kommunista Párt helyi szervezete, majd a Fegyveres Erők Klubja, későbbi nevén a Helyőrségi Művelődési Otthon nyert elhelyezést. Az 1970-es évektől az intézmény fokozatosan kinyílt a város felé, falain belül színes, eleven életet teremtett.

Az Erkel Ferenc Olajipari Művelődési Házban (lásd: Ady utca 8.) 1972-ben megalakult JAZZKLUB hamarosan itt folytatta tevékenységét háromszorosára növekedett tagsággal, mely aktív szerepet vállalt jazzkoncertek szervezésében. PÉK PÁL és dr. Beke Árpád vezetésével a klub hamarosan az ország első jazzklubjai közé került. A nagy áttörés már 1973-ban bekövetkezett: ekkor sikerült megrendezni a városban a Fegyveres Erők Klubja és a Magyar Rádió együttműködésével az első NEMZETKÖZI JAZZHÉTVEGÉT. A máig élő, közben különböző neveket viselt rendezvénysorozat világszerte ismertté tette Nagykanizsát. A jazzfesztivál 1976-tól a Hevesi Sándor Művelődési Központ új otthonába (lásd: Széchenyi tér 5-9.) költözött át.

A Kaszinó helyi jelentőségüként nyilvántartott épületét 2004-ben a város-történeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Ady utca 8. Legényegylet

Az itt álló épületet a kanizsaiak még mint az Erkel Ferenc nevét viselő olajipari művelődési házat emlegetik, holott az intézmény a közelmúltban megszűnt.

Ezen a helyen az 1870-es években az utcafronton egy kereskedőház állott, hátul udvari épületrésszel, amelyet 1909-ben a KATOLIKUS LEGÉNYEGYLET vásárolt meg, s használt székházul a második világháború utáni megszűnéséig.

Az egész Európát átfogó katolikus legényegyletek eszméje az ún. Kolping szellemiségben gyökerezik. Az Adolph Kolping kölni pap által a XIX. század közepén elindított mozgalom célja volt,

hogy elsősorban az iparos ifjúság számára nyújtson segítséget életük sikeres megoldásához egyesületi élet, önművelődés és önszegélyezés révén. A kezdeményezés Magyarországon is nagy hatást keltett s a két világháború közötti időszakban élte virágkorát.

A nagykanizsai egyeletet 1902-ben alapította Horváth György, a piarista gimnázium (lásd: Eötvös tér 35-37.) igazgatója és Oroszváry Gyula ügyvéd. Ők töltötték be elsőként az egyesület egyházi és világi elnökének posztját.

Megvásárlása után az egykori kereskedőházon hamarosan átalakításokat hajtottak végre, majd 1926-ban a hátsó, földszintes épületben két helyiséget összenyitva egy nagyobb termet hoztak létre. A legnagyobb átépítésre Vécsey Barna városi mérnök tervei szerint 1935-ben került sor. Ekkor jött létre a több, mint húsz méter hosszú – a korabeli tudósítás szerint – *gyönyörű, ízléses és pompásan felszerelt* – nagyterem (Zalai Közlöny 1935. szept. 4.). Az utcai épületet a második világháború végén lebontották.

Tagjai számára a Legényegylet rendszeresen gondoskodott különböző programokról, amelyekbe a zene is szervesen beletartozott. 1946 előtt élénk egyleti élet zajlott ezen a helyen: több, kiváló színvonalú amatőr művészeti csoport működött, produkcióik nemcsak az egyleti tagoknak, hanem az egész városnak szórakozást jelentettek.

A művészeti csoportok közül elsőként a színjátszókról kell megemlékezni, akik az 1920-as évektől szinte évente új és új produkciókat mutattak be, többnyire zenés vígjátékokat. Az előadásokat nagyrészt MUTSCHENBACHER EDVIN törényszéki bíró jegyezte rendezőként, aki 1939-ig a legényegylet világi elnökének tisztét töltötte be. Mutschenbacher nagy ambíciójú és tehet-

ségű amatőr színházi ember és szintén műkedvelő zeneszerző volt, aki sok időt és energiát fektetett a műkedvelő színházi színpadára. Nagyszerű színházi rendezőnek bizonyult SZABÓ ISTVÁN fodorázmester is. A zenei betanítók között a helyi sajtóban legtöbbször ARNBERGER RUDOLF és KETTING FERENC neve szerepelt; a táncokat diplomás tánctanár, HARSAY GIZI koreografálta. Egyik híres előadásuk a *Náni* című népszínmű volt, amelyet 1921-ben állítottak színpadra, majd negyedszázad elteltével, 1935-ben ismét bemutattak. Néhány szereplő mindkét előadásban részt vett.

1930-ban Arnberger Rudolf vezetésével itt alakult meg a KATOLIKUS LEGÉNYEGYLETI SZALONZENEKAR. Mivel az otthon mindössze egyetlen zongorával rendelkezett, a zenekarrá összeállt tagok saját hangszereiket hozták magukkal. Szerencsére a karnagy jelentős elméleti tudással és nagy gyakorlattal rendelkezett ahhoz, hogy az akkori ismert szalondarabokat áthangszerelje esetleges hangszerösszeállítású zenekarára, így az együttes az 1930-as években sikert sikerre halmozott. 1937-ben Arnberger Bázakerettyére költözött, s zenekara szétszéledt. A muzsikus azonban visszatért Kanizsára: 1940-től rövid ideig a vasutas kórus élén állt, majd a vasutas művelődési ház (lásd: Csengery út 67.) kis zenekarát vezette, de ekkor már Stefán Rudolf néven emlegetik...

A Katolikus Legényegylet Szalonzenekara, 1935. Vezető: Arnberger Rudolf

Hamarosan új együttes alakult, amelynek szervezésében GÁBOR JENŐ buzgólkodott, s karnagya dr. DOMJÁN GYULA ügyvéd lett. Ez a zenekar együttműködött a zeneiskola tanáraival, akik közül többen rendszeresen együtt muzsikáltak velük (akkoriban szünetelt a városi szimfonikus zenekar, s nemcsak a közönségnek, hanem a muzsikusoknak is hiányzott a zenekari munka). Az együttes Domján hozzáértő vezetésével pár hónap alatt kinőtte a kis „műsorkiegészítő” szerepet és 1941 nyarán az Iparoskör nagytermében (lásd: Sugár út 3.) önálló hangversennyel lepte meg a város közönségét. Műsorukon indulók, keringők, dalok szerepeltek, a szórakoztató és klasszikus zene határán. A fellépésekre rendszeresen eljött kiegészítőként MOLNÁR FERENC budapesti zongoraművész, az Operaház korrepetitora, aki briliáns szólóival mindig nagy sikert aratott. Egyik önálló koncertjüket dr. Domján közösen vezényelte a krakkói operaház karnagyával, aki egy ideig több lengyel menekülttel Nagykanizsán tartózkodott. 1941 után a katonai behívások sajnos elvitték a tagok javát, s a zenekar a háború után már nem alakult újjá.

A koalíciós időkben a Legényegylet még próbálkozott néhány rendezvényvel, de 1948 után a szervezetet megszüntették.

1929-től az utcafronti épületben volt LADECZKY JÁNOS hangszerkészítő és javító műhelye és lakása. Egy 1924-es hirdetése szerint még a Csengery út 30. alatt működött, 1947-ben viszont már a városházi bérházból (lásd: Ady utca 1.) kívánt ügyfeleinek boldog új évet.

A Katolikus Legényegylet Szalonzenekara, 1941. Vezető: Domján Gyula

Az épület tulajdonjoga 1951-ben az olajiparhoz került, s a következő évben kezdett el kultúrotthonként működni. Ekkor már együtt volt az OLAJBÁNYÁSZ FÚVÓSZENEKAR (lásd: Vár út 9.), illetve az Erkel Ferenc Kórus. A fúvószenekart itteni időszakában rövid ideig az 1953-ban Budapestre helyezett HERING VILMOS, majd MARGITFALVI JÓZSEF és NYÁRI LAJOS, huzamosan FLUMBORT JÓZSEF és DEME ANTAL vezette. Flumbort József az 1930-as évek derekától mint levante-, majd katonazenész nagy rutint szerzett. Több hangszeren játszott, ez is segítette tizennyolc éven át végzett karmesteri munkájában.

Az 1970-es évek közepén a tagok nagy részének kiöregedése s a csökkenő fenntartói támogatás következtében a feloszlás szélére sodródott zenekart Deme Antal, a kiváló szervezői és szakmai képességekkel rendelkező nyugdíjas karnagy keltette új életre, s vezette csaknem egy évtizeden át, miközben számos országos szakmai sikert is arattak. A karnagy 1984-ben bekövetkezett halála nagy űrt hagyott együttese életében, de szerencsére a zenekar napjainkban is muzsikál.

Az ERKEL FERENC KÓRUS a MAORT Munkás Jószerencsét Dalkör (lásd: Vár út 9.) 1946-ban megalakult és 1982-ig élő utódkórusa volt. 1952-ben Bárdos Lajos ajánlására a kiváló RÁCZ ALAJOS tanárt kérték fel a karnagyi posztra, aki 1966-ig vezette a vegyeskart. Legemlékezetesebb fellépésük az 1964. május 16-án a Városi Művelődési Házban (lásd: Sugár út 3.) megtartott ünnepi hangverseny volt, ahol Bárdos Lajos, a magyar kóruskultúra meghatározó egyénisége saját műveit vezényelte.

Az 1970-es években az ERKEL FERENC MŰVELŐDÉSI HÁZ tevékenységét elsősorban a Harkány László tanár által szervezett irodalmi estek tették emlékezetessé, ahol Czine Mihálytól Sütő Andrásig a magyar szellemi élet számos jeles képviselője megfordult. Ekkoriban visszatérő vendége volt BÉRES FERENC énekművész.

1972-ben az Olajipari Művelődési Házban alakult meg PÉK PÁL tanár és Beke Árpád tevékenységének eredményeként az akkoriban körülbelül negyven tagból álló JAZZKLUB, amely székhelyét hamarosan áttette az egykori kereskedelmi kaszinó színházába (lásd: Ady utca 7.). E szerény kezdetek alapozták meg a máig élő NEMZETKÖZI JAZZHÉTVÉGÉket.

Az 1980-as évektől csökkenni kezdett a vállalati és állami támogatás, 2004-ben megszüntették az intézményt.

Ady utca 9. Polgári iskola

Az Ady és a Zrínyi utca sarkán historizáló, a városképet meghatározó nagy sarképület áll, a mai Zrínyi Miklós Általános Iskola.

1806-ban itt épült fel a város első elemi, vagy ahogyan akkor mondták, *nemzeti iskolájának* csaknem negyven méter hosszú, bolthajtásos, emeletes háza. Az épületben később más iskolatípusok is működtek, mint például 1844 és 1849 között tanítóképző és 1886-ig inasiskola.

1878-ban készült el a mai épület Zrínyi utcai oldala; ennek emeleti részén oktatták a Kanizsán 1869-ben létrehozott polgári iskolába járó fiúkat, míg az egy évvel később

megnyílt felsőbb leányiskola, majd az ebből létrejött polgári leányiskola tanulóit a régi szárnyba jártak.

1897-ben a régi épületrész lebontása után elkészült a mai Ady utca felől a polgári leányiskolát befogadó szárny. Plosszer Ignác tervei alapján ekkor nyerte az egész épület mai, egységes megjelenését. A fiú- és lányiskola hol közös igazgatás alatt, hol önállóan működött. 1928-as szétválásuk után a fiúiskola Zrínyi Miklós, a leányiskola Zrínyi Ilona nevet vette fel. 1945 nyarán megszületett az új magyar iskolarendszer, melynek folyamányaként Nagykanizsán is megszűnt a polgári iskolai oktatás. A fiúpolgáriból létrejött a Zrínyi Miklós nevet viselő általános iskola, míg a leánypolgári általános iskolaként egy ideig Ady Endre nevet viselte. A két intézményt 1980-ban egyesítették. 2004-ben összevonták a fokozatosan leépített Vécsey (korábban Kun Béla) általános iskolával.

A polgári iskolában kezdettől fogva magas szintű ének-zenetanítás folyt. A helyi sajtóban évtizedeken át követhetők a tanévzárók, vagy ahogy akkor nevezték, a *zárünnepélyek* leírásai, amelyek pontosan rögzítették az előadókat és a felhangzott műsorszámokat; ezek egyúttal bepillantást engednek az iskola zenei életébe, pedagógiai munkájába.

1882-ben például a következő meghívó jelent meg a Zalai Közlönyben:

Értesítés. A nagy-kanizsai polgári iskola folyó június 27-én d. u. 4 órakor a polgári iskola rajztermében ének-, zene és szavalatból álló zárünnepélyt rendez. A zárünnepély műsora a következő: 1) Karének. Verdi Nabukonodozor című dalművéből. Éneklí a polg. isk. énekkar. 2) a) Prélude; b) Scherzo, B-moll. Chopintól. Zongorán előadja Hock János zenetanár úr.

3) *Dalok: a) Válás, Heimtől; b) Tanyám, Schubert-től. Énekli a polg. isk. énekkar.* 4) *Tetemre hívás, Arany Jánostól. Szavalja Szondy László VI. oszt. tanuló.* 5) *Ima, Weber bővös vadászából. Énekli a polg. isk. énekkar.* 6) *Fonódal, Litolfftól. Zongorán előadja Hock János tanár úr.* 7) *Nyári kép, Bulcsu Károlytól. Szavalja Wajdits József III. oszt. tanuló.* 8) *Hymnus az éjhez; Beethoventől. Énekli a polg. isk. énekkara.* 9) *Reveille du Lyon. Zongorán előadja Hock János tanár úr.* 10) *Jutalmak kiosztása.* 11) *Népdal egyveleg, énekli a polg. isk. énekkar. Mire a t. szülők és tanügybarátok ezenel tisztelettel meghívatnak. Nagy-Kanizsán, 1882. június hó 20-án. Az igazgató. (Zalai Közlöny 1882. jún. 22.)*

Történelme során a polgári iskolában több kiváló ének- és zenetanár működött. A sor élén BERE CZ IMRE áll. Ő alakította meg 1875-ben az iskola ének- és zenekarát. Itteni tanársága mellett vezette az iparos ifjúság dalárdáját és magán zenetanárként is dolgozott. 1880-ban Győrbe költözött, ahol megbecsült evangélikus kántor lett.

Utódáról, HOCK JÁNOSRÓL 1883-ban azt állapította meg a Zalai Közlöny újságírója, hogy *teljes buzgóságot fejt ki az énektanítás alapos és szakszerű vezetésében s nem külső csillámokat keres.* (Zalai Közlöny 1883. jún. 28.) Hock kántora lett a ferences templomnak (lásd: Zárda utca 9.) is. Működése alapján a helyi sajtó *geniális muzsikusnak* aposztrofálta, azonban ma már nem felderíthető okokból összekülönbözött mind iskolai, mind egyházi főnökeivel és kollégáival, sőt, a város vezetőivel is, s 1890-ben, majd 1897-ben mindkét állásából elbocsátották. Teljesen visszavonult, egyedül a helybeli ÁLTALÁNOS MUNKÁSKÉPZŐ EGYESÜLET DALÁRDÁJA tudta megnyerni, hogy karmesterük legyen. 1899 nyarán Kovásznára távozott, ott folytatta tanári pályáját. *Kik ismerték őt és alkalmuk volt ritka zenei művészetében gyönyörködni azok fájlalni fogják távozását* – búcsúztatta augusztus 12-i számában a Zalai Közlöny.

Az iskola zenei aranykora 1916-ban kezdődött. Ekkor került Nagykanizsára KETTING FERENC, s lett a fiú-polgári ének- és rajztanára. Nagykarolyi, majd balatonfüredi működés után költözött városunkba. Zenei munkálkodásában összefogta mind a fiú-, mind a leányiskolát. Énekkarukat száz főnél nagyobbra fejlesztette fel s itteni tanárságának évtizedei alatt nemcsak a szokásos iskolai ünnepélyeket színesítették zenével, hanem rendszeresen nagy műsoros esteket tartottak. Ketting vezetésével a diákok zenés mesejátékokat, színdarabokat mutattak be, amelyeknek ő volt a rendezője, zenei betanítója, hangszerelője, több esetben zeneszerzője is, sőt, mint képzőművész, ő tervezte és festette a díszleteket. Az első ilyen bemutatóra már 1917-ben sor került, s ezt számos további nagyrendezvény követte. 1921-es műso-

ruk, Poldini Ede: *Vadrózsa* című zenés mesejátékának előadása után így írt a Zalai Közlöny:

Ketting tanár sikerét sablonos dicséretekkel nem elég elintézni. Egy komoly pedagógusnak szívét, lelkét, minden tudását, kivételes zenei intelligenciáját felőrlő nagy munkáról van szó, melynek egyformán fejlesztő hatása van úgy a pedagógiára, mint a kultúrára. A szinte merésznek mondható témát – egy daljátéknak előadását – Ketting tanár olyan bravuros rendezésben és előadásban hozta nyilvánosság elé, mely sokáig emlékezetes lesz a nagykanizsaiak előtt. Nagyszerűen fegyelmezett, összetanult zenekar, ezzel precízen összevágó ének, még precízebb énekkar, bájos balettjelenetek, megkapó ízléssel rendezett jelmezes színpad, ahol száznál több gyermek szerepelt, mind Ketting tanár hozzáértését dicséri. Mondhatjuk, hogy a „Vadrózsa” tündéri daljáték apró szereplőkkel ennél bájosabban, élvezetesebben aligha volt valahol előadva. (Zalai Közlöny 1921. máj. 24.)

Ketting Ferenc, mint a polgári iskola kóruskarnagya úttörő szerepet játszott az 1930-as évek második felétől a kodályi ÉNEKLŐ IFJÚSÁG mozgalom (lásd: Sugár út 5.) nagykanizsai, illetve dél-zalai meghonosításában. Az első nagyszabású kórustalálkozót 1937 júniusában rendezte meg valamennyi nagykanizsai iskolai kórus, valamint a környező falvak gyermekkórusainak részvételével. A harmadik, 1939-ben megvalósult rendezvény után a helyi sajtó így méltatta Kettinget:

Ketting Ferenc polgári iskolai tanár, körzeti iskola felügyelőről külön kell szólni, nemcsak azért, mert a kitűnő polgári iskolai vegyeskarnak ő a vezetője, hanem mert neki köszönhető az egész éneklőifjúsági mozgalom zalai megszervezése és e hangverseny is. Ez a fáradhatatlan, anyagi türelemmel megáldott tanárember még megfelelő támogatás nélkül is össze tudja hozni évről-évre ezt a nagyszerű eredményt hozó hangversenyt s bár a közönség részvétlensége miatt anyagi ráfizetéssel végződik, nem veszi el a kedvét s tudjuk, hogy csakazértis jövőre is megrendezi az éneklőifjúsági hangversenyt. Ez a dalszeretet és a hangversenyek erkölcsi sikere minden dicséretnél szebben beszél. (Zalai Közlöny 1939. jún. 14.)

Polgári iskolai, egész embert kívánó munkája mellett 1921–36 között Ketting a ZRÍNYI MIKLÓS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR szimfonikus zenekarának, 1921–45 között pedig vegyeskarának karnagyaként is tevékenykedett, amelyet az ország egyik legjobb vegyeskarává tett. 1933–38 között vezette az IPARTESTÜLETI DALÁRDÁT is. Együttesei ebben az időben az iskola rajztermében tartották próbáikat. 1942-ben az iskola igazgatójává nevezték ki, ám gyerekkórusát intézményvezetőként sem hanyagolta el.

*Az Irodalmi és Művészeti Kör Szimfonikus Zenekara a rajzteremben, 1924.
Az első sorban középen Ketting Ferenc karmester, mellette balra Hofrichter
Emma hangversenymester*

Működési ideje alatt volt még két kitűnő, a zenei életben is tevékenykedő tanára a polgári fiúiskolának, Vánkó Jenő és Rácz Alajos. Az eredetileg nyelvész képzettségű VÁNKOS JENŐ 1921 és 1938 között volt a tantestület sokoldalú tagja: ő alapította meg 1925-ben az iskola sportkörét, s tudományos filmoktatással is foglalkozott. Mellette az EVANGÉLIKUS EGYHÁZI ÉNEKKAR (lásd: Csengery út 37.) karnagyaként is dolgozott.

RÁCZ ALAJOS, a kiváló fiatal kántor és zenetanár 1941 és 1944 között a polgári fiúiskola, majd 1948 és 1950 között már mint a Zrínyi Miklós Általános Iskola énektanára működött ebben az iskolaépületben. Zenepedagógusként ő is Kodály nevelési rendszerének híve volt, s itteni tevékenysége is hozzájárult a Kodály-módszer nagykanizsai meghonosításához.

Érdeemes megemlékezni az iskola néhány híressé vált növendékéről is, akik valamennyien énekesként szereztek nevet maguknak.

Az 1910-es években járt ide DOMÁNY SÁRI, akit Ketting Ferenc gyakran szerepeltetett zenés mesejátékaiban. A széphanjú kislány az ő biztatására tanult tovább, s lett az 1920-as évek második felétől az ulmi, majd a stuttgarteri operaház tagja. A zsidóüldözés elől Svédországba menekült, férjével Stockholmban élt, s még az 1960-as években is tartotta a kapcsolatot egykori kedves tanárával (lásd: Arany János utca 3.).

FISCHER BÖSKE hasonló életutat járt be, mint Domány Sári. Az ő tehetségét is Ketting Ferenc fedezte fel s szerepeltette gyakran az iskola rendezvényein. 1921-ben a Zalai Közlöny így írt az egyik zenés mesejáték előadása után:

Fischer Böske a herceg szerepében olyan alakítást nyújtott, amely a legkomolyabb reményekre jogosít fel. Hangyaga pompás és játsszi könnyedséggel, csodálni való tisztasággal énekelte végig a jó félórás partitúrát. (Zalai Közlöny 1921. máj. 24.)

A kislány tanult énekelni az egyesületi Fenyves-zeneiskolában is (lásd: Zrínyi utca 49.). Később Bécsben, majd Milánóban végezte magasabb ének-tanulmányait, művelte ki drámai szopránját, s ELISABETH FORINI néven lépett ki a nyilvánosság elé. Szakmai rutint az aussigi operában (ma: Ústi nad Labem, Csehország) szerzett, majd, miután az 1930-as évek elején Bécsben beugrásként egy főszerepben megmutathatta tehetségét, a Volksoper rendes tagnak szerződtette. 1935-ben a salzburgi ünnepi játékokon Mozart *Rekviemjének*, a következő évben a bécsi Konzerthausban *Bach Máté passiójának* szoprán szólóját bízták rá, ami érzékelteti szakmai kvalitásait. Pályakezdként és sikerei csúcán egyaránt rendszeresen járt haza Nagykanizsára a Király utcai szülői házba. Hogy ez hol volt, nem lehet pontosan tudni, talán a 19. vagy a 39. szám alatt, mert a források szerint ebben a két házban élt akkoriban Fischer nevű család. Kanizsán szívesen adott önálló koncerteket, vagy lépett fel nagyobb hangversenyek közreműködőjeként. Későbbi életéből egyetlen adat biztos: 1948-ban Londonban élt. Valószínűleg már korábban, a zsidóüldözések következtében menekülhetett el a kontinensről. Ottani tevékenységéről és haláláról eddig nem merült fel információ.

A Nagykanizsán 1910-ben született PAUK ANNA (lásd: Ady utca 59.) szintén a polgári iskola növendéke volt. Zongoristaként és énekesként ő is többször fellépett iskolai ünnepségeken. Zenei tanulmányait ő már az 1926-ban megnyílt Városi Zeneiskolában (lásd: Királyi Pál utca 2.) folytathatta, ahonnan egyenes út vezetett a budapesti zeneakadémiára, s lett kiváló magánének tanár és korrepetitor.

E nagyszerű zenei hagyományokhoz a ZRÍNYI MIKLÓS ÁLTALÁNOS ISKOLA is igyekezett hűnek maradni, s az 1980/81-es tanévtől zenei tagozatot indított, amelyet azonban a nyelvoktatás prioritása miatt fel kellett adni. Napjainkban az alapfokú művészetoktatás keretében a gyerekek modern táncot tanulhatnak az intézményben.

A helyi jelentőségüként nyilvántartott iskolaépületet 2004-ben a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Ady utca 10. Postapalota

Az Ady utca egyik meghatározó épülete az 1921 és 1924 között Goll Elemér és Gyenes Lajos neves fővárosi műépítészek tervei szerint emelt monumentális postapalota. Berendezését és felszereltségét tekintve megnyitásakor az ország legkorszerűbb postahivatala volt.

Az épület és a hivatal az 1940-es évek előtt szerepet játszott a város zenei életében is.

A kanizsai postások 1921-ben alakították meg a POSTÁS DALÁRDÁT, karnagyuk az agilis BÜCHLER MÓR volt. A kórus 1926-ban új tagokkal bővülve, szintén Büchler vezetésével KISDALÁRDA néven

működött tovább. Próbáit is a Postapalota egy földszinti termében tartotta. Az énekkar 1931 májusában oszlott fel.

A hivatali és kiszolgáló helyiségek mellett ebben az épületben volt a postafőnök szolgálati lakása is. Itt lakott nyugdíjba vonulásáig, 1938-ig dr. THOLWAY ZSIGMOND „m. kir. posta- és távirtdai hivataligazgató”, aki 1923-tól irányította a kanizsai posta munkáját.

Az 1879-ben Kolozsváron született Tholway Zsigmond Budapesten szerzett állam- és jogtudományi doktorátust, s 1898-ban állt a posta szolgálatába. Részt vett a világháborúban s hősiességéért több kitüntetésben részesült. Trianon után kiutasították Kolozsvárról. Rövid budapesti, majd bonyhádi működés után nevezték ki a kanizsai 1. számú posta- és távirtdahivatal vezetőjének. Ő maga nem volt muzsikos, de meghatározó személyiségévé vált a kóruskultúra területén nemcsak Nagykanizsa, hanem a megye zenei életének. Miközben számos elismerés bizonyította kitűnő hivatali működését, hatalmas önzetlen kulturális munkát végzett. Elnöke volt az 1924-ben nagykanizsai székhellyel megalakított ZALAVÁRMEGYEI DALOSSZÖVETSÉGnek, amely már a következő évben belépett az Országos Dalosszövetségbe. Ügyszeretetének és szervezőmunkájának köszönhetően 1928-ban negyven fölé emelkedett a megyében működő énekkarok száma. Fénykorában ötvenkét kórus tartozott a daloskerülethez, körülbelül másfélezer taggal. Csak Nagykanizsán ebben az időben több, mint tíz énekkar működött. Tholway elnöksége alatt a daloskerület több megyei dalosversenyt rendezett váltott helyszíneken, így Kanizsa mellett Zalaegerszegen, Keszthelyen és Badacsonyan. 1934-ben Kanizsán lefolytatták az első zalai falusi dalosver-

senyt is. E seregszemlék lebonyolításakor akadtak problémák, néhány kórus nem értett egyet a zsüri értékelésével, s kisebb-nagyobb „dalosháborúk” dúltak. A nagy probléma azonban akkor következett el a megye virágzó kóruséletében, amikor az újjászerveződött országos dalosszövetség a zalai kerület központját Zalaegerszegre kívánta helyezni. 1930-ban Tholway és Kanizsa meghatározó karnagyai, Ketting Ferenc és Vannay János még sikeresen megakadályozták ezt. Kanizsa mindenképpen alkalmasabb volt daloskerületi központnak, mint a megyeszékhely, ahol ekkor még zeneiskola sem volt, míg a nagyobb zenei hagyományokkal rendelkező Kanizsán 1926 óta kiválóan működött. Kanizsa közlekedési szempontból is kedvezőbb helyszín volt, könnyebben megközelíthető a megye különböző településeiről. 1936-ban azonban végleg Zalaegerszeget nevezték ki a megyei daloskerület székhelyének, holott zeneiskolája még akkor sem volt. Tholway Muraköz visszacsatolása után is megpróbálta a lehetetlent: mozgósította korábbi kapcsolatait, s harcba szállt a zalai daloskerületen belül az önálló kanizsai fiókért. Ezt a tervét azonban a háború megakadályozta.

Tholway Zsigmond

1935-ig ő volt a ZRÍNYI MIKLÓS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR ügyvezető elnöke is. Ebben a minőségében is hatalmas szervezőmunkát végzett. Munkatársaival, elsősorban Ketting Ferenc karnaggal és Vannay János zeneiskolai igazgatóval új életre keltették a Kör vegyeskarát és szimfonikus zenekarát.

1938-ban nyugdíjba ment s a politikai életben tevékenykedett tovább, mint a kormánypárt kanizsai elnöke. Hivatali lakásából a Sugár út 44. számú házba költözött. Háború utáni sorsáról nincsen adat, csak annyi, hogy túlélte, mert szerepel azok névsorában, akiknek 1945 nyarán meg kellett jelennie az igazolóbizottság előtt. Felesége 1948-ban Nagykanizsán hunyt el, a köztemetőben nyugszik, de dr. Tholwaynak nincs nyoma a városban. Elképzelhető, hogy visszament ifjúsága városába, Kolozsvárra.

Tholway Zsigmond Kanizsa egyik legnépszerűbb személyisége volt. Névnapján mindig tisztelők serege kereste fel, s a város énekkarai szerenáddal tisztelték meg itteni lakásán.

A helyi jelentőségű épületként nyilvántartott Postapalota homlokzatát 2004-ben a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Ady utca 11.

A mai négyszintes épület helyén kétemeletes, klasszicista stílusú bérház állt, amelyet 1862-ben építtetett az izraelita hitközség az akkor még Kazinczyról elnevezett utcában.

Tarnóczy Attila kutatásai szerint a XIX. század végén, a XX. század elején itt lakott a ritka műveltségű testvérpár: KRONFELD IDA és CAMILIA (Emilia). Nyelvoktatásból éltek, de nevüket a lakásukon tartott irodalmi esték tették igazán közismertté, amelyek programjából minden bizonnyal a zene sem hiányzott. Abban az időben a hangszertanulás szervesen hozzátartozott a polgári családok gyermekeinek neveltetéséhez, a házimuzsikálás pedig a családok életmódjához. A legnépszerűbb hangszer természetesen a zongora volt, de sok háznál szólt cimbalom is. Városi zeneiskola ekkor még nem létezett, de több jó, sőt esetenként kiváló színvonalú magán zenetanár működött Kanizsán.

Középen a régi Kazinczy utca 11.

Nagykanizsa 1926-os címtára szerint ebben a házban lakott ABRAMOVICS MÁRK, aki 1917-ben lett a zsinagóga (lásd: Fő út 6.) főkántora. A kiváló, fél évszázadon át működő Kartschmaroff Leó 1915-ben bekövetkezett halála után a hitközség pályázatot írt ki megüresedett helyére. Erre jelentkezett a korábban Szlatinán működött fiatal Abramovics. Eredetileg – a szokásoknak megfelelően – egy év próbaidőre szerződötték, de annyira meg voltak vele elégedve, hogy fél év múlva közfelkiáltással főkántorrá választották. Az 1937-es városi lakcímgjegyzék szerint innét valamelyik azt megelőző évben családjával átköltözött a hitközség nagy bérházába (lásd: Zrínyi utca 33.).

Abramovics Márk

Ugyancsak a városi címtár rögzítette, hogy 1926-ban itt lakott HAVAS REZSŐ, 1937-ben pedig GROSZ HERMANN, a zsinagóga énekkarának akkori karnagyai. A zsinagóga udvarán felállított emlékmű tanúsága szerint 1944-ben mindhárom muzsikusz – családtagjaival együtt – a holokauszt áldozata lett.

Ady utca 33-35. Zerkowitz-házak

A két azonos megjelenésű házat Zerkowitz Albert borkereskedő építtette 1894-ben Sallér Lajos tervei alapján egy elhagyott sörkert és a szomszédos telek helyére. Az épületek alatt hatalmas, szekerekkel járható pincerendszer húzódik.

A források szerint a tágabb Zerkowitz család az 1800-as évek eleje óta foglalkozott borkereskedéssel. Az itt működő, Zerkowitz Albert által 1891-ben alapított kereskedés fia, ZERKOWITZ LAJOS idejében élte fénykorát. A multimilliomosként számontartott vállalkozó építtette fel 1910-ben a Centrál szállodát (lásd: Erzsébet tér 23.). A Tanácsköztársaság alatt Zerko-

witzot zaklatták, egy időre le is tartóztatták, s efeletti elkeseredésében hamarosan Bécsbe költözött, kanizsai üzleti érdeklőségeit azonban megtartotta.

Mint akkoriban szokás volt, a Zerkowitz családban is többen tanultak magánúton zenét. Ketten tűntek ki közülük: ZERKOWITZ ZSIGMONDról – Lajos öccséről – mint jó hegedűsről emlékezik meg a helyi sajtó, maga Zerkowitz Lajos pedig kitűnő zongorista volt, az 1890-es években több hangversenyen fellépett a városban. Bekapcsolódott a rövid életű MAGYAR IRODALOM- ÉS MŰVÉSZETPÁRTOLO ÉGYLET tevékenységébe is. Zenei érdeklődése olyan mértékű volt, hogy Bécsben elvégezte a konzervatóriumot, s több szerzeményét megjelentette az ottani neves Doblinger zeneműkiadónál. Bécsben élve sem vesztette el érdeklődését szülővárosa kulturális élete iránt. Jelen volt például Dohnányi Ernő 1922 novemberében megrendezett nagykanizsai koncertjén, aminek kapcsán a Zalai Közlöny feljegyezte, hogy Zerkowitz a Centrál kávéházában egy kisebb társaságban sokáig beszélgetett a művésszel.

Zerkowitz Lajos 1939-ben Budapesten hunyt el, kereskedését már 1931-ben megszüntette. Egykori „birodalmát”, a ma helyi jelentőségűnek minősített épületegyüttest 2004-ben várostörténeti emléktáblával jelölték meg.

Zerkowitz Lajos

Ady utca 57.

A vasúti sorompótól a belváros felé az Ady utca páratlan oldalán az egykori családi házak helyén ma bútorgyári raktáregyületek találhatók. A sorompóhoz közelebb eső telken a Pauk család lakott (lásd: Ady utca 59.), szomszédságukban pedig – a jelenlegi déli üzempépület északi vége helyén – a Gürtler család háza állt.

Gürtler Ágoston kesztyűsmester volt, a XIX. század utolsó harmadában műhelyét az egész megyében ismerték. Házát cégérként egy kiakasztott hatalmas kesztyű jelezte. Üzlethelyiséget a városházi bérházban tartott fenn.

Mindkét fiának, akik az 1911-es városi címtár szerint a szülői házban laktak, voltak kötődései a zenéhez.

Az 1874-ben született GÜRTLER FERENC a Nagykanizsai Takarékpénztár igazgatója lett. Jeles szerepet vitt a város kulturális életében, mint az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR titkára, majd tiszteletbeli főtitkára. Az 1900-as évek elején másodkarnagyként a Kör férfikarát vezénylő Böhm Emil jobbkeze volt, majd Böhm 1912-es távozása után utóda lett. 1920-ban a Kör vegyeskarának elnökévé választották. Szívbetegségét balatonmáriai nyaralójában kúrálta, ott hunyt el ötven éves korában 1924. július 27-én. Az Irodalmi Kör nyilvános ülést rendezett emlékezetére, amelyen a következőképpen méltatták érdemeit:

Gürtler Ferenc nevéhez fűződnek a dalárda legszebb sikereinek emlékei. Ez a művészi hivatottság a legnemesebb jellemmel, végtelen szerénységgel és a legszeretetteljebb egyéniséggel párosult benne, mely tulajdonságaival mindenkit, akivel csak érintkezett, lebilincsel. (Zalai Közlöny 1924. júl. 31.)

... 33 év óta állt a Nagykanizsai Takarékpénztár szolgálatában, melynek fejlesztése körül nagy érdemei vannak. Példás családi életet élt, s mindig tevékenyen részt vett a társadalmi mozgalmakban. Özvegye és három gyermeke gyászolja – fűzte halálhíréhez a helyi újság. (Zalai Közlöny 1924. júl. 29.)

Azonban volt még valaki, akin gyógyíthatatlan sebet ejtett a halála: az édesapja. A nyolcvanadik életévén túl levő, beteges kesztyűsmester két év múlva a városi köztemetőben (lásd: Tripammer utca 3.) fia sírjánál öngyilkos lett.

Gürtler Ferenc sírja

Gürtler Ágoston kisebbik fia, GÜRTLER ISTVÁN 1884-ben született. Jogot végzett, majd hírlapíró lett. 1909-től a ZALA című kanizsai hírlap (lásd: Szent Imre utca 4.) helyettes, 1913-tól felelős szerkesztőjeként dolgozott, de más zalai újságoknál is tevékenykedett. 1914-ben a fővárosi Belvárosi Színház, később a Magyar Színház titkára volt. 1919-től budapesti lapoknál dolgozott. Újságírói munkásságából hangverseny- és színikritikái jelentősek. Gürtler István kiváló hegedűs volt, valószínűleg Hofrichter Emmánál tanult. Amíg Kanizsán élt, rendszeresen muzsikált a saját örömeire Böhm Emillel (lásd: Zrínyi utca 33.), de nyilvánosan is többször fellépett.

Ady utca 59.

A vasúti sorompótól néhány méterre a város irányába, annak a területnek egy részén, ahol ma az egykori bútorgyár üzemépülete helyezkedik el, állott Pauk Vilmos mérnök háza. Az ő lánya volt az 1910. december 31-én született PAUK ANNA zongora- és énektanár, aki gyermekkorában és fiatal éveiben ebben a házban élt.

Amikor Anna 1926-ban a frissen megnyílt Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál u. 2.) növendéke lett, már nem volt kezdő, korábban minden bizonnyal magánúton tanult zenét. Sajnos, emlékezéseiben nem nevezte meg tanárát, de elképzelhető, hogy

Fábiánné Pásztor Irmához járt, ugyanis a zeneiskolában Anna őhozzá került az akkor működő két zongoratanár közül. A legkiválóbb növendékek közé tartozott, az iskolai hangversenyeken kívül különböző egyesületi és városi rendezvényeken is fellépett. Tanulmányait a Zeneakadémián folytatta, ahol 1933-ban szerzett diplomát. Néhány évvel később nagybögöből is levizsgázott. Ekkoriban már csak a szünidőket töltötte otthonában. Énekesként és nagybögösként külföldön turnézott, ám a második világháború kitörésekor haza kellett térnie Magyarországra. Ismét a szülői házban élt és több iskolában, köztük a zsidó hitközség elemi iskolájában oktatott; ott nagy gyermekkorust vezetett.

1944. április 23-án szüleivel együtt ebből a házból hurcolták el a zsinagógában (lásd: Fő út 6.) kialakított gettóba, ahonnan néhány hét elteltével Birkenaubába vitték. Vonatuk a Szombathely felé vezető sínpáron hagyta el a várost, s ő a vagonból még megpillanthatta házukat. Erről a szívszorító pillanatról így emlékezett meg *A 12539-es fogoly* címet viselő emlékezéseiben:

Ragyogó májusi délben elindult velünk a vonat. [...] Szemem szomjasan itta be utoljára a házunk képét. Legelőször gesztenyefánk virágba borult koronája tűnt elő. Amikor elvittek bennünket hazulról, még alig rügyezett, most teljesen virágdíszben állt. Csak néztem, néztem megbűvölten, láttam a házunkat, a szobám ablakát, még a szekrényem nyitott ajtaja is látható volt egy pillanatra. Aztán a sövénykerítés eltakarta szemem elől a házat, csak a gesztenyefa koronája intett búcsút. Nem tudom mikor tűnt el a szemem elől, mert megvakítottak a könnyek.

Birkenauban idős édesanyja rögtön a gázkamrába került, apját továbbvitték Mauthausenba, ahol éhen halt. Anna keserves hónapok után tért haza Nagykanizsára. Völegénye, Galló József is életben maradt, 1945 júniusában házasodtak össze. 1947-ig Nagykanizsán, a szülői házban éltek, s Pauk Anna gyakori fellépő volt a szabadművelődési korszak különböző rendezvényein. Amint lehetséges volt, a házaspár Budapesten kezdett új életet, mert, mint Anna írta, *annyi keserű élményt és emléket idézett fel bennem a viszontlátott Nagykanizsa, hogy úgy éreztem, itt nem tudnék élni a fájó emlékek közepette.*

A fővárosban nagyhírű énektanár lett, a természetes éneklés „apostola”. Számos jeles operaénekest – többek között Polgár Lászlót, Csavlek Etelkát – ő indított el a pályán. Sokat dolgozott a Tomkins Énekegyüttesel is. Életének kilencvenedik évében, 2000. május 5-én Budapesten hunyt el. Egyéniségét, emberségét visszaemlékezés-kötetének záró mondata tükrözi:

Lelkem mélyén soha be nem gyógyuló sebekkel, de emelt fővel és tele jó szándékkal, dolgozom amíg erőmből telik, mindig törekedve arra, hogy hasznos és jó munkát végezzek.

Nekrológiában Polgár László, akit rokon kapcsolat is fűzött Pauk Annához, így emlékezett nagynénjére:

A sors nem adott saját gyermeket; nővendékeidet tartottad saját gyermekeidnek. Szereteted, megértésed, segíteni akarásod kiapadhatatlan volt. Nem ismertem embert, aki ne szeretett volna. Szereteteddel mindenkit melegítettél. Utolsó pillanatedig taníthattál. Kell ennél szebb? (Muzsika 2000. 6.)

*Pauk Anna
az 1950-es években*

Ady utca 67. Pályaudvar

A vasútállomás épületét első alakjában 1859 és 1861 között emelték. Mint a Déli Vasút legnagyobb pályaudvarait, az elsőként megépült kanizsait is Carl Schlimp tervezte. Az épületegyüttes egy timpanonszerű homlokzattal lezárt középrészből és az ehhez kétoldalt szimmetrikusan csatlakozó emeletes szárnyakból állt. Az indulási oldalon a négy személyvágányt egy harminc méter széles, favázás, díszes vas-elemekkel stabillá tett csarnok hidalta át. Kivitelezése a norvég származású Gregersen Gudbrand vezetésével történt, aki faszervezetek építésével alapozta meg hírnevét, s vált jeles magyar építőmesterré.

Minden kocsiosztály utasát külön váróterem fogadta, s az épületben megoldották az induló és az érkező utasok szétválasztását is.

Az állomás az 1909-ben végrehajtott átépítéssel nyerte el mai formáját. 1940-ben rossz állapota miatt le kellett bontani a vonatfogadó csarnokot, amit a helybeliek nagyon sajnáltak.

A vonatfogadó csarnok

Nagykanizsa életében meghatározó szerepet játszott az 1860-ban megindult vasúti közlekedés. A várost elsőként Prágerhofferrel (ma: Pragersko, Szlovénia) kapcsolta össze sínpár. A hálózat további bővülésével megeremtetődött az összeköttetés Budapest, illetve a Dunántúl és az Adria között, amely az első világháborúig hatalmas lendületet adott a kiváló stratégiai ponton fekvő Nagykanizsa fejlődésének. A vasút kezdeti, pezsgő korszakát szimbolizálja a közismert MEGY A GŐZÖS KANIZSÁRA kezdetű dal. Az ismeretlen eredetű műdal első dokumentálható változata 1880-ban bukkant fel a Népszínházban bemutatott *A legény bolondja* című népszínműben, amelybe az akkor már népszerű nótát beillesztette Erkel Elek, a színdarab zenéjének szerzője illetve összeállítója. A kanizsai közönségnek szóló kedves gesztusként Küry Klára ezzel a dallal fejezte be a városban 1895-ben adott hangversenyét (lásd: Ady utca 7.).

A Nagykanizsára beköszöntő vasúti közlekedés a város számára új kulturális és társaséleti színteret is jelentett. A vasárnapi séták programjába bekerült a vasút megtekintése, s a társadalmi és üzleti élet egyik központjává

A Nagykanizsai Fűtőházi Kézművesek Önszegélyező és Önképző Egyesületének vegyeskara a zászlószentelés napján, 1926-ban

vált a vasúti vendéglő. Első bérlője Gundel György volt, aki később Budapesten működve tette fogalomná a Gundel nevet.

A vasúton és annak kiegészítő létesítményeiben dolgozók különféle egyleteket hoztak létre. Különösen aktív volt a Fűtőházi Kézművesek Önszegélyző és Önképző Egylete, amely 1907-ben férfikart, majd színjátszókört alapított. Az időközben vegyeskarrá vált FÜTŐHÁZI KÉZMŰVESEK DALKÖRE 1912 és 1930 között RÁCZ JÁNOS karnagy vezetése alatt élte fénykorát (1924-ben hetven tagot számlált). 1923-ban a férfikar mellé vegyeskart is szerveztek VASUTAS DALKÖR néven. VÁNKOS JENŐ, később LENCZ GYULA, majd LEHRMANN FERENC vezényelte az együttest. Mindkét csoport jeles eredményekkel vett részt több országos vasutas dalosversenyen s élénkítette a város zenei életét. A Vasutas Dalkör neve 1930 után eltűnt a helyi sajtóból, valószínűleg beleolvadt a fűtőháziak kórusába. A fűtőházi dalárda is a megszűnés határán állt, amikor a háborús események megszakították minden ilyenfajta tevékenységet. A kórus 1945 őszén újjáalakult és mint MÁV KODÁLY ZOLTÁN VEGYESKAR az 1960-as évek közepéig működött (lásd: Csengery út 67.).

A város és a vasút kezdeményezésére több alkalommal ún. „filléres” vonatok közlekedtek Budapest és Nagykanizsa, később Keszthely és Nagykanizsa között. Első alkalommal mintegy ezerhatszáz utas szállt le a vasútállomáson. Akik csak kedvtelésből utaztak le a városba, azok számára egész napos programot szerveztek, amely az állomáson térzenével kezdődött. A ferences templomban (lásd: Zárda utca 9.) zenés nagymise, délután tornabemutató, juniális, majd a Polgári Egyletben (lásd: Sugár út 3.) táncmulatság várta a vendégeket, akik este nyolc órakor szálltak a hazafelé induló vonatra. A kezdeményezés sikeres volt, de valószínűleg anyagi okok miatt később nem rendeztek hasonlót.

Fénykorában a kanizsai állomás az ország egyik legnagyobb forgalmú pályaudvara volt. Több államférfit, közéleti személyiséget és más híres embert fogadtak itt, akár Kanizsa volt az úti célja, akár átutazóban járt erre. Beszélgetett a peronon Babochay polgármesterrel Ferenc József, egy másik alkalommal pedig az utazgató Erzsébet királyné az állomás első osztályú éttermében fogyasztotta el ebédjét. Itt rótták le kegyeletüket a kanizsaiak Kossuth Lajos koporsója előtt, s ünnepelték a vonatablakban felismert Szent-Györgyi Albertet.

A pályaudvaron nagynevű muzsikuskok is megfordultak.

LISZT FERENC valószínűleg több alkalommal is átutazott Kanizsán Pest és Róma közti gyakori útjain, de a helyi sajtó csak egyszer, 1865 augusztusában emlékezett meg róla: *Liszt Ferenc, hírneves művész hazánkfia [...] Kanizsán vonult keresztül a vaspályán. Érkezése, ha csak kevéssel is az előtt tudatott*

volna, városunk műkedvelői bizonyosan lehetőleges fényes fogadtatásban részesítették volna őt. (Zala-Somogyi Közlöny 1865. aug. 20.)

Az emlegetett fényes fogadtatást viszont három alkalommal is megrendezhette a város BLAHA LUJZA üdvözlésére, aki mindhárom alkalommal (1885, 1891, 1904) vendégszerepelni jött Kanizsára. Mindannyiszor hatalmas tömeg várta az állomás előtt és a városközpontig sorfalat állva. Mint a Zalai Közlöny tudósítója az első látogatásról írta, a vonatról leszálló művésznőt az első osztályú váróterem előtt fehér ruhás lányok virágosövel fogadták. Rövid üdvözlő szónoklatok után Blaha Lujza és vendéglátói a város fogatán, lelkes ovációk közepette hajtottak végig a Csengery úton. A háztulajdonosok drapériákkal és délszaki növényekkel díszítették fel ablakaikat, az utca két oldalán a tömeg zászlókat lobogtatott. 1904-ben a mai Ady, akkor Kazinczy utcán vonult a menet a város felé. A ferences templom mellett a lelkes közönség kifogta a lovakat a kocsiból, úgy vitték a nemzet csalóányát Korona-beli (lásd: Fő út 5.) szállására... Hasonlóan lelkes, bár méreteiben szerényebb fogadtatással tisztelt meg a város két másik neves primadonát: 1895-ben KÜRY KLÁRÁT, 1926-ban PÁLMAY ILKÁT, ők is fellépésre érkeztek.

A meleg fogadtatások után egy tragédia utolsóelőtti jelenete is a kanizsai állomáshoz kötődik. Ide érkezett meg Berlinből 1886. szeptember 14-én egy virágokkal, koszorúkkal teljesen megtöltött vasúti kocsiban a huszonhét évesen öngyilkosságot elkövetett kanizsai kötődésű európai hírű operetténekesnő, ERDŐSY EUGÉNIA koporsója. Innét vitték a gyászházba (lásd: Battyány utca 2.), majd hatalmas tömeg jelenlétében a köztemetőben helyezték örök nyugalomra (lásd: Tripammer utca 3.).

1933. október 25-én késő este egész csapat rendőr vigyázott az állomáson, nehogy tragédia történjen: VASA PRIHODA cseh hegedűművész testi épségét őrizték a tüntetőktől az éjféλι budapesti gyors elindulásáig.

Prihoda októberi, Nagykanizsát is érintő hangversenykörútját megelőzően Prágában betiltották az ellenzéki magyar napilapot. Számos más intézkedést is hoztak a felvidéki magyarság ellen, valamint atrocitásokra is sor került. Erre reagálva tüntettek a Trianon által határvárossá tett Kanizsán a Városi Színház (lásd: Sugár út 5.) előtt, sőt, a színpadra lépő művészt ki is fűtyülték, aki azonban hősiiesen végigjátszotta műsorát. Amikor fellépése után zongorakísérőjével el akarta foglalni megrendelt szobáját, a színházzal csaknem szemben lévő Pannónia szálló tulajdonosa nem engedte be az épületbe vendégei, elsősorban Schless István ultimátumára hivatkozva. A kanizsai származású, Ausztriában élő Schless szavának azért volt ekkora súlya, mert éppen abból a célból tartózkodott a városban, hogy átadja az általa kezdemé-

nyezett és pénzelt, egy évvel később felavatott monumentális irredenta emlékműhöz szükséges adományát. A már a koncertre nagy erővel kivonult rendőrség is azt tanácsolta Prihodának, hogy utazzon el. Így került a világ akkori egyik legjobb hegedűművésze rendőri segítséggel a vasútállomásra, s hagyta el sértetlenül Nagykanizsát.

Átutazóban fordult meg a kanizsai állomáson két érdekes páros.

1897 januárjában RIGÓ JANCSI primás az éjszakai vonat egy első osztályú kétülékes kocsjában utazott Chimay hercegnővel Nizzába tartva. Az alacsony sorból felkapaszkodó cigánymuzsikus és az amerikai milliomoslányból lett főrangú hölgy 1895-ben Párizsban indult, s tíz évig tartó szerelmi kapcsolata az akkori idők egyik legnagyobb botránya volt. A szerelem elmúltával Rigó Jancsi egy alkalommal Kanizsán is muzsikált zenekarával (lásd: Erzsébet tér 18.).

1938 pünkösdi hétfőjén a kor „álompárja” tekintett ki a kanizsai állomásra egy másodosztályú (!) fülke ablakából, Rómába menet. Nem volt nehéz felismerni EGGERTH MÁRTÁT, az egész világon közkedvelt magyar énekesnőt és világhírű énekes férjét, JAN KIEPURÁT, mivel zenés filmjeik Kanizsán is közkedveltek voltak. A híres művészpár a vonatban pénzt váltott, majd hosszasan elbeszélgetett a pályaudvar összesereglett közönségével, akik lelkesen megéljenezték a két filmsztárt – jelentette a Zalai Közlöny tudósítója.

A vasútállomás többször volt helyszíne Kanizsa kóruséletének is, amely különösen a két világháború között virágzott. A város legjelentősebb énekkarai, a ZRÍNYI MIKLÓS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR kórusa és az IPAR-TESTÜLETI DALÁRDA számos alkalommal vettek részt megyei és országos kórusversenyeken. Ilyenkor az elutazás és különösen egy-egy jelentős helyezéssel való hazaérkezés alkalmával ünnepélyes fogadtatást rendeztek a dalosoknak. Ugyanakkor a város zenei életének súlyos konfliktusát jelezte, hogy amikor 1940-ben Győrből a Király-díjjal érkezett meg a Kör énekkara, elmaradt a ceremónia... A Nagykanizsán megtartott kórusversenyek idején a vendég kórusok megérkezése volt ünnepi esemény. 1925 szeptemberében például tizennyolc dalárda érkezett a megyei dalosversenyre. Miután dr. Krátky István polgármester üdvözölte a vasútállomás előtt felsorakozott kórustagokat, s a viszontválaszok is elhangzottak, a kijelölt koszorúslányok felékesítették az énekkarok zászlait. Majd minden dalárda elénekelte jeligéjét, s a jelen lévő nagyszámú kanizsai közönség éljenzésétől kísérve a dalosok megindultak a verseny színhelyére, a sörgyári katakombákba (lásd: Csengery út 109-111.). A pályaudvari fogadtatásra a szervezők olyan súlyt fektettek, hogy nagyon elment vele az idő, s a versenyt alig tudták befejezni...

1948 áprilisában a SZENT IMRE KÓRUS (lásd: Deák tér: Felsőtemplom) tagjai énekszóval fogadták a budapesti vonatról leszálló BÁRDOS LAJOST, aki egy nagyszabású, valamennyi kanizsai kórus részvételével megrendezett, egyházi és világi hangversenyt egyaránt tartalmazó rendezvénysorozatra érkezett a városba.

Az 1948. május 15-én lezajlott nagy dalos fogadtatás már az új rendszer hangulatát hordozta. Ekkor a MAGYAR DOLGOZÓK ÉNEKKARAINAK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE kétnapos dél-dunántúli kerületi találkozájára került sor Nagykanizsán, s tizenhat énekkar hétszáz tagja szállt ki a fővárosból és Pécsről érkező vonatkból. Az állomás két végén felállított MAORT- és vasutas kórus énekszóval köszöntötte a dalos vendégeket. Utána az énekkarok a rendezőgárdisták sorsfalai között kivonultak az állomás elé, s élükön az MDP egyenruhás gárdistáival és a kanizsai élmunkásokkal, énekszóval, rendezett sorokban masíroztak végig az Ady utcán és a Deák téren helyezkedtek el. A kórustagok menetét az érdeklődők hatalmas tömege kísérte – tudósított a Zala napilap a kanizsai pályaudvaron lezajlott, valószínűleg utolsó nagyszabású zenés eseményről.

A vasútállomás várótermében kis vasúttörténeti kiállítást létesítettek a KODÁLY ZOLTÁN MŰVELŐDÉSI HÁZ és a THURY GYÖRGY MŰZEUM (lásd: Fő út 5.) anyagából. A kiállított tárgyak között zenei relikviák is láthatók: fényképek, plakátok, dalosversenyen nyert serlegek.

Zenei relikviák a vasúttörténeti kiállításon

Ady utca 74. Izraelita temető

Az izraelita temető a város déli részén, a vasútállomással (lásd: Ady utca 67.) részsút szemben helyezkedik el, hat–nyolc méterrel mélyebben az utca szintjénél. A téglalap alakú területet gesztenyefasoros főút választja ketté, majd mellékutak osztják parcellákra.

Az izraeliták korábbi temetője az Ady utca 65. számú háztól keletre és északra eső területen, a mostani temetővel körülbelül szemben helyezkedett el. Miután a XVIII. század végére megtelt, a hitközség új telket kért a város kegyurától, Batthyány Lajostól. Ekkor kapták meg a mai temető magját, amelyben az első temetés

1786-ban történt. A vasútállomás és a hozzá tartozó létesítmények építésekor a régi temetőt fel kellett számolni. 1859-ben a fellelt hamvakat a mostani temető legrégebb, északnyugati részében helyezték el. Föléjük emlékoszlopot állítottak, amelyet régi sírkövekkel vettek körül.

A ravatalozó jón oszlopokkal díszített, timpanonos épületét 1883-ban emelték. Elképzelhető, hogy Ludwig Schöne bécsi építész tervezte, akinek nevéhez 1880–1890 között több jelentős épület fűződik Nagykanizsán. Szép arányú szertartástermében zajlott az elhunytak búcsúztatása a főrabbi és a főkántor közreműködésével. 1915 előtt KARTSCHMAROFF LEÓ, majd 1917 és 1944 között ABRAMOVICS MÁRK főkántor gyászénekei hangzottak falai között.

Idézzünk fel egyetlen temetést a több ezer közül. A Zalai Közlöny így számolt be dr. STRÉM ZSIGMONDNÉ 1934. május 31-én lezajlott gyászszertartásáról, aki első gyermekének születésébe halt bele:

Csütörtökön délután 4 órakor kísérték utolsó útjára az oly tragikusan véget ért 21 éves fiatalasszonyt, dr. Strém Zsigmondné Kálmán Magdát az izr. temető ravatalozóhelyiségéből. Óriási tömeg jelent meg temetésén. Ott láttuk a város társadalmának minden rétegét, élén a város vezetőivel. Alig maradt szem szárazon, amikor megkezdődött a gyászszertartás, amit dr. Winkler Ernő főrabbi és Abramovics Márk főkántor végzett az őszinte megrendülés megrázó erejével. Majd kivitték a koporsót a sírkertbe, ahol imák és zsolozsmák közepette adták át a frissen ásott sírnak az élte tavaszán az örökkévalóságba költözött fiatalasszony holttestét. (Zalai Közlöny 1934. jún. 2.)

Sírja a ravatalozó közelében, attól balra található (XXIV. parcella 1. sor 8.). Strém Zsigmondné fia, STRÉM KÁLMÁN zeneszociológusként és jeles hangversenyrendezőként írta be magát Magyarország zenei életébe (lásd: Erzsébet tér 11.).

A ravatalozó mellett 1960-ban állították fel az *Auschwitzi mártírok* emlékművét. Az egyszerű klasszicista álna fehér márványból készült, oldalát sófár díszíti. Magyar és héber nyelvű felirata a következő: *Auschwitzi mártírjaink hamvai*, illetve ... *és vigyék ki a hamvakat a táboron kívül Tiszta Helyre....*

1944 áprilisában Nagykanizsa zsidóságát a zsinagógában (lásd: Fő út 6.) és a környező épületekben kialakított gettóba hurcolták, innét több csoportban vitték őket a haláltáborokba. A háromezer férfi, nő, gyermek közül alig háromszázan tértek haza. A mártírok között muzsikuskok, illetve a zenéhez kötődő személyek is vannak, hozzátartozóikkal együtt: a már említett Abramovics Márk főkantor, BÜCHLER MÓR karnagy valamint felesége, BÜCHLERNÉ KRAUSZ GIZELLA énekes, FÁBIÁNNÉ PÁSZTOR IRMA zongoraművész, zenetanár, HIRSCHEL HERMIN magán zongoratanár, LORÁNT ÖDÖNNÉ ROSENFELD BERTA, a Városi Zeneiskola egyik legtehetségesebb volt növendéke, dr. STRÉM SÁNDOR, a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör Vegyeskarának tagja, zenei tárgyú újságcikkek írója, VILLÁNYI ISTVÁN zeneszerző, zongoratanár. A kevés életbenmaradott egyike PAUK ANNA magánének tanár (lásd: Ady utca 59.) megírta elhurcolásának, fogságának és hazatérésének történetét *A 12539-es fogoly* címmel.

A sírkert területe az idők folyamán jelentősen megnőtt, a nyilvántartások és becslések szerint a temetőben közel ötezren nyugszanak. Az értékes síremlékek és a nívós kertészeti megoldások az akkor gazdag kanizsai hitközség törődését tükrözik. A sírfeliratok a XIX. század közepéig héber, majd a XX. század elejéig leginkább német nyelvűek voltak. Később egyre inkább tért hódítottak a magyar feliratok.

A temetőt több alkalommal is érték háborús károk. 1848 októberében hadi események színhelyévé vált, a második világháború végén pedig a vasútállomás elleni légitámadás során rongálódott meg. Fenntartására 1945 után a hitközség megmaradt tagjai keveset tudtak áldozni. Miután 1947-ben részletes térképes felmérés készült a még fellelhető nyilvántartások és a temető bejárása alapján, az 1970-es években Dénes Gyula helytörténész dolgozta fel történetét, felhívta a figyelmet az itt nyugvó jeles kanizsaiakra, a temető kegyeleti, művelődéstörténeti, művészeti értékeire s akkori állapotára.

Nagykanizsán számos kiváló zsidó származású muzsikusk működött, illetve voltak, akik műkedvelőként, mecénásként vagy más módon kötődtek a

zenéhez. Közülük többeknek itt van a sírja. A holokauszt-áldozatokon kívül a nagy kivétel a zsinagóga európai híré főkántora, KARTSCHMAROFF LEÓ (lásd: Zrínyi utca 33.), akit 1915-ben bekövetkezett halálakor leányai kívánságára Bécsben helyeztek örök nyugalomra. Fekete márvány, jó állapotban lévő síremléke ma is meglátogatható a Zentralfriedhofban (1. kapu 52, 52a).

Az itt eltemetett zenei kötődésű személyek, akiknek sírja azonosítható (a parcellaszámok sorrendjében):

V. parcella sarka: a gelsei Gutmann család mauzóleuma. Hozzátartozói körében itt nyugszik GUTMANN SIMON HENRIK (1806–1890) és fia, GUTMANN VILMOS (1847–1921). A család a zenei élet nagy pártfogója is volt (lásd: Erzsébet tér 11.).

X. parcella 1. sor 15. sír: FISCHER FÜLÖP (1831 k.–1893) könyvkereskedő, nyomdász, lapkiadó zeneműveket is kiadott, illetve forgalmazott. Családtagjai közül többen jeles képességű műkedvelő muzsikuskok, énekesek voltak (lásd: Csengery út 22.).

X. parcella 7. sor 12. sír: OLLOP ERNŐ (1860 k.–1932). Síremléke nincsen meg, de sírhelye a térkép alapján azonosítható.

Néhány szót itt érdemes szólni az Ollop-fivéerekről, a békebeli Kanizsa jellegzetes képviselőiről, mert lakáscímüket eddig nem sikerült fellelni. Elképzelhető, hogy volt közülük a Fő út 24. alatt korábban állott épülethez, amelyet a XIX. század utolsó harmadában Ollop-házként emlegettek.

Ollop Ernő zenei képességei már gyermekkorában megnyilvánultak, s két évig járt a bécsi zeneakadémia zongora szakára. Zeneszerzést Anton Brucknertől tanult. Szülei nem tartották kívánatosnak a zenei pályát, ezért hazatért és kereskedő lett – s hamarosan csődbe is jutott... Neve már az 1870-es évek közepétől rendszeresen feltűnt a városban rendezett hangversenyek közreműködőjeként. Nemcsak helyi, hanem magyar és külföldi művészek társaságában is fellépett. Ő kísérte zongorán 1888-ban Wilt Mária, a következő évben Alice Barbi és 1894-ben Ábrányiné Wein Margit áriaestjét. Testvérével, Imrével együtt hangversenyeket is rendezett, e téren minden bizonnyal fel tudta használni korábbi bécsi kapcsolatait. Fivére nekrológiájában Ernőt zenetanárnak titulálták, úgyhogy valószínűleg magántanítással is foglalkozott. Zongoristaként élete utolsó húsz évében már nem lépett fel.

X. parcella 1. sor 10. sír: OLLOP IMRE (1848 k.–1928). Testvéréhez hasonlóan az ő síremléke sincsen meg, de sírhelye azonosítható. Ollop Ernő bátyja a zenei mellett színészi tehetséggel is rendelkezett. Miután néhány évet eltöltött a színi pályán, s az igazi áttörés elmaradt, hazatért Nagykanizsára, mert nem kívánt másodrangú színészként működni. Itthon a város társaséletének népszerű alakja lett. A kiváló humorérzékkel és kellemes te-

Ady utca 74. Izraelita temető

A ravatalozó belső tere

Dr. Balla János

Bischitzky Miksa

Eckstein Mór

Fischel Fülöp

Goldmann Sámuel

Goldstein Farkas

norhanggal is megáldott fiatalember sajátos műfajt alakított ki magának, amint halálakor jó ismerőse, Villányi Henrik is megírta:

A város énekes-krónikása lett. Csalhatatlan biztonsággal vette észre valamely visszás helyzetnek kómikumát. Észleleteit versbe szedte, a versekhez zenét szerzett s megszületett a napnak slágere. [...] A napi munka nem nyomta a vállát, vagyonszerzésre nem gondolt. Önként vállalt szegénységben élt és ez az állapot néha fejcsóválást váltott ki azoknál, akiknek nincsen betekintésük az emberi lélek állapotába [...] Nagykanizsa régi társadalma hálás lehet, hogy annyi vidám percet szerzett neki. (Zalai Közlöny 1928. nov. 17.)

XIII. parcella 8. sor 17. sír: HAHN BARNABÁS (1890–1925) zenetanár, az első ismert kanizsai jazzmuzsikus. Mystery Jazz Band nevű együttesével gyakran játszott a fővárosban is. Alapító karnagya volt 1923-ban a kanizsai Vas- és Fémmunkás Dalárdának. Fiatalon, agydaganatban hunyt el.

XIV. parcella 9. sor 1. sír: PÁSZTOR MARGIT (1897 k.–1911). A zsinagóga orgonistájának, Pásztor Miksának a zongorajátékban rendkívül tehetséges kislánya tizennégy éves korában súlyos betegségben, valószínűleg tüdőbajban hunyt el (lásd: Szent Imre utca 10.). Síremléke nincsen meg, de sírhelye azonosítható.

XV. parcella 5. sor 10. sír: ECKSTEIN MÓR (?–1917), fél évszázadon át volt a zsinagóga karnagya (lásd: Szent Imre utca 2-4.).

XV. parcella 8. sor 2. sír: BISCHITZKY MIKSA (1847–1922), Kanizsa egyik legjobb magán zenetanára a városi zeneoktatás megindulása előtt (lásd: Fő út 21.). Szintén itt nyugvó felesége, BISCHITZKY MIKSÁNÉ WINKLER SZIDÓNIA (1848–1915) hangszerkereskedéssel foglalkozott (lásd: Sugár út 14.).

XVII. parcella 18. sor 20. sír: GOLDSTEIN FARKAS (?–1860), 1830-tól harminc éven át volt a zsinagóga kántora.

XVII. parcella 19. sor 20. sír: GOLDSTEIN JÓZSEF (?–1863). Apja, Goldstein Farkas utóadaként 1860 és 1863 között a zsinagóga kántora, valamint a halála előtt néhány hónappal megszervezett első városi énekkar, a Kanizsai Dalárda alapító tagja és karmestere. A források szerint 1863. december 14-én hirtelen, szívgörcsben hunyt el; életkoráról nem tesznek említést, de nem lehetett idős ember. Temetésére a Dalárda gyászlobogók alatt vonult fel. Síremléke nincsen meg, de a térkép szerint közvetlenül édesapja mellett nyugszik, sírhelye pontosan behatárolható a temető legrégibb részében.

XVIII. parcella 1. sor 4. sír: ROTSCCHILD SAMUNÉ GOLDMANN JUDIT (1864–1926). Goldmann Samu kántor leánya, 1921 és 1926 között az Izraelita Nőegylet elnöke, jól képzett műkedvelő énekes (lásd: Ady utca 7.).

XVIII. parcella 1. sor 6. sír: GOLDMANN SAMU (1835–1917), az izraelita hitközség kántora és aljegyzője 1862 és 1915 között (lásd: Fő út 6.).

XVIII. parcella 1. sor 11. sír: PRÁGER BÉLA (1844 k.–1909) gyógyszerész, a zenei élet pártfogója (lásd: Király utca 41.).

XIX/A parcella 1. sor 14. sír: BALLA JÁNOS dr. (1881–1930) orvos, professzionális szintű zongorista (lásd: Erzsébet tér 14., Ady utca 7.).

XXIII. parcella 1. sor 4. sír: PÁSZTOR MIKSA (1861 k.–1938), fél évszázadon át a zsinagóga orgonistája (lásd: Szent Imre utca 10.). Síremléke nincsen meg, de sírhelye a térkép alapján azonosítható.

XXIV. parcella F5. sír: GRÜNHUT HENRIK (1859–1917) nagykereskedő, műkedvelő muzsikusz, a zenei élet mecénása (lásd: Deák tér 2.).

XXIV. parcella 1. sor 21. sír: STERNECK ZSIGMOND (1861 k.–1927) gordonkaművész, zenetanár, karnagy (lásd: Ady utca 5.). Sírja megvan, de az egyszerű kicsi sírkőről már hiányzik a felirat.

A helyi sajtó híradása szerint itt temették el GRÜNBAUM JÓZSEF (1825 k.–1900) prímást, de sírját, illetve sírjának helyét eddig nem sikerült azonosítani. Grünbaum 1850-től sok évtizeden keresztül szórakoztatta a kanizsaiakat. Tizenkét tagú, vonósokat és fúvósokat egyesítő zenekarával leggyakrabban a Zöldfában (lásd: Erzsébet tér 9.) muzsikált.

Sajnos, a környékbeli építkezések 1945 után is okoztak helyrehozhatatlan károkat a temető területében, síremlékeiben. 1994/95-ben sikerült elvégeztetni a legfontosabb helyreállítási munkálatokat, s a hitközség máig nagy erőfeszítéseket tesz a károk helyreállítása s a temető karbantartása érdekében.

Arany János utca 3.

Nagykanizsa 1913-ban kiadott címjegyzéke szerint ebben a házban élt családjával Domány Ármin tanár. Leánya, DOMÁNY SÁRI az 1930-as években jelentős opera-énekesnői karriert futott be külföldön.

Domány Ármin 1899 őszén lett a felsőkereskedelmi iskola (lásd: Csengery út 10.) tanára. Valószínűleg nem sokkal előtte költözött Nagykanizsára Vágújhelyről (ma: Nové Mesto nad Váhom, Szlovákia). Felesége, Olga a kanizsai Krausz családból származott. Lányuk, Sári 1904 körül születhetett, mivel az első adat szerint 1912-ben az elemi iskola harmadik osztályába járt. Tanulmányait a polgári iskolá-

ban (lásd: Ady utca 9.) folytatta, ahol abban az időben Ketting Ferenc révén országosan is kiemelkedő zenei élet folyt. Sári több főszerepet is kapott azokban a zenés színdarabokban, amelyeket Ketting Ferenc tanított be, s már ekkor kitűnt énekhangjával, muzikalitásával és játékkészségével. Tanára biztatására kezdett el komolyan énekelni tanulni az 1920-as évek elején működött ún. FENYVES-ZENEISKOLÁBAN (lásd: Zrínyi utca 49.), majd a budapesti Zeneakadémián. Az 1920-as évek közepétől több nagy hangversenyen hallhatták a kanizsaiak. Ő énekelte például Gabriel szerepét Haydn: *Teremtés* című oratóriumának Ketting Ferenc által teljesen helyi erővel, óriási vállalkozásként és dicséretes színvonalon megvalósított előadásain (lásd: Sugár út 5.). 1930-ban vendégként játszott és énekelte Grieg kísérőzenéjével Solvejg szerepét a Kanizsán rendszeresen vendégszereplő pécsi színház *Peer Gynt* produkciójában. A pályakezdés nehéz éveiben előfordult, hogy hosszabb időt is itthon töltött, ilyenkor magántanítványokat vállalt.

1930-ban az ulmi, majd a stuttgarti opera tagja lett s neve gyakran feltűnt külföldi rádióállomások műsorán. Továbbra is rendszeresen járt haza, s 1940 előtt szinte minden évben fellépett szülővárosában vagy önálló esten, vagy közreműködőként. 1932-ben, a Haydn-bicentenárium alkalmából Ketting Ferenc nagyrészt az eredeti gárdával újra műsorra tűzött részleteket a *Teremtés*ből, s régi tanára vezényletével Domány Sári ismét megszólaltatta Gabriel szólamát. Barbarits Lajos így méltatta a Zalai Közlöny június 14-i számában:

Meleg csengésű, finoman kultúrált hangján szárnyat kaptak a cantate recitativ és koloratúr részletei egyaránt, a nagyszerű iskolára valló, könnyed technika csak fokozta őszinte, meleg sikerét.

Hogy Sári mennyire kötődött szülővárosához, mutatja, hogy magyarországi tartózkodásai idején, az 1930-as évek második felében aktívan részt vett a Nagykanizsáról elszármazottak által Budapesten alapított társaságban, amelynek keretében hangversenyeket is rendeztek.

A zsidóüldözések egyre komolyabbá válásával Domány Sári Svédországba távozott, 1944 őszén már Stockholmban élt. Anyai ágon rokonságban állt a Nagykanizsán 1934-ben született Strém Kálmán hangversenyrendezővel (lásd: Király utca 34.). Neve és stockholmi címe szerepel Strém nevelőanyjának egy 1944-ben íródott levelében, melyet a Strém Kálmánról 2009-ben megjelent életrajzi könyv hozott nyilvánosságra. Innét tudható, hogy Sári férjét Harald Bergestamnak hívták, aki egy internetes forrás szerint tagja volt a svéd ellenállásnak. Az énekesnő további sorsáról és halálának időpontjáról eddig nem került elő adat, de Gábor Jenő, a kanizsai zenei élet jó ismerője szerint 1968-ig tartotta a kapcsolatot régi tanárával, Ketting Ferencsel.

Elképzeltető, hogy férjéről és róla van szó Ferdinandy György: *Harold Bergestam a Lánchíd Eszpresszó teraszán* című elbeszélésében, az író találkozhatott a házaspárral egy magyarországi látogatásuk során.

Bajza utca 5.

Tarnóczy Attila kutatásai szerint a *Szöglet-háznak* is nevezett földszintes lakóépület a XIX. század közepén már állt a Bajza és a Katona József (akkor Szentgyörgyvári) utca sarkán. A telkét is magában foglaló nagyobb terület akkoriban Spánier Ferdinánd kereskedő tulajdona volt, aki után hamarosan veje, Nagykanizsa egyik leggazdagabb és legbefolyásosabb polgára, Tóth Lajos ügyvéd örökölte.

Az 1906-ban kiadott városi címjegyzék szerint itt lakott HOFRICHTER EMMA hegedűművész, aki 1894 körül telepedett le Nagykanizsán.

A magántanárként működő Hofrichter Emma rendszeresen hirdetett a Zalai Közlönyben. 1898-ban a *Tóth Lajos-féle*, a következő évben a *Tóth-Hérics-féle ház* megjelöléssel adta meg bennük lakáscímét, míg az 1906-ban kiadott városi címjegyzék pontos címet ír: Bajza utca 5. Elképzelhető, hogy ez a háromféle megjelölés egy épületet takar.

Hofrichter Emmáról – hosszú élete dacára, aminek legnagyobb hányadát Nagykanizsán élte le – nagyon kevés érdemi információval rendelkezünk. 1871-ben születhetett annak az újsághírnek alapján, amely szerint a város vezetői 1941 decemberében felköszöntötték hetvenedik születésnapja alkalmából. Születési helyét és családi hátterét sem ismerjük. A Nemzeti Zenedében tanult Gobbi Alajosnál, majd Joachim József növendéke lett a berlini zeneakadémián. Ezt az információt nemcsak a korabeli újsághírek, hanem az 1936-ban kiadott *A magyar muzsika könyve* lexikon-része is megerősíti.

Nem tudható, mi hozta Kanizsára, miért választotta lakóhelyéül. Évtizedeken keresztül oktatta hegedűre a város ifjúságát, több nemzedéket is nevelt. Tanítványai között előkelő családnevek fordulnak elő: Gutmannok, Weiserek, Zerkowitzok és mások, akiket általában saját otthonukban tanított, de adott leckéket lakásán is. Egyik legkiválóbb növendéke SZÉKELY LILI hegedűművész, akit teljesen kezdőként ő vezetett be a zene világába. Ő nevelt kitűnő hegedűst KRÁTKY ISTVÁNBól, aki főjegyzőként, majd 1930-tól polgármesterként sokat tett a város zenei életéért (lásd: Sugár út 18.). És volt számos névtelen tanítványa, akik több-kevesebb sikerrel küzdöttek a hangszerrel; egy részük biztosan ott muzsikált a gimnáziumi zenekarban, ültek volt növendékei a városi szimfonikus zenekarban is, a többiekből pedig remélhetően értő közönség lett.

Hofrichter Emma jó kapcsolatban állt több, zongorát is oktató magántanárral, különösen BISCHITZKY MIKSÁVAL (lásd: Fő út 24.), akivel közösen szokták megrendezni vizsgakoncertjeiket (lásd: Ady utca 7.), ami nagyon praktikus megoldásnak bizonyult.

Pedagógiai tevékenysége mellett hosszú pályája során előadóművészként is fellépett. Kanizsai bemutatkozására 1894 decemberében került sor ÁBRÁNYINÉ WEIN MARGIT operaénekesnő és férje, Ábrányi Emil író előadóestjén a Polgári Egylet nagytermében (lásd: Sugár út 3.), amelyről a Zalai Közlöny így emlékezett meg 1894. december 22-én:

Egy nálunk eddig ismeretlen művésznő, Hofrichter Emma k. a. mutatta be hegedűjátékát a közönségnek. Az úrnő, mint halljuk, helyben mint hegedűtanárnő telepedett le. A hírneves Joachimnál tanult Berlinben. Hofrichter Emma Ernst Elegiáját játszotta finom ízléssel, mély érzéssel és teljesen tiszta vonással. Bohm capricciójában virtuóz játékával tündökölt. Ezek után, amit tőle hallottunk, csak öröndetes ténynek mondhatjuk, hogy ha a kisasszony városunkban marad és tehetségével mind szélesebb körökben fogja a hegedűjáték nemes művészetét terjeszteni.

A későbbiek során a legkülönbözőbb rendezvényeken lépett fel szólistaként, a szilveszteri műsoroktól a jótékony célú hangversenyekig. Zongorán gyakran FISCHEL LAJOSNÉ BONYHÁDI IDA (lásd: Csengery út 22.) kísérte.

Kamaramuzsikusként vonósnégyest alapított, amely 1911-ben bukkant fel először a helyi sajtóban, amikor az Ipartestület jubileumi rendezvényén szerepeltek:

Az est fénypontja a Hofrichter Emma, Sauer mann József, Gürtler István és Sauer mann Béla vonósnégyes volt. Schuberttől játszottak egy adagiót és prestót tökéletes nüansszal, jellegzetes egyéniséggel, önálló felfogással és páratlan előadással. A közönség szinte elmerült az élvezet mélységeiben, melyet a jeles játékosok előadása nyújtott. (Zalai Közlöny 1911. szept. 18.)

Hofrichter Emma jelentősen kivette a részét Nagykanizsa zenei életéből az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR szimfonikus zenekarának első hegedűseként is, a posztot évtizedeken át betöltve. 1932 júniusában, a Ketting Ferenc által megvalósított nagy koncerten, amikor születésének bicentenáriumán Haydn-műveket játszottak a Polgári Egylet nagytermében, egykori növendéke, Krátky István polgármester nyilvánosan köszöntötte fel:

Az est hangulata akkor érte el a tetőfokot, amikor pódiumra lépett dr. Krátky István polgármester s mint e város feje, tehát kultúréletének is legfőbb őre, mint az Irodalmi Kör tb. elnöke s maga is, mint muzsikusként és hálás tanítvány, percekig tomboló és folyton meg-megújuló tapsorkán közepette üdvözölte Hofrichter Emmát abból az alkalomból, hogy 35 éve dolgozik

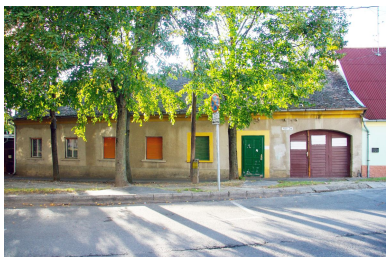
Nagykanizsán, mint muzsikusként és nevelő generációkat a kanizsai zenei életnek. Kevés a szó leírni azt a lelkesedést, amivel az egész közönség egy emberként, az ováció valóságos viharával halmozta el az ünnepeltet, mikor a polgármester átnyújtotta neki a nemzetiszín szalagos babérkoszorút. (Zalai Közlöny 1932. jún. 14.)

Nem tudjuk pontosan, meddig lakott a Bajza utcában, de az 1913-ban megjelent városi címtár szerint a Széchenyi tér 10. számú, ma már nem létező épületben volt a lakása (lásd: Fő út 24.), 1927 után pedig egészen biztosan a Kisfaludy utca 39-ben élt. A művész-tanár ugyanis hosszú évtizedeken keresztül minden év szeptember elején apróhirdetést jelentetett meg a Zalai Közlönyben, miszerint nyaralásából hazaérkezett és megkezdte a tanítást. Lakcímét legtöbbször nem közölte, hiszen bizonyára minden érdekelt tudta, hogy hol lakik. 1927-es, 1928-as és 1929-es hirdetéseiben megnevezte a Kisfaludy utca 39-et (valószínűleg akkoriban költözhetett oda, ha szükségét érezte a közlésnek), 1934-es és 1939-es hirdetéseiben pedig a Csengery út 31. szerepelt. Viszont az akkoriban tehetséges hegedős-növendék Fentős Ferenc, későbbi zeneiskolai igazgató emlékezete szerint Emma néni a Csengery út és a Kisfaludy utca sarkán lakott, a 29-es számú házban, ahol ő járt is nála.

Visszatérve a Bajza utcai ház lehetséges azonosítására: amennyiben a Szöglet-házat emlegették a XIX. század második felében Tóth Lajos ügyvéd házaként, akkor itt volt ROSENBERG ÁDÁM zongoraszálonja. A Zala-Somogyi Közlöny 1864. május 4-i számában ugyanis a következő hirdetés olvasható: *Kitűnő minőségű új zongorák kaphatók Kanizsán Rosenberg Ádámnál, Tóth Lajos ügyvéd úr házában.*

Rosenberg jó zongorista volt, korábban muzsikusként bejárta Európát. Kanizsára visszatérve zongoratanítással és hangszerkereskedéssel foglalkozott. Az 1880-as évek helyi sajtóját lapozgatva névvel többször találkozunk hangversenyek közreműködőjeként és rendezőjeként is. Valószínűleg ő volt Kanizsán az első, aki gyerekeknek szervezett koncerteket. Miután negyvenes éveiben járva 1886-ban családot alapított, s nagyobb jövedelemmel járó állásra volt szüksége, 1891-ben régi pártfogója, Gutmann Vilmos (lásd: Erzsébet tér 11.) alkalmazta az Eszék melletti Beliscsén levő fűrészüzemeiben kereskedelmi igazgatóként, s ekkor a család elköltözött a városból. Rosenberg 1887-ben még Kanizsán született idősebbik fia mint zenés játékok és filmzenék termékeny zeneszerzője nagy karriert futott be az Egyesült Államokban SIGMUND ROMBERG néven. Örökzöld dalait nagy énekesek is műsorukra tűzik, életéről regény és zenés film született, de Magyarországon alig ismerik a nevét.

Báthory utca 8. Tűzoltó őrtanya

Az itt álló, eredetileg katonai raktárként funkcionáló ház déli részében és a szomszédos, 6. számú telken lévő egykori épületben működött 1872 és 1893 között a kanizsai tűzoltók első laktanyája.

A szervezett tűzoltás 1871-ben indult meg a városban, amikor a Torna Egylet tagjai, élükön Walbach Mór elnökkel, megalapították az Önkéntes Tűzoltó Egyletet. Létrejöttének előzményeit és történetét kiválóan feldolgozta dr. Tolnai Sándor.

Az egylet a szakmai feladatokon túlmenően kezdettől fogva szívén viselte, hogy legyen saját zenekara. Több tűzoltóbál jövedelmét félretették hangszerek vásárlá-

sára, sőt, BEREZC IMRE gimnáziumi zenetanár Bátorfi Lajos versére 1882-ben a tűzoltók indulóját is megkomponálta. Az egylet ez év augusztusában megrendezett nagyszabású zászlóavatási ünnepségére még a bellatinci tűzoltózenekart kellett meghívni. Saját zenekaruk ekkor már szervezés alatt lehetett, mert a következő év márciusában a Zalai Közlöny bejelentette az ÖNKÉNTES TŰZOLTÓ EGYESÜLET FÚVÓSZENEKARÁNAK megalakulását:

Örömmel értesültünk e napokban arról, hogy a tűzoltóság kebelében a zenekar Knortzer György titkár és Saller Lajos csapatparancsnok urak buzgólkodása folytán 22 emberrel megalakult, sőt a zeneeszközök is, melyek vagy 500 frtba kerülnek, megrendelvék. Városunknak mindenesetre élénkséget fog kölcsönözni a többnyire iparos tűzoltókból álló zenekar, a melynek tagjait Knobloch Frigyes szorgalmasan tanítja be a szükséges marsokra s így egy-két hó elforgása alatt azt látjuk, hogy a temetkezéseknél s vigalmaknál ismét egy jó tényezővel szaporodott városunk. (Zalai Közlöny 1883. márc. 22.)

A zenekar 1893-ig próbáit péntek estéként az itteni laktanya egyik helyiségében tartotta. Alapító karmestere a cseh származású, magyarul rosszul beszélő, rendkívül aktív KNOBLOCH FRIGYES volt, aki Kanizsán magán zenetanárként és hangszerkereskedőként (lásd: Deák tér 5.) kereste kenyerét. A lelkes és zeneszerető, de a kottaolvasáshoz nem értő iparosokkal nehéz dolga volt: kialakított számukra egy olyan dallamírást, ahol a hangjegyek helyett számok jelezték, hogy melyik ujjal melyik billentyűt kell lenyomni. A nehézségek ellenére a „banda” összerázódott s közönség elé léphetett, bár, korabeli leírások szerint a városlakók egy része bizony kimenekült a zöldbe

a hétvégi térzenék elől, különösen, ha a Hadastyán Fúvószenekar (lásd: Hunyadi utca 3.) is produkálta magát...

Olykor a sajtó is felrótta, hogy például temetésen vagy istentiszteleten a tűzoltók túl harsány zenét játszottak. Azért Knobloch népszerű ember volt a városban, s több tűzoltózenekart alapított a környező falvakban is. Neve annyira belement a köztudatba, hogy sokan azt hitték, a „knobloch” szó karmestert jelent...

Négy évtized távlatából egy kanizsai hölgy, Haspelné Balázs Lujza így emlékezett rá:

Nem lenne teljes a kép, amit én most itt az idők távolából festek, ha a képen rajta nem lenne a tűzoltók akkori népszerű karmestere, a jó Knobloch bácsi hatalmas „tambur” botjával, amit masírozás közben ütemesen emelt föl le, föl le. Magas, vállas, pirosarcú, mosolygószerű ember volt... (Zalai Közlöny 1933. márc. 1.)

1893-ban a tűzoltóegylet mai épületének területére (lásd: Kossuth tér 25.) költözött, s a zenekar próbái is ott folytatódtak.

A 8. számú, helyi jelentőségüként nyilvántartott épületet 2006-ban, a tűzoltóság alapításának százharmincötödik évfordulóján a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

A Kossuth téri tűzoltó-kiállítás részlete

Báthory utca 20.

A 2009 tavaszán lebontott földszintes házban lakott az 1920-as, 1930-as években ARNBERGER RUDOLF muzsikus.

Arnberger nem kiemelkedő, de sokoldalú, megbízható zenész volt. A Zalai Közönség már 1920-ban az Uránia mozi (lásd: Rozgonyi utca 4.) régi zongoristájának mondja. Jövedelmét „gyorstalpaló” magántanítással egészítette ki. 1930-ban megjelentetett hirdetése szerint különleges módszere folytán bárki megtanul két, illetve három hónap alatt magyar népdalokat zongorázni...

Zenei tevékenysége az 1930-as, 1940-es években csúcspontjára ért.

Létrehozta és vezette a Szent Ilona Leányklub Zenekarát (lásd: Rozgonyi utca 7.), az Öregcserkészek Mandolinzenekarát, majd az ebből alakult Ipartestületi Mandolinzenekart (lásd: Sugár út 3.). 1930 és 1937 között vezette a Katolikus Legényegylet Szalonzenekarát (lásd: Ady utca 8.), s az 1930-as évek második felétől néhány évig a Levente Fúvószenekart (lásd: Királyi Pál utca 2.). Jó iparosként zenekarai számára rengeteg darabot hangszerelt meg, dolgozott át. 1940-ben indulót írt Krátky polgármesternek ajánlva, s a Városi Színházban (lásd: Sugár út 5.) bemutatták egy operettjét is. 1940-ben Rácz János utóda lett a Fűtőházi Dalosok Vegyeskarának élén (lásd: Csengery út 67.), s karnagyi posztját 1944 őszéig töltötte be.

Amikor a második világháború után a még romos vasutas művelődési házban megindult az élet, a kultúrház kis zenekarát ő irányította, de neve ekkor már STEFÁN RUDOLF néven fordul elő a forrásokban. Gábor Jenő, Kanizsa zenei életének alapos ismerője szerint Arnberger az *Arany* névre magyarosított, így egyelőre homály fedi a Stefán vezetéknev eredetét...

A Szent Ilona Leányklub zenekara, karnagy Arnberger Rudolf (1935)

Batthyány utca 2. Tersánczky-ház

A klasszicista lakóházat dr. Tersánczky József járási tisztiorvos építtette a XIX. század közepén. Tersánczky 1844-ben került Kanizsára, s hamarosan nagy elismertséget szerzett szemorvosként. Állatorvosi diplomával is rendelkezett, s szabadhegyi birtokosként a helyi szőlészet és borászat lelkes híve lett. E témakörökben több könyve és számos cikke jelent meg.

Ismeretségben állhatott a magyar táncművészet úttörői közé tartozó, Kanizsán az 1860-as években rendszeres tánctanfolyamokat tartó LAKATOS SÁNDORral. Lakatos írta meg az első magyar tánckönyvet, amelyet a kanizsai Wajdits József adott ki (lásd: Deák tér 1.). Ennek kezdő fejezetét Tersánczky írta *A táncz mint testgyakorlat egészségi szempontból* címmel, amelyben a kor egészségügyi ismereteinek szintjén logikusan érvel a helyesen adagolt és jól irányított tánctanulás mellett. Írásának újdonsága, hogy a bálók illetmányaival foglalkozva kiáll a hölgyek azon jogáért, hogy fáradtságuk esetén társasági megtorlás nélkül visszautasíthassák a táncra való felkérést.

Gyászjelentése szerint 1886. szeptember 16-án ebből a házból temették a tragikus körülmények között elhunyt ERDÖSY EUGÉNIA operetténekesnőt:

Erdősy-Biba Nándor és neje, valamint Erdősy-Biba Kornélia, Erdősy-Biba Bálint úgy az összes rokonság nevében szomorodott szívvel jelentik felejthetetlen testvérük, illetve sógornője és rokonuk Erdősy-Biba Eugeniának, opera- és operette ének-művésznőnek folyó évi szeptember hó 9-én életének 27-ik évében Berlinben történt gyászos kimúltát. A boldogultnak hült tetemei f. évi szeptember hó 16-án délután 4 órakor fognak (Batthyány utca 2-ik számú házból) Hild S. I. nagy-kanizsai temetkezési vállalata által a helybeli r. kath. sírkertben a családi sírboltban örök nyugalomra tétetni. Az engesztelő szent-miséldozat f. évi szeptember hó 17-én d. e. 10 órakor fog a Szt.-Ferencz rendiek plebánia templomában az Urnak bemutatatni. Kelt Nagy-Kanizsán, 1886. szeptember hó 14-én. Áldás és béke hamvai felett! (Zalai Közlöny 1886. szept. 18.)

Eugénia testvérei itt lakhattak, esetleg a gyászjelentésben elsőként említett Nándor nevű bátyja bérelhetett lakást Tersánczky házában. Maga Erdősy Eugénia is biztosan járt itt, amikor a színi szezonok szüneteiben rendszeresen

hazalátogatott. Erre utal, hogy az orvos fia, ifj. Tersánczy József az énekesnő halálakor gyönyörű kétsoros verset írt, amit nagy valószínűséggel a személyes ismeretség inspirált:

*Csillag voltál... Csillag az égboltról, ha lehullott:
Egy szaladó fényív messze utána ragyog...*

A Bécsben, majd Berlinben nagy népszerűségnek örvendő énekes-színésznő egy Strachwitz nevű fiatal német gróf menyasszonya lett. Bátyjának, Bálintnak évtizedekkel későbbi közlése szerint a szép Eugéniának már korábban is voltak nemesi kériői, édesanyjuk azonban nem helyeselte, hogy híres, de polgári származású lánya beházasodjon az arisztokrata körökbe. Ebbe az eljegyzésbe is csak azért egyezett bele halálos ágyán, mert a grófnak már nem éltek a szülei, nem voltak testvérei, s remélte, lánya így elkerüli az esetleges közvetlen családi lekezelést. A következmények azonban ennél tragikusabbak lettek. Eugénia éppen hosszabb kanizsai látogatásáról érkezett vissza Berlinbe, amikor vőlegénye azzal gyanúsította meg, hogy kapcsolatot tart fenn más férfiakkal. Elképzelhető, hogy ezzel az ürüggyel akarta felbontani az eljegyzését – vagy, mert nem is szerette igazán a lányt, vagy, mert környezete rosszalotta a színésznő-menyasszonyt és vádakot koholt ellene. A megbántott Eugénia nem látott más kiutat, mint hogy föbelőtte magát, s meghagyta, holttestét törvényszéki orvos vizsgálja meg. *És megállapították erényességét ott, hol gonosz rágalmozók becstelenségét keresték* – fogalmazott halála után huszonöt évvel Villányi Henrik (Zalai Közlöny 1911. szept 4.).

Nagykanizsa másik hírlapja így tudósított Erdősy Eugénia búcsúztatásáról:

A szerencsétlen véget ért kedves művésznő Berlinből hazaszállított tetemeit szept. 16-ikán a reggeli órákban hozták be a déli vasúttársaság indóházából. A temetés délután 4 órára volt kitűzve. Már ezt megelőzően roppant néptömeg állta el a közeli utcákat s a halottas ház udvarát, hol különösen a hölgy közönség volt igen nagy számban képviselve. A részvét a legőszintébb módon nyilatkozott a felejthetetlen bájos művésznő szülővárosa részéről. [...] A beszentelés és egy megható gyászdal eléneklése után megindult a beláthatatlan közönség a temető felé. (Zala 1886. szept. 19.)

Az énekeső sírja ma is fellelhető a városi köztemetőben (lásd: Tripammer utca 3.).

Csány László utca 9.

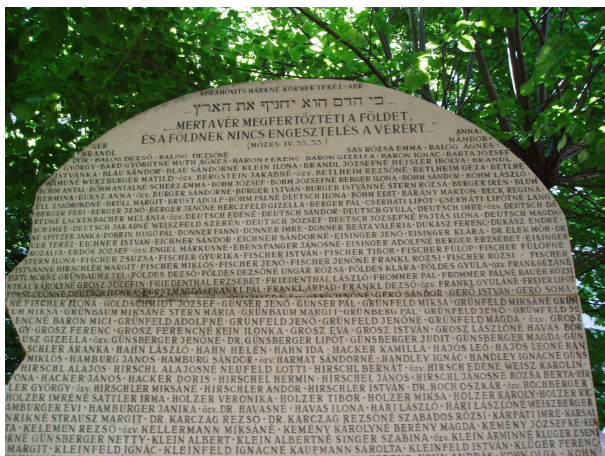

Az 1920-as években – dokumentálhatóan 1921-től – ebben a házban élt HIRSCHEL HERMIN zongoratanár. Mivel az 1926-ban, majd 1937-ben kiadott városi címjegyzékekben nem szerepel, sajnos nem tudható, hogy meddig volt itt az otthona.

Hirschel Hermin már 1906-ban magán zongoratanárként működött Nagykanizsán, akkor a Kazinczy – a mai Ady – utca 5. szám alatt lakott. 1921-ben órát már a Csány László utcai házban hirdette meg a Zalai Közlönyben, mely szerint külön tanfolyamot nyit azoknak, akik a Nemzeti Zenede (a fővárosban működő középfokú zeneoktatási intézmény) osztályait magán-

úton kívánják elvégezni, s tanít zeneelméletet is. A magántanítást 1926, a városi zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) megnyitása után is folytatta. Hangversenyeken nem lépett fel, családja nem volt. A későbbiekben a Zalai Közlönyben egyetlen esemény kapcsán tűnt fel a neve: 1929 nyarán egy barátnőjével Balatonföldvára kirándult, amikor egy férfi rablási szándékkal megtámadta őket, melynek során könnyebben megsérült. Az akkori hír kapcsán az újság ismert kanizsai zongoratanárnőnek mondja.

1944-ben ő is holokauszt-áldozat lett, körülbelül hatvan éves lehetett. Neve szerepel a zsinagóga (lásd: Fő út 6.) udvarán felállított emlékművön.

Hirschel Hermin neve az áldozatok között

Csengery út 1. Szomolányi-sarok

Az épület megegyezik a Deák tér 1. számú házzal.

Nagykanizsai éveinek legnagyobb részében ebben a házban élt KLATT AURÉL zongoraművész, zeneiskolai tanár.

1913-ban született. A prágai zeneakadémián szerzett diplomát, majd Pozsonyban működött. Amikor kitört a második világháború, s Pozsonyból elkezdtek kitelepíteni a magyarokat, feleségével Rajkánál átszökött Magyarországra. Kezdetben Budapesten próbálkozott kenyérkeresettel: éjszakai portás lett, oroszul és szlovákul jól beszélő felesége pedig tolmács. Egy évet mezőgazdasági munkával Agárd mel-

lett töltöttek, majd rokoni közvetítéssel tudták meg, hogy Ivánkovits Ferenc igazgató zongoratanárt keres a nagykanizsai zeneiskolába (lásd: Sugár út 18.). A nehéz idők után, 1947 szeptemberétől Klatt Aurél végre újra zenei pályán dolgozhatott.

A városban hamar népszerűvé vált csaknem két méter magas alakja. Tehetségének, képzettségének és emberi tulajdonságainak köszönhetően a háború előtti rendkívül magas színvonalú kanizsai zongora-iskola méltó folytatója és kiteljesítője vált belőle. Kiváló szervezőnek is bizonyult: felismerve a környékbeli községekben is meglévő nagy hangszer tanulási igényt, létrehozta és csaknem haláláig vezette a zeneoktatói munkaközösséget, amelynek keretében akkoriban több, mint tíz helyszínen folyt a tanítás.

Klatt Aurél mint zongoraművész különösen sok fellépést vállalt az 1950-es években. Nemcsak közreműködött a zeneiskola szokásos tanári koncertjein – ahol egyébként gyakran műsorvezetői feladatokat is ellátott –, hanem önálló esteket, vagy egy-egy kollégájával – Ivánkovits Ferencsel, Honti Ilonával – kamarakonzerteket is adott. Több ízben muzsikált együtt kiváló magyar muzikusokkal, például Banda Ede gordonkaművésszel. Feleségével gyakran látta vendégül lakásán a Nagykanizsára hangversenyezni érkező művészeket.

1971-ben bekövetkezett halála a város zenei életének nagy vesztesége. A köztemetőben nyugszik (lásd: Tripammer utca 3.).

Klatt Aurél a zongoránál

Csengery út 10. Kereskedelmi iskola

Ezen a helyen egykor az izraelita hitközség 1842-ben építtetett földszintes tanintézte állt, homlokzatán az *Izraeliták oskolája 1842* felirattal. Benne kezdetben elemi iskola működött, később ehhez csatlakozott a kereskedelmi szakoktatás. Ebben az épületben kapott helyet az izraeliták imaháza, az ún. kistemplom is.

A XIX. század legelejétől szórványosan folyó alapfokú oktatást a hitközség 1832-ben tette rendszeressé. A tanulók számának rohamos emelkedésével lett szükség az új épületre, amelyhez Löw Lipót főrabbi és dr. Horsetzky Mór iskolaszéki elnök hathatós közbenjárására Batthyány Fülöp

herceg, Kanizsa kegyura nyújtott anyagi támogatást. Avatóbeszédében a nagyívű pályáját Kanizsán kezdő Löw Lipót a következőket hangoztatta:

A mily kevésbé bátorítottak bennünket a körülmények ennek az épületnek emelésére, mégis itt áll csendes, szabad helyen, nyolc tágas, barátságos tanteremmel, minden emberbarátnak lélekemelő látvánnyal. (Idézi forrás megjelölése nélkül Dobó László: *A nagykanizsai kereskedelmi iskola* című könyvében.)

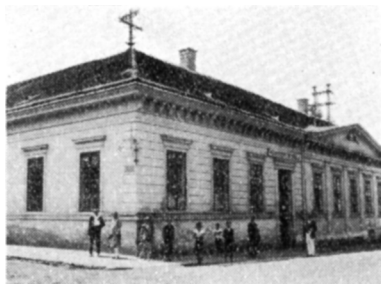
A Nagykanizsa kereskedelmében meghatározó szerepet játszó zsidó lakosság gyermekei számára már az elemi iskolában is tanítottak kereskedelmi tárgyakat, majd a hitközség 1856-ban – a Dunántúlon elsőként – külön kereskedelmi képzést alapított, ahova más felekezetűek is járhattak. A kezdetben két évfolyamos iskolát fokozatosan fejlesztették fel középfokú, majd 1895-től felsőkereskedelmi iskolává, amely 1933-ban a város fenntartásába került. Ez az iskola a mai Thúry György Szakközépiskola jogelőde. Az intézmény 1944-ig ezen a helyen működött: az elemi osztályok az épület Csengery utcai, a kereskedelmi osztályok pedig a Zrínyi utcai oldalán.

1944 őszén az iskolát átköltöztették az izraelita hitközség – a deportálások következtében üressé vált – közeli bérházába (lásd: Zrínyi utca 33.).

Az intézmény a város zenei életébe is beírta nevét. Felismerve a zenei ismeretek és a muzsikálás jelentőségét a társadalmi és üzleti kapcsolatok terén, 1887-ben zenei tanfolyamot hirdetett, amelyet a városban élő kiváló, sokoldalú muzsikus, STERNECK ZSIGMOND (lásd: Ady utca 5.) vezetett. Hogy meddig élt ez a tanfolyam, nem tudható pontosan, de 1909-ben még létezett. Voltaképpen az akkor még hiányzó városi zeneiskola intézményét pótolta.

Sterneck tanított zongorát, harmóniumot, hegedűt, és természetesen saját hangszerét, a gordonkát. Tanár és tanítványok év végén általában vizsgálhangversenyen mutatták be haladásukat, amelyen fellépett az iskola kórusa és zenekara is. Az 1905-ös hangversenyről így írt február 4-i számában a Zalai Közlöny:

A műsor a siker jegyében folyt le. Sterneck Zsigmond gordonkaművész és zenetanár és Hirschfeld Rezső énektanár az ifjúsági énekkar vezetője derekas munkát végeztek. Az ifjúság sok ambícióval működött közre. A műsor mindegyik számát zajosan megtapsolta a közönség.

*A Felsőkereskedelmi Iskola
1929 körül*

Műsor.

1. **Megnyitó :**
„Paraphrase Santa Lucia“. Szerző Wiedecker A.
Előadja az ifj. zenekara.
2. **Magyar népdalok :**
Előadja az ifj. énekkara.
3. **Melodráma :**
„Szép Gacsó Ilona“, Pósa Lajos és Ögyek Langer Viktortól.
Szavalja BIRÓ SIMON f. o. t.
Zongorán kíséri RÉVÉSZ JÁNOS f. o. t.
4. **Hegedű solo :** „Vinetta“ Lumbyétől.
Hegedűn előadja HÁHN IZIDOR f. o. t.
Zongorán kíséri STERNEK ZSIGMOND zenetanár ur.
5. **Monológ :**
Előadja SPILLER GYULA f. o. t.
6. **Kurucdalok :**
Előadja az ifj. énekkara.
7. **„Pour toi“** Wenneltől.
Előadja az ifj. zenekara.

Koncertmeghívó, 1909

A cikkben említett Hirschfeld Rezső valószínűleg azonos HAVAS REZSŐVEL, aki az 1920-as években a zsinagóga kóruskarnagya volt.

SURÁNYI GYULA 1923 és 1940 között tanára, majd 1943-ig igazgatója volt az iskolának. Kitűnő muzsikusként az 1920-as években a Vas- és Fémmunkások Dalköre karnagyaként is működött. Emellett a Zalai Közlöny többször hírt adott zenei és irodalmi tárgy körű, magas színvonalú ismeretterjesztő előadásairól. Már az 1920-as évek közepén több ízben népszerűsítette Ady Endre költészetét, ez arra enged következtetni, hogy a zene területén sem lehetett maradi ízlésű...

Az egykori iskola helyén ma jellegtelen, modern épület áll. Homlokzatát 2006-ban a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Csengery út 18.

Az 1930-as években az emeletes bérházban volt az otthona két zeneiskolai tanárnőnek, Lemberkovitsné Weber Margitnak és Honti Ilonának.

Nagykanizsa 1926-ban alapította meg zeneiskoláját (lásd: Királyi Pál utca 2.).

Vannay János igazgató mellett az intézmény elsőként alkalmazott tanára Weber Margit volt, Honti Ilona pedig az 1930/31-es tanévben kezdett tanítani. Mindketten a budapesti Zeneakadémián szereztek művész-tanári diplomát.

LEMBERKOVITSNÉ WEBER MARGIT hegedűművész gazdag és eredményes hangverseny-múlttal került a városba. Férje katonatiszt volt. Kanizsára iker kisfiaikkal, Alajossal és Józseffel költöztek. A fiatal tanárnő előadóművészként 1926 októberében lépett először nyilvánosság elé, s ezt számos zeneiskolai tanári hangversenyen és városi rendezvényen való részvétel követte. Otthonában is gyakran jött össze muzsikustársakkal próbálni, házimuzsikálni. A sok elismerő sajtóvisszhangból idézzünk fel egyet:

Lemberkovicsné Weber Margit, a kanizsai zeneiskola tanára teljes felkészültségen alapuló tehetségének új oldalát mutatta be: nagyszerű technika mellé a muzsika lelkét csendítette elő hegedűje húrjaiból. Kanizsai sikereinek szép és érdekes sorozatában a legszebbet aratta ezen a műsoron. (Zalai Közlöny 1930. febr. 25.)

Szóló szereplései mellett kitűnő kamaramuzsikus is volt. Kolléganőivel, Fábiánné Pásztor Irma zongora- és Garai Margit gordonkaművésszel nagyszerű triót alkottak, elsőrangú koncertműenyekkel ajándékozták meg a kanizsai közönséget. Mellette koncertmestere volt a városi szimfonikus zenekarnak, s alkalmanként lehetősége nyílt zenekari kísérettel is játszani. A zeneiskola működésének hőskorában tanárként nem volt könnyű dolga, de nagy lelkesedéssel és ügyszeretettel dolgozott. Szívén viselte növendékei sorsát: nemegyszer fizette ki helyettük a tandíjat vagy vásárolta meg nekik a szükséges kottákat, nehogy egyetlen szegény sorsú tehetséges gyerek is elkallódjon. Rövid tanársága idejéből egy tanítványának neve emelhető ki, Székely Lilié, aki neves hegedűművész lett.

Lemberkovitsné Weber Margit alig hét évi tanári működés után súlyosan megbetegedett, s 1934. február 16-án itteni lakásán elhunyt. Harmincöt éves volt.

Vannay János így írt róla a zeneiskola évkönyvében:

Fiatal intézetünk leglelkesebb apostola lett. Növendékei rajongásig szerették, pályatársai igaz megbecsülésből fakadó tisztelettel övezték fáradhatatlan és finom egyéniségét, mely ifjú iskoláknak számtalan barátot, a zenekultúrának pedig lelkes híveket szerzett. Iskolai munkásságán kívül igen jelentékeny szerepet játszott a város zenei életében és az itt eltöltött hét és fél év alatt csaknem százszor lépett dobogóra.

Halála az egész városban óriási részvétet váltott ki, temetésén több ezer ember jelent meg. Sírja ma is meglátogatható a városi temetőben (lásd: Tripammer utca 3.). 1944-ig halála évfordulóján a zeneiskolában minden évben hangversenyt tartottak emlékezetére.

Lemberkovitsné Weber Margit

*Isten, vezesse továbbra is Zeneiskolánk útjára, am-
eddig megjárta sikeres útján!*

Nagykanizsa 1934 február hó 6.-án

*Lemberkovits Alajosné
Weber Margit*

Halála előtt tíz nappal írta iskolája emlékkönyvébe

Az 1937-es nagykanizsai címjegyzék szerint ebben a házban lakott HONTI ILONA is, aki hosszú zeneiskolai pályáját 1930 novemberében kezdte meg. 1938-ban házasságot kötött Baksa Géza postatiszttel, majd második házassá-

ga után Baján Györgyné néven volt az intézmény tanára. Zongoraművészként Honti Ilona 1931 februárjában lépett először a kanizsai közönség elé. Az estről Kanizsa hírlapja a következőket írta:

Honti az elsőrangú interpretátor erényeivel mutatkozott be. Dohnányi víziószerű elmélyedéseiben, az erős melódia-vonal gazdag dekorációiban, Chopin keringőjének csipke-finoman örvénylő hang-bravúrájában, Brahms nehezebben járható útjain egyaránt biztos kézzel és biztos lélekkel jár. Játéka egyenletes, egész dologbeli tudást és nem kevesebb belső muzikalitást árul el. Technikája nyugodt, szép, frázismentes. (Zalai Közlöny 1931. febr. 8.)

Mint vidéki tanárnak, neki is kevés lehetőség jutott, hogy zenekarral lépjen fel, pedig nagyon megérdemelte volna. Az egyik ilyen ritka koncertről, amelyen 1946-ban egy Beethoven-zongoraversenyt játszhatott, így emlékezett meg a kanizsai sajtó:

A nagy zongoraversenyben dr. Baksa Gézáné oly zongorajátékot produkált, amely ámulatba ejtett minden hallgatót, mert a legkitűnőbb virtuózokra emlékeztetett. Technikája tüneményesen briliáns volt és ahogy számát lejátszotta, az a legnagyobb muzikalitásról tett tanúságot. (Zala 1946. jún. 28.)

Tanári hangversenyeken való közreműködés mellett még az 1950-es években is adott önálló estet. Utolsó nagy koncertjére 1958-ban került sor, amikor a később világszínvonalú karmesterré vált Lukács Ervin vezénylete alatt a MÁV Szimfonikus Zenekarral játszott bérleti hangversenyen.

Honti Ilona 1966 nyarán vonult nyugdíjba. Fentős Ferenc zeneiskolai igazgató emlékezete szerint a háború után már az Eötvös tér egy azóta lebontott házában lakott, valahol a mai „Márvány” épület környékén. Nyugdíjas korában legtöbb idejét Balatonfenyvesen töltötte. Ott hunyt el 1998. december 2-án. A városi köztemetőben nyugszik.

Csengery út 22.

Tarnóczy Attila feltételezése szerint ezen a saroktelken épült fel Kanizsa ELSŐ NYÁRI SZÍNKÖRE 1874-ben. Más szerzők a vele pontosan szemben lévő, ma 27/A számot viselő házhelyet említik.

Mindenesetre a két helyszín nagyon közel van egymáshoz. Az a telek, ahol felépült, abban az időben Bachrach Gyula építkezési vállalkozó tulajdonában volt.

1874 nyarán a kanizsiaiak a következőt olvashatták városuk egyik hírlapjában:

... örömmel említhetjük most már meg, miszerint az állandó színekört vállalkozó szellemű Bachrach Gyula úr saját telkén a Csengery utcában felépíti és pedig oly

műzléssel, költséget nem kímélve, minőt Nagy-Kanizsa város közönsége valóban megis érdemel. A szerződő fél Sztupa Andor és Hubay Gusztáv színigazgatók levén, a megnyitás még e hóban történik; a színtársulat jó szervezettsége, az igazgatók erélyes ügybuzgalma folytán hisszük, hogy méltó pártfogásban részesíti őket a közönség. (Zalai Közlöny 1874. jún. 7.)

Az újság meglehetősen szépítette a színház épületét. A valóságban egyszerű faépület lehetett, amely csak nyári használatra készült. Éppen a nyitó előadás előtt egy kiadós záporosó jól el is áztatta, ami érzékelteti minőségét.

Az első előadás napján megjelent Közlöny hírül adta, miszerint *a nyári színekör felépült, Stupa Andor és Hubay Gusztáv társszínigazgatóknak 45 tagból álló társulata, jún. 28-án előadásait megis kezdi ma vasárnap „Utazás Chinába” operette s hétfőn Dóczy Lajosnak 100 aranyat nyert pályaműve a „Csók” kerül színre. Midőn a derék s lelkesült társulatot üdvözljük körünkben, hisszük, hogy a t. közönség kiváló pártolásban részesíti őket, mire hazafias tisztelettel fel is kérjük. (Zalai Közlöny 1874. jún. 28.)*

Sajnos, a hírlap optimizmusa e téren is túlzottan bizonyult. Bár a színigazgatók hat előadásból álló bérletet hirdettek, vígjátékokkal és operettekkel egyaránt készültek, az első estéken mégis nagyon foghíjas volt a nézőtér. A Közlöny újságírója komolyan megróttta a városlakókat:

...látható, hogy a legjobb s legújabb darabok adatnak elő, műélvnyújtásban a derék társulat hazafias komoly kötelességet tanusít, méltán megvárható tehát, hogy a nemrég eltávozott s kiváló pártolásban részesült német színtársulat után a magyar színtársulat részvét hiánya miatt ne kényszeríttessék eltávozni, ez által tényleg beigazolvá lenne azok állítása, kik Nagy-

Kanizsát magyar nemzetietlenséggel vádolják s mintha itt a megyei székhelyért küzdő hely a germanizálás fészke volna. (Zalai Közlöny 1874. júl. 9.)

A társulat valóban nem lehetett gyenge, mert a színháztörténet Sztupa Andort elsőrangú színidirektorként, mellette kiváló jellemszínészként tartja számon. Fő profiljuk inkább a próza, de műsorukon operett is volt. Kanizsán például meghirdették Offenbach azóta klasszikussá vált *Orfeusz az alvilágban* című nagyoperettjét. Hogy zeneileg milyen színvonalon játszottak operettet, volt-e egyáltalán zenekaruk, vagy csak zongorával kísérték az éneket, mint az ekkoriban vidéken még gyakran megesett, arról nem szólt a helyi sajtó. A társulat – hamarabb, mint eredetileg tervezték – eltávozott Kanizsáról. A Zalai Közlöny így vonta meg az eset mérlegét:

Az áldozat kész Bachrach úr jelentékeny összeggel színikört létesített s az eredmény! hármás bukás. A vállalkozóé, a derék színigazgatóké s a magyar színügy bukfencezése ez idő szerint. (Zalai Közlöny 1874. júl. 16.)

A terjeszkedő városi építkezések miatt a színikört néhány év múlva lebontották. A színházi előadásokat a következő időszakban a Szarvas szálló épületében (lásd: Erzsébet tér 18.) tartották.

Ma a telken egy Lengyel nevű kereskedőcsalád 1880-as években épített háza áll. Születési anyakönyvi kivonata alapján tudható, hogy ebben a házban született 1909. augusztus 31-én FEJTŐ FERENC történész, író, publicista. Eredeti neve Fischel Fülöp Ferenc volt.

A nyomdász, lapkiadó és könyvkereskedő Fischel család a XIX. század közepétől játszott fontos szerepet Nagykanizsa kulturális és közéletében. A csehországi születésű FISCHEL FÜLÖP az 1850-es években, rövid pesti működés után telepedett le a városban, s kezdett dolgozni Markbreiter Jakab nyomdájában. 1865-ben lett önálló vállalkozó. Feleségül vette Markbreiter egyik lányát, Friderikát, és a megszerzett iparendeléssel apósa nyomdáját ő vitte tovább. Vállalkozása az akkori Nádor utcában működött (lásd: Szent Imre utca 4.). Felesége halála után öt gyermekkel maradt özvegyen. 1885-ben elveszte sógornőjét, Kohn Rózát. 1893-ban bekövetkezett halála után a családi vállalkozást első házasságából származó fia, FISCHEL LAJOS folytatta.

Bár elsődlegesen nem zenével foglalkoztak, a zene szeretete és művelése végigvonul a család történetében. Könyvkiadóként alkalmanként zeneműveket is megjelentettek, különösen helyi szerzőktől. A Fischel Fülöp által 1873-ban megalapított ZALA című hetilap rendszeresen beszámolt a város és környezete zenei eseményeiről. Könyvkereskedésükben (lásd: Ady utca 1.) az akkoriban általánosan divó házimuzsikálás, majd a meginduló zeneiskola

(lásd: Királyi Pál utca 2.) igényeinek kiszolgálására nagy választékot tartottak kottákból, forgalmaztak hangszerkéllékeket, gramfonlemezeket is.

A Fischel család három nemzedékében – a korra jellemzően – szinte mindenki tanult zenét s felnőttként is muzsikált. Fischel Lajos egyik alapító tagja volt az Irodalmi és Művészeti Körnek, egy ideig énekelt a kör dalárdájában és szerepel a zenekar névsorában is, mint csellista. Fia, Fejtő Ferenc visszaemlékezése szerint édesapja ... *kedves és érzelmes ember volt [...] ebből adódott előszeretete Heine költészete, a zongoraművészet, az ének és Schubert dalai iránt. [...] Apám kedvelte a divatos operetteket, Strauss, Lehár, Kálmán Imre műveit. Kedvenc színésznője Fedák Sári volt, a korszak nagy csillaga. [...] A lustálkodással töltött vasárnap reggeleken [...] kérésemre, eljátszotta gondolkáján a kedvenc nótáit: „Hullámzó Balaton tetején”, „Eltörött a hegedűm” és így tovább.*

Fischel Lajos csellózni minden bizonnyal Sterneck Zsigmondtól tanult, akihez később gimnazista fiát is elvitte (lásd: Ady utca 5.). Fejtőnek nem igazán ment a zenetanulás, inkább hallgatni szerette a zenét, bár nagybögősként tagja volt a gimnáziumi zenekarnak.

FISCHEL LAJOSNÉ BONYHÁDI IDA zeneakadémiát végzett kiváló zongorista volt, gyakran fellépett jótékonyági koncerteken. Az 1914-ben, harminchét éves korában súlyos betegségben elhunyt édesanyára fia, Fejtő Ferenc csak homályosan emlékezett:

Azt a néhány emléket, ami megmaradt bennem – karcsú szépségét, sétáinakat a városi parkban, és kivált a zongorajátékát (különösen Beethovenét szerette) –, ma is féltett kincsként őrzöm.

Nekrológiában a Zalai Közlöny a város zenei élete vesztéségeként is kommentálta a fiatalasszony halálát.

FISCHEL LAJOSNÉ BURKUS JÚLIA is muzikális volt, akivel az özvegyen maradt Fischel 1920-ban házasodott össze.

Júlia, akit Julcsinak hívott a család, tudta, hogyan kell megnyerni bennünket: apánktól értesült róla, hogy mind a ketten koraérett szenvedéllyel szeretjük a zenét. Nem kérte magát, leült a zongorához és Loeuve és Hugo Wolff dalait énekelte érzéssel, tiszta, erős szoprán hangon – emlékezett nevelt fia, Fejtő Ferenc (a

Fischel Lajos a saját, valamint Nada, Ferike és Edlke gyermekei és az összes rokonság mélyen szomorított szívvel jelenti legjobb hitvesének, anyjának és rokonainak.

Fischel Lajosné
szül. Bonyhádi Ida

élete 37-ik és legzolgabab hűségének 6-ik évében, hosszú kínos szenvedés után i. hó 21-én d. e. 8 1/2 órákor Zágrábban tüdőst gyászot elhunyt.
A megboldogult hült tetemei Zágrábban, i. hó 23-án d. e. 11 órákor fogtak a Magyarok úg. 0 sz. gyászából az izz. sírkertben öök nyugalomra helyezni.

Nagykanizsa, 1914. szeptember hó 21-én.

Aldás és béke porairal

Bonyhádi Emanuel és neje Év. Fischel Fátigné
szülte. anyósa.

Spiller Antónia, Bonyhádi Róbert, Prister Olga, Bonyhádi Otto
szülte.

Dr. S. Illar Károly, Strauss Sándor és neje Fischel Emma, Hoffmann Gyula
és neje Fischel Jozefin, Hócker Márton és neje Fischel Irén, Fischel Arthur
és neje Weinstain Sári, Fischel Károly és neje Hargatai Irma, Prister
Emanuel, Bonyhádi Róbertné szül. Mojonstein Mária, Fischel Sándor
szögerei öléve sógornói.

Zala 1914. szeptember 23.

Fejtő Ferenc (jobbra) és öccse édesanyjuk elárvult zongorájánál

többes számmal Ede öccsére is utalva). Júlia oszlopos tagja volt az Irodalmi és Művészeti Kör vegyeskarának, s zongoristaként több koncerten fellépett.

Fejtő Ferenc jó barátságba került a szintén nagykanizsai születésű Seeman Bandival, akiből ŐSZE ANDRÁS néven vált világhírű szobrász. Mindketten a piarista gimnázium (lásd: Sugár út 11.) diákjai voltak. A szegény sorban élő Bandi Fejtő egyik öccsét ebédért és könyvekért korrepetálta. Visszaemlékezései szerint náluk került kapcsolatba a klasszikus zenével: Bach, Haydn, Mozart nevét és muzsikáját a Fischel-házban hallotta először, legtöbbször nyilván Júliától. A fiúk közös barátja volt HORVÁTH KÁROLY, akiből később hivatásos muzsikus, karmester és zeneiskolai igazgató vált.

Fischel Lajost és középső fiát, Edét 1944-ben deportálták, mert nem tűzték ki a sárga csillagot, s mindketten odavesztek: az idős Fischel Lajos állítólag a koncentrációs tábor felé tartva a vagonban halt meg, Ede pedig harminckét évesen, már a táborok felszabadítása után, ott szerzett súlyos betegségben az ausztriai Wels internálótáborában. Lajos második házasságából származó fia, Kornél 1942-ben az ukrajnai fronton tűnt el.

1945-ben, amikor Kanizsára bejöttek az oroszok, az egyedül maradt Júliát zongorista tudása mentette meg az atrocitásoktól, amint Fejtő Ferenc elmesélte emlékezéseiben:

Akárcsak házunk többi lakója, ő is a pincében tartózkodott, amikor egyszerre csak megszűnt az ágyúzás. A németek feladták a várost. Egy darabig halálos csönd. Aztán ajtócsapkodás, feldöntött bútorok zaja.

– Itt vannak! – hallatszott.

El lehet képzelni, mi történt odafönt. Nevelőanyám összeszedte a bátorságát, és fölment a lakásába, amelyet nagy összevisszaságban talált. Őt-hat felszabadító ügködött. A szekrényeket már kiürítették, egyikük pedig a zongoránál ült, s ököllel verte a billentyűket. Nevelőanyámat az mentette meg, hogy beszélt szerbül, s így megértette magát az orosz katonákkal. Azzal kezdte, hogy jól összeszidta s vandáloknak bélyegezte őket. Különösen a „zongoristá”-hoz volt szigorú. De az nem hagyta magát.

– Mért, te talán jobban játszol?! – felel.

– Ez az én zongorám – jelentette ki Julcsi.

Erre aztán felfigyelt a többi katona.

– Ha tud játszani, hát bizonyítsa be – mondta egyikük.

Mama leült a zongorához és eljátszott egy Chopin-keringőt. A hatás csodával volt határos. A katonák körülállták, és szinte vallásos áhítattal hallgatták.

– Ettől fogva olyanok voltak, akár a kezes bárány – mesélte.

A katonák kérték, játsszon még. Nevelőanyám akkor már nem félt:

– Ha segítenek rendet rakni, játszom maguknak – mondta.

Másnap a katonák visszatértek. Élelmiszert hoztak, cukrot, csokoládét, és kérték, zongorázzon még.

A ház épségben maradt. Máshol azonban törtek-zúztak, fosztogattak, erőszakoskodtak a katonák.

Ez a jelenet már valószínűleg a szülőházzal rézsút szemben álló, ma is 29-es számot viselő Csengery utcai házban játszódott le. A gimnáziumi anyakönyvek tanúsága szerint ugyanis Fejtő Ferenc diákévei idején, 1918/19 után már ott lakott a család. Maga Fejtő, amikor a *Budapesttől Párizsig* című emlékirataiban felidézi gimnazista korát, említi, hogy az utcát, ahol laktak, vasútvonal szeli keresztül és nem messze tőlük egy őrház található; a leírás megfelel a Csengery út ezen részének.

Fejtő Ferenc szülőházát 2009-ben, születésének centenáriumán emléktáblával jelölték meg, amelyet Péter Vladimír és Ádám Krisztián készített.

Csengery út 23.

Az 1860-ban épült, azóta némileg átalakított földszintes városi házban élt hosszú időn keresztül dr. VILLÁNYI HENRIK. Már 1912-ben ő volt az ingatlan tulajdonosa.

A nagykanizsai születésű, bölcsészdoktori diplomát szerzett Villányi eredeti családi neve Weismayer volt; szülei a zsinagógát rejtő Fekete Sas patika épületében laktak; Villányi Henrik ott született 1857-ben.

1891 és 1927 között a felsőkereskedelmi iskolában (lásd: Csengery út 10.) tanított, 1916-tól ő igazgatta az iskolát. Közben 1898-tól 1906-ig szerkesztette Kanizsa egyik, akkor már lassan négy évtizedes

hírlapját, a ZALAI KÖZLÖNYT (lásd: Deák tér 1.). Külső munkatársként még idős korában is rendszeresen írt az újságba. Kanizsa múltjának jó ismerője és szenvedélyes kutatója volt, ebben a tevékenységében a város zenei életéről is sok értékes információt megőrkített. Ő írta a Barbarits Lajos nevével fémjelzett, 1929-ben megjelent NAGYKANIZSA monográfiában az izraelita hitközség történetéről szóló fejezetet, benne a kántorok tevékenységével. Zenei műveltségét és érzékét hangversenybeszámolói is bizonyítják, s cikkeiben jó érzékkel tapintott rá a helyi zenei élet visszasságaira. Életének nyolcvanhatodik évében, 1942. augusztus 12-én ebben a házban hunyt el.

Három gyermeke közül fia, VILLÁNYI ISTVÁN zenei pályára lépett. A Zalai Közlöny 1921-ben már Kanizsán élő fiatal zeneszerzőnek mondja, akinek két darabja felhangzott a kaszinóban (lásd: Ady utca 7.) egy Vogl Elly nevű vendég zongoraművésznő előadásában:

Külön elismerés illeti meg azért [Vogl Ellyt], hogy Villányi István nagykanizsai zeneszerzőnek két szerzeményét bemutatta és ezzel a tehetséges zeneszerző első sikereit városában arathatta. A közönség a fiatal szerző Románcát és Allegro marcatoját lelkes éljenzéssel fogadta és a szerzőt többször kitapsolta – jelent meg az estről szóló beszámolóban. (Zalai Közlöny 1921. jún. 7.)

Villányi István az 1930-as években hosszabb-rövidebb ideig Kanizsán élt a szülői házban, s magán zeneoktatással próbálkozott. Egy 1930-ban feladott hirdetésében magát okleveles zongoratanárnak mondja. 1944-ben özvegy édesanyjával együtt a holokauszt áldozata lett, nevük szerepel a zsinagóga udvarán felállított emlékművön.

Csengery út 24. Erdősy-ház

Az eklektikus stílusú földszintes városi házat Morandini Bálint tervezte és építette 1887-ben. Tulajdonosa Erdősy Kornélia tanítónő volt, aki abban az évben ment férjhez Trojkó Lajos árvaszéki ülnökhöz. A ház 1908-ig volt a család birtokában.

Kornélia özvegy édesanyjával és négy testvérével valamikor az 1860-as évek első felében költözhetett Nagykanizsára (lásd: Kölcsey utca 13.). Eredeti *Biba* családi nevük helyett az Erdősy nevet – különféle változatokban írva – az 1880-as évek közepén kezdték használni. A testvérek közül ERDŐSY EUGÉNIA hatalmas karriert futott be, mint egész Európában ismert énekesnő és színésznő, s 1886-ban fiatalon öngyilkosságot követett el (lásd: Batthyány utca 2., Tripammer utca 3.). Már nem járhatott ebben a házban, amely elképzelhető, hogy a nagyrészt őutána maradt örökségből épült.

Kornélia és Bálint pedagógusok lettek. Bálint iskolaigazgatóként ment nyugdíjba, mellette hordó- és borkereskedéssel is foglalkozott. Idős korában cikkeket írt a Zalai Közlönybe gyerekkora Kanizsájáról, s többször tollat ragadott akkor is, amikor Eugéniáról téves adatokat tartalmazó írások jelentek meg. Ezáltal több olyan tényt és adatot hozott nyilvánosságra nővéréről, amelyek valószínűleg homályban maradtak volna. Kornélia kiváló tanítónő volt, egy ábécéskönyvet is írt és szakmai előadásokat tartott. Mindketten nyolcvanas éveikben hunytak el.

Egykori házukat ma helyi jelentőségű épületként tartják nyilván.

Csengery út 33.

Ezen a helyen az utcafronton két újabb építésű emeletes ház áll. Az udvar belső részén elhelyezkedő lakóházat 1887-ben Nagykanizsa ismert építésze, Morandini Román építette saját lakóházának és telephelyének.

Itt élt családjával – Fentős Ferenc nyugalmazott zeneiskolai igazgató emlékezte szerint az udvari épületben – az 1926-ban elhunyt dr. Kenedi Imre törvényszéki bíró, s ugyanitt élte le egész életét két gyermeke. Tanítónő leánya, az 1885-ös születésű KENEDI AURA fiatal éveiben jeles műkedvelő énekes-színésznő volt.

Nagykanizsa közkedvelt dalosa – ahogyan a Zalai Közlöny aposztrófálta – legnagyobb sikerét Huszka Jenő: *Aranyvirág* című operettjének főszerepében érte el:

Temperamentumosan alakította a nápolyi táncosleányt, majd az amerikai milliárdosnő szerepét, amelyből a régi kedves életbe mindinkább visszavágyik. Játéka jól kidolgozott, hangja ismert csengő s temperamentuma mindvégig eleven s megnyerő volt – állt alakításáról a kanizsai napilapban. (Zalai Közlöny 1920. máj. 26.)

Kenedi Aura tagja volt az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR vegyeskarának s egy időben a Kör vezetőségének is. Családot nem alapított, egész életében régi otthonában lakott. Nyolcvanas évei közepén, 1969-ben hunyt el. Szüleivel és testvéreivel együtt a nagykanizsai köztemetőben (lásd: Tripammer utca 3.) nyugszik.

Csengery út 37. Evangélikus templom

Koch József kaposvári építész tervei szerint eklektikus stílusban épült meg 1890/91-ben a kanizsai evangélikus egyházközség méltó temploma (korábban kis imaháza volt a Zrínyi utcában). Középtornyos homlokzata barokkos hangulatot áraszt. Helyi jelentőségű épületként tartják nyilván.

A templom 1939-ben egy kilenc manuális, két regiszteres ANGSTER-ORGONÁVAL gazdagodott, amelyet GÁRDONYI ZOLTÁN, a soproni tanítóképző tanára, a Zeneakadémia későbbi protestáns egyházzenei tanszakának vezetője, zeneszerző, zenetudós szólaltatott meg először.

Az 1867-ben alapított pécsi Angster orgonagyár Magyarország vezető orgonaüzemévé fejlődött, de a Monarchia egészén belül is a legjelentősebbek közé számított. Az alapító Angster József, majd – a nagykanizsai orgona építése idejében – fiai, Emil és Oszkár irányítása alatt álló gyár 1949-es államosításáig megőrizte legendás nevét.

1924-ben, Horváth Olivér lelkészsége idején alakult meg a kanizsai EVANGÉLIKUS EGYHÁZI ÉNEKKAR, vezetője VÁNKOS JENŐ polgári iskolai (lásd: Ady utca 9.) tanár volt. A kórus a rendszerváltás után, 1991-ben újjáalakult, de egy évtized után feloszlott.

1930-ban zeneszerető, különböző felekezetekhez tartozó fiatalok hozták létre a NAGYKANIZSAI EVANGÉLIKUS IFJÚSÁGI EGYESÜLET ZENEKARÁT, amely NÉMETH BÉLA, majd ÜTŐ SÁNDOR vezetésével 1939-ig muzsikált. Nem egyházi zenét, hanem hazai és külföldi szerzők szórakoztató műveit játszották. Műsoraikkal gyakran kirándultak a környékbeli falvakba is.

A templom zenei vonatkozásai között érdemes megemlíteni egy itt megkötött házasságot. 1933 augusztusában HARCZOS IRÉN, az akkoriban rendszeres nagykanizsai évadot tartó pécsi színtársulat kiváló, és városunkban is nagy népszerűségnek örvendő primadonnája ebben a templomban esküdt örök hűséget Fodor Oszkár színigazgatónak. A vőlegény tanúja Barbarits Lajos volt. Mint a helyi újság írta, *egy öt éves hűséges és mély szerelemből lett ezen a napon Isten és ember előtt kedves frigy, s a szertartást a közönség legszélesebb rétegeinek meleg szimpátiája övezte.* (Zalai Közlöny 1933. aug. 8.)

Csengery út 46.

Közvetlenül a vasúti sorompó előtt, a Csengery út páros oldalán földszintes városi ház áll, amely Nagykanizsa 1939-es hivatalos házjegyzéke szerint KETTING FERENC és családja tulajdona volt. Hosszú nagykanizsai munkásságának második, nagyobbik részében ebben a házban élt a nagyszerű tanár, karnagy, képzőművész. A város 1926-ban megjelent címtára még a Kossuth tér 6. szám alatt regisztrálta lakcímét; az ottani ház már nem létezik, helyén modern társasház áll.

Az 1897-ben Kiskunmajsán született Ketting 1916 szeptemberében ének- és rajztanárként került a nagykanizsai Polgári

Fiúiskolába (lásd: Ady utca 9.). Eredetileg tanítóképzőt végzett, s Szegeden egy katonazenekar vezetőjétől szerzett karmesteri tapasztalatokat. Gordonka szakra iratkozott a Zeneakadémiára, amelyet hamarosan egy baleset miatt ott kellett hagynia. A zenei pálya meghiúsulása után másik tehetségére alapozott, s elvégezte a képzőművészeti akadémiát.

Ketting Ferenc rendkívül szerteágazó és nagyon magas szintű zenei tevékenységet fejtett ki a városban iskolai munkáján kívül is. Az 1920-as évek elején tanított az ún. FENYVES-ZENEISKOLÁban (lásd: Zrínyi utca 49.). Ebben az időben több műkedvelő színházi előadás (*Lili bárónő*, *Túl a nagy Krivánon*) zenei vezetőjeként ténykedett. 1921 és 1936 között karnagya volt a ZRÍNYI MIKLÓS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR zenekarának. 1921 és 1945 között vezette a Kör vegyeskarát, amelyet az 1930-as évek közepétől az ország egyik legjobb vegyeskaraként tartottak számon; eredményeik csúcspontjaként 1940-ben elnyerték a KIRÁLY-DÍJat. 1933–1938 között ő volt az IPARTESTÜLETI DALÁRDÁnak (lásd: Sugár út 3.), Kanizsa másik jeles kórusának is a karnagya. Nyugdíjasként 1951-től 1957-ig a VASUTAS KÓRUS vezetőjeként (lásd: Csengery út 67.) hasznosította karnagyi tapasztalatait.

Mindezen tevékenységek között nem könnyítette meg helyzetét Vannay János, az 1926-ban alapított Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) igazgatója. Vannay – alig egy évvel posztja elfoglalása után – meglehetősen lekezelő tartalmú cikket írt egy országos zenei szaklapba Nagykanizsa addigi zenei életéről, mindenestől műkedvelőnek bélyegezve azt. Vannaynak disztigváltni kellett volna, mert ha működött is egy-két gyengébb kórus és előfordultak dilettáns megnyilvánulások is Kanizsán, az Irodalmi és Művészeti

Kör keretében éppen Ketting révén színvonalas zenei élet folyt, több esetben kiemelkedő produkciókkal már 1926 előtt is. Ettől kezdve egészen 1944-ig, Vannay kanizsai működésének végéig kapcsolatukat meglehetősen feszültség árnyékolta be. Dr. Krátky István polgármester, aki maga is kitűnő hegedűs volt és szíven viselte Nagykanizsa zenei életét, többször közvetített közöttük, olykor sikerrel, mert a két karnagynak volt néhány közös fellépése s Ketting többször is dirigált Vannay-szerzeményt. De a korabeli sajtó cikkei mögé nézve érezhető a törekvés, hogy Kettinget ellehetetlenítsék. Amikor például több kórusversenyről országos nagy elismerésekkel tért haza a Kör vegyeskarával, elmaradt a pályaudvari (lásd: Ady utca 67.) szokásos ünnepélyes hivatalos fogadtatás. Vannay megpróbálkozott egy rivális énekkar létrehozásával is, hogy tagokat csábítson át Ketting kórusából. Ketting azonban makacsul haladt a saját útján nem személyes elismeréseket hajszolva, hanem a zene, kórustagjai és a közönség érdekében.

Tanítványai és a keze alatt évtizedeken át éneklők és muzsikálók a rajongásig szerették mesterüket. Szigorú, sokat követelő, de mindig igazságos és jóindulatú volt, gyakran humorát is megcsillogtatta. Ezt a szeretetet mutatja, hogy december elején, Ferenc-nap alkalmából kórusai mindig eljöttek ide, hogy szerenáddal köszöntsék. De felhangzott a ház előtt az ének a dalosversenyeken elnyert díjak megünneplésére is. 1936 júniusában például, amikor mindkét kórusa országos diadalt aratott, a Csengery út a következő jelenetnek volt tanúja, amint azt a Zalai Közlöny tudósítója rögzítette:

Este 9 órakor vonult fel zárt sorokban az Irodalmi és Művészeti Kör Vegyeskara és az Ipartestületi Dalárda a Csengery-utcai sorompóhoz, a Ketting-ház ablakai alá. Csakhamar hatalmas tömeg vette körül a dalosokat, úgy hogy az utcában az ünneplés idejére megállt a forgalom.

Elsőnek a Vegyeskar énekelt el a jeligéjét, majd Abramovics Márk fő-kántor vezetésével a versenykórust és egy szerenádöt az utca közönségének lelkes tapsaitól kísérve. A kar dalosai nevében Nagy Vince piarista tanár, az Irodalmi Kör társelnöke köszöntötte a dalosszívekből fakadt szeretet szavaival Ketting Ferencet, akinek a dalárda rózsa-csokrot nyújtott át. Ketting karnagy a meghatottságtól könnyekkel küzködve mondott köszönetet a nemvárt üdvözlésért. Kérte Ketting Ferenc, hogy a közöny, amivel a kettős dalos-diadalt Nagykanizsa fogadta, ne kedvetlenítse el a dalosokat hanem sarkalja őket fokozott dalos-munkára a következő állomásra: – a királydíjért.

Ugyanilyen hangulatban következett az Ipartestületi Dalárda szerenádja. Az ünneplés itt is szívből fakadó volt... (Zalai Közlöny 1936. júl. 7.)

Zenei ízlését, műsorpolitikáját kiválóan összefoglalta a Kör vegyeskarának egyik tagja, dr. Strém Sándor fogorvos (lásd: Ady utca 6.) 1936-ban a város hírlapjában írott vezércikkében:

Ketting volt az, aki szakítva a magyar dalkultúrának a német „Liedertafel” bűvköréből kiszabadulni nem tudó, egyhelyben topogásával új, egészséges, termékeny tájak felé vezette dalosait. Ki ne emlékeznék vissza a Teremtés fenséges oratóriumának akkordjaira? Ki ne idézné vissza Palestrina, Orlando di Lasso, Vittoria, Josquin de Prés, Scarlatti, a polifónia nagymestereinek csodás alkotásainak emlékét? El lehet felejteni Haendel Hallelujáját a Messiásból, amit az Alsótemplom orgonaavatásán mutattunk be a közönségnek? [...] Ezekkel mind Ketting ajándékozta meg dalosait, zenészeit és a közönséget... (Zalai Közöny 1936. júl. 4.)

Időskori tablóképe

Ketting Ferenc volt a városban az új zene, a bartóki és kodályi törekvések első „szálláscsinálója”, az 1930-as évek második felétől Nagykanizsán és Dél-Zalában az ÉNEKLŐ IFJÚSÁG mozgalom megszervezője, az első kanizsai Kodály-hangverseny megvalósítója.

Képzőművészeti képességeit elsősorban iskolájában kamatoztatta, de festményeivel, grafikáival többször vett részt csoportos kiállításokon is. Noll József gimnáziumi tanárral közösen tervezte a Deák téren 1933-ban felavatott Országzászló emlékmű díszlobogóját.

Ketting felesége a polgári leányiskolában természetrajzot tanított, három gyermeket neveltek. Otthoni kedvtelésük a kertészkedés volt, már az 1930-as években voltak bonsai fáik. Mintaszerűen kezelt kertészetükbe feleségével minden évben elvitték osztályaikat egy kis tanulmányi kirándulásra.

Felesége halála után Budapestre költözött, ott hunyt el 1988. február 4-én. Bár Nagykanizsa zenei életének kimagasló alakja volt, temetésén a város nem képviseltette magát s neve is lassan feledésbe merült.

Csengery út 67.
Kodály Zoltán
Művelődési Ház

A vasutasok művelődési háza eredetileg a XIX. század legvégén épült ötlakásos városi bérház volt. 1944-ben egy szőnyegbombázás során súlyos károk érték. Tulajdonosa nem tudta helyreállítani, ezért – felújításának fejében – a várost irányító Nemzeti Bizottságtól a vasutasok kapták meg.

Nagykanizsán 1860-ban indult meg a vasúti közlekedés, s ekkortól a vasút különböző munkaköreiben dolgozók a város kulturális életében is szerepet játszottak (lásd: Ady utca 67.) Ez a kulturális aktivitás folytatódott közvetlenül a háború befejezése után is. A ház rendbehozatalának

munkálataiban részt vevő vasutasokból és családtagjaikból hamarosan SZÍNJÁTSZÓCSOPORT alakult, amely már 1946-ban fellépett az akkor romos épületben. Közben a házat államosították és az 1950-es évek első felében a vasút nagy erővel folytatta újjáépítését. A színjátszókör, amely zenés darabokat is műsorra tűzött, felvette Déryné nevét. Fénykoruk ALTAI JÓZSEF vezetésével az 1960-as évek közepéig tartott, majd 1978-ban feloszlottak.

A ZENEKAR, amely ezekben az időkben kísérte őket, de önállóan is játszott a közkedvelt STEFÁN RUDOLF vezetésével, egy akkoriban esztrádzenekearnak nevezett formáció volt, a könnyű- és komolyzene határán. Stefán Rudolf egyébként azonos ARNBERGER RUDOLFFal, aki 1920 körül tűnt fel Nagykanizsa zenei életében, mint az Uránia mozi (lásd: Rozgonyi utca 4.) zongoristája a némafilmes korszakban. Gábor Jenő, Kanizsa zenei életének alapos ismerője szerint Arnberger az *Arany* névre magyarosított, így egyelőre homály fedi a Stefán vezetéknev eredetét...

A vasutas kulturális tevékenység hagyományosan fontos területének számított a kóruséneklés. Az 1907-ben megalakult DÉLIVASÚT FÜTŐHÁZI DALKÖR folytatójának tekintve magukat, 1945-ben IVÁNKOVITS FERENC zeneiskolai igazgató vezetésével újjáalakult a VASUTAS KÓRUS. Kezdetben férfikarként, 1952-től vegyeskarként működtek az 1960-as évek elejéig. A korban szokásos mozgalmi dalokból kialakított repertoár után a klasszikus énekkultúra remekeivel KETTING FERENC karnagy ismertette meg a dalosokat. Kanizsa máig legnagyobb karnagy-egyénisége nyugdíjas korában, 1951 és 1957 között vezette a kórust. Utolsó karmesterük JAKABOS GYÖRGY volt.

Az énekkar és vele együtt a művelődési ház 1954-ben, Ketting Ferenc kar-nagsága idejében vette fel KODÁLY ZOLTÁN nevét; az ünnepséget szeptem-ber 18-án tartották. Ketting a háború előtt évtizedeken át vezette az Irodalmi és Művészeti Kör Vegyeskarát, amely az 1930-as években az ország legjobb-jai közé tartozott. Akkoriban országos dalosversenyeken Kodály többször is hallotta őket s személyesen gratulált Kettingnek. Amikor másfél évtized múl-va a vasutasok arra kérték Magyarország legnagyobb zenei tekintélyét, hogy művelődési házuk az ő nevét viselhesse, a megadott engedély mögött egész biztosan ott volt Ketting Ferenc személye, akiben Kodály minőségi garanciát látott. Valószínűleg közrejátszott az is, hogy a nagy zeneszerző vasutas csa-ládból származott.

Az, hogy Kodály a névfelvételbe beleegyezett, nagy dolognak számított, amit ő igen ritka és indokolt esetben engedett meg, mert nem szándékozott maga körül személyi kultuszt kialakítani. Válaszlevelének sajnos az idők fo-lyamán nyoma veszett. Leveleinek 1982-ben megjelent gyűjteményéből csak annyi olvasható ki, hogy 1954 májusában valóban írt a kultúrotthon vezetősé-gének Kanizsára, minden bizonnyal ez volt a névfelvételbe beleegyező levél. Tartalma a vasutas szájhagyományban a következőképpen maradt fenn: Ko-dály azt üzenté, hogy a népművelési otthon, mely az ő nevét viseli, az igazi művészet otthona legyen, s ha megtudja, hogy benne jampi muzsika hangzik el, vagy jampi táncot járnak, saját kezével kaparja le nevét az épületről...

A helyi sajtó szerint levelében ígéretet tett, hogy megpróbál eljönni az ün-nepségre, de felesége betegsége miatt nem vett részt rajta. A névadó ünnepsé-gen a korban szokásos beszédek elhangzása mellett fellépett Ketting vezetésé-vel az akkor hatvanöt tagú énekkar, természetesen Kodály műveivel. Felhang-zott a *Köszöntő* („Serkenj fel, kegyes nép...”), a *Mátrai képek* és az *Esti dal*. Ezután az intézmény zenekara Verdi: *Trubadúr* című operájának népszerű dallamait szólaltatta meg. Befejezésül a színjátszók *A két kapitány* című ope-rettet mutatták be.

A vasutasok NÉPTÁNCCSOPORTja is a hőskorban született meg. Többszöri megszűnése után 1986-ban PAPP LÁSZLÓ, a tragikusan korán elhunyt nagy néptáncos egyéniség alakította meg a MÁV DÉL-ZALAI TÁNCGYÜTTES-t. Rövid időn belül aranyérmes együttessé fejlődtek. Jelenleg DÉL-ZALA TÁNC-EGYÜTTES néven működnek. Egy ideig az Erkel művelődési házban (lásd: Ady utca 8.) volt az otthonuk, de annak megszűnte után újra a vasutas műve-lődési ház a fenntartójuk.

Az intézmény hivatalos neve most *VOKE Kodály Zoltán Művelődési Ház*. Előcsarnokában 2007 decemberében, a névadó születésének százhuszonötödik

évfordulója alkalmával rendezett ünnepségsorozat idején avatták fel Kodály Zoltán fából faragott mellszobrát, Csávás Csaba alkotását, az épület homlokzatán pedig a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblát.

Csengery út 109-111. Sörgyár

A Csengery út végén, közel a vasútállomáshoz, hatalmas területen áll a Kanizsa Sörgyár épületegyüttese. Eredeti formájában az 1890-es évek közepén épült Konecsny és Nedelnik prosznitzi mérnökök tervei alapján.

A Nagykanizsa gazdasági életében sokáig meghatározó szerepet játszó gyárat *Kanizsai Serfözde Rt.* néven 1892-ben helyi vállalkozók alapították gelsei Gutmann Vilmos vezetésével. Megvalósítását a nagykanizsai Kereskedelmi és Iparbank finanszírozta.

A gyári komplexum az akkori idők csúcstechnológiájával készült. Területén parkot is kialakítottak, amelyet kezdetől fogva szívesen kerestek fel a kanizsaiak. A Zalai Közlöny 1895. június 15-én így számolt be egy diák-vigalomról:

A nagykanizsai középkereskedelmi iskola növendékei f. hó 11-én tavaszi ünnepélyt rendeztek a sörgyárban. Az idő nagyon kedvező volt. A sörgyár

A Sörgyár épületegyüttese eredeti formájában

szép parkjában minden asztal el volt foglalva. A szépen díszített táncteremben az ifjúság táncra perdült, amelyhez HORVÁTH LACI bandája húzta a talp alá valót. Az első négyest 32 pár táncolta. [...] Az ifjúság a tanárok folytonos étetése mellett sok sört fogyasztott, de azért a rend mindvégig példás maradt.

A 32 holdnyi földterületen épített létesítmények között kiemelkedett a 800 négyszögöl alapterületű és négy emelet magas malátagyár. Ebben volt a csíráztató hatalmas teremgyűtése, amelyet katakombának neveztek. Esztétikusnak nem igazán lehetett mondani: egy 1894-es leírás szerint belseje *az első pillanatban rémes látványt nyújtott, mintha a fegyház egy föld alatti börtönébe léptem volna. A pincszerű helyiség villannyal volt ugyan világítva, de a fényt elhomályosította a nagy füst és a nyirkos levegő* (Zala 1894. szept. 20.). Kisebb átalakítások és csinosítások után az 1900-as évek első negyedében e zord hely két ízben is, 1906-ban és 1925-ben nagyszabású zenei eseménynek adott helyet.

1906 augusztusában csaknem tízezer főnyi közönség részvételével itt bonyolították le a DUNÁNTÚLI DALOSSZÖVETSÉG KÓRUSVERSENYÉT.

Nagykanizsa kóruséletének első fénykorát a századforduló hozta el. Ekkoriban vezette itt a család pécsi kereskedésének fióküzletét (lásd: Ady utca 1.)

Böhm Emil (a zászló mögött, karba tett kézzel) és kórusa a pécsi dalosverseny első díjával, 1904

BÖHM EMIL. A fiatal üzletember tehetségét és képzettségét tekintve profi muzsikus volt. A városba érkezve hamarosan tagja, majd karmestere lett az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR kórusának, amellyel az 1904-ben Pécssett megrendezett dunántúli dalosversenyről első díjjal tért haza. Kanizsa városa ezzel érdemelte ki, hogy a következő dalosverseny házigazdája lehetett, amelyen a Dunántúl egész területéről tizenhárom kórus vett részt. Az Irodalmi Kör szervezőgárdája hónapokig készült a nagy eseményre, s a kórustagok elszállásolásától, megvendéglésétől a verseny díjainak beszerzéséig hatalmas és eredményes munkát végeztek. A verseny fővédnökéül gróf Zichy Aladárt, a király személye körüli minisztert kérték fel, aki – mint Nagykanizsa város országgyűlési képviselője – meg is jelent a dalosok bemutatkozásán.

A kétnapos eseménysorozat lefolyása részletesen követhető Kanizsa akkori két hírlapja, a Zalai Közlöny és a Zala tudósításaiból. A cikkekből Böhm Emil részletesen idézett *Dalosnaplóból* című kötetében:

A verseny vasárnap vette kezdetét a Sörgyárban, amelynek udvara és környéke át volt alakítva az ünnepség céljaira. A katakomba 3 hatalmas csarnokát foglalta le a verseny közönsége.

A dalosverseny három csoportban folyt. A „nehéz műdalcsoport” versenydarabja Kirchner: Dalforrás, a „műdalcsoporté” Révfi: Honszeretet c. pályadíjas darabja volt. A „népdalcsoport”-ban nevezett kórusok Huber: Szomorú fűzfának c. népdalát adták elő.

A nehéz műdalcsoportban különösen a Szombathelyi Dalosegyesületnek volt nagy hatása. A műdalcsoportban a keszthelyi dalárda tetszett nagyon. A népdalcsoportnál pedig a közönség részben a tatait, részben a siklői polgári daloskört jelölte.

A verseny után itt is, ott is lampionos menetek tűntek fel a város utcáin. Dalárdisták voltak; szerenádokat adni mentek azoknak a leányoknak, akik zászlajukra szalagot kötöttek.

A szabad verseny hétfőn délelőtt volt zsűfolt ház előtt, majd a zsűri döntésének kihirdetése következett.

Ekkor egy kis baj történt: a budapesti LYRA DALKÖR elégedetlen volt elért helyezésével és botrányos jelenetek közepette protestált. A jelenlévő közönség két pártra szakadt. A helyzetet az egyik zsűritag, a *Zenelap* szerkesztője mentette meg. E kínos incidenstől eltekintve, amelynek nem a kanizsai szervezők voltak okozói, a verseny erkölcsileg és anyagilag is szépen sikerült.

1925-ben ismét kórusversenynek adott helyet a sörgyári katakomba. Addigra jelentős változások álltak be a daloséletben, mert dr. THOLWAY ZSIGMOND postafőnök (lásd: Ady utca 10.) elnökletével már egy éve dolgozott a nagyka-

nizsai székhellyel megalakult ZALAVÁRMEGYEI DALOSSZÖVETSÉG. Első nagyrendezvényük volt az 1925-ös megyei dalosverseny, amelyet a következő évtizedben váltakozó helyszíneken folytattak. 1925. szeptember 8-án négy nehézségi fokozatban tizenhét kórus lépett a közönség elé. Az öt nagykanizsai és két zalaegerszegi kórus mellett voltak itt énekkarok Keszthelyről, Sümegről, Zalaszentgrótról, Balatonfüredről, Nemestördemicről, Kővágóórszól, Sormásról, Balatonkövesdről és Alsópáhokról. A szervezők lenyűgöző külsőségekkel vették körül a versenyt és a fellépő kórusok településeiről is számos előkelő vendég érkezett. Csak éppen a zenei részt kellett megkurtítani, mert a nagy reprezentáció elvette előle az időt...

Ettől függetlenül a Zalavármegyei Dalosszövetség jelentős eredményekkel működött 1936-ig, amikor székhelyét az országos központ áthelyeztette Kanizsárról az akkor még zeneiskolával sem rendelkező Zalaegerszegre.

Az 1925-ös megyei dalosverseny krónikájához tartozik, hogy a közönség soraiban ott ült a gimnazista Fischel Ferenc, aki majd FEJTŐ FERENC néven írja be magát Európa kultúrtörténetébe. Ekkor ismerkedett meg azzal a Rózsika nevű kislánnyal, akihez az első szerelem fűzte, s akit hamarosan elveszített, amikor a lány tüdőgyulladásban meghalt.

A katakombát 1954-ben, a háborús pusztítások utáni újjáépítéskor lebontták és helyére az akkori technológiának megfelelő nyíltmedencés ászokpincét építettek.

A Sörgyár az 1970-es évektől lett újra jelentős zenei helyszín: itt rendezték meg a NEMZETKÖZI JAZZHÉTVEGÉK örömmzenéléseit (jam-session).

1992-ben a gyár még megünnepelhette centenáriumát, azonban 1994-ben egy külföldi cég megvásárolta, majd 1997-ben beolvasztotta másik magyarországi sörgyárába, a Dreherbe. Ezután 1999-ben a nagykanizsai gyárban leállították a termelést.

Deák tér: Felsőtemplom

Az enyhén emelkedő, felfelé tölcészerűen szélesedő Deák tér közepén áll a Jézus Szíve-templom, amelyet a helybeliek régóta – hogy megkülönböztessék a ferences templomtól (lásd: Zárda utca 9.) – Felsőtemplomnak is neveznek.

Első formájában 1764-ben épült s Nepomuki Szent János tiszteletére szentelték fel. 1824-ben megnagyobbították, hozzá kétemeletes tornyot építettek. A század végére újra kicsinek bizonyult a városrész egyre szaporodó lakossága számára, s kibővítésére közadakozás indult. Az első világháború, majd a gazdasági válság következtében azonban csak évtizedek múlva, a második világháború árnyékában sikerült a nagyszabású tervet végrehajtani, nem kevés nehézséggel szembenézve. 1941-ben indultak meg a bontási, majd építési munkálatok és 1942. november 8-án szentelték fel a modern, kereszhajós épületrésszel a korábbinál jóval nagyobb alapterületűre kibővített templomot. Eredeti megjelenéséből csak a barokkos homlokzatot és a kórus alatti részt hagyták meg.

A templom zenei vezetéséért sokáig a ferences templom kántora volt felelős, mivel Nagykanizsán valamennyi templom és kápolna a ferences szerzetesek által vezetett egyetlen plébánia területéhez tartozott. Így többször orgonált és énekelt itt 1903-tól az alsótemplom főkántora, a nagyszerű RÁCZ JÁNOS. Fia, ifj. RÁCZ JÁNOS volt a segédkántor, akinek gyönyörű hangjáról és kitűnő orgonajátékáról a helyi sajtó többször is megemlékezett. 1930 augusztusában például a következőket írták:

A vallásos érzés és a művészi régiók kettős áhítata vette szárnyára a lelkeket az egész hangverseny alatt. A műsoron ifj. Rácz János, a felsőtemplom ambíciózus kántora, nagy tehetséget mutató orgonaszámait közt, klasszikus szerzők mellett, mint finom belső muzikalitással megáldott komponista is sikerrel mutatkozott be. (Zalai Közlöny 1930. aug. 23.)

A hívők számának növekedése miatt szükségessé vált új plébánia alakítása. E törekvés egyszerre ért célba a templom nagy kibővítésével, s ettől kezdve a felsőtemplomnak is önálló főkántora volt.

A templom orgonájáról 1844-ben találunk először említést, amikor STRASSER LÁZÁR nagykereskedő (lásd: Erzsébet tér 9.), a zsinagóga (lásd: Fő út 6.) orgonájának adományozója a katolikus templom számára is finan-

szírozott egy hangszeret. Az 1920-as évek elején célul tűzték ki egy megfelelőbb orgona beszerzését. 1927 februárjában adta hírül a Zalai Közlöny, hogy Gazdag Ferenc püspöki biztos lelkes fáradozása eredményeként a pécsi ANGSTER-GYÁRban elkészült a 12 regiszterű, 2 manuális, villanyerejű orgona. Az új hangszeret április 4-én szentelték fel. Első megszólaltatója VADAS GÁBOR, a pécsi székesegyház zenei vezetője volt. Az eseményről a Zalai Közlöny így tudósított másnapi számában:

Magasztos ünnepély keretében szentelték és adták át szent hivatásának a Felsőtemplom új orgonáját vasárnap délelőtt, este pedig díszes és sikerrel lezajlott hangverseny keretében mutatták be a közönségnek az új orgona nem mindennapi zenei értékét.

Este hét órakor kezdődött a hangverseny, melyre a város közönsége nagy számban ment el. Az érdeklődés középpontjában Vadas Gábornak, a kiváló orgonaművésznek szereplése állott, aki Bach, Gullmant [Guilmant!], Martini-Bossi és Dubois klasszikus remekeiből válogatott össze egy élvezetes csokorra valót, minden számmal fenséges érzésbe ringatva az orgona mélyen búgó, majd játszi könnyedséggel sípoló hangjaitól. Nemes művészettel interpretálta a zene nagy mestereit és nagy rutinra valló készséggel uralkodott a regiszterek felett.

A felsőtemplom nemcsak orgonája révén vált Kanizsa zenei életének egyik fontos helyszínévé. A helyi sajtó az 1880-as évektől egyre gyakrabban adott hírt itt tartott nívós zenés istentiszteletekről, majd hangversenyekről, bár a mise nélküli muzsika eleinte nem mindenkinek tetszett. 1940-ig, a piarista kápolna (lásd: Sugár út 13.) felépítéséig ide jártak istentiszteletre a gimnazisták, s kórusuk és zenekaruk is többször muzsikált a templomban, bemutatván haladásukat az egyházi zene terén. 1913 júniusában LUKÁCS JÓZSEF főgimnáziumi tanár a város hivatásos és felnőtt műkedvelő muzsikusait is bevonva szép sikerrel vezényelte el Mozart *Koronázási miséjét*. A Zalai Közlöny 1913. június 23-i beszámolójából idézünk részleteket, amelyek stílusa felidézi az akkori idők hangulatát:

A dicséret szép szavait kell permeteznünk a Mozart hangversenyre. El múlt, megtörtént. Emléke azonban üde, friss, elevenen tartja a meglepődés, az általános dicséret és osztatlan elismerés. Szokatlanul nagy méreteiben az egész darab, vidéki városok szürke krónikájában rendkívülien teljes, erős, kifogástalan az előadása. [...] A felső templomban két kóruson énekeltek. Egyiken helyezkedett el a hatalmas zenekar, s a másikon ezzel szemben az énekesek. [...] Szólistáink Dr. Fábiánné s Lajpcig Antalné elragadóan énekeltek. Frazirozásuk felül áll a dilettantizmuson.

Hosszú kanizsai működése alatt sokszor hegedült a templomban HOFRICHTER EMMA (1924-ben jelentős összeget adományozott a templom harangjaira) és néhányszor az 1920-ban pénzhamisításért letartóztatott PESCHEK IGNÁC, aki egyébként nagyszerű muzsikus volt; énekelt DISKAY JÓZSEF, a tapolcai születésű, s később az Amerikai Egyesült Államokban nagy karriert befutott tenorista (orvos fivére Nagykanizsán élt). Több alkalom mellett 1927-ben, a templom új harangjainak felszentelése alkalmából tartott hangversenyen is énekelt JAKOBY ANTAL, a nagyszerű baritonista, aki Kanizsán végezte a gimnáziumot (lásd: Eötvös tér 35-37.), s a későbbiekben elsősorban magánének tanárként és teoretikusként vált ismertté.

1926 után a templom zenei élete még változatosabb lett. A VÁROSI ZENEISKOLA (lásd: Királyi Pál utca 2.) megalakulásával a következő mintegy két évtizedben rendszeressé vált, hogy a vasárnapi diákmisén a tanárok különböző hangszerösszeállításokban közreműködjenek az alkalomhoz illő kamarabokkal.

Közben többször is megalakult az a bizottság, amely gyűjtéseket indított a Felsőtemplom megnagyobbítására. Koncerteket is szervezett, hogy azok bevételeivel is gyarapítsa tőkét. E bizottság meghívására adott hangvereny Kanizsán – sajnos gyér közönség előtt – 1911 novemberében ARÁNYI ADILA és ARÁNYI JELLY a Polgári Egyletben (lásd: Sugár út 3.). Kvalitásaik érzékeltetésére elég felidézni, hogy egy évtized múlva Bartók Béla a nővérek számára írta két hegedű-zongora szonátáját, s Ravel Arányi Jellynek ajánlotta *Tzigane* című művét.

A felsőtemplom zenei jelentősége tovább nőtt 1941-ben. A fiatal RÁCZ ALAJOS főkántor – Longauer Imre plébános nyomdokain – meghirdette a *szebb, magyarabb, egyházbibb* templomi éneklést, hogy az újjáépített templomban emelje az istentiszteletek zenei színvonalát. Több alkalommal szervezett rendszeres tanítást a miséken részt vevő hívők számára, akik téli estéiket szívesen töltötték közös énekléssel. A fiatal kántor a sokszor gicces, nívótlan énekek helyett magyar népekekkel ismertette meg őket. 1941-ben megalakította a SZENT IMRE KÓRUST, a vegyeskarral is fő célkitűzését igyekezett megvalósítani. Bár a hamarosan elkövetkező háborús események, a behívások némileg megtorpanították működését, az énekkar túlélte a háborút, sőt, létszáma 1946-ra megháromszorozódott, s a város legjobb kórusaként tartották számon. Több tagja korábban Ketting Ferenc Király-díjas vegyeskarában énekelt. Repertoárjukon nemcsak egyházi, hanem világi zeneművek is szerepeltek, s ezen a téren Rác Alajos a kodályi törekvések nagykanizsai megvalósítójává vált.

KETTING FERENC, a polgári iskola (lásd: Ady utca 9.) tanára, majd igazgatója is ebben a szellemben dolgozott. Az 1930-as évek második felétől ő vezette be Nagykanizsán és Dél-Zalában az ÉNEKLŐ IFJÚSÁG mozgalmat, amely 1943-as rendezvényét a Felsőtemplomban tartotta valamennyi kanizsai iskolai énekkar részvételével. A hangverseny koronájaként a templom lépcsőjén felállt összkar hatalmas kánonját Rác Alajos vezényelte.

Rác Alajos kiváló kapcsolatot alakított ki korábbi zeneakadémiai tanárával, BÁRDOS LAJOSSAL, aki a Szent Imre Kórusnak mintegy mentora lett. Ez a kötődés a későbbiekben Nagykanizsa számára több Bárdos-kórusmű megírását eredményezte. 1948 áprilisában Rác Alajos kétnapos nagyszabású rendezvénysorozatot szervezett Bárdos tiszteletére, a zeneszerző személyes részvételével. Az első napon a gimnáziumban (lásd: Sugár út 11.) Bárdos világi műveiből, majd másnap a Felsőtemplomban iskolai énekkarok és a Szent Imre Kórus előadásában egyházi műveiből tartottak hangversenyt, amelyeken a zeneszerző vezényelt.

A délutáni egyházzenei hangverseny is nagy közönséget vonzott. A szereplő kórusok tömeghatásai kiválóan érvényesültek. A magyarságban megújított egyházi zenénk zengő ünnepe volt ez, s amikor ötszáz dalos nagy zárókórusa felhangzott, úgy éreztük, hogy valami rendkívüli, mélyreható élményben volt részünk, mely sokáig maradandó lesz – írta Arató Antal Kani zsa akkori napilapjában. (Zala 1948. ápr. 27.)

A Szent Imre Kórusnak ez volt utolsó nagyszabású szereplése. Hamarosan bekövetkezett a politikai fordulat, s még abban az évben kormányintézkedés szüntette meg a kórust. Rác Alajost is megfélemlítették, abbahagyta a kántori tevékenységet és pályafutását a zeneiskolában (lásd: Sugár út 18.) folytatta.

A betiltott kórus 1993 januárjában alakult újjá. Néhány tagja még énekelt Rác Alajos vezénylete alatt, köztük Csizmadia Ferenc, aki 1994-től néhány évig vezette is az együttest. Jelenlegi karnagyuk Martonné Németh Mária.

1997. május 31-én felszentelték a templom Áment Lukács bencés orgonaművész által tervezett új orgonáját.

A templom előtti térség, amely a városközpontban van, de ott egy kis nyugalmas szigetet alkot, sokszor volt zenei esemény helyszíne abban az időben, amikor a közlekedés még nem járt akko-

*A Szent Ferenc Kórus újévi hangversenye, 2009
(Gergely Szilárd felvétele)*

ra zajjal, mint ma. Az első világháború előtt itt tartották a térzenéket. 1926-ban itt zajlott le fényes külsőségek között az IPARTESTÜLETI DALÁRDA zászlószentelési ünnepe Kanizsa akkori kórusai és katonazenekara (lásd: Dózsa György utca 73-75.) közreműködésével. 1948 májusában a városlakók már az új rezsim ünnepeinek stílusából kaphattak izelítőt: a MAGYAR DOLGOZÓK ÉNEKKARAINAK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE által jegyzett monstre rendezvényen Nagykanizsa élmunkásait ünnepelték hétszáz dunántúli kórus-tag jelenlétében:

Este 10 órakor kezdődött meg szemerkélő langyos esőben a szombati ünnepség. Az ének- és zenekarok félköralakban foglaltak helyet a Deák téren a felsőtemplom előtt. A díszelvényen a város, a rendőrség, az MDP, a Nemzeti Bizottság, Szakmaközi Bizottság képviselői és a kanizsai élmunkások: Angyalossy Zoltán, Muhr László, Éles István, Reithoffer János, özv. Sipos Károlyné és Vincze Ferenc.

A pécsbányatelepi Bányász-zenekar nyitányával kezdődött a rövid esti műsor, majd utána a kerület egyesített férfikara Enge János vezényletével a Himnuszt és Kirchner: Szövetségi jeligéjét játszotta. Az első felszólaló Ferenci Szabó Béla MDP titkár volt. [...] Ezután az egyesített vegyeskar elénekelt az Internacionálét, majd a pécsbányatelepi Bányászzenekar zárószáma után a megleghangú esti-ünnepély véget ért. (Zala 1948. máj. 19.)

Jelenleg a plébánia keretében több éneklő-muzsikáló közösség is működik, közreműködésükkel CD jelent meg. Martonné Németh Mária orgonajátékát, a templom új hangszerének hangját GOLGOTAVIRÁG címmel a közelmúltban kiadott hangfelvétele örökíti meg.

A műemlékként nyilvántartott épületen 2005-ben a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblát helyeztek el.

Deák tér: Pintérné magazinja

A Felsőtemplom előtti fasor helyén 1855 előtt a Pintérné magazinjának vagy rongyos magazinnak is nevezett uradalmi raktárépület állt, amely egy körülbelül harminc méter hosszú és tizenöt méter széles objektum lehetett. Tarnóczy Attila kutatásai szerint az ormótlan épület 1765-ben már létezett. A vándorszínész-korszakban itt (is) játszottak a városba vetődő színész-csapatok. 1827-ben BALOG ISTVÁN, a magyar színészet hőskorának egyik kiemelkedő alakja járt itt társulatával. Játszottak klasszikusokat (Shakespeare, Schiller), de műsorra tűzték Balog saját, zenével-táncsal fűszerezett népies darabjait is.

1855-ben a város megvásárolta a raktárt az uradalomtól, majd lebontatta.

Helyén az 1870-es években Tersánczy József tisztiorvos (lásd: Batthyány utca 2.) javaslatára alakították ki a fasort, amely vásárok idején a cipészek és csizmadiák elárusítóhelye lett. Így kapta a még ma is emlegetett *Suszterallé* nevet. A terület gyakran volt térzene helyszíne, bár erre a célra igénybe vették a Korona (lásd: Fő út 7.) előtti útszakaszt is.

A csúf raktárépület lebontása után, 1879-ben a területen elkészítették a később *Török-kút* néven emlegetett medencés kutat. 1934-ben az Erzsébet térre vitték át s a téren még ebben az évben felavatták Kisfaludi Stróbl Zsigmond alkotását, a *48-as gyalogezred emlékművét*.

Deák tér 1. Szomolányi-sarok

1870-ben gróf Széchenyi István egyemeletes házának elbontásával megnyitották a város egyik fontos útvonalává váló Csengery út elejét (akkor Takarékpénztár utcának nevezték), s még ugyanabban az évben elkészült a Nagykanizsai Takarékpénztár impozáns székházának az új utcára néző része. Ekkor még közvetlen szomszédságában, a templom felé eső oldalon megvolt az emeletes WCLASSICS-HÁZ, amelyet 1886-ban a Takarékpénztár megvásárolt. Hamarosan Morandini Román és Tamás tervei alapján átépítve, megmagasítva, egységes homlokzati kiképzéssel csatlakoztatták a bank korábban elkészült

épületrészéhez, kialakítva a város egyik meghatározó épületének mai látványát. Ma is használatos elnevezését a később itt működött Szomolányi-divatáruház nyomán kapta.

A Wlassics-ház eredetileg a XIX. század közepén épülhetett. Tulajdonosa, Wlassics Antal 1857-től városbíróként a város vezetője volt. Középiskolái elvégzéséig ebben a házban nevelkedett fia, WCLASSICS GYULA jogász, jogi szakíró, aki 1895 és 1903 között a Wekerle-kormány kultuszminisztere volt s ebben a minőségében fennhatósága kiterjedt az ország zenei életére is.

1866 után a Wlassics-ház földszintjén működött id. WAJDITS JÓZSEF könyvkereskedése, nyomdája és a ZALA-SOMOGYI KÖZLÖNY kiadóhivatala és szerkesztősége. A Wajdits által 1862-ben alapított újságot eleinte Kaposváron szerkesztették, de kiadóhivatala kezdettől Kanizsán volt. Miután a szerkesztőség is Kanizsára költözött, a lap egyre inkább kanizsaivá és zalaivá vált. Nevét 1874-ben ZALAI KÖZLÖNYRE változtatta. Id. Wajdits egy időben a lap szerkesztőjeként is tevékenykedett, és saját újságján kívül bekapcsolódott több, hosszabb-rövidebb életű hírlap előállításába.

A Zala-Somogyi, illetve Zalai Közlöny – mint Kanizsa leghosszabb életű hírlapja – története során fontos tényezője lett a város zenei életének is, amelyet a kezdetektől figyelemmel kísért. Az első évtizedben hatókörébe tartozó Somogy megye, sőt, egy időben Sopron és Vas megye kulturális életéről is beszámolt, de kitekintett országos zenei eseményekre is. Rendszeresen közölt hangverseny-előzeteseket és -beszámolókat, követte a Kanizsára érkező színtársulatok programjait, amelyeknek műsorrendjén sok zenés előadás – népszínmű, operett, sőt időnként opera – is volt.

Az első időszakban különös figyelmet szentelt a KANIZSAI DALÁRDA megalakulásának és tevékenységének. Egész története során jellemző volt az újságra, hogy igyekezett nyomon követni a Nagykanizsáról elszármazott és a fővárosban, vagy külföldön ismertté vált muzsikuskok, énekesek karrierjét. Még életében sokat foglalkozott például ERDŐSY EUGÉNIÁVAL, a tragikus sorsú énekes-színésznővel, akinek 1886-ban Berlinben elkövetett öngyilkosságáról az éppen ott egyetemi tanulmányokat folytató és Erdősy Eugéniával jó barátságban levő külső munkatársa, Nyári Sándor révén közölt első kézből információkat – bár ezek nem nélkülözték a bulvár-jelleget sem. A későbbi évtizedekben Erdősi Bálint, a húgát fél évszázaddal túlélő kanizsai iskolaigazgató (lásd: Csengery út 24.) révén ismerhetett meg Eugénia életéről és haláláról hiteles részleteket az olvasó; érdekes módon a lap saját, vagy az országos sajtóból átvett cikkeiben levő tévedéseknek köszönhetően, amelyeket Erdősi Bálint kiigazított, s így olyan részleteket is közölt, amelyek ezek nélkül homályban maradtak volna.

Az újság hangversenybeszámolóí kezdetben meglehetősen dilettánsak, sokszor a tények tekintetében is hiányosak. 1867-ben például a város népszerű zenekaráról a következő „értékelő” szavak kaptak nyomdafestéket:

Grünbaum úr zenekara adá elő Weber egyik f-mollban írt hangversenydarabját. E hosszas tanulmányt igénylő jeles darab sikerülten adatott elő. A nagybögős ügyesen kezeli a brummogó madámot. A többire sincs panasz. (Zala-Somogyi Közlöny 1867. okt. 19.)

De már a kezdeti időkben előfordulnak zenetörténeti, zeneelméleti tanulmányokra, jó fülre és jó ízlésre valló helytálló értékelések is, különösen BÁTORFI LAJOS és SINGER SOMA tollából. Bátorfi 1872 és 1882 között a lapnak kitűnő főszerkesztője volt. Zenei érdeklődése talán összefügg azzal, hogy Emma nevű leánya kiválóan zongorázott, 1878-ban hangversenyt is adott Kanizsán. Singer Soma a Kanizsai Dalárda ügybuzgó jegyzője volt. Ő számolt be a régi Kanizsa egyik legnevezetesebb koncertjéről, Pablo de Sarasate 1877 márciusi fellépéséről is. Érdemes néhány sorát idézni az akkori újságírói stílus érzékeltetésére:

... játéka, minden hegedű-vonása szívhez szolló, a szívet varázsszal eltöltő; az egyes hangok oly mély érzést árulnak el és egyszersmind oly tökéletességet a hegedű kezelésében egyáltalában, hogy nagyobb művészt elképzelniünk alig lehetséges. [...] Bal karja ügyessége és jobb karja kifáradhatatlansága – mély érzése és játéka tüze mellett – percnyire a lehetetlenségben engedett hinnünk. (Zalai Közlöny 1877. márc. 8.)

1898 és 1906 között VILLÁNYI HENRIK (lásd: Csengery út 23.) volt a lap főszerkesztője, aki idős koráig, az 1930-as évekig írt a lapba, ha akkoriban

már ritkábban is. Nem kifejezetten zenei témákkal foglalkozott, de helytörténeti jellegű írásainak, amelyekben kamatoztatta Kanizsán végigélt hosszú évtizedeit, ismeretségi körét és gazdag élettapasztalatát, majdnem mindig voltak zenei vonatkozásai, amelyek gazdagították a város zenetörténetéről kialakítható képet.

A későbbi évtizedekben, különösen az 1920-as évektől a zenei életről szóló cikkek majd az újság erősségeivé válnak.

Wajdits kiadói vállalkozása zenéhez kapcsolódó könyveket, kottákat, nátagyjteményeket is megjelentetett. Kiadványai közül ebből a szempontból a legjelentősebb LAKATOS SÁNDOR táncművész könyve volt, amelyet a tánc-történészek az első magyar tánckönyvként tartanak számon (lásd: Erzsébet tér 9.). Két kiadásban is napvilágot látott: 1869-ben, illetve 1871-ben RAJTA PÁROK, TÁNCOLJUNK! TÁNCCKEDVELŐK KÖNYVE címmel.

1918-ban ifj. Wajdits, aki apjától 1891-ben vette át a cég irányítását, lemondott a Zalai Közlöny tulajdonjogáról s nyomdáját is felszámolta. Ekkor az újság szerkesztősége a Fő úti Bogenrieder-palotába, majd 1924 nyarán a Hercegi várba (lásd: Fő út 5.) költözött, a nyomda pedig megszűnt. A Deák tér 1. szám alatt egyedül a könyvesbolt működött, amelyet az 1930-as évek elejétől Wajdits utódként Offenbeck Vilmos vett át.

A helyi jelentőségű minősítést viselő épületet 1988/90-ben felújították, korábban elbontott kupoláját rekonstruálták. 1992-ben az új kupolán elhelyezték a bronzból és tűzzománcból készült város címert és a Magyar Köztársaság címerét.

Homlokzatán 2002-ben Wlassics Antal és Gyula emlékét örökítették meg, 2003-ban pedig a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblát avattak.

Deák tér 2. Grünhut-ház

A Deák tér déli oldala a régi Nagykanizsa legszebb, legegységesebb és legjellemzőbb utcaképe. Az itt álló kereskedőházak közül is kiemelkedik a 2. szám alatti Grünhut-ház. A romantikus stílusú épületet neogót emeleti középerkélye felett mérműves rozetták és homokkőből faragott oroszlánfigurák díszítik. Udvari homlokzata is nagyon érdekes, ahol a hajdani gabonarakár egyik eredeti kapuja ma is látható.

A házat 1860 körül Grünhut Fülöp módos gabonakereskedő építtette. Az itt működő kereskedést 1900-ban gyermekei, Alfréd, Henrik és Szelina örökölték. A szülői házban később Grünhut Henrik élt, Alfréd 1898-ban a közeli 4. számú lakóházat vásárolta meg.

A Grünhut-testvérek közül a Kanizsa történetével foglalkozó munkák Alfrédot szokták kiemelni, mint jeles műgyűjtőt, akinek numizmatikai- és metszetgyűjteményét ma a Thúry György Múzeum (lásd: Fő út 5.) őrzi. A várostörténeti munkákban eddig kevesebb figyelmet kapott GRÜNHUT HENRIK ifjú korában a város zenei életébe kapcsolódott be.

A művelt Grünhut családban felnövekvő gyermekek zenét is tanultak, ahogy ebben az időben köreikben szokás volt: többször olvashatjuk nevüket növendékhangversenyek szereplőiként. Közülük emelkedett ki tehetségével és zeneszeretetével Grünhut Henrik. 1882-ben egy jótékony célú koncertről tudósítva ezt a megjegyzést tette róla a Zalai Közlöny:

Grünhut úrról utoljára emlékezünk meg, mert a programmon is az ő neve az utolsó, noha mindig az elsők között szokott lenni, a hol csak valamit a zene érdekében városunkban tenni lehet. (Zalai Közlöny 1882. jan. 22.)

Grünhut Henrik jó zongorista volt, húszas évei elején rendszeresen közreműködött a helyi zenetanárok és a legjobb műkedvelők által adott hangversenyeken, gyakran ő töltötte be a szólisták mellett a zongorakísérői tiszteletet. Jó barátságban volt STERNECK ZSIGMONDDal, aki művet is ajánlott neki, BISCHITZKY MIKSÁval és a fiatal PÁSZTOR MIKSÁval. Részvételükkel a Grünhut-ház gazdagon berendezett emeleti lakóhelyiségei sok házimuzsikálást hallhattak. Egy alkalomról, amikor NAGY ALBERT személyében vendég hegedűművész, a genfi konzervatórium tanára járt Kanizsán, a Zalai Közlöny is megemlékezett:

Nagy Albert jeles hegedűművész hazánkfia [...] több műkedvelő házban többek előtt bemutatta művészetét: így Grünhut Henrik úrnál mintegy 50-en jelentünk meg s valóban csak elragadtatással szólhatunk a fiatal művésztől, ki mesteri finomsággal, könnyűséggel s biztos futamokkal kezeli hangszerét. [...] Egész kis concert rögtönözött a vendégszerető háznál. Stern úr a gondokás, kitűnő szabatossággal játszott, míg Bischitzky úr zongorán s Grünhut úr harmoniumon kísérték a fiatal művészeket, kiket hallgatni valóban hazafiúi örömeinkre szolgált. (Zalai Közlöny 1881. jún. 2.)

A tudósításban említett „Stern úr” Sterneck Zsigmondot jelenti. A hírből kiderül, hogy a Grünhut-házban volt olyan vendégfogadásra és házimuzsikálásra alkalmas helyiség, ahol ötven vendég is elfért, s itt a zongora mellett harmónium is rendelkezésre állt.

1883-ban kötött házassága után, amikor a gelsei Gutmann családból származó Vidor Szabinát vette feleségül, Grünhut Henrik neve eltűnik a zenei tudósításokból. Felesége huszonnégy éves korában, 1887-ben elhunyt, néhány nap múlva követte egyetlen kisfiuk, a négy éves Kornél. Grünhut Henrik 1917-ben, ötvennyolc éves korában halt meg, második feleségével az izraelita temetőben nyugszik (lásd: Ady utca 74.).

A harmadik testvér, GRÜNHUT SZELINA az 1870-es évek elején tagja volt a KANIZSAI DALÁRDA leánykórus-szekciójának.

A Grünhut-ház az államosításig, 1952-ig a család kezén maradt.

Jelenleg műemléki védelem alatt áll. Homlokzatán 2004-ben helyezték el a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblát.

Deák tér 5. Axenti-ház

A Deák tér déli oldalán gazdag kereskedők emeletes lakóházaiból az 1800-as évek elejétől kezdett kialakulni Nagykanizsa egyik legszebb és legegységesebb utcaképe.

A ma is álló házak közül időben a legrégebbi az 5. szám alatti Axenti-ház. A kapu feletti zárkőbe vésett évszám tanúsága szerint 1817-ben építtette Axenti György bórkereskedő. A ház bal oldalán későbarokk íves kapu nyílik, míg a homlokzat más részei már a klasszicista stílus jellegzetességeit mutatják.

1884-ben megjelentetett hirdetése szerint itt lakott KNOBLOCH FRIGYES, a tűzoltózenekar (lásd: Báthory utca 8.) alapító karmestere és ugyanitt zongoraszalont is fenntartott, hangolással és javítással foglalkozott.

Halála után két évtizeddel a buzgó karmesterről eleven portrét festett egy hangulatos írásában Haspelné Balázsy Lujza:

Magas, vállas, pirosarcú, mosolygószemű ember volt, mindenféle hangszeren játszott, volt a lakásán vonós, fúvós hangszer, zongora, cimbalom, gitár: a hangszerek arzenálja volt ott, tanított mindent, akinek amihez kedve volt és a harmadik héten már „nótát” választhatott a tanuló: először megtanított a hegedű húrok neveire, azután a hét alaphangra, és azután ment min-

Zongorák, pianinok hangolása és javítása.

Knobloch Frigyes

ajánlja magát a helybeli, ugy környékbeli közönségnek, elfogad mindennemű szerkesztű songorák, pianinok hangolását, minden javítást mérsékelt árért eszközöl.

Lakása Deák Ferencz-tér (Axenti ház), a városteplom mellett.

Zalai Közlöny 1884. május 25.

*den magától [...] Magyarul rosszul beszélt, de azért megértettük és szeret-
tük, mert azt sohasem kívánta, hogy mi beszéljünk csehül; hanem ő tanult
mitőlünk magyarul. (Zalai Közlöny 1933. márc. 1.)*

1885 márciusában akkor már több éve meglevő leánynevelő-intézetét Nagykanizsára, az Axenti-házba költöztette özv. VEZEKÉNYI HORVÁTH LILLA. A tanrendben nyelvek (német, francia és magyar), rajzolás-festés, illetve ének, zene és tánc is szerepelt. A költözködést hírül adó cikk – nyilván Horváth Lilla tájékoztatása alapján – hangsúlyozza az „alapos” zongoratanítást, s azt, hogy az éneklésben nagy figyelmet fordítanak a hangképzésre (Zalai Közlöny 1885. márc. 7.). A magánéneket minden bizonnyal maga a tulajdonosnő tanította – lehet, hogy a zongorát is –, mert egy következő évi híradás szerint énekesként közreműködött egy táncestéllyel egybekötött hangversenyen. Hogy intézete mekkora nagyságrendű volt és alkalmazott-e más nevelőket, arról nem szólnak a források. Mindenesetre növendékeinek valamiféle intézményes zenetanításban mégiscsak részük lehetett több évtizeddel a városi zeneoktatás megindulása előtt.

1885 augusztusában a Zalai Közlöny híradása szerint a tulajdonosnő már el is költöztette innét iskoláját a Fő úti Újváry-házba, amely ma a 15. számot viseli. Tarnóczky Attila adata szerint viszont az intézet ebben az időben a Deák tér 3-ban, a Hild-házban működött nyolc szobával és egy nagy tanyával. Szerinte 1889 körül zárt be.

Az Axenti-ház jelenleg műemléki védetség alatt áll. Homlokzatát 2004-ben a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Dózsa György utca 56.

Ebben a házban élt gyermekkorától haláláig NOLL FERENC zeneiskolai tanár, karnagy. 1933. október 8-án született, édesapja Noll József gimnáziumi tanár volt. Már zeneiskolás korában, Kerekes Irén tanítványaként kitűnt tehetségével. Pécssett elvégezte a zeneművészeti szakközépiskolát, majd a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán középiskolai énektanári és karvezető diplomát szerzett. 1961-ben lett a kanizsai zeneiskola (lásd: Sugár út 18.) tanára, ahol kitűnt hangulatos szolfézsóráival s a zenei pályára készülők magas szintű zeneelméleti oktatásával. Később általános- és középiskolákban is tanított, énekkarokat vezetett. Bekapcsolódott a városi vegyeskar munkájába. Gyakran tartott zenetörténeti ismeretterjesztő előadásokat. Kedvelt hangszere a zongora mellett az orgona volt, rendszeresen gyakorolt a piarista kápolnában (lásd: Sugár út 13.). Amikor a városi szimfonikus zenekarnak fagottosra volt szüksége, ezt a hangszert is megtanulta kezelni, s évekig játszott az együttesben, amelynek 1971 és 1975 között karnagya is volt.

A visszaemlékezések szerint rendkívüli humorérzékkel rendelkezett s közszeretnek örvendett a városban. Feleségével és két kislányával élt az egykori szülői házban. Váratlanul hunyt el 1979. december 9-én, negyvenhat éves korában. A városi köztemetőben (lásd: Tripammer utca 3.) nyugszik.

Noll Ferenc

Dózsa György
utca 73-75.
Honvéd laktanya

1902-ben indult meg az élet az északi városrészben álló új laktanya monumentális épületegyüttesében, amelyet a hamarosan gimnáziumnak helyet adó régi laktanya (lásd: Sugár út 9.) helyett építettek. Terveit Rauscher Miksa szombathelyi építész készítette. A város képviselőtestülete a kivitelezési munkálatokkal Harkányi (Hirschl) Ede helyi vállalkozót bízta meg s kiköveztette a hozzá vezető utat is.

Nagykanizsa erre az időre igazi katonavárosná vált. A *Volt egyszer egy katonaváros* című, 2003-ban megjelent kötetből az érdeklődő részletesen tájékozódhat az idők folyamán a városban állomásozó különböző katonai egységekről.

A József főhercegről elnevezett laktanya a kiegyezés után meghozott, a véderőkről szóló törvény értelmében Nagykanizsán 1868-ban felállított honvéd gyalogezred (eredetileg gyalogföldandár) otthona lett.

A fegyveres testületekhez történetük során mindig hozzátartozott a zene. A szükséges síp- trombita- és dobjelek megszólaltatására kialakult kiségyüttesekből az 1800-as évek elejétől fokozatosan jöttek létre a nagyobb létszámú zenekarok, amelyek már nemcsak a különböző katonai cselekményekben vettek részt, hanem beépültek az adott település kulturális életébe és ápolták, népszerűsítették a hadsereg és Magyarország szellemi és kulturális értékeit, hagyományait.

Nagykanizsán a 20-as honvédezred keretében alakult meg az első KATONAZENEKAR, de alkalmanként korábban is hallhattak katonazenekarokat az itt lakók. Többször tartózkodott a városban s adott térzenéket, hangversenyeket a 48-asok központi zenekara, s színvonalas együttese volt az osztrák honvédség 12. ezredének, amely az első világháború alatt egy ideig Kanizsán állomásozott. Kevésbé ismert, hogy ezeknek a zenekaroknak vonós szekciójuk is volt, így szimfonikus zenekari repertoárt is meg tudtak szólaltatni; a kivonulások, katonai parádék, térzenék alkalmából pedig fúvós zenekarként léptek fel.

Kanizsai katonazenekar létesítésének első nyoma 1913-ban, a 48-asok központi zenekarának egy többnapos kanizsai szereplése idején merült fel, amikor a Zalai Közlönyben jelent meg a javaslat, miszerint a 20-as honvédek kérelmezzenek parancsnokságuktól katonazenekart. A 48-asok zenekara

később többször is hosszabb időt töltött a városban, olyankor szombat esténként hangversenyt adott a Centrálban (lásd: Erzsébet tér 23.). Jeles karmestere, WIRNITZER GYÖRGY 1919 februárjában el is kezdett szervezni egy helyi zenekart, ám március elején elvezényelték Kanizsáról s az ügy abbamaradt. Csak a bekövetkező történelmi események lecsendesülte után került újra napirendre, hogy legyen zenekara a honvédeknek. Időközben megalakult Nagykanizsán a katonai főreáliskola zenekara Mathea Károly vezetésével, amely hamarosan beleolvadt az Irodalmi és Művészeti Kör kebelébe. Ezekkel az eseményekkel egyidőben alakulhatott meg végre a HONVÉDZENEKAR, mert 1922-ben már azt írta a Zalai Közlöny, hogy a Kanizsára vendégszereplésre érkező győri szintársulat zenés darabjaihoz leszerződttette a háziezred zenekarát. Tagjai általában nem kanizsaiak, hanem a honvédség által Kanizsára vezényelt muzsikások voltak. Ez a zenekar is rendelkezett vonós szekcióval, s karmestere, a kiváló BLATON ANTAL vezetésével 1924 tavaszáig zavartalanul működött.

Az együtttest a honvédgyalozegred tartotta fenn, de sokat muzsikáltak a városlakók számára, így Nagykanizsa erre a néhány évre gyakorlatilag ingyen kapott egy kiváló szimfonikus zenekart. Repertoárjuk Beethoven-szimfóniát és más klasszikusokat is tartalmazott. Mellette a szokásos fúvós felállásban térzenéket adtak, részt vettek a katonai parádékon, felvonulásokon, tábori miséken.

A városban többször adtak koncertet, rendeztek bállal egybekötött hangversenyt, muzsikáltak jótékony alkalommal. Vonósaikat szerződttette az Uránia mozi (lásd: Rozgonyi utca 4.) az akkori némafilmek zenei aláfestésére. Több nagy sikerű vendégszereplést is tettek. Egy szombathelyi fellépésük különösen emlékezetes volt, ennek idézzük sajtóvisszhangját, mert ha a kanizsai sajtó esetleg elfogult is volt az együttessel, a szombathelyi újság bizonyára nem:

Minden darab előadását kivétel nélkül nagy precizitás és elsőrendű fegyelmesség jellemzi. A karmester teljes mértékben uralja zenekarát és a legnehezebb feladatot, azoknak legkényesebb részeit is könnyedén és szerencsésen oldja meg. Elragadó volt a Symphonia változatos, andalító, majd erőteljes kidolgozása, az Andante finom, gyönyörű dallamossága elbűvölte a hallgatóságot. Scherwenka: Arkadienne Suite c. művében a zenei finomságok és pianok legtökéletesebb interpretációját élvezhettük. Erkel: Hunyady László nyitányában, de különösen Liszt II. Magyar Rapszodiájában a magyar geniusz zenei zsenialitását a maga utánozhatatlan művészi mivoltában bámulhattuk és a két nagy mester a zene tökéletes művészetével örökítette meg a magyar lélek legszebb érzéseit és gondolatait. Liszt Rapszodiája fe-

lejthetetlen lesz a közönségnek, amelyet teljesen magával ragadott, úgy, hogy meg kellett ismételni. Szívből gratulálunk a karmesternek és nagyszerű zenekarának.

A cikkből az is kiderül, hogy a zenekar repertoárján egyházi művek is szerepeltek, ugyanis éppen ekkor Szombathelyen tartózkodott Schioppa pápai nuncius, s az általa celebrált misén, majd az azt követő ebéden a szombathelyi énekkar és a kanizsai zenekar működött közre:

Gróf Mikes János szombathelyi püspök által a nuncius tiszteletére adott díszebéden is a nagykanizsai honvédzenekar játszott oly tökéletes művészettel, hogy az olaszok között is ritka zeneértéssel bíró nuncius legnagyobb elragadtatásának adott kifejezést és külön köszönetet mondott a zenekarnak, valamint elsőrendű karnagyának – fejeződik be a Magyar Nyugat című újság beszámolója (idézi: Zalai Közlöny 1922. okt. 22.).

1924 tavaszán a hadügyminisztérium takarékosági okokból feloszlatta minden második honvédzenekarát, s a kanizsai együttes is a rendelet hatálya alá esett. A városban nagy mozgalom indult meg a zenekar megtartásáért, tárgyalások indultak a minisztériummal s a város vezetősége felajánlotta, hogy hozzájárul az együttes fenntartásához. Hosszú hónapokon át egymásnak ellentmondó értesülések láttak napvilágot a Zalai Közlönyben, végül a zenekari tagokat más, megmaradt zenekarokhoz helyezték át s Blaton Antal karmester is új állomáshelyre került.

1926 márciusában azonban, a felsőtemplom (lásd: Deák tér: Felsőtemplom) új harangjainak bevonulásakor újra megszólalt a *Phönix-madárként feltámadt honvédzenekar*, amelynek tagsága a már eleve Kanizsán állományban lévő, muzsikálni tudó honvédekből került ki. Karmestere a kiváló WECKL GELLÉRT (lásd: Teleki út 24.) volt. A város ugyanezen év nyarán anyagi támogatást szavazott meg számára. Cserébe azt kérte, hogy a zenekar vasárnap és ünnepnapokon térzenét adjon és fúvóshangszereit esetenként kölcsönözze a ZRÍNYI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR hangversenyeihez. Sőt, később a Kör szimfonikus zenekarában ott ült a

1924. április 24. ZALAI KÖZLÖNY

URANIA

Előjegyzést nyit a

DENEVÉR-re

Steno János Vígoperája Háros és Károlyfalva.

A zenét a m. királyi 6. honv. gyolgozred zenekara szolgáltatja.

Főszereplők:

Eva May
A híres May filmcsillagja legújabbabb teljes, Joe May és Max May főszerep. May nem egészen megismeri, de nem régen harnadkor ment Németországba. Eva May Rosabellé, Károlyon föléltény feladatot vállalja. Férjét

Harry Liedtke
Hírhírű, aki abban a keltessé helytelen, sőt, hogy minden ország hírhírűségére, rajong, de a Kanizsai Közlönyben az „Liedtke a férfiak” pompás szerepéből teszi Harry Liedtke dalát adja.

Putty Lia
Akkor szabványos pályán szerepelt Putty Lia nővérje, aki a kanizsai színházban. Mire filmcsillagok Joe May kedve is, aki a „Hírhírű” szerepét osztotta ki Putty Liának.

Paul Heidemann
Ugyancsak hírhírű szerepelt a színházban. A kanizsai színházban is a filmcsillagok szerepelt, így Jakob Liedtke, Ernst Hoffmann. A film egyik szereplője a színházban a fiatal lányokkal együtt szerepelt.

Jön!

A VÉRZŐ ARÉNA

Paramont mestere. Főszerepben a „Lova” főszereplője

Rudolf Valentino

*A Honvédzenekar a moziban
is muzsikált
Zalai Közlöny 1924. ápr. 24.*

honvédzenekar tagjainak nagy része is. Újra voltak térzenék vasárnap dél-előtt és csütörtök este a szokásos fúvós repertoárral. Az 1930-as évek közepétől HERING VILMOS ezreddobos irányításával működtek. Kanizsai szerzők, így BUGYÁCS VILMOS (lásd: Rákóczi utca 25.) és KIRÁLYFALVY TIVADAR (lásd: Magyar utca 30.) indulóit is műsorukra tűzték. 1941-től több ízben kivezényelték őket az orosz frontra, ahonnét a verselő kedvű ezreddobos rímes sorokban küldte haza üdvözlését a Zalai Közlönybe; mint az újság megjegyezte, Hering hadnagyot humorérzéke az orosz pokolban sem hagyta el. A lap híradása szerint épségben hazatértek, bár hangszereik nélkül.

A háború után a zenekar tagjainak jó része beleolvadt a MAORT Üzemek Szalonzenekarába, s ezen keresztül a városi szimfonikus zenekarba, illetve a korábbi karmesterük, Hering Vilmos által 1948-ban megalapított Nagykanizsai Olajbányász Fúvószenekarba (lásd: Vár út 9.).

A József főherceg laktanya 1945 és 1946 között Petőfi Sándor nevét viselte. 1946-ban kiköltözött belőle a katonaság, s a laktanya azóta pusztul. Ma *Citrom-sziget* néven ismerik a városban, szükséglakások vannak benne, bár a *helyi jelentőségű épületegyüttes* minősítést viseli. Homlokzatát megjelölték a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával, amelynek sajnos már csak maradványai láthatók.

Eötvös tér 2.

Az Eötvös tér és a Hunyadi utca sarkán a közelmúltban két régi házat is lebontottak. A sarok utáni második épületben működött 1945 és 1983 között KUDLIK ISTVÁN hangszerész boltja.

Kudlik István neves szabadkai hangszerkészítő dinasztia sarja. 1921 és 1925 között unokanagybátyjánál, Kudlik Ádám-nál tanult Szabadkán. Hangszerkészítő segédként dolgozott, majd 1940-ben letette a mestervizsgát és Belgrádban önálló üzletet nyitott. 1941-ben Belgrád bombázásakor találatot kapott üzletét kifosztották. 1942-ben költözött családjával, feleségével és két kislányával Nagykanizsára.

Az első néhány évben LADECZKY JÁNOS hangszerüzletében (lásd: Ady utca 8.) dolgozott, majd 1945-ben önállósult s haláláig ebben a házban volt üzlete és műhelye.

Kisebb-nagyobb javítások mellett szakmája egyik legnagyobb kihívást jelentő területével, hegedűkészítéssel is foglalkozott. Címkéin, amelyeket – dátummal ellátva – az általa javított hangszerbe is beragasztott, magát *hegedűépítőmesternek* mondja. Munkáiról nem vezetett nyilvántartást, így nem tudható, hogy hány hegedűt készített. Művei közül a család történetének kutatója egyetlen hangszert, egy gyermek számára készült ún. feles hegedűt talált, amely a mester egykori működési helyén, Nagykanizsán magántulajdonban van.

Kudlik István 1983-ban halt meg, Pécssett temették el.

Eötvös tér 35-37. Piarista gimnázium

1919-es lebontása előtt az Eötvös tér keleti felét a piarista gimnázium épületegyüttese foglalta el.

Az oktatás 1765-ben közel négyszáz diákkal az 1705-ben emelt, azóta megüresedett laktanyában kezdődött meg, amelyet a megye engedett át a tanító rendnek. Elsőként az eredetileg katonatiszti szállásként használt épületbe, mint rendházba költöztek be a leendő tanárok, majd az ezzel szemben lévő laktanyában rendezték be az osztálytermeket.

Utólagos, 1782-ben elvégzett összeépítésükkel alakult ki az épületegyüttes északnyugati sarka és a nyugatra, illetve északra néző szárnyak. 1822-ben, amikor a piaristák átvették az elemi iskola működtetését is, a gyerekek elhelyezésére a város emeletet építtetett a rendházra, amelyet egyúttal kelet felé meghosszabbítottak. 1868-ban az iskola-épületet Geiszl Mór tervei szerint kibővítették. A nyugati oldal hosszabb és végig emeletes lett, kialakult a szintén emeletes déli oldal. Annak keleti végén, a földszinten jelölték ki a tornaterem helyét. 1870-ben felszentelték a

A gimnázium régi képeslapon

nyugati szárnyban lévő új kápolnát, mely a tornateremmel együtt sok zenei esemény helyszínévé vált.

A Rákóczi szabadságharcot követő hatvan évben Kanizsa lakossága nyolcszorosára növekedett. A polgárok többsége földműveléssel foglalkozott, de egyre nagyobb szerep jutott a kézműiparnak és a kereskedelemnek. A fejlődés megkívánta egy középiskola felállítását, különösen mert Somogy, Vas és Zala megyében nem volt ilyen jellegű oktatási intézmény. 1765 júniusában gróf Batthyány József kalocsai érsek és apja, gróf Batthyány Lajos nádorispán alapítólevelet adott ki, amelyben Kanizsán *nyilvános iskolát* létesít, és az oktatást a *kegyes iskolák szerzeteseire* bizza. A dokumentumot Tapolcsányi Gergely piarista tartományfőnök is aláírta. Az alapítólevelet Mária Terézia ünnepélyes kiváltságlevelében erősítette meg.

A korabeli gimnáziumban az elemi ismeretek oktatásán kívül három felsőbb osztályt alakítottak ki. Az első évben majdnem négyszázan iratkoztak be és kezdetben kétszáz tanulóra jutott egy tanár. A *Ratio Educationis* 1777-es életbe lépése után hatosztályos gimnáziummá alakult, ugyanakkor az elemi osztályokat megszüntették. II. József rendeletére bevezették a német nyelvű oktatást, a diákokat pedig tandíj fizetésére kötelezték, így 1786-ban mindössze harminchárom tanulója volt. II. József halála után a létszám száz és kétszáz fő között ingadozott.

Az iskola egyházi jellege mellett hazafiúi és polgári szellemben nevelte tanítványait. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc leverése után az intézmény is válságba került, a tanárok egy részét elbocsátották, a tanulók létszáma megcsappant, sőt a hatóságok más piarista gimnáziumokkal egyetemben a kanizsait is meg akarták szüntetni. A város azonban anyagi áldozatok árán megmentette az iskolát, ami 1850-től négyosztályos gimnáziumként működött. A tantestület úgy tiltakozott az önkényuralom ellen, hogy a kötelező német nyelvű adminisztráció helyett latin nyelven vezette az anyakönyveket. Az 1860-as évektől fokozatosan nyolcosztályos gimnáziummá alakult. A VIII. osztályt 1871-ben sikerült megnyitni, s ezzel az iskola nyilvánossági jogot nyert főgimnázium lett. 1900-tól bevezették a párhuzamos osztályok rendszerét. A kiegyezést követően a tanárok képzettsége is emelkedett.

Az iskola jeles tanára volt a XIX. század végén két alkalommal is itt működő Czirbusz Géza földrajztudós, az 1903/04-es tanévben pedig Révay József klasszika filológus, aki később ókori tárgyú regényeiről lett ismert.

A gimnázium neves diákjai közül – időrendben szólva – érdemes megemlíteni, hogy 1767 és 1772 között itt tanult a jobbágycsaládból származó Virág Benedek, akkor még Virág Ádám néven. A leghíresebb diák, Deák Ferenc négy tanéven át (1813/14–1816/17), harmadik és hatodik osztályos kora

között volt tanulója az intézménynek. 1888 és 1892 között itt tanult a szepetneki születésű Királyi Pál. Ebben az időben járt ide Kunfi Zsigmond és Landler Jenő, a Tanácsköztársaság két vezető személyisége és dr. Prinz Gyula egyetemi tanár, híres geológus és Ázsia-kutató.

Az első időkben a gimnázium rendkívül szegényes keretek között működött. Az 1929-ben megjelent *Nagykanizsa* monográfiában írja Barbarits Lajos, hogy *sokszor kellett koplalniuk az amúgy is roppant szegényesen elhelyezett szerzeteseknek, mígnem Matkovics István alszolgabíró el nem látta őket élelmiszerekkel, a tanári házat bútorral, az iskolát pedig zeneinstrumentumokkal.*

Ezek a hangszerek is hozzásegítették az iskolát, hogy kialakítsa azt az élénk zenei életet, amely egyúttal a város kulturális életét is gazdagította.

Érdeemes megjegyezni, hogy már az iskola alapítólevele is felsorolta a tantárgyak között a zenét. A legelső zeneoktató 1769-ben, a piarista tartományfőnök látogatása után került az iskolába a tantestület hatodik tagjaként. A tartományfőnök ugyanis azt tapasztalta, hogy alig pár év alatt az alsó osztályok rendkívül népessé váltak, s azokat egy nevelő már nem képes ellátni. Ezt orvosolandó nevezett ki Kanizsára egy BRANDEISZKY nevű tanárt. Ő azonban nem sokáig okíthatta az ifjúságot egyebek mellett a zene alapismerteteire sem, mert 1770-ben, miután a rend semmilyen segílyt nem tudott kijárni, a vezetés lemondott az előkészítő osztály tanításáról, s Brandeiszkyt is elmozdította. Helyét a zenetanításban az egyik nyelvtani osztállyal foglalkozó KRALIK IGNÁC vette át.

Hogy az iskola történetének legnehezebb korszakában, az 1800-as évek első felében milyen szinten és módon történt a zeneoktatás, nem szólnak a források. A legelső fontos dátum ebből a szempontból 1859. május 26. Ekkor ünnepség keretében, amelyen a város előljárói is részt vettek, szentelték fel a gimnázium zászlaját, s ahogy Pap János igazgató az 1879/80-as tanév értesítőjében megjelentetett, s az iskola addigi történetét feldolgozó nagy tanulmányában írta, *az említett ünnepély alkalmával kísérlék meg először a gymnasium növendékei a négyes hangú [azaz négyszólamú] éneklést.* A kísérlet sikeres lehetett, mert a Zala-Somogyi Közlöny 1862-es megindulása után egyre-másra ad hírt a gimnázium kórusának produkcióiról, s mindig kiemeli a *négyes éneklést*. 1865 novemberében az iskola alapításának centenáriuma alkalmából tartott hálaadó misén *az ifjúság dalköre meghatóan zengé a ritka ünnepet emelő szent énekeket.* Ugyanebben az évben – alkalmas terem híján – a Zöldfában (lásd: Erzsébet tér 9.) *szavalati, zene- és műének mutatványokat adtak elő zárünnepül a gymnasium növendékei.* Az ünnepélyes, zenei produkciókkal színesített tanévzárás valószínűleg korábban is

szokásban volt. Úgyszintén biztosan felcsendült az ének az évnyitó istentiszteleten, a *Veni sancte*-n. Ekkoriban az iskola közmegebecsülésnek örvendő énektanára LETLINGER KÁROLY volt.

Az iskola legrégebbi évkönyvei az 1870-es évek közepétől maradtak fenn. Ezeket tanulmányozva kialakulhat a kép a gimnáziumban folyó zenei nevelésről, amelynek alább leírt rendszerét nagy valószínűséggel éppen az 1870-es évek elejétől tudták bevezetni, amikor az iskolát főgimnáziummá minősítették és a fokozatosan beinduló magasabb osztályok ekkor váltak teljessé.

A műéneket és a zenét rendkívüli tárgyként tanították (így oktatták a francia nyelvet és a gyorsírást is); a tanárokat a növendékek, illetve a pártoló tagok által erre a célra befizetett összegből külön dotálták. A zenetanárok között eleinte a civil tanárok voltak többségben; a zenében is képzett kegyesrendi tanárok működése inkább az 1900-as évektől figyelhető meg. A *műének* valójában énekkari, a *zene* pedig zenekari próbát jelentett, ahol azért némi elméleti képzést is kaptak a résztvevők. Év végén a diákokat ugyanúgy leosztályozták, mint a szokásos tantárgyak esetében. Az énekkari létszám 50–80 fő, a zenekari 12–20 körül mozgott. Volt olyan tanév, amikor külön kórust szerveztek az alsóbb osztályosokból, akik kétszólamú egyneműkarként, s külön a felső évesekből, akik négyzólamú férfikarként énekeltek. Előfordultak olyan tanévek, amikor egyetlen vegyeskart alakítottak, amelyben a szoprán és az alt szólamot a kicsik énekeltek. A zenekar felállása aszerint változott, hogy az adott tanévben éppen milyen, valószínűleg magánúton zenét tanuló növendékei voltak a gimnáziumnak. Ugyanakkor az 1870-es évektől az alsóbb évfolyamosok számára, megközelítőleg húsz diák részvételével külön hegedűoktatást is szerveztek. A két zeneegyüttest évnyitókon, évzárókon és más nyilvános alkalmakkor a városlakók külön-külön, illetve közös számokban egyaránt hallhatták, tehetséges tanulók szólóival, kamara-produkcióival, szavalatokkal, jelenetekkel kombinálva.

Idézzünk az 1888/89-es tanévet összefoglaló értesítőből, az ebben leírt gyakorlat évtizedeken át hasonlóan működött:

Az énekkar, mely 74 tagból állott négyes, vegyes és gyermekkarrá volt osztva. A heti 4 órából 1 a kezdőkre esett, kiknek száma 45 volt. Az ének órák egyházi és világi darabok betanulására fordítottak. A világi énekek és dalok egy része az énekvizsgálaton volt bemutatva: folytonos haladásának a vásár- és ünnepnap isteni tiszteleteken adta bizonyosságát az ifjúság. Halottak napja előestéjén a temetőben nyilvános föllépésével és jeles alkalmi énekek előadásával aratott dicséretet a tanuló ifjúság énekkara. Az ének és zenetanár díjazására a beíratások alkalmával az igazgató egy-egy frtot szedett énekdíj címén minden tanulótól – a szegények kivételével.

A zenekar ez évben is megalakult 14 működő taggal. Hetenkint 3 óra fordított világi zenedarabok begyakorlására.

Az 1881/82-es tanév zárünnepélyén Pap János igazgató beszédében így ecsetelte az ének és a zene szerepét (zene alatt csak a hangszeres zenét érti):

A zene kedves öcsém, mely a görög hitrege szerint egykor még fákat, – sziklákat is megindított, – kedélyemelő hatással van az emberre. Fokozza ez annak örömet, lelkesedését – szomorúságában enyhítő balszamkép hat a buba merült szívre, lefegyverzi a heves indulatokat, csillapítja a haragot, egyszóval jótékonyan hat a szívre.

Annak, ki zenével foglalkozik – kedélyvilágán nyugodtság, derűltség – szokott előmleni.

Vagy mit szóljak az énekről, a zenének ezen valódi ikertestvéréről? Ha a napi gondok megszállítanak bennünket, ha a munka kifáraszt, mily jótékonyan hat reánk a szabad természet dalnokainak a madaraknak kellemes éneke.

Pedig micsoda ezeknek egyszerű dala az emberi művészi hang bájaihoz képest.

S valóban alig csalódom – ha azt állítom, hogy a jó ének sok tekintetben felette áll a zenének.

Iparkodjanak magukat az énekben is tovább gyakorolni, mert csak az iskolázott hang alkalmas a művészi összhangzatos énekre. (Zalai Közlöny 1882. máj. 25.)

Az igazgatónak az éneklés jelentőségét kiemelő szavai mintha már a kodályi elvek megsejtését mutatnák.

Az 1870-es évek értesítői megemlítik az ének- és zeneszertár berendezéseit, amelyek a ritkább vásárlások mellett gyakrabban ajándékokkal gyarapodtak. Az 1876/77-es tanévről szóló beszámoló egy meghökkentő bejegyzést tartalmaz, miszerint *Maywald József tanár egy kitűnő Stradiuari hegedűvel gazdagította a hangszerek gyűjteményét.* Valószínű, hogy az említett hangszer egyszerűen csak egy régi hegedű volt.

A nagy kanizsai kath. főgymnasiumban 1883. évi május hó 19. évi d. u. 4 órákor tartandó zárünnepély műsorozata: 1. Aria, Flotow „Martha” című dalművéből. Hangszerelte Venczel Rezső. Előadja a főgym. zenekar. 2. Egyveleg „Magyar népdalokból.” Előadja a főgym. énekkar. 3. Fantaisie „Oberon”. Favarger R.-tól. Zongorán előadja Pete Lajos, VII. oszt. tanuló. 4. Gedővár asszonya Kis Józseftől. Szav. Schweiger Adolf VII. oszt. tanuló. 5. Vadásskar. Weber „Euryanthe” című dalművéből. Előadja a főgym. énekkar. 6. Egyveleg „Dalművekből”. Hangszerelte Venczel Rezső. Előadja a főgym. zenekar. 7. A pályázatok eredményének kihirdetése. 8. „Magyar Induló.” Abrányi Kornéltól. Előadja a főgym. ének- és zenekar. Diasztornásás.

Zalai Közlöny 1883. május 13.

A gimnázium történetének zenei vonatkozású adata, hogy 1865-ben HOL-LÓSY KORNÉLIA – nemzeti operánk, a *Bánk bán* első Melindája – fellépte a Zöldfa nagytermében részben jótékony céllal történt, s a jövedelemből a gimnáziumnak 109 forint 53 krajcár jutott.

A gimnázium jelentős szerepet töltött be Nagykanizsa színháztörténetében is, amely összefonódik a zenetörténettel, hiszen az előadások többnyire zenések voltak. A piarista rend a nevelés fontos eszközének tartotta a színházat, az előadások többnyire valamely erkölcsi tanulságot jelenítettek meg, de ez nem zárta ki a szórakoztató jelleget. A város színházi életét feldolgozó könyvében Dobó László elmondja például egy 1781. július 31-én Egerváry Ignác tanár tiszteletére bemutatott pástorjáték tartalmát. Az előadás érdekessége, hogy magyarul hangzott fel, holott ebben az időben általában még latin volt a színjátszás nyelve.

Egy korai forrás, a *Magyar Hírmondó* egy 1781-es száma beszámol arról, hogy Kanizsán a szerzetesházban felnevelendő nemes ifjak előjárója, Keszthelyi László piarista tanár a nála lakó hat ifjú részére táncmestert szerződtetett. Miután tánckursusuk befejeződött, e hat fiú előadta a franciából magyarra és németre fordított *Két vadászok* című mesejátékot (*Les deux chasseurs*), amely végén a *megtanult mesterséges táncokkal kedveskedtek a nézőknek*. Dobó László említi egy 1817-es előadást, amikor szintén magyarul mutatta be a gimnáziumi ifjúság Brühl: *Talált gyermek* című színművét. Ez az előadás arról is nevezetes, hogy szerepelt benne az akkor tizennégy esztendő Deák Ferenc, sőt a darab előtti prológust is ő mondta el (valószínűleg ő is írta); a korabeli *Hazai és Külföldi Tudósítások* című lap szerint társaival együtt *oly készséggel játszott, hogy köztapsolásra méltónak találtaték*.

A következő színjátszási emlék már a reformkor idejéből, 1835-ből merült fel. Szintén Dobó László közli, de sajnos forrás megjelölése nélkül, s átveszi Kostyál László a *Nagykanizsa* monográfia 2. kötetének művelődéstörténeti fejezetében. Dobó könyve szerint a városbíró kérésére, az épülő közkórház javára az intézet diákjai a KANIZSAI HANGÁSZEGYESÜLET társaságában nagyszámú közönség előtt az iskola épületében egy magyar vígjátékot adtak elő Brátkay Alajos tanár rendezésében. Az előadás azért is érdekes, mert ha az információ helytálló, ez a legkorábbi említése, hogy Kanizsán 1835-ben létezett már egy városi zenekar (lásd még: Erzsébet tér 1.).

Az iskola ének- és zenetanárai közül az alábbiakról rendelkezünk érdemi információkkal:

BERECZ IMRE rendkívüli világi tanárként az 1870-es években tanított a gimnáziumban. 1880-ban Győrbe távozott, ahol megbecsült evangélikus kántor lett.

A gimnázium alsó tagozatának énekkara 1880 körül

GROSZMANN IGNÁC az 1870-es évek végétől volt a gimnázium tanára. Az évkönyvek szerint mennyiségtant, latint és németet tanított, de bekapcsolódott az alsóbb évfolyamosok műének tanításába és 1880 körül már ő vezette a teljes énekkart. A fenti képen valószínűleg ő látható karvezetőként. Rövid, súlyos betegség után harminchét éves korában, 1882. december 31-én hunyt el, a köztemetőben nyugszik (lásd: Tripammer utca 3.). Halála rányomta bélyegét az énekkar működésére, mint az 1882/83-as tanév értesítője is megfogalmazta:

Az énekkar buzgó vezetőjének, Groszmann Ignác k. r. tanárnak váratlan elhunyt némi lehangoltságot okozott az énekkarban, majd azonban t. Venczel Rezső zenetanár úr, ki a boldogult félbenmaradt munkájának folytatására vállalkozott, ügyszeretete és fáradhatlan szorgalma által felvillanyozá a lesújtott kedélyeket, melynek eredményeképp az énekkar majd külön, majd a zenekarral együttesen többször bemutató szép haladását.

Groszmann emlékére énekösztöndíjat alapítottak, kamataiból minden évben az énekkar egy szorgalmas tagja részesülhetett.

VENCZEL REZSŐ világi tanár az 1870-es években az alsó évesek számára indított hegedűtanfolyamon kezdte meg működését, majd a távozó Berecz, illetve az elhunyt Groszmann örökébe lépett s az 1890-es évek végéig a gimnáziumban tanított. Ez idő alatt vezette az iskolai zenekart, számos feloldozást, hangszerelést készített az évente változó összetételű együttes számára. A város zenei életéből is kivette részét: 1885-ben karnagya volt az

Irodalmi Kör rövid életű előde, a MAGYAR IRODALOM ÉS MŰVÉSZETPÁRTOLÓ EGYESÜLET zenekarának (lásd: Erzsébet tér 4.).

PERÉNYI JÓZSEF kegyesrendi tanár magyar–német szakon végzett a kolozsvári egyetemen, s a doktori címet is megszerezte. Sátoraljaújhelyi működés után 1898-ban helyezték Nagykanizsára. Bár elsősorban irodalomtörténettel, azon belül drámatörténettel foglalkozott, s e téren sokat publikált, értett a zenéhez is: ebben az időben ő tanította a műéneket, azaz vezette az iskola kórusát. Több zenei tárgyú előadást tartott az Irodalmi és Művészeti Kör liceális sorozatában. A *Katolikus lexikon* feljegyzi, hogy kisebb zene-műveket is komponált.

Az 1900-as évek elejétől a kitűnő világi tanár, SAUERMANN MIHÁLY vezette a zenekart. Ő, majd később fiai is rendszeres résztvevői voltak Kanizsa hangversenyéletének.

A XIX. század első évtizedében néhány éven keresztül Nagykanizsa főkantora, id. RÁCZ JÁNOS foglalkozott a zenekarral. 1907-ben váltotta fel LUKÁCS JÓZSEF kegyesrendi tanár, de az ő munkálkodása már a gimnázium következő épületéhez fűződik (lásd: Sugár út 9.).

Következzenek a zenei téren kiemelkedő diákok:

Az 1870-es évek végén itt érettségizett a zalaegerszegi születésű HUBER GYULA. Veszprémi teológiai tanulmányok után pappá szentelték, élete legnagyobb részében Barcson működött. Kanizsán később többször is megfordult. A „daliás káplán” művészi fokon hegedült s kitűnő nótaszerző lett, Blaha Lujza is nagyon szerette a dalait.

PETE LAJOS 1884-ben érettségizett. A Somogy megyében működő jogász, főszolgabíró szintén mint népies műdalok szerzője lett nevezetes. Elsősorban testvéreinek, Pete Mártonnak verseit zenésítette meg, dalainak többsége ma is közismert (*Páros csillag az ég alján*, *Hallja maga barna* és mások).

Az 1890-es év végzősei között volt a gimnázium mind a nyolc osztályát itt elvégző HEVESI SÁNDOR, akkor még Hoffman Sándor néven (lásd: Fő út 8.). Ebben az időben már rendkívül jól zongorázott, hiszen érettségi után felvették a Zeneakadémiára, s tanulmányait csak anyagi okokból nem kezdte el. Zongorakísérőként többször fellépett iskolai ünnepségeken.

1891/92 és 1898/99 között itt végezte tanulmányait Blau János, aki BALLA JÁNOS néven, orvosi működése mellett szinte „házi” zongoraművésze lett Nagykanizsának az 1910-es és 1920-as években (lásd: Erzsébet tér 14.).

Az 1893/94-es tanévben volt első osztályos PIKÉTHY TIBOR. A váci székesegyház későbbi kiváló orgonaművésze és zeneszerzője 1907-ben már az új iskolaépületben érettségizett. Amikor két évtized múlva öt hívták meg az Alsótemplom (lásd: Zárda utca 9.) orgonájának felavatására, nagy örömmel

és meghatottsággal jött vissza diákévei színhelyére. Emlékeit később egy lírai írásban rögzítette, amely 1935 novemberében jelent meg a Zalai Köz-
lönyben.

Szintén az Eötvös téri épületben volt első osztályos 1898/99-ben KRÁTKY ISTVÁN, aki gimnáziumi tanulmányai mellett Hofrichter Emmától hegedülni tanult, s végig tagja volt az iskola ének- és zenekarának. Polgármesterként sokat tett Kanizsa zenei életéért, s amennyire ideje engedte, az aktív muzsikálást sem hagyta abba (lásd: Fő út 2., Sugár út 18.).

Az 1899/1900-as tanévben kezdte meg tanulmányait, s 1907-ben az új épületben tett érettségét JAKOBY ANTAL. Sajnálatos, hogy a nagyszerű hangversenyénekest (lírai bariton) és korszakos jelentőségű énektanárt nem jegyzik a ma használatos zenei lexikonok, ezért érdemes róla részletesebben is szót ejteni. A két világháború között magánének iskolát tartott fenn a fővárosban, s olyan kiemelkedő operaénekeseket tanított, mint Adler Adelina, Pilinszky Zsigmond, Závodszy Zoltán. Járáshibája miatt operaelőadásban nem lépett fel, de igényesen szerkesztett dalestjeit mindig nagy várakozás előzte meg. Ezért is voltak jelentősek kanizsai szereplései az 1920-as években, amikor többször énekelt a Polgári Egylet nagytermében (lásd: Sugár út 3.), majd a Városi Színházban (lásd: Sugár út 5.). Valószínűleg 1931-ben járt utoljára diákévei színhelyén, amikor felkereste Krátky polgármestert, akivel iskolatársak voltak, s a gimnáziumban éveken át együtt muzsikáltak. Jakoby 1941-ben elvállalta a kolozsvári konzervatórium tanári és az Állami Opera énekmesteri állását. 1944-ben, a szovjet megszálláskor nem tért vissza Budapestre, valószínűleg családi okok miatt: 1945-ben született meg második házasságából egyetlen fia. Döntése szerencsétlennek bizonyult, mert az ottani viszonyok között pályáját nem tudta kiteljesíteni. Kolozsváron hunyt el 1972-ben, élete alkonyát fia segítségével mellett is szegényen töltötte, mert csak kolozsvári éveire kapott nyugdíjat. A házsongárdi temetőben nyugszik.

A gimnázium nemcsak saját, hanem alkalmanként más rendezvényeknek is helyet adott, ugyanakkor a nagyobb teret igénylő iskolai ünnepélyeket a Zöldfában, később a Szarvasban (lásd: Fő út 7.), majd a Polgári Egyletben tartották.

JAKOBY ANTAL
HANGVERSENYE
február 4. • VÁROSI SZÍNHÁZ • február 4.

F. évi február hó 4-én a Városi Színházban

JAKOBY ANTAL zenetanár
ballada- és dalestet tart.

Műsoron: Ed. Grieg, Schubert, középkori magyar dalok, Tarnay A., Lavotta R., Jakab Terka, Turay Peregyn művei.

Zongoránál: **Dr. Herz Ottó.**

A tiszta bevétel 50%-át a hangversenyző művész
a helybéli jólékonny nőegyletnek engedte át.

☞ Jegyek a Krátky-tözsdeben kaphatók. ☜

Helyárak: Üllőhelyek 4, 3, 2, 1'50 P., állóhely 1 P., dítkoknak 50 fillér.

A hangverseny kezdete pontosan 9 órakor.

Jakoby Antal dalestje, 1929

1878. augusztus 28-án az iskola rajztermében mutatkozott be zongorista-ként BÁTORFI EMMA, a Zalai Közlöny főszerkesztőjének leánya. További zenei pályafutásáról nincsen adat.

Decemberben két orszájáró vállalkozó ugyanitt mutatta be Edison zse-niális találmányát, a FONOGRAFOT, amelyről a Zalai Közlöny is beszámolt 1878. december 15-i számában:

Nemcsak a belemondott beszédet, dallamot adta vissza tisztán, érthetően, hanem egy katona által belefűjt trombita hangján a hosszú katona-takarodót kétszer is, a tűzoltók tűzjelző sípjaiak sajátságos hangját is meglepő hűséggel.

1893 májusában ugyancsak a gimnázium rajztermében tartott meghallgatást kanizsai és környékbeli tehetségeknek ZICHY GÉZA gróf, az Operaház intendánsa. A próbát éneklők közül a helybeli HUCKSTEDT IRÉN aratott sikert, belőle hamarosan a délvidéki színházak primadonnája lett; a század végén szülővárosában is több hangversenyt adott igényes műsorral.

A gimnázium első épülete a későbbi toldásokkal együtt is avult volt, tanításra szinte teljesen alkalmatlan. Évtizedekig tárgyalt a piarista rend és a város vezetősége egy új épületről, míg végül 1904-ben az iskolát ideiglenesen a Sugár úti volt honvédlaktanyába szállásolták (lásd: Sugár út 9.). Eredetileg arra a két évre költöztették oda, amíg az új épület elkészül, de két évtized lett belőle.

A régi iskolát, amely később csaknem negyven család lakásául szolgált, 1919 elején lebontották. Deák Ferenc 1903-ban, születése centenáriumán állított emléktábláját hamarosan az új épületre helyezték át. Telcs Ede alkotása ma is a Sugár úti homlokzaton látható.

Az iskola helyén és körülötte park terül el, s csak ma is emlegetett neve – *Papkert* – és a 2003-ban felavatott *Deák Ferenc-mellszobor*, Zala György alkotásának másolata emlékeztet a mostoha körülmények között működő, de jeles intézményre.

Erzsébet tér 1. Vasemberház

A Nagykánizsa szimbólumának is tekintett, a főutca folytatásában elhelyezkedő monumentális, L alakú urasági épület a XVIII. század közepéről származik. Körülbelül fél évszázaddal később klasszicista jegyeket alkalmazva átalakították, ekkor készült el a főter felé néző homlokzatának timpanonja. Földszintjén üzletek és műhelyek, emeletén lakások, udvarán raktárak voltak.

1981-ben kibontották az Ady utca felőli rész boltíveit, és árkádokat alakítottak ki. Ekkor került az épület sarkára az 1880-as évek végétől itt működő vaskereskedés

cégérének másolata, a háznak is nevet adó páncélos vitéz.

Feltételezések szerint – egy 1822-es várostérkép adatai alapján – egykor az Ady utcára néző oldal földszintjén működött az a satócsbolt, ahova KARNYÓNE című színdarabját elképzelte CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY. Csokonai a darab írásakor, 1799-ben a közeli csurgói kollégium segédtanára volt. Közvetlen bizonyíték eddig nem került elő, de nagyon valószínű, hogy többször járt Kanizsán. A színdarab több helye, sora utal arra, hogy jól ismerte a

várost: tudta, hogy az Alsótemplom (lásd: Zárda utca 9.) tornya csonka, tisztában volt a város postakocsi-menetrendjével, alkalmazott valós kanizsai családneveket a megfelelő foglalkozásokkal társítva.

A Karnyóné zenés vígjáték több betétdallal. Az egyik dal Csurgót és Kanizsát egy versszakban fogja össze:

*Csurgói kincsem! hallod-é,
Kanizsán lakom, tudod-é?
Haj! s Kanizsára gyere be
Csókba feresztlek ide be!*

Csokonai emlékét 2007 óta az Orosz Gergely által készített mellszobor őrzi az árkádok alatt.

Az uradalmi épület adott helyet 1837 elejétől a város két évvel korábban megalakult kaszinójának. Az egyesület számára Batthyány Fülöp bútorzattal ellátva bérbe adta a főtér felé néző részen lévő ötszobás földmérői szolgálati lakást, s a hercegi kegyet a város a kaszinó ünnepélyes megnyitásakor hangversennyel köszönte meg. Erre vonatkozóan közvetett forrással rendelkezünk, ugyanis a Zalai Közlöny száz év múlva újraközölt egy tudósítást az *Erdélyi Híradó* 1837. január 28-i számából, amelyet sporttörténeti kutatásai közben dr. Mező Ferenc talált meg s juttatott el Kanizsa napilapjának. Érdeemes teljes terjedelmében idézni, mert beszámol a kaszinó létesítésének körülményeiről s itteni megnyitásáról is:

Kanizsa város előkelőbb lakósi s műveltebb polgárai a csinosb társalkodás s közjóra hathatás tekintetéből casinói társaságot alakítottak, a társaság noha számos tagból áll, s fentartására szükséges költségei eléggé fedezvék, még is létrejutasát főleg Batthyán Fülöp ő hercegségének köszöni, mert nem lévén most időnkívül a városban alkalmas, üres szállás, ő hercegsége az egyesület folyamodására uradalmi egyik fő tisztjét lakjából kiszállítani, a lakot szükséges butorokkal felkészítettetni s illő haszonbérben a társaságnak átengedni kegyes volt, e segedelem nyújtás a társaságot képessé teszi most jelesb könyvtár alapítására, jövedelmeiből elegendő újságok s folyóiratok megszerzése után is maradván annyi, hogy évenként a jobb új könyvek meg-hozatására is áldozhat valamit. A casinó folyó jan. 2-kán délután kinyittatván, este az ablakok őhsége [őhercegsége] tiszteletére a helybeli HANGÁSZKAR zengedezései közben kivilágítottak. Kanizsa városa Bernárd Gáspár mostani és Babóchay János volt bírának a csinosulás s művelődés körül közjóra tett fáradozásaikért örökös hálával tartozik, mert a köz-sétatér, hangász egyesület, városi kórház felállítása ezeknek köszönheti létrejutasát,

nemkülönben a házankénti koldulásnak is csak az ő munkás iparkodások vete véget, még csupán gyalog-kövezet (járda) s az utcák kivilágítása hiányzik ezen egyébiránt minden tekintetben figyelmet érdemlő kereskedő városban. (Zalai Közlöny 1937. febr. 26. Abban az időben a hangászegyesület, zeneegyesület kifejezés alatt zenekart értettek.)

Városi zenekar létéről először Dobó László Nagykanizsa színháztörténetét összefoglaló munkájából értesülhetünk. Ő írja a piarista gimnázium (lásd: Eötvös tér 35-37.) kapcsán, sajnos forrás megjelölése nélkül, hogy 1835-ben a városbíró kérésére, az épülő közkórház javára a gimnazisták a KANIZSAI HANGÁSZEGYESÜLET társaságában az iskola épületében egy magyar vígjátékot adtak elő. Az Erdélyi Híradó két évvel későbbi cikke a zenekar tekintetében megerősíti Dobó László információját, s azt is megtudjuk belőle, hogy megalakítása az akkori városbíró és előde érdeme.

Azért remélhetőleg a herceg kártalanította a kaszinó érdekében kilakoltatott földmérőt...

Fennállása során a kaszinóegyesület mindvégig fontosnak tartotta a város zenei életének fejlesztését. Erről konkrétabb adatokkal 1862, az első kanizsai hírlap megindulása óta rendelkezünk. Bár ekkoriban a város legfőbb koncertterme a Zöldfa (lásd: Erzsébet tér 9.), majd a Szarvas szálló (lásd: Erzsébet tér 18.) nagyterme volt, a Kaszinóban is rendeztek hangversenyeket. Fellépett itt AUER LIPÓT hegedűművész (1864), PYLLEMANN FERENC (1867) és ALFRED GRÜNFELD (1878) zongoraművész, s mellettük helyi hívatásos és jó színvonalú műkedvelő muzikusok: BISCHITZKY MIKSA, PÁSZTOR MIKSA (akkor még Pollák volt a vezetékeve), Kohn Hedvig (későbbi nevén BLUMENSCHEN VILMOSNÉ), OLLOP IMRE és mások. Már ebben az időben is dolgozott a kaszinó „ifjúsági tagozata”, a Kereskedelmi Ifjak Egyesülete, ők is rendeztek hangversenyeket. A szilveszteri és más bálók, mulatságok alkalmával is mindig szólt a zene. A kaszinó zenei aranykora azonban 1886-ban felépített székházához (lásd: Ady utca 7.) fűződik.

A Vasemberház földszintjén ma is üzletek, szolgáltatóhelyek működnek. Emeletén az elegáns házasságkötő termet találjuk.

Az épület műemléki védetség alatt áll. Homlokzatán 2004-ben avatták fel a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblát.

Erzsébet tér 4. Arany Oroszlán

A Vasember háztól a Délzalai Áruház felé haladva a harmadik, ma már nem létező, akkor kétemeletes házban működött 1875 előtt Knortzer Frigyes szállodája, az ARANY SZARVAS. Innét költözött a tér keleti oldalán általa emeltetett épületbe (lásd: Erzsébet tér 18.). Megüresedett helyén 1888-ig újra szálloda fogadta a vendégeket, amelyet Arany Oroszlánnak neveztek el.

1875 őszén itt alakult meg harminc fővel a NAGY-KANIZSAI FIATALSÁG TÁRSASKÖRE, mely rendezvényeit a szálloda éttermében tartotta.

Ugyancsak az Oroszlán szállóban, annak első emeletén tette kezdő lépéseit a rövid életű MAGYAR IRODALOM- ÉS MŰVÉSZETPÁRTOLÓK EGYESÜLETE. 1885. május 12-én este fél 8-ra ide hívta meg az egyesület zenei szekciójának szervező elnöke, VENCZEL REZSŐ gimnáziumi tanár (lásd: Eötvös tér 35-37.) a szakosztály tagjait. Amint a Zalai Közlöny az eseményről beszámolt, az ülés élénk érdeklődés közepette zajlott le. Megalakult az egylet dalárdája s megválasztották a szakosztály és a dalárda tisztikarát, amelyben szerepet kaptak többek között Venczel Rezső, BISCHITZKY MIKSA, STERNECK ZSIGMOND és ZERKOWITZ LAJOS. Az énekari próbákat heti négy (!) alkalomra tervezték az Oroszlán helyiségeibe, amelyből kettőt a szólamok betanulására, kettőt pedig az összeéneklésre kívántak fordítani. Elkezdték a zenekar szervezését, több felhívást is közzétettek a Zalai Közlönyben a két együtteshez való csatlakozásra. A zenekari próbákat Venczel karmester lakásán (lásd: Kölcsey utca 13.) tartották.

Első hangversenyükről a következőképpen emlékezett meg a helyi sajtó:

A szerény program sikere az addigi kétes fogalmúakat teljesen legyőzte. A türelemből ki nem fogyó karvezető, Venczel Rezső úr mint egy hős az állott ügyesen szervezett zenekara előtt, melynek játéka teljesen lekötötte a közönség figyelmét. [...] A dalárda előadott két ének darabja teljesen kielégítő. (Zalai Közlöny 1885. dec. 19.)

A kezdeti lelkesedés azonban szalmalángnak bizonyult, s az egylet az 1890-es évek elején megszűnt. Jelentősége, hogy előfutára lett az 1895-ben megalakult, később Zrínyi Miklós nevét felvett IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖRnek, amely egészen a második világháború végéig – a zenei élet területén különösen nagy eredményekkel – működött.

Erzsébet tér 9. Kvartélyház

A Bolyai János Általános Iskola otthona a hagyomány szerint a felrobbantott kanizsai vár (lásd: Vár út 5.) köveiből kvartélyháznak, azaz uradalmi vendégfogadónak épült valamikor a XVIII. században. Építésének pontos ideje és későbbi átalakításai körül sok a bizonytalanság, az érdeklődő ezekről Tarnóczky Attila 2009-ben az interneten közzétett várostörténeti munkájából tájékozódhat.

Kanizsa főterének egyik meghatározó épülete az 1840-es években Zöldfa néven a Dunántúl egyik legnagyobb szállodája és vendéglője lett. 1844-től gyakran volt lakója Csány László, aki 1848 nyarán kormánybiztosként innét irányította a Dráva-vonal védelmét. Az 1849. október 10-én kivégzett Csány emlékét portrédomborműves tábla idézi az eredeti főbejárat mellett. Deák Ferenc kanizsai tartózkodásai idején szintén itt szokott megszállni. A szállodát az 1870-es évektől néhány évig a katonaság, majd 1937-ig a város igazságügyi hivatalai használták: törvényszék, járásbíróság, ügyészség működött benne. 1943–1945 között itt alakították ki az internálótáborot. 1952-ben költözött az épületbe az általános iskola, amely 1991-ben vette fel Bolyai János nevét.

A Zöldfa szálló és vendéglő fénykora az 1840-es évektől három évtizeden át tartott. Szépen boltozott, oszlopokkal tagolt földszinti csarnoka, emeleti nagyterme, valamint a mai városháza területét is magában foglaló kerthelyisége, a Zöldfa-kert sok mulatságnak és rendezvénynek adott helyet.

1843 elején a szálló akkori bérlője így hirdette farsangi mulatságait:

Minthogy ez a terem az előkelő s kényelmes beosztása s pompás díszítése folytán az ország legszebb termeihez sorozható s minthogy jó s gyors kiszolgálásról s választékos ételekről s italokról gondoskodva van, a vendégfogadásban pedig kellő számú lakószoba áll a t. vendégeknek rendelkezésére, a fogatok istállóiban s tágas kocsiszínbén elhelyezhetők, élénk látogatásokért esedez mély tisztelettel Reindl Károly. (Idézi Villányi Henrik: Zalai Közlöny 1929. ápr. 28.)

Egy 1873-ban megtartott fényes bálról a következő hangulatképet rögzítette a korabeli tudósító:

... a tűzlángban úszó Zöldfa épülethez érve, a folyosón zöldágak árnyékában, mint ligetek közt, susogó uszályok által lassú haladásra intve halad-

hattunk a gyönyörűen díszített nemzeti lobogók s koszorúk zöme, az ezernyi láng fénytengerében úszó terembe, hol az idegen szinte gondolkodóvá lett, vajjon Nagy-Kanizsán van-e, vagy a főváros legfényesebb csarnokában? Hölgyeinknek az az izlésteljes s nagy választékú öltözéke, de főleg a vidék szépeinek ily nagyszámbani megjelenése valóban emlékezetessé, bámulatos-sá, s egész összességében imposanssá tette. (Zala-Somogyi Közlöny 1873. jan. 9.)

Az 1860-as években Kanizsára rendszeresen visszajárva a Zöldfában tartotta tánciskoláját s rendezte tánckoszorúcskáit LAKATOS SÁNDOR táncművész, tánctanár. Az önmagát „magyar Noverre”-nek tartó autodidakta Lakatos tizenhét évesen lépett erre az életpályára, eredetileg színésznek indult. Petőfi is ismerte, s tréfásan *a lábászok lábászá*-nak nevezte, mivel Lakatos spiccen is tudott táncolni. Miután részt vett a szabadságharcban, valószínűleg betegség miatt nem tért vissza a színpadra, hanem a vándorló tánctanár-sorsot választotta. Saját koreográfiákat is készített, s bár egész életét a magyar tánc méltó művelésének és terjesztésének szentelte, a helyi sajtó értékelése szerint *nemcsak a magyar, de más nép táncában is hív utánzója a természetnek, s*

Lakatos Sándor tánckönyve

teremteni tud. (Zala-Somogyi Közlöny 1863. jún. 10.) Tánctanári pályája során szerte az országban több ezer tanítványa volt, számos család több nemzedékének tagjait tanította. Egyetlen fia, Károly szintén ezt a pályát választotta, leánya fiatalon meghalt.

1869-ben Kanizsán jelent meg tánckönyve, amely 1871-es új kiadásában a *RAJTA PÁROK, TÁNCOLJUNK! TÁNCKEDVELŐK KÖNYVE* címet kapta. A Wajdits József nyomdájában (lásd: Deák tér 1.) készült 135 oldalas kis kötetet az első magyar táncmester-könyvként tartják számon a tánc történések. Benne Lakatos arcképe is látható.

Rendszeresen muzsikált a Zöldfában GRÜNBAUM JÓZSEF és zenekara. A Zala-Somogyi Közlöny 1866. március 1-jei számában a következő méltatás olvasható az akkor egy év híján negyedszázada működő együttesről: *Ritkaság az, hogy a zenekar szervezete óta kevés változással áll fenn, s nemcsak hangszereiken fejtenek ki jó harmóniát; hanem maguk közt is a lehető legjobb harmóniában élnek.* Sajnos, a cikk nem rögzítette a tizenkét tagú zenekar hangszerösszeállítását, de az bizonyos, hogy vonós és fúvós szekciója egyaránt volt. A zsidó származású Grünbaum 1850 körül *szakadt ide bandájával Rohoncról. Ha emlékiratokat hagyott volna hátra, bizonyára ő írta volna meg legjobban Nagy-Kanizsa társadalmi életének fejlődését az utolsó 50 évben. A vonót tartó keze soha el nem fáradt és a hol az emberek vigadtak, a hol zenész mellett temettek, ott volt Grünbaum József, a zsidó muzsikusz – parentálta el a primást a helyi sajtó.* (Zalai Közlöny 1900. jan. 20.)

A Zöldfa épülete volt az egyik legfontosabb helyszíne a KANIZSAI DALÁRDA korai történetének. 1862. szeptember 14-én egyik helyiségében, melyet a tulajdonos e célra előzékenyen rendelkezésre bocsátott, tartották az előkészítő megbeszélések egyikét, aminek eredményeként 1863-ban megalakult a város első – nem iskolai – kórusa. Létrehozása már egy ideje napirenden volt, s a kezdeményezésből Kanizsa akkori hírlapja is kivette részét. Az 1863 és 1885 között fennálló férfikar a tényleges éneklőkből, illetve a pártoló és tiszteletbeli tagokból állott. Névsoruk részben olvasható az énekkar fennmaradt bőrkötéses, aranyozott díszítésű, a *Kanizsai Dalárda Anyakönyve* címet viselő alapító könyvében, amelyet a Thúry György Múzeum (lásd: Fő út 5.) őriz.

Első karmestere GOLDSTEIN JÓZSEF, az izraelita hitközség (lásd: Fő út 6.) kántora volt, aki nem vezethette sokáig az együttest, mert még 1863 decemberében váratlanul elhunyt (lásd: Ady utca 74.). Későbbi jeles karnagyja PYLLEMANN FERENC, aki zongoraművészként is fellépett a Zöldfában. Pyllemann 1869-ben Bécsbe távozott, ahol 1873-ban váratlanul bekövetkezett haláláig kiadóként és zenekritikusként tevékenykedett.

A „Kanizsai Dalárda“

Kedden, f. é. október 7-én a „Nagy Casinó“ helyiségében
válogatott darabokból álló műsorozattal,
pártoló tagjai számára

DAL-ESTÉLYT

rendezend,
melyre a nagyérdemű közönséget tisztelettel meghívja.

M Ű S O R O Z A T :

1. „Szózat“, Egressi Bénitól.
2. Ima, Mehul „Jozsef“ című operájából (új)
3. „Den Schönen Heil“, nagy négyes férfiak tenor-
magányval, Reithardtól. (új)
4. „A dalmok felköszöntése“, baritonmagány, négy fi-
karral, Abt Ferenczről, (magyar szöveggel, új)
5. „Sängerstricke“, négyes férfiak Gené R-től.
6. „Dalra barátim“, négyes férfiak, Kreuzertől.

Ezt tánczoszerű követi.

A választmány.

Belépti díj nemtagok számára 1 frt.

Kezdeté estí 8 óraker. Pénztárnyitás 7-ker.

Azan t. az. usáságok, kik az egytelnek tagjává lenni óhaj-
tanak, köretnek ebeli számdékukat **Tízsz 1.** másodelnök ural az
ostély előtt tudatni.

Der Gesang-Berein „Kanizsai Dalárda“

veranstaltet Dienstag am 7. Oktober l. J. für seine beitragenden
Mitglieder im Locale des „Großen Casinó“ eine

Lieder-Café

mit folgendem aus den besten Gesangsstücken bestehenden
Programme:

1. „Szózat“, von Benj. Egressi.
2. Gebet aus der Oper: „Jozsef“ von Mehul (neu.)
3. „Den Schönen Heil“, großer vierstimmiger Männerchor mit
Tenorsolo von Reithard (neu.)
4. „Des Sängers Glückwunsch“, Bariton solo mit vierstimmig-
em Männerchor von Fr. Abt. mit una. Text (neu.)
5. „Sängerstricke“, vierstimmiger Männerchor von R. Gené.
6. „Dalra barátim“, vierstim. Männerchor (Márde) von Kreuzer.

Hierauf folgt ein Tanzkränzchen.

Das P. T. Publikum ladet achtungsvoll

Der Ausschuss.

Entrée für Nichtmitglieder 1 fl.

Anfang um 8 Uhr Abends, Cassaeröffnung um 7 Uhr.

Diesjenigen weret. Herrschaften, die dem Berein beizutreten wün-
schen, wollen ihre beizugähliche Blättchen Herrn Vicepräsidenten J. Tízsz
gef. vor dem Aufführungsbende mittheilen.

Kétnyelvű meghívó a Kanizsai Dalárda estjére, 1873

1869–1879 között JEITELES JÓZSEF vezette a Dalárdát, utóda BEREZC IMRE lett, de ő 1880-ban Győrbe költözött. Másodkarnagyként jónéhány évig működött RÓZSAVÖLGYI ANTAL tanító.

A Dalárda eredetileg férfiak volt, de 1872-től leánykar is alakult melléje, s a két kórus ettől kezdve vegyeskarként és külön-külön is fellépett. A hölgyeket a zsinagóga kiváló főkantora, KARTSCHMAROFF LEÓ tanította be. A korabeli sajtó megőrizte a leányok névsorát: köztük volt ERDŐSY EUGÉNIA (akkor még Biba Eugénia), a később Európa-szertes híres operetténekesnő.

Fennállása során a dalárda zártkörű és nyilvános – gyakran tánccal egybekötött – estélyeket egyaránt tartott; az első évtizedben elsősorban itt, a Zöldfában, később pedig a Koronában (lásd: Fő út 7.). Az 1885 körül megszűnt kórus szerepét az ugyanebben az évben megalakult Irodalmi és Művészeti Kör dalárdája vette át.

A Zöldfa emeleti nagyterme volt a helyszíne a Kanizsára vetődő szintársulatok előadásainak is, bár a korabeli leírások szerint a kicsi színpad meglehe-

tősen próbára tette a játszókat. Ha az időjárás megengedte, játszottak a szálloda kertjében is. A reformkortól az 1880-as évek elejéig német és magyar társulatok egyaránt felléptek itt. A német társulatok általában jobb anyagi helyzetben voltak, gazdagabb kiállítású előadásokat tudtak produkálni, köztük operetteket, sőt, előfordult, hogy operát is. 1871-ben például J. LUDWIG német társulata előadta Bellini *Normáját*, a *Trubadúrt* és az *Ernanit*. Bár e két utóbbi előadás esetében a Zala-Somogyi Közlöny híradásából nem derül ki egyértelműen, valószínűleg Verdi operáiról van szó, mivel mindkét címet olasz változatban említi.

A magyar nyelvű színjátszás lassabban hódított tért. 1846 július elején minden bizonnyal a Zöldfában került sor HAVI MIHÁLY és SZABÓ JÓZSEF társulatának vendégszereplésére. Mindketten énekesként működtek, majd 1846-ban dal- és táncársaságot szerveztek, mellyel rögtön külföldre indultak. Céljuk az volt, hogy műsorukban *oly jelenetek fognak a magyar életből föl-tüntetni, dallamok, tánczok s prózai előadások kíséretében, melyekből a külföld a magyar zene és dallam természete, nemzeti sajátosságaink, szokásaink, öltözködésünk, szóval kül s beléletünk felől, a legtisztább s legelferdítés-nélkülőbb fogalmakat szerezhethet magának.* (Pesti Divatlap 1847. júl. 29.)

Repertoárjukon részletek szerepeltek többek között Erkel Ferenc akkor újdonságnak számító, úttörő *Hunyadi László*, valamint Thern Károly: *Tihany ostroma* című operáiból. Játszották Szigligeti Ede: *Csikós* című népszínművét is. Kanizsán, amely Ausztria és Itália előtti utolsó magyarországi megállóhelyük volt, valószínűleg külföldre szánt műsorukkal, vagy annak részleteivel léptek fel. Amint egy korabeli újságban olvasható, az itteni előadások után *a magyar vándor karaván megegyeszer és utójára gyékényes szekerekbe bújít, és Julius 6-án bátortalan, kétkedő szívvel léptük át hazánk határát [...] A határnál megállítánk kocsinkat, s Kölcei himnusával vettiünk búcsút a ránk mosolygó hazai vidékektől...* (Pesti Divatlap 1847. júl. 29.)

Bár itthoni gáncoskodók szerint vállalkozásuk olyan, mintha Tokajba rosszabb bort vinnének eladni, vendégszereplésük sikeres volt: Havi és Szabó voltak az elsők, aki külföldön elismertették a magyar énekes színészetet.

1852-ben rövid szezont tartott a Zöldfában LATABÁR ENDRE társulata. A Latabár-dinasztia alapítója színigazgató, operaénekes és színházi karnagy is volt. Kanizsára még a győri színészek élén érkezett, itteni szereplése után hamarosan a miskolci színház igazgatója lett. Déryné Széppataki Róza nevezetes visszaemlékezéseiben olyan színházi embernek festi, aki sokat tett a magyar operajátszás fejlődése érdekében. Kanizsán zenés népszínműveket játszottak, köztük a *Házassági három parancs* címűt. E mára már elfeledett

színdarab dalaiból Latabár néhánynak a szövegét közölte előadásainak népszerűsítésére Kanizsán kiadott *Játékszíni emlény* című kis könyvecskéjében. Benne a kanizsai közönségtől versben búcsúzott. Kedves gesztus volt, bár valószínűleg minden szereplési helyen megcsinálta ugyanezt, csak a város nevét kellett aktualizálnia.

A korabeli színházi élet másik jeles egyénisége, SZUPER KÁROLY egy hónapon át vendégszerepelt itt társulatával. Két-három naponta tartottak előadásokat, amelyek a helyi Markbreiter nyomdában készítettet, nagyrészt fennmaradt színlapok segítségével rekonstruálhatók. A Nagykanizsa színházi életét feldolgozó Dobó László szerint műsoruk kiemelkedő értéke, hogy a kor divatos francia szalonvígjátékai mellett sok eredeti, magyar művet játszottak, például Szigligeti Ede énekes-zenés népszínműveit. 1862-ben Szuper és társulata újra ellátogatott Kanizsára, s nekik köszönhető, hogy az akkori színházkedvelők a Zöldfa színpadán négy előadáson is láthatták-hallhatták a magyar színművészet egyik legnagyobb egyéniségét, Egressy Gábort.

1864 farsangjának végén érkezett Kanizsára a BALOGH ALAJOS-féle színtársulat. Ők mutatták be március 9-én a kanizsai közönségnek az első operettet, Offenbach: *Varázshegedű* című művét. A Zala-Somogyi Közlöny így értékelte a produkciót március 20-i számában:

Az előadás várakozáson fölüli volt, Szigetközíné éneke s játéka kitűnő, Komáromi ügyesen játszott s jól énekelt. Makfai Nina jó, ámbár hangja gyenge. Ki kell emelnünk Dankó Gábor szorgalmas s ügyes zenekarát — mely az operettet 36 óra alatt betanulva, az énekkel összevágólag játszotta.

E néhány sorból azt olvashatjuk ki, hogy a Zöldfa akkori helyi zenekara, DANKÓ GÁBOR primással az élén látta el az előadás kíséretét. Valószínűleg ez nem egyedi eset volt.

Néhány nap múlva a társulat *Marcsa, az ezred leánya* címmel minden biznnyal Donizetti vígoperáját adta elő, magyarosított szerepnevekkel. A korabeli tudósító ebben az előadásban is kiemelte a címszereplő Szigetközíné – akit a magyar színháztörténet HETÉNYI ANTÓNIA néven tart számon – *vidor játékát és szép énekét*.

Az 1870-es években még több színtársulat lépett fel a Zöldfában, többnyire a kora tavaszi, illetve őszi időszakban, s legtöbbször műsorán közönségcsalogató operettek, népszínművek szerepeltek; klasszikusok és nemzeti drámák előadásain jóval kisebb volt a látogatottság. 1869-ben KÁROLYI LAJOS színgazgató már bérleteket is kibocsátott.

A Zöldfa utolsó sikeres színi szezonjai 1871-ben, illetve 1873-ban BOKODY ANTAL nevéhez fűződtek. A korabeli sajtóban a következő pillanat-kép és értékelés volt olvasható (idézi Dobó László, forrás megjelölése nélkül):

Lehangolt közönnyel haladtunk a színház felé, de a Zöldfa vendéglő körül szokatlan járás-kelest, csoportosulásokat láttunk. Aztán benyitottunk a színházba [...] zsúfolt nézőteret találtunk. És ez nem csak egy est tapasztalata. Zsúfolt házak előtt játszik Bokody úr magyar színtársulata, mióta Kanizsán van. Pedig az utcák komorak és sötétek, rossz a kövezés és nagy a sár... Ezen kellemes tapasztalás után elmondhatjuk, hogy Kanizsa város polgársága a magyar eszmékért lelkesül. A város polgárainak többsége magyar szellemben él és gondolkodik.

A színházi előadások mellett a Zöldfa emeleti nagyterme volt a város hangversenyéletének helyszíne is.

A Kanizsához életrajzilag kötődő muzikusok közül ERDŐSY EUGÉNIA 1875 szeptemberében adott a Zöldfában hangversenyt, még eredeti nevén, Biba Eugéniaként. A fiatal lány akkor a bécsi konzervatórium növendéke volt. Műsorán dalok mellett lírai szoprán áriák szerepeltek Halévy: *A zsidónő* és Gounod: *Faust* című operáiból. A Zalai Közlöny értékelése szerint *a változatos előadás, a hangtanulmány s azok feletti rendszeres uralkodás félreismerhetetlenül tanúsítja, hogy Biba Eugenia k. a. szenvedéllyel s szorgalommal tanul, hangja kellemes, vonzó és tiszta, noha észleltük, hogy ez estén kissé fátyolozott volt, melyet meghűlés okozhatott.* (Zalai Közlöny 1875. szept. 18.) Bár későbbi, rövid pályája nagyrészt a német nyelvterülethez kötötte, gyakran járt haza látogatóba. Sírja is a helyi köztemetőben van (lásd: Tripammer utca 3.).

1862. december 27-én a bajai származású, Franciaországban élő, akkor tizennégy éves HENRI KETTEN (Ketten Henrik) gordonkaművész adott koncertet zsúfolt nézőtér előtt. A sajtó így emlékezett meg fellépéséről:

Ritka élvezet volt ez azért is, mert míg más alkalmakkor a műbarát gyönyörét nem kevéssé zavarta a padok üressége, Ketten neve megtöltötte a termet, s ily számos közönséget mostanában nem láttunk hangversenyen. Mit szóljunk játékáról? Nem érezzük magunkat hivatva a bírálatra, oly hatást gyakorolt az reánk, mint elröppenő tündéres álom, mely ha megszűnt, a tőle való megválás, a veszteség mély érzetét hagyja hátra a kebelben. A közönség türelmetlenül várta a kezdetet, s amikor a már szép külsejével is elragadó ifjú megjelent, a várakozás tetőpontra hágott. Megzendültek az élettelen hangszer húrjai s míg a halk ömlengéssel folyó bájos hangok a Mohamedán képzelt tündérvilágába helyezték a figyelőt, majd ismét a hangok viharjai

ráztak fel ábrándszerű állapotunkból s lelkesülést ébresztettek kebleinkben, mely főfokát érte, midőn a hangversenyző közkívánatra a Rákóczy indulót játszotta el. Tapsvihar s a lelkesült keblek harsogó éljenei jutalmazták a jelest. (Zala-Somogyi Közlöny 1863. jan. 1.)

1863. május 16-án és 17-én két hangversenyt is adott a Zöldfa nagytermében Erkel *Bánk bánjának* első Melindája, a magyar operajátszás egyik legnagyobb alakja, HOLLÓSY KORNÉLIA. A magyar csalogánynak nevezett énekesnő 1862-ben kezdte meg végleges búcsúját az operaénekesi pályától. Ekkoriban már majdnem egy évtizede férjnél volt, gyermekei születtek, s családjának kívánt élni. Búcsúzóul két éves, csak kis megszakításokkal könnyített országjáró körutat tett, s ennek során jutott el Kanizsára, ahol majdnem egy hetet töltött el. Szállása is a Zöldfában lehetett. Itteni hangversenyeinek mősora nem maradt fenn, de gyanítható, hogy körülbelül ugyanazokat énekelte, mint néhány nappal korábban Kaposváron, amit rögzített a Zala-Somogyi Közlöny. Így például Linda cavatináját Donizetti: *Linda di Chamounix* és Rosina cavatináját Rossini: *A sevillei borbély* című operáiból. Az izzó hazaszeretetről is ismert művésznő repertoárján mindig tartott magyar dalokat is, bizonyára Kanizsán sem hagyta ki ezeket. Idézzük ismét Kanizsa hírlapját:

A nagy művésznő megérkezének híre a körülfekvő megyék távol vidékeiről is összegyűjté a közönséget, s habár a helybeli lakosság nem volt is kellőleg lelkesülve, az izraelita közönséget pedig alig képviselte néhány család, a terem mégis zsufolásig tömve volt. Tapsvihar s koszorokkal lőn üdvözölve a lángoló honszerelmű hölgy, ki megvetve a külföld kínálkozó dicsfényét, nem követé a hulló meteorként csak néha néha nagy zajjal hazatekintő magyar eredetű művészek példáját, hanem megmaradva nemzete szerény körében; bájos hangja kedves nyelvünkön zengedezéz örömminket, bűnkát. (Zala-Somogyi Közlöny 1863. máj. 10.)

Első estjén korabeli szokás szerint helyi kötődésű közreműködő is fellépett, mégpedig az akkor már veterán muzsikusnak számító keszthelyi SVASTICS JÁNOS, a verbunkos stílus jeles hegedűse és zeneszerzője. Hollósy második hangversenye után nagy táncmultságot rendeztek a Zöldfában, ahol a helyi Grünbaum József zenekara mellett vendégként a nemzetközileg is ismert PATIKÁRUS TESTVÉREK cigányzenekara működött közre.

1863. június 28-án újra a magyar zenei élet élvonalába tartozó művészek koncerteztek a nagyteremben: DOPPLER FERENC és öccse, DOPPLER KÁROLY, kiváló fuvolaművészek, valamint SIPOSS ANTAL zongoraművész. A Zala-Somogyi Közlöny a korban szokásos romantikus szövirágok mellett így

méltatta Dopplereket, akik minden bizonnyal saját társulásuk számára két fuvolára írott műveiket adták elő:

... sok idő kívántatik ahoz, míg az ily elbájoló és lelket idéző bűvszerű hangok, emlékeinkből elmosódnak. (Zala-Somogyi Közlöny 1862. júl. 10.)

Siposs Antal néhány évvel korábban tért haza Weimarból, ahol Liszt Ferenc egyik legkiválóbb növendéke volt. *Világosi cimbalom* című, ismert magyar dalokra írott saját zongoraparafrázisa olyannyira elbűvölte a közönséget, hogy még tapsolni is elfelejtett; csak akkor tört ki a viharos tetszésnyilvánítás, amikor a művész távozni készült a pódiumról.

1867-ben és 1870-ben zongoraestet adott a Zöldfában BAKODY LAJOS győri születésű zongoraművész. Szintén többször lépett ezen a helyszínen pódiumra a KLETZER FERI néven szerte a világban koncertező csellista feleségével, a szavalóművész Valériával.

Visszatérve a zongoristákhoz, 1869-ben két estén is fellépett BÁNFI REZSŐ, a sajtó szerint hét, valójában nyolc éves gyermek-zongoraművész. A helyi lap tudósítója a csodagyermekkel szembeni ellenérzéssel ment el a hangversenyre, de lelkesen távozott: *e geniális ifjú a szó szoros értelmében meglepett bennünket zongora-játékával, kitörő lelkesedéssel hívtuk is ki minden egyes darab után.* (Zala-Somogyi Közlöny 1869. ápr. 17.)

1871-ben két alkalommal is hallhatta a közönség a magyar zenei élet egy érdekes figuráját, a hét évig tartó külföldi útjáról éppen hazatért NAGY JAKAB tilinkóművészt, akiről Jókai Mór is megemlékezett *Szép Mikhál* című regényében. A jeles muzsikus előszeretettel játszott ritka, magyar, román és tót népzeneészek által használt hangszeren koncertpódiumon is, muzsikájában népi dallamokat feldolgozva. Kanizsai koncertjén közreműködött a Zöldfa „házi” zenekara, Grünbaum József vezetésével.

Néhány kiváló külföldi előadónak is tapsolhatott a közönség a Zöldfában.

LOUIS ELLER, az osztrák születésű, Párizsban élő, akkor harmincnégy éves hegedűvirtuóz két koncertjéről csak a Thury György Múzeumban (lásd: Fő út 5.) őrzött szórólapot ismerjük. Biztosan több komolyzenei esemény is volt a Zöldfában ezekben az időkben, ám helyi hírlap hiányában ezek nagyrészt felderíthetetlenek. Pontosabb értesülésekkel 1862, a Zala-Somogyi Közlöny megindulása után rendelkezünk.

PAULINA CASTRI, a párizsi nagyopera tagja 1868. december 1-jén zsúfolt ház előtt Donizetti- és Bellini-áriákban *hallatá bűbajos énekét.* (Zala-Somogyi Közlöny 1868. dec. 5.)

1875. november 21-én kevesebb, ám műértő közönség hallgatta meg Európa akkori egyik legjobbnak számító kamarazenei társaságát, a FIRENZEI

Mittwoch den 16. August 1854

im Saale zum „GRÜNEN BAUM“

unter gefälliger Mitwirkung des Herrn Anton Zapf, Pianist, und mehrerer Theatermitglieder.

LOUIS ELLER'S

ZWEITES U. LETZTES

CONCERT.

PROGRAMM.

- 1. Kindliche Bitte** von Preyer, gesungen von Fr. Voll.
- 2. Fantasie** über Themas aus „Don Juan u. Moses in Egypten“ componirt u. vorgetragen von Eller.
- 3. Haar ohne Kopf, oder Kopf ohne Haar**, Gedicht von Saphir, vorgetragen von Fr. Preisling.
- 4. Méditation** über ein Kirchenlied von Haydn componirt von Eller.
- 5. Fantasie** über ungarische Motive, componirt u. vorgetragen von Hrn. Zapf.
- 6. Le Carneval de Venise**, von Ernst.
- 7. Die Laufbahn unseres Jahrhunderts auf der Eisenbahn**, humoristische Vorlesung von Saphir, gehalten von Hrn. Preisling
- 8. Fantasie** über ungarische Motive für Piano u. Violin von Erkel u. Vieuxtemps, vorgetragen von Hrn. Zapf und Eller.

Ein Spersitz 40 kr. Erster Platz 30 kr. Zweiter Platz 20 kr. Gallerie 10 kr. C. Mze.

Spersitz-Karten sind im Gasthofe zum grünen Baum, Zimmer-Nro. 9, bis 10 Uhr Vormittags und Abends an der Cassa zu haben.

Anfang um 8 Uhr.

Druck von J. Markbreiter in G.-Kunisch.

Louis Eller hegedűművész koncertje, 1854

VONÓSNÉGYES, amely a műfaj mesterművei közé tartozó egy-egy Haydn-, Mozart- és Beethoven-kvartettet adott elő. *A többszörösen megújuló tapsvihar élénken tanúsítja, hogy a remek játékok a műértő közönség átérézé – jelent meg a Zalai Közlöny november 25-i számában.*

Az 1870-es évek végétől, miután a Zöldfa, mint szálloda megszűnt, a színelőadások, koncertek és bálók más helyszínekre tevődtek át, csak a kerthelyiség működött még egy darabig, s gyakran volt hangos kedélyes muzsikálások-

tól, énekelgetésektől. A leírások szerint az 1873-ban a kerthelyiség területének egy részére épült börtön lakói is szívesen hallgatták a beszűrődő muzsikát, s kedvenc nótáik címét átkiabálva kérték azokat eljátszani.

1920-ban, amikor az épületben már több évtizede a város igazságügyi hivatalai működtek, izgalmas esemény történt. Innét szökött meg a pénzhamisításért letartóztatott PESCHEK IGNÁC, s sikerült átjutnia a határon.

A harmincas éveiben járó, jó fellépésű férfi kitűnő hegedűs volt. Nem sokkal korábban telepedett le Kanizsán, s nyilvános hangversenyek és gazdag polgári otthonokban rendezett házimuzsikálások révén nagy népszerűsége tett szert. Nem tudta róla senki, hogy a világháborús években csempészettel foglalkozott. Az 1919 utáni zavaros pénzügyi helyzetben – kihasználva a papírpénzek felülbélyegzését előíró rendeletet – egész hálózatot alakított ki, hogy a Kanizsát környező falvakban a bizalmatlan emberek által jobb időkre elrejtett, felülbélyegzetlen papírpénzeket megszerezze, s azokat hamis bélyegzővel lássa el. Amikor 1920 július végén kora reggel az utcán megállították, mert egy, a rendőrség által figyelt férfi lakásáról távozott, hegedűtokjában nem a hangszerét, hanem nagy mennyiségű hamisított papírpénzt találtak. Az eset nagy port vert fel a városban, mert a hálózatba közismert helyi családok fiatal tagjai is belekeveredtek. Peschek nem sokkal letartóztatása után megkísérelt egy sikertelen szökést (lásd: Ady utca 1.). Hónapok múlva, november 29-én fegyveres őr kísérte az ügyészségre. Amikor kihallgatása után kiléptek a kapun, őrére rácsapva a bejárati ajtót, futásnak eredt Kiskanizsa felé a Báthory utcán keresztül. A járókelők miatt az őr nem merte fegyverét használni, így a menekülő egérutat nyert. S bár lovasrendőrök üldözték, sikerült valahogy a Murán átkelnie. Hónapokkal később, amikor a megmaradt bűntársak bíróság elé álltak, az a hír járta róla, hogy a zágrábi operaház zenekarában hegedül...

Az egykori kvartélyház műemléki védelem alatt áll. Homlokzatát 2007-ben jelölték meg a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával.

Erzsébet tér 11. Gutmann-palota

A termény-nagykereskedő STRASSER LÁZÁR 1820-ban építtette a harmonikusan szép, nemes arányú klasszicista palotát, mely az utcakép meghatározó eleme. Figyelemre méltó gazdagon tagolt bolthajtásos kapualja és a lépcsőház tölgyfából esztergályozott korlátja.

Mai külső megjelenését az 1860-as évek elején kapta. Ekkor már a milliomos gelsei Gutmann család palotája és üzleti székháza volt.

A dinasztiaalapító, 1806-os születésű GUTMANN SIMON HENRIK Gelséről költözött be Kanizsára s lett alkalmazottja Strasser Lázárnak. A tehetséges és ambi-

ciózus fiatalember hamarosan önálló kereskedést nyitott, majd feleségül vette volt főnökének leányát, Strasser Nanettát. Kiváló érzéssel használta fel az akkoriban épülni kezdő vasútvonalak által kínált lehetőségeket, s vagyont famegmunkáló telepek működtetésével és talpfagyártással alapozta meg. Később intenzíven foglalkozott pénzügyekkel is, több kanizsai bank igazgatóságának lett tagja, illetve elnöke. Az 1840-es évektől meghatározó szerepet játszott Kanizsa közművelődésében és társaséletében is. 1863-tól haláláig az Izraelita Hitközség és az iskolatanács elnöke volt, sokat tett Kanizsa oktatásügyéért. Az uralkodó 1869-ben *gelsei* előnévvel magyar nemességet adományozott egész családjának. Felesége a város kulturális életében jelentős szerepet betöltő Izraelita Nőegylet alapítója és elnöke volt.

Kilenc gyermekük közül a családi üzleteket az 1847-ben született GUTMANN VILMOS vitte tovább, aki 1869 óta apja mellett dolgozott és 1895-ig családjával ebben az épületben lakott, majd a fővárosba költözött. Legjelentősebb tevékenységéként 1892-ben megalapította a kanizsai sörgyárat (lásd: Csengery út 109-111.). Apjához méltóan ő is Kanizsa egyik meghatározó egyéniségévé vált; szinte felsorolhatatlanok azok az egyesületek és szervezetek, amelyekben vezető szerepben ténykedett, s amelyeknek révén ő is rányomta bélyegét a városnak nemcsak gazdasági, hanem kulturális és művészeti életére is. Királyi tanácsosi, majd 1904-ben bárói rangot kapott.

Húgát, Vidor Samuné Gutmann Hedviget az édesanyja által alapított Izraelita Nőegylet elnökeként végzett kiemelkedő jótékonyági és kulturális tevékenységéért az egylet örökös elnökasszonyává választották.

A Gutmann család mindennapjaihoz a zene is hozzátartozott. A gyermekek magántanártól tanultak hangszeren játszani. Simon Henrik gyermekeit valószínűleg PYLLEMANN FERENC tanította, mert a Pyllemann-növendékek 1869. évi vizsgálhangversenyének a Gutmann-palota fényesen berendezett szalonja adott helyet, amint erről a Zala-Somogyi Közlöny is beszámolt május 29-i számában:

Múlt vasárnap május hó 23-án, délelőtti órákban tartá Pyllemann úr jeles zongora- és ének tanárunk ez évi nyilvános próbatételét Guttmann H. S. úr fényes laktermeiben; a tanítványok előhaladása minden tekintetben kielégítő volt, az énekekben Dietrichstein k. a., a zongorában pedig Rosenstock k. a. különösen kitűntek, jól esett látnunk hogy családja ki a növendékek ügyessége jelenvolt szülők szemeiből az örömkönnyekeket; jelenvoltak mintegy 80-an, kik Guttmann család által szívélyesen fogadtattak.

A cikkben említett Rosenstock kisasszony valószínűleg azonos a később RÓZSAVÖLGYI SZIDÓNIA néven Kanizsán működő keresett zongoratanárral. Ő készítette fel a diák Hevesi Sándort sikeres zeneakadémiai felvételi vizsgájára (lásd: Fő út 8.).

Az 1800-as évek utolsó három évtizedében különösen sok nagynevű magyar és külföldi művész járt és hangversenyezett Kanizsán. Közülük többen megfordultak a Gutmann-palotában, mint a család vendégei. Gutmann Vilmosról írott nekrológiájában a Zalai Közlöny erre is kitért:

Háza a magyar vendégszeretet tűzhelye volt és bárki idegen vendége volt a városnak, azt báró Guttmann Vilmos szívesen látta házánál és számos idegen művész vagy notabilitás élvezte az ő pazar vendégszeretetét. (Zalai Közlöny 1921. szept. 7.)

Járt itt 1885-ben, valószínűleg egy estély díszvendégeként BLAHA LUJZA és 1888-ban WILT MÁRIA, a kitűnő drámai szoprán. 1891 végén több hetet tartózkodott a palotában ALICE BARBI. A világhírű olasz mezzoszoprán nem teljesen önszántából maradt ilyen sokáig, mert Gutmannéknál tüdőhuruttal ágynak esett. Miután felgyógyult, kötelezettségei miatt elutazott, de hamarosan visszatért, s a karácsonyt vendéglátóival ünnepelte, december 30-án pedig megtartotta elmaradt hangversenyét a kaszinóban. Elénekelte egy magyar dalt is, amelyet Gutmannéknál tanult: *Én a szökét szeretem...*

A család személyesen, illetve a kaszinón és a nőegyleten keresztül számos kanizsai kezdő énekest, muzsikust támogatott anyagilag és fellépési lehetőségekkel. Viszonzásképpen többen szerzemények ajánlásával kedveskedtek a ház asszonyának. Így tett ROSENBERG ÁDÁM is, a jó ideig Kanizsán élő zongorista (lásd: Bajza utca 5.), aki ebben az időben komponált *Magyar táncok* című sorozatából egyet Gutmann Vilmosné Krausz Rózsának aján-

lott; a kis darabot és a ciklus többi, más jeles hölgyeknek ajánlott darabjait Fischel Fülöp jelentette meg nyomtatásban (lásd: Szent Imre utca 4.). Néhány évvel később, amikor a muzsikus megnősült és gyermekei születtek, Gutmann Vilmos – hogy anyagilag segítse Rosenberget – beliscei üzemeiben vezető állásba helyezte. Érdekes megjegyezni, hogy Rosenberg idősebbik, Nagykanizsán született fia SIGMUND ROMBERG néven a könnyű műfajban világkarriert befutott zeneszerző lett (lásd: Bajza utca 5.).

1932-ben gelsei Gutmann Vilmos utolsó életben maradt fia, László felszámolta a család nagykanizsai hagyatékát. A cég felbecsülhetetlen értékű irattárát széthordták, a családi palota eladásra került.

Az épületet Strém Károly fakereskedő vásárolta meg. A következő évben nősült meg fia, a jogász végzettséggel rendelkező, s apja vállalkozásában tevékenykedő dr. Strém Zsigmond. Felesége a bankár családból származó Kálmán Magda volt. A fiatal házaspár ebben az épületben élt. 1934. május 29-én született meg fiuk, STRÉM KÁLMÁN, a későbbi neves zeneszociológus és hangversenyrendező. Születése huszonegy éves édesanyja életébe került (lásd: Ady utca 74.), s a kisfiút három éves koráig anyai nagyszülei nevelték (lásd: Király utca 34.). Édesapja ismét megnősült, s a család Budapestre költözött. A kisfiú a második világháborúban apját is elveszítette, aki 1942-ben a Don-kanyarban tűnt el. Nevelőanyját, aki igazi anyaként nevelte fel, 1944-ben koncentrációs táborba hurcolták. Ők túléltek, de a nagykanizsai kiterjedt rokonságból szinte mindenki a holokauszt áldozata lett. A fordulat éve után Strém Kálmán továbbtanulása, pályakezdése nehézségekbe ütközött. Rossz káderlapja miatt nem vették fel az egyetemre, amit csak később végezhetett el, s az Országos Filharmóniánál sikerült álláshoz jutnia. Itt fokról fokra tanulva ki a szakmát, kora legkiválóbb hangversenyrendezőjévé vált, miközben létrehozta az ORSZÁGOS FILHARMÓNIA hatalmas vidéki hálózatát. A rendszer-váltás után megalapította a Strém Koncert Kft.-t. Tevékenységének egyik fő iránya a magyarországi Haydn-kultusz erősítése, a másik pedig a kortárs zene és a fiatal előadóművészek menedzselése,

*Dr. Strém Zsigmondné
Kálmán Magda (1932)*

népszerűsítése volt. Hangversenyeit mindig a legnagyobb gondossággal, európai ízléssel rendezte meg. Ő maga nem volt muzsikus, de a hangversenyrendezést művészi fokon művelte. Zeneszociológusként több tanulmányt publikált a magyar zenei élet legfontosabb kérdéseiről. 2005. november 27-én bekövetkezett hirtelen halálával egy korszak zárult le a magyar zenei életben.

Szülőházát 2007. május 27-én emléktáblával jelölte meg a Magyar Haydn Társaság, amelynek alapítója volt. A portrédombormű Gerő Katalin alkotása. Azóta születésének évfordulóján a Kanizsai Klasszikusok Egyesület – a Haydn Társasággal és a Zeneakadémia Baráti Körével karöltve – minden évben megrendezi a városban a STRÉM KÁLMÁN EMLÉKNAPOT a legkiválóbb zeneművészek közreműködésével. Az első emléknapon nevét felvette a Farkas Ferenc Zeneiskola (lásd: Sugár út 18.) ifjúsági vonózenekara. 2009 május végén, születésének hetvenötödik évfordulóján a Medgyaszay Házban (lásd: Sugár út 5.) felavatták bronz mellszobrát és az érdeklődők kezükbe vehették az életét és működését bemutató könyvet: *Strém Kálmán – A hangversenyrendezés művésze*.

1952 és 2000 között a Gutmann-palotában volt a zenei tárgyú relikviákat is őrző THURY GYÖRGY MÚZEUM otthona (lásd: Fő út 5.).

Az épület műemléki védettség alatt áll. Homlokzatát 2006-ban a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Strém Kálmán emléktáblájának leleplezése (Földes Imre és Malina János zeneitörténészek, Gerő Katalin, a dombormű alkotója)

Erzsébet tér 14. Szeidmann-ház

A 14. és 15. számot viselő egybeépült házak kisebbik, nyugati fele az alacsonyabb sorszámú. Az épületek közös udvarán áll az 1800 körül emelt magtár, a mai *Plakát-ház*, illetve a *Kiskastély*, amely jelenleg városi galériaként működik.

A 14. számú házban volt 1910 előtt három évtizeden át dr. Blau Simon orvosi rendelője és nagy valószínűséggel a család ebben a házban is lakott. A kitűnő orvos két gyermeke is átlagon felüli zenei képességekkel rendelkezett. Leánya, BLAU MARGIT kiválóan énekelt. Tagja volt az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR dalárdájának és szólistája a zsinagóga (lásd: Fő út

6.) énekkarának. Hangversenyeken is gyakran szerepelt szólóénekes-számokkal. *A helybeli műkedvelők fejedelménője*, ahogyan a helyi sajtó jellemezte, 1908-ban házasságot kötött dr. Waldmann Lajos kaposvári ügyvéddel s elköltözött a városból.

Blau Simon prakszisének 1910-ben bekövetkezett halála után fia, dr. BALLA JÁNOS működtette tovább.

Az 1881-ben született orvos kitűnő műkedvelő zongorista volt, esetében azonban a *műkedvelő* kifejezés csak azt jelenti, hogy nem hivatásszerűen művelte a zenét. Tudása, technikája, zenei intelligenciája igazi művészre vallottak. Bischitzky Miksa volt a tanára, s már gimnazista korában, az 1890-es évek közepétől feltűnt a mestere által rendezett vizsgahangversenyeken és a gimnáziumi rendezvényeken. 1895 májusában például a következőket olvashatták róla a kanizsaiak:

Blau Jánossal már többször találkoztunk nyilvános előadásokon. Ez a zenei tehetséggel megáldott fiú egy Bajazzo ábrándot játszott zongorán annyi művészi pongyolasággal, eréllyel és érzéssel, hogy megérdemelte a tapsokat, melyekkel a közönség őt elhalmozta. (Zalai Közlöny 1895. máj. 4.)

Amikor apja halála után hazatért Nagykanizsára, bekapcsolódott a zenei életbe. Legtöbbször a Kaszinóban (lásd: Ady u. 7.) lépett pódiumra, ahol az 1910-es, 1920-as években rendkívül élénk hangversenyélet folyt, és ahol dr. Balla valóságos „házi zongoraművésznek” számított. Nemcsak helyi műkedvelők által adott koncerteken lépett fel, hanem rendszeresen előfordult, hogy ő kísérte zongorán a Nagykanizsára látogató országos és nemzetközi híru művészeket.

1922-ben ő avatta fel a kaszinó új hangversenyzongoráját a kitűnő szombathelyi hegedűművész, Bárdos Alice társaságában. S ha végigtekintünk a kanizsai sajtó által szerencsére megfelelően dokumentált hangversenyek műsorán, akkor olyan muzsikuskok zongorakíséretét látta el kifogástalanul, mint Koncz János hegedűművész, Anday Piroska, Medek Anna, Székelyhidyi Ferenc és Palló Imre énekművészek. Az impozáns névsor bizonyítja dr. Balla János művészi kvalitásait. Még Vannay János, a zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) igazgatója is, aki köztudottan némi lenézéssel viseltetett az ún. műkedvelők iránt, a következőket írta a Palló Imre-hangverseny után:

A kíséretet dr. Balla látta el a tőle megszokott készültséggel, fényesen győzve a súlyosabb művek minden pianisztikus nehézségét, valamint az áriák ágas-bogos tematikájával fellépő formai megpróbáltatásokat. (Zalai Közlöny 1927. jan. 28.)

Balla János orvosként nőgyógyászattal foglalkozott. Rendszeresen járt külföldi tanulmányutakra, felkereste a szakterületén legtekintélyesebb európai tudósokat, professzorokat, hogy rögtön tudja alkalmazni az új gyógyszereket, eljárásokat. Neki volt először a városban röntgen-készüléke, amelyet 1912-ben állított üzembe.

Hivatása és a zene mellett családjának élt: fiatalon nagy karrierrel kecsegtető klinikai állást adott fel azért, hogy hazajöjjön megözvegyült édesanyjához. 1910-ben megnősült, egy leánya született.

Hosszas betegség után negyvennyolc éves korában, 1930. július 9-én hunyt el. Az Izraelita temetőben (lásd: Ady u. 74.) helyezték örök nyugalomra. Nekrológja így foglalta össze egyéniségét:

Végtelenül becsületes, puritán jellemű, nagy humanista, eszményi orvos volt, mély tudással, aranyos szívvel, bohém lelkiülettel. (Zalai Közlöny 1930. júl. 10.)

A két testvér-épületet, amely helyi jelentőségű besorolást kapott, 2005-ben jelölték meg a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával.

Erzsébet tér 18. Arany Szarvas

Az eklektikus stílusú, eredetileg kétemeletes városi palotát Knortzer Frigyes építtette akkor már két évtizedes múltta visszatekintő Arany Szarvas nevű szállodájának. A mára lebontott Erzsébet tér 4. számú épületben 1875 őszére számolta fel üzletét, s a frissen elkészült új házban szeptember 30-án kezdődött meg a vidék akkori legjobb szállodájának élete. A Szarvaszt a korabeli városi sajtó *kis Hungáriának* aposztrofálta – jelezve, hogy Knortzer új szállodája olyan szerepet tölt be Kanizsán, mint a fővárosban a néhány évvel korábban megnyílt s azóta közismertté vált fényűző Grand Hotel Hungária. Sikerét

elősegítette, hogy nem sokkal korábban megszűnt a Zöldfa szálló (lásd: Erzsébet tér 9.), s csak a Korona (lásd: Fő út 7.) maradt meg konkurenciának.

Az Arany Szarvas harminckét, európai ízléssel berendezett szobájában főhercegek, miniszterek, gazdag külföldi kereskedők, művészek szálltak meg, s a város is itt helyezte el hivatalos vendégeit. A Szarvasban szállt meg 1880 augusztus elején balul sikerült korteskörútján Jókai Mór, mint a kormányzó Szabadelvű Párt képviselőjelöltje, választási beszédét a Szarvas erkélyéről mondta el. Este díszvacsorát rendeztek tiszteletére, majd fáklyászenével köszöntötték. Mindez azonban nem segített kampányán, mert legyőzte őt Unger Alajos fővárosi ügyvéd, akinek apja egykor Kanizsán volt cipészmeister... Másnap a suszterinasok városszerte fűjták az alkalmi nótát:

*Jókai Mórnak volt nagy pártja,
Azt is a kormány táplálta.
Meg is jött, el is ment Jókai;
Nem akarta az abcugot hallani.*

A századfordulón két alkalommal a Szarvasban lakott a kanizsai vendég-szereplésre érkezett KÜRY KLÁRA primadonna, őt is banketten ünnepelték.

Megnyitása után hamarosan a szálló új épülete is kicsinek bizonyult, s tulajdonosa előbb a bal oldali (ma 17. számú), majd a jobb oldali (ma 19. számú) szomszédjában bérelt helyiségeket kávéháznak, táncteremnek, sörözőnek.

1876. január 13-án a KANIZSAI DALÁRDA közreműködésével avatták fel az új szálloda nagytermét, amely a Kaszinó (lásd: Ady utca 7.) 1886-os be-

lépéséig a város hangversenyéletének legfontosabb helyszíne lett, s itt tartották a színházi előadásokat is. A korabeli rendezvényekről szóló sajtóbeszámolókból kitűnik, hogy a teremnek karzata is volt:

A kereskedelmi ifjak önképző egyletének könyvtára javára műkedvelőkből alakult f. február hó 10-én a „Szarvas” dísztermében tartott hangverseny kitűnően sikerült. A zsűfólásig megtelt teremben – hol ülő és állóhely s karzati hely egyetlen egy sem maradt üresen – a magasb zene és ének művészet élveiben gyönyörködött a viharos taps, éljenekben gyakran kitört hallgatóság. (Zalai Közlöny 1883. febr. 11.)

A Kaszinó megépítése előtt többször itt tartották hangversenyüket STERNECK ZSIGMOND zenetanár növendékei (lásd: Csengery út 10.). A terem az 1880-as években ugyancsak többször adott helyet a gimnázium (lásd: Eötvös tér 35-37.) zenés farsangi és más műsorainak.

E helyi rendezvények mellett az említett évtizedben igazán elsőrangú koncertekre került sor a Szarvasban: nemcsak kanizsai kötődésű, de a nemzetközi zenei életben is nagynevű művészeknek tapsolhatott a közönség. Kanizsai tartózkodásuk alatt a művészhírességek minden bizonnyal a szállodában laktak, több esetben lehetett nevüket a helyi újság által akkoriban közölt szállóvendégek jegyzékében olvasni.

A Szarvas koncertéletének áttekintését kezdjük a helyi származású fellépőkkel. Közülük néhányról itt ejtünk részletesebben szót, ugyanis korabeli otthonuk, lakcímük már nehezen deríthető fel.

Az 1870-es évek második felében – rokonlátogatásra hazaérkezve – többször is szerepelt a nagyteremben az 1859. július 4-én Nagykanizsán, azaz Nagy-Kanizsán született PRÁGER HERMINA. Életútjáról annyi deríthető ki, hogy Bécsben tanult énekelni és 1878-tól tíz éven keresztül a Hofoper, az udvari operaház mezzoszopránjaként működött HERMINE BRAGA néven. 1888-tól vendégszínészként vállalt jeles német operaházakban, 1890 telén a párizsi nagyoperában is fellépett. Férjhezmenetelét követően Hermine Braga-Jaff néven is említette a korabeli sajtó. 1940-ben hunyt el, a bécsi központi temetőben nyugszik. 1876-ban háromszor is fellépett a Szarvasban, de adott itt hangversenyt 1877-ben és 1879-ben is, utolsó alkalommal Alfred Grünfeld zongoraművésszel közösen. Grünfelddel közös estje alapján feltételezhető, hogy az énekesnő rokonságban állt Práger Béla gyógyszerésszel (lásd: Király utca 41.). Kanizsai hangversenyein több helybeli muzsikussal közreműködött, mint például BISCHITZKY MIKSA zene- és énektanár (lásd: Fő út 24.), akivel Hermine több operakettőt adott elő. 1876-os bemutatkozó koncertjéről, amelyen többek között Donizetti: *A kegyencnő* című operájának nagy áriáját is elénekelte, így emlékezett meg a helyi sajtó:

Vasárnap este valódi műélvezetben részesültünk: szép és válogatott műértő közönséggel zsúfolásig megtelt a „Szarvas” terme. Itt először mutatá be magát városunk szülöttje a kis kedves Prager Hermina k. a., ki jelenleg Bécsben énekesnő, alakja megnyerő, hangja tiszta, erős mezzo-sopran, énekében sok érzelmet és tanulmányt fejtett ki, előmenetele haladó. Különösen magyar dalai szívünk belsejébe hatoltak. Neki a művészi pályán nagy jövőt jósolunk, szép és gyönyörű énekjét közönségünk kebelből eredő éljenek kitörésével, viharos tapsokkal és virágcsokrokkal jutalmazá; nekünk különösen jól esik tapasztalnunk, hogy városunk szülöttjei közt a művészek szaporodnak; úgy ezen ifjú művésznőnek e pályára szívből szerencsét kívánunk. (Zalai Közlöny 1876. ápr. 27.)

1876 augusztusában egy másik kanizsai kötődésű, szintén pályája kezdetén járó énekesnő is fellépett a Szarvasban: ERDÖSY EUGÉNIA, aki hamarosan bécsi és berlini színpadok operett-csillagává vált, és éppen tíz évvel később tragikus körülmények között hunyt el (lásd: Kölcsey utca 13., Tripammer utca 3.).

Fiatal zongorista volt GULYÁS GIZELLA, Gulyás Jenő törvényszéki bíró leánya. A bécsi zeneakadémián tanuló ifjú hölgy 1882. november 12-én érett művésznök is becsületére váló műsorral lépett fel a Szarvasban. Koncertjéről a Zalai Közlöny a következőképpen referált november 16-i számában:

A kis művésznő meglepő szép technicája Schmitt nehéz, de remek Concert Etudje, nem különben Chopin egyik Etudjében culminált és valóban bámulatra ragadta a zongoraértő közönséget. A program óriás oszlopait Liszt: Tannhäuser Paraphrase s ugyanannak VIII. Magyar Rhapsodiája képezte. Alig hisszük, hogy valaki ily fiatal korban, minöben Gulyás Gizella kisaszony van mindazon kellékekkel bírjon, melyek e darabok előadásánál megkívántatnak. Ily tanítványhoz Schmitt tanár úrnak csak gratulálhatunk.

Hogy élete, pályája hogyan alakult a tehetséges kanizsai leánynak, akit 1887-ben újra hallhatott a közönség a Szarvasban, egyelőre homály fedi.

1879 júniusában dalestet adott a nagyteremben LÁNG FÜLÖP, az 1838-ban Lang Fülöp néven Nagykanizsán született operaénekes, aki abban az időben a Nemzeti Színház hősbaritonja volt:

Dalestély. Láng Fülöp, a magyar nemzeti színház első baritonistája sokoldalú kívánatra és különösen számos rokonai és barátjai iránti előzenészségből f. hó 11-én a „Szarvas” dísztermében – ugyszólván – rögtönzött „dalestélyt” rendezett. Kitűnő szép és kellemdús hangja, mint művészi tökélye bámulatra készítette hallgatóit. Kár, hogy a nagy hőség miatt a részvétel a kívánt mérvet nem üthette meg. A különben fényes közönség elragadtatásának viharos tapssal adott kifejezést. (Zalai Közlöny 1879. jún. 15.) Család-

járól, gyökereiről sajnos semmit nem említ a korabeli helyi sajtó, pedig a cikkből kiderül, hogy éltek közeli hozzátartozói a városban. Ismert énekesként többször is hazalátogatott, 1882-ben például egy unokahúga esküvőjén vett részt. Ilyenkor néhányszor előfordult, hogy hangversenyt is adott. 1900 májusában bekövetkezett halálakor a Zalai Közlöny megemlítette, hogy nagy kegyelettel ragaszkodott szülővárosához, ahova aktív énekes korában minden évben ellátogatott.

Folytatva a helyi vonatkozású művészek sorát, emlékezzünk meg RÓZSAVÖLGYI SZIDÓNIA zongoraművészlől, aki több itteni hangversenyen, például Práger Hermina estjein is közreműködött, de korábban többször zongorázott a Zöldfában is. Róla is nagyon kevés adat áll rendelkezésre. Valószínűleg azonos azzal a Zalai Közlönyben néhányszor Rosenstock Szidi néven említett fiatal lánnyal, aki az 1860-as évek második felében Kanizsán Pyllemann Ferenc tanítványa volt (lásd: Erzsébet tér 11.). A Rózsavölgyi Szidónia név először 1870-ben bukkant fel a kanizsai sajtóban. Az 1880-as évek vége felé mint Kanizsán működő magántanár a diák Hevesi Sándort tanította zongorázni (lásd: Fő út 8.), ő készítette fel sikeres zeneakadémiai felvételi vizsgájára. László Anna, Hevesi Sándor monográfusa szerint Rózsavölgyi Szidónia Liszt Ferencnél is tanult, ami elképzelhető, mert Liszt női növendékeinek névsorában akad egy Rosenstock nevű, keresztnév nélkül említett tanítvány. Erre enged következtetni az is, hogy fellépésein gyakran és nagy elismertséggel játszott Liszt legnagyobb zongoratechnikát követelő művei közül. A Gounod *Faust* című operájának keringőjéből komponált parafrázis előadása után a Zala című lap a következőket írta 1876. április 26-án:

Ha már többször volt alkalmunk e kisasszony jeles játékát csodálni, ez alkalommal önmagát múlta felül, s e nem könnyű zenedarabot oly kifejezett technikával, oly művészi felfogással játszta, hogy a riadó tapsokat, melyekkel őt a közönség többszörösen kihívta, teljesen megérdemelte.

Rózsavölgyi Szidónia későbbi sorsáról eddig nem került elő adat. Elkölthetett a városból, vagy férjhez ment és visszavonult, mert az izraelita temetőben nyugvók névsorában ezen a néven nem szerepel.

S ha már felmerült Liszt Ferenc neve, érdemes megemlíteni, hogy 1881 előtt több egykori Liszt-növendék koncertezett a Szarvasban.

VERA TIMANOVA 1876 nyarán lett Weimarban Liszt tanítványa, és még az év végén maga a Mester tett számára lehetővé egy magyarországi előadókörutat. Ennek keretében lépett fel Timanova a Szarvasban december 17-én egy hegedűs és egy énekes közreműködésével Liszt és korábbi tanára, az egykor szintén Liszt-növendék Carl Tausig műveivel. 1878-ban TERESIA SEYDEL hegedűművész társaságában tért vissza. Sajnos, ekkor inkább a kor

kismestereitől játszott, csak a koncert végén kápráztatta el a hallgatókat a *Zarándokévek*-ciklus itáliai kötetének záródarabjával, a *Tarantellával*.

1877. április 27-én SOPHIE MENTER zongoraművész és POPPER DÁVID gordonkaművész – akkor férj és feleség – léptek a Szarvas pódiumára. Liszt maga legkitűnőbb női tanítványának tartotta Mentert, s később kollégaként kezelte. A prágai születésű Popper Dávid e koncert után egy évtizeddel a budapesti zeneakadémia tanára lett, s Hubay Jenővel létrehozott vonósnégyese a magyar zenei élet egyik legfontosabb formációjává vált. A házaspár kanizsai koncertjét Ollop Imre (lásd: Ady utca 74.) szervezte meg.

1879. április 6-án ismét egy Liszt-növendék, JOSEFFY RAFAEL ült a Szarvas nagytermében a zongorához s játszott a Kereskedő Ifjak Önképzőkörének meghívására, a szegedi árvízkarosultak javára. A hangszeret erre az alkalomra a bécsi Bösendorfer cég szállította. A koncerten helyi erők is közreműködtek: KARTSCHMAROFF LEÓ, a zsinagóga (lásd: Fő út 6.) főkántora például néhány dalt és operaáriát énekelt. A zongorista Chopint játszott, s véletlenül ő is Liszt nagyhatású Tarantellájával zárta fellépését...

Kanizsa hangversenyéletének egyik legnevezetesebb estéjére is a Szarvas nagytermében került sor 1877. március 1-jén PABLO DE SARASATE fellépésével, aki ANTON DOOR zongoraművésszel ebben az évben tett koncertkörutat a Monarchiában. Kanizsai koncertjét a helyi sajtó szerint OLLOP IMRE szervezte meg, aki öccsével, az egy ideig a bécsi zeneakadémián zongoraművésznek készülő OLLOP ERNŐVEL több jeles művészt megszerzett Nagykanizsának, kihasználva a város kedvező fekvését és jó közlekedését. Sarasate jövetelét a Zalai Közlöny rendkívül hangsúlyosan, több cikkben és híradásban készítette elő, melyekben külföldi sajtóvisszhangokat is idézett. A spanyol művész zeneszerzőként még pályája kezdetén járt; koncertjén Beethoven *Kreutzer-szonátája* mellett egy Wieniawsky-darabot és kisebb szerzők műveit játszotta, ám a ráadásként említett spanyol népdal már minden bizonnyal az ő műve lehetett.

A résztvevők tömege csak úgy hullámozott a hangverseny e színterére. Büszke öntudattal észlelénk itt is, hogy városunk műértő, a valódi művészet irányában érdeklődő közönségnek mily nagy contingensét állítja. [...] Egész játéka alatt rendkívüli csend uralgott – a jelenlévők mindegyike csak úgy sóvárgott minden hang után, mintha csak egyike elejtését is pótolhatatlan veszteségnek tekintette volna – számolt be a Zalai Közlöny Singer aláírású tudósítója – minden bizonnyal Singer Soma, a Kanizsai Dalárda jegyzője – a hangverseny légköréről az újság március 8-i számában. Finom eleganciája elragadó; – jelzi a francia modort, a Párisban iskolázott növendéket. – De ha modora elragadtató – úgy játéka, minden hegedű-vonása szívhez szóló, a

szívet varázssal eltöltő; az egyes hangok oly mély érzést árulnak el és egyszersmind olyan tökéletességet a hegedű kezelésében egyáltalában, hogy nagyobb művészt elképzelniünk alig lehetséges – fogalmazta meg benyomásait a recenzens. A Zala című lap egy kis rendezési bakit is megörökített: *csak egy szép hangot lopott el egy kutya, mely a legbájosabb trillánál el kezdett ugatni. De Sarasate ezt fel se vette, s a kutya is jónak látta többet nem ugatni; – bizony kár is volt beereszteni.* (Zala 1877. márc. 7.) Sarasate valószínűleg azon a Stradivari-hegedűn játszott, amelyet a cremonai mester 1724-ben készített, s amely korábban Paganini birtokában is volt. A hangszer ma *Sarasate Stradivarius*nak nevezik.

Maradva a hegedűsöknél, néhány hónappal Sarasate előtt egy nagy reményű tizennégy éves fiú és nővére adtak koncertet, sajnos kevés érdeklődő előtt. A fiú, az eszéki születésű Franjo Krezma – német nyelvterületen FRANZ KREZMA – kilenc évesen már a bécsi konzervatórium növendéke volt és nemzetközi karrierjét tizenhárom évesen kezdte. Kanizsán kisebb darabok mellett Vieuxtemps *f-moll hegedűversenyét* játszotta testvére, Anna zongorakíséretével. Krezmát tizenhat éves korára már egész Európában ismerték, tizenhét évesen a berlini királyi szimfonikus zenekar (ma: Staatskapelle Berlin) koncertmestere lett. Két évvel később tuberkulózisban hunyt el, a világ minden bizonnyal egy nagy hegedűművészt veszített benne.

Egy másik, később ugyancsak fiatalon elhunyt hegedűs is fellépett a Szarvas nagytermében európai turnéja alatt 1885 decemberében: az akkor tizennyolc éves EUGÈNE-MAURICE DENGREMONT. A francia-brazil származású művész már akkor nagy nemzetközi hírnévnek örvendett, de ez úgy látszik, Kanizsára nem jutott el, mert koncertjén nem volt telt ház. Pedig nagy élménnyel lettek szegényebbek, akik nem hallották: *Játékában kettős, hármas, sőt négyes szólamú tételeket hallottunk a legtisztább hangkezeléssel előadva. Kettős nyolcad futamok a legmagasabb hangokig, harmad, heted, kilenced, tizenketted hangközi összevonásokat a legtökéletesebb praecisítással adja elő* – referált játékának technikai részéről december 5-én a Zalai Közlöny.

Koncertezett a Szarvasban Európa akkori egyik legkiválóbb kamarazenei társasága, a sajtóban *Flórenci négyesként* emlegetett FIRENZEI VONÓSNÉGYES 1879 márciusában, műsorán Haydn, Schubert és Beethoven szerepelt. Érdeemes a Zalai Közlöny március 20-i számában a B. J. aláírással jegyzett cikkből néhány mondatot idézni:

A mi az előadás szellemi sikerét illeti, azt bizvást a művészi tökély fénypontján állónak mondhatjuk. Az a játszói könnyűség, mely az egyes működők játékán látható – oly kerekded s egybevágó egészet képez, hogy az ember látatlanban azt hinné, miszerint az a négy művész avval a négy darab száraz

fával egy test egy lélek. S ezen, a művészi fényponton álló korrekt összjáték az, mi ezen négy személyben a művészet netovábbját képezi... E kiváló kritika megkívánja, hogy soroljuk fel a vonósnegyes akkori felállítását: JEAN BECKER, ENRICO MASI, LUIGI CHIOSTRI és HEGYESI LAJOS.

A sok sikeres est mellett egy botrány is fűződik a Szarvas épületéhez. 1879 áprilisában adott itt ária- és dalestet CARLOTTA PATTI operaénekesnő, a nagy Adelina Patti nővére. Koncertjén közreműködött férje, ERNEST DE MUNCK gordonkaművész és egy zongorakísérő. Az esten díszes közönség jelent meg, a zongorát Bécsből hozatta a szervező, aki – a Zalai Közlönyben megjelent célzások alapján – nem lehetett más, mint Práger Béla (lásd: Király utca 41.). Carlotta egykor kiváló koloratúrszoprán volt, s kanizsai koncertjét talán túlzottan is nagy várakozás előzte meg. Első áriája után nem jött ki megköszönni a tapsot, s ettől kezdve a közönség ellenszenvvel viseltetett iránta, mert a már fénykorán túl járó énekesnőtől e modortalanságán túl is többet várt. *Kisasszonyunk valódi művészi ösztönével ugyancsak hamar tájékozta magát az általános hangulat minőségéről és sértett hiuságát lenézéssel akarta megbosszulni* – számolt be a történekről április 13-án a Zalai Közlöny tudósítója. S a koncerttel még nem ért véget az este, mert az elégedetlen közönség ifjú tagjai szállása ablakai alatt macskazenével tisztelték meg a művésznőt...

1879-től a szálloda nagytermének kávéházzá alakításáig, majdnem két évtizeden keresztül a Szarvas a kanizsai színházi élet helyszínéeként is funkcionált. Az előadásokat korábban a Zöldfában (lásd: Erzsébet tér 9.) tartották, de az egykori patinás szálloda ekkorra megszűnt. Az első jelentős társulat, amely a Szarvasban játszott, a pécsi volt, melyet akkor GERŐFY ANDOR igazgatott. Prózai darabok mellett sok zenés előadást tartottak: operetteket (*A corneville-i harangok*, *Szép Galatea*, *Boccaccio*), népszínműveket (*A piros bugyelláris*) is játszottak. A helyi kritika kiemelte GERŐFY NÉ ILKA asszonyt, aki a primadonna szerepét töltötte be. Közben 1882-ben megjelent Gerőfy nagy riválisa, a nem sokkal korábban társulatot alapított TÓTH BÉLA. A *Magyar színházművészeti lexikon* szerint az ő művészi törekvéseit nem igazán értették meg, így bár elsőosztályú társulata volt, kisebb városokban kellett működnie. Azt, hogy kiváló társulata volt, a kanizsai sajtó is igazolja. Primadonnája ALSZEGHY ETEL a korabeli cikkekben még Kohay Etel néven szerepelt. A komikus szerepkört a fiatal KÖVESSY ALBERT töltötte be, aki majd 1902-ben – mint a Kanizsán rendszeres színházi szezon tartó pécsi színtársulat vezetője – fel fogja építtetni a város nyári színházát, az Arénát (lásd: Kálvin tér: Aréna). Műsoruk hasonló összeállítású volt, mint Gerőfyéké. Játszottak igényes prózai darabokat (Beaumarchais: *Figaro há-*

zassága), korabeli ismert népszínműveket és különösen sok francia operettet. A *Kis herceg* (Meilhac és Halévy) előadását így értékelte a sajtó:

A zenéjén a zeneköltő genialitása ragyog. Egyike a legtöbb műélvezetet nyújtó daraboknak, mely a fővárosi színpadon is nagy tetszésben részesült. Kohay Etel (Parthené, herceg) elemében volt és elragadó játékaival, gyönyörű énekével folyton ismétlődő tapsvihart aratott. A legnehezebb részleteket meglepő könnyedséggel énekelte és a nagy technikát igénylő dallamokba átönté az érzelem melegét. (Zalai Közlöny 1882. okt. 29.)

Tóth Bélának az 1882-es kanizsai szezon alatt sikerült egy igazi „nagyágyút” is megnyerni vendégszereplésre HEGYI ARANKA, a Népszínház kiváló tagja személyében. A Blaha Lujzával azonos művészi fokon értékelt primadonna négy darabban öt előadáson lépett fel, amelyeken a jelentősen felémelt helyárák ellenére csak úgy tolongtak a kanizsaiak. Nyitó- és búcsúfelflépése Hervé: *Lili* című operettjének címszerepe volt. Az utolsó előadás után Kanizsa fiatalsága társasvacsorát rendezett tiszteletére a Szarvas teatermében, ahol a művésznő néhány dalt is énekelt.

1883-ban jelent meg Kanizsán az ARADI GERŐ-féle színtársulat. A színgazgató eredeti neve Czucz Gerő volt s jelentős földbirtokkal rendelkezett Csépan. Majdnem harminc évesen, új néven állt színésznek, s hat esztendővel később, 1864-ben már a legrangosabb vidéki társulatot igazgatta. Kanizsai előadásainak kitűnő primadonnája leánya volt: *Színészeink közül kiválóan ARADI EMILIA (Lange k. a.) nyerte meg szépen iskolázott hangjával és könnyed játékaival a közönség tetszését* – írta szeptember 9-én a Zalai Közlöny az *Angot asszony lánya* című előadásukról. Társulatának nagy értéke kitűnő zenekara volt, ezzel akkoriban kevés vidéki direktor büszkélkedhetett, hiszen Kanizsán is előfordult, hogy az egyébként színvonalas operettelőadást csak egy zongorista kísérte.

Az Aradi-társulat előadásain több ízben is fellépett LAKY EUGÉNIA. A kanizsai kezdő énekesnő eredeti neve Löwy Eugénia volt. A Zalai Közlöny értesülése szerint szegény sorban élt, az újság ajánlotta is az Izraelita Nőegyletnek, hogy támogassák őt anyagilag hangja kiművelésében. A fiatal lány Suppé: Boccaccio című operettjének női főszerepében, Fiametta-ként mutatkozott be. A helyi kritika nem hallgatta el, hogy fejlődnie kell, de tehetséges kezdőnek minősítette. Az értékelés valószínűleg helytálló volt, mert ebben az évadban egy másik kanizsai hölgy is fellépett egy népszínműben, s ekkor az jelent meg az újságban: *A kritikus inkább hallgat...* (Zalai Közlöny 1882. nov. 9.) Laky Eugéniát hamarosan Gerőfy Andor szerződtette, de további sorsáról eddig nem került elő adat.

1885 áprilisában Aradi Gerő társulatának előadásain láthatta-hallhatta a kanizsai és környékbeli közönség először BLAHA LUJZÁT a *Koldusdiák* (Millöcker), a *Tücsök* (Birch-Pfeiffer), *A tót leány* (Almásy Tihamér – Serly Lajos) és a *Cigány* (Szigligeti Ede) című darabokban. A hírnevének teljében lévő művésznőt a nem sokkal korábban megalakult MAGYAR IRODALOM ÉS MŰVÉSZETPÁRTOLÓ EGYESÜLET hívta meg a városba. Jöttékor Kanizsa lázban égett: küldöttség fogadta a vasútállomáson (lásd: Ady utca 67.), hatalmas menet kísérte a városközpontba. Szállása is a Szarvasban volt, a téren ezrek tolongtak, amikor Blaha Lujza eleget tett várakozásuknak s az épület ma is meglévő erkélyéről köszöntötte őket. A helyi sajtó magukról az előadásokról keveset írt, inkább a reprezentációs alkalmakról számolt be részletesen. Annyi kiderült, hogy a nem színház céljára készült teremben Blaha Lujzának a hőség miatt nagy megpróbáltatás lehetett játszani s a színpad is kicsi volt. Egy beszélgetésben a nemzet csalogánya dícsérte a kanizsai közönséget s elmondta, hogy szívesen jönne máskor is, ha a városnak lenne megfelelő színházépülete. 1891-ben azért eljött újra, bár még mindig nem volt színház a városban, s akkor is a Szarvasban szállt meg, fellépésére pedig a Polgári Egylet nagytermében került sor. Utolsó, 1904-es vendégszereplésén már az Arénában (lásd: Kálvin tér: Aréna) ünnepelte a közönség.

1890-ben a Szarvas nagytermét kávéházzá alakították, a színházi előadások, hangversenyek és más nagyrendezvények a Polgári Egylet (lásd: Sugár út 3.), illetve a Kaszinó (lásd: Ady utca 7.) nagytermében folytak tovább. 1911-ben felmerült, hogy a Szarvas udvarán, a kerthelyiség területén nyári színparkot létesítsenek. FÜREDI BÉLA pécsi színigazgató elgondolása azonban nem valósult meg, a terveket a városi építési bizottság tűzveszélyesség címen elutasította.

A zene a Szarvas mindennapi életéhez is hozzátartozott. Éttermében, kávéházában az 1880-as években DARÁZS MISKA és HORVÁTH LACI cigányzenekara muzsikált. Mindketten a fővárost és külföldet megjárt kitűnő prímások voltak, más kanizsai szórakozóhelyeken is működtek. Darázs Miskát különösen szerette hallgatni kanizsai tartózkodásai idején ALFRED GRÜNFELD zongoraművész, amint a Zalai Közlöny is beszámolt róla 1882. május 25-i számában:

Itteni barátai társaságában elzarándokol esténként abba a fogadóba, hol a Darázs Miska és bandája valóban remek játékában gyönyörködhetik. A magyar nóták épügy felvillanyozzák kedélyét, mintha csak született magyar volna; sohse láttak még cseh-németet úgy igazán sírva vigadni! Grünfeld sok nótát megtanult a cigányzenekartól, amelyekre később hangversenyein improvizált.

Horváth Laci és zenekara, 1896

Horváth Laci zenekaráról azt adta hírül a Zalai Közlöny, hogy *a derék zenekar méltán meg is érdemi [a pártolást], mert fáradhatatlanul tanulja az új darabokat, a játéka precisitas tekintetében valóban figyelmet érdemel. Szép, összevágó játéku onnan ered, hogy a kar tagjai egykettőnek kivételével mind hangjegyről tanulja meg a darabokat, ami cigányzenészeinknél nagy és följegyzésre méltó ritkaság.* (Zalai Közlöny 1885. jan. 10.) Horváth Laci bekerült a magyar cigánymuzsikusokat bemutató, Markó Miklós által szerkesztett *Cigányzenészek albuma* című, a millennium évében megjelent kötetbe. Életrajzát a város történetével foglalkozó Halis István fogalmazta. A kiváló muzsikusi idős korára kizorult a zenei életből s csak kisebb vendéglőkben foglalkoztatták. Hosszú betegsége után 1917 áprilisában, szegény sorban Kanizsán hunyt el.

Több megyebált is tartottak a Szarvasban az 1890-es években, ekkor ZSOLNAY VILMOS cigányzenekara húzta a talpalávalót. Egy szüreti multság kapcsán a Zalai Közlöny így jellemezte a primást 1897. október 16-i számában:

Az édes magyar nótának füstösebb, de édesebb apostola sem mászkált az emberi kedély létráján olyan biztonsággal és otthoniasan, mint Zsolnay.

1905 egy augusztus eleji estéjén szinte egész Kanizsa kivonult a Szarvas kerthelyiségébe, hogy személyesen lássa és hallja RIGÓ JANCSIT. A híres, vagy inkább hírhedt primás ekkorra már szakított hercegnő-barátnőjével s

pénzkereset után kellett néznie. Mint a Zalai Közlöny ecsetelte augusztus 5-i számában: *Nagy volt a hölgyek csalódása. Azt hitték, hogy egy világbotrány hőse legalább is hatalmas, szép adoniszi alak lesz. De nem az volt. Magunk előtt láttunk egy közép termetű, mintegy 50 éves cigányt – aki azonban már leszokott cigányos modorról – megroskadt térdel, hajtott vállal. „Nem ilyennek képzeltem”, hangzott fel az elfojtott kitörés hangja a hölgyek ajkáról. Jancsi pedig csak húzta a nótákat mint egy európai világfi. Minden cigány modorosság nélkül, feszesen, nagyúri pózban, de egy cseppet sem feltűnően jól. Rác Guszti kis ujjában több zenei tudás van, mint Rigó egész tudománya.*

Az 1900-as évektől műfajváltás tanúi vagyunk a Szarvas zenei mindennapjait figyelve. Eleinte a régi jó cigányzenével párhuzamosan, hogy az ő közönségük se pártoljon el, megjelentek a kuplék, sanzonok, revüműsorok, amelyek aztán lassan többségre jutottak. 1924-ben szerződtette a Szarvas akkori vezetése az első jazz zenekart, a VIDÁM FIÚKAT. Ebben az időben mutatkozott be HAHN BARNABÁS, az első kanizsai jazzmuzsikus is MISTERY JAZZ BAND nevű együttesével. *Művészi produkciójuk oly nívóra emelte a Szarvas kávéházat, hogy városunk intelligenciájának színe-java családostól mindennapos vendége ezeknek a tartalmas hangversenyeknek. Eheti programjuk keretében bemutatásra kerülnek Hahn Barna és Ilnicky László szenzációs sikerű simmije, a Pávián továbbá Hahn legújabb alkotású magyar dala – hirdette 1924. április 8-i számában a Zalai Közlöny.* A tehetséges Hahn Barnabás, aki a Vas- és Fémmunkás Dalárda alapító karnagyaként is jeleskedett, a következő évben, harmincöt éves korában agydagyanatban elhunyt. Az ő leánya volt Hahn Alíz, aki az 1970-es évekig tánctanárként működött, s kanizsai fiatalok több nemzedékét is oktatta.

A jeles szálloda az 1930-as évek végén megszűnt, csak a *Kis Szarvas*-nak nevezett vendéglő működött tovább a szomszédos, 19. számot viselő házban. A Szarvas eredeti épületében üzlethelyiségeket és lakásokat alakítottak ki. 1981/82-ben legfelső emeletét lebontották.

1992 óta helyi védelem alatt áll. 2003-ban homlokzatát a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Erzsébet tér 23. Centrál

Az Erzsébet tér és a Fő út sarkán 1913 óta áll az eklektikus stílusú szálló. Helyén, a postautak találkozási pontján a XIX. század elején a város postahivatala működött; az utazók itt szállhattak postakocsira. Később bérpaloták épültek a helyére, melyeket 1911-ben Zerkowitz Lajos borkereskedővel az élén megvásárolt egy konzorcium. Az előnyös fekvésű telken ifj. Gyenes Lajos és Vajda Andor tervei szerint építették fel a város legmodernebb szállodáját. Az épületben elsőként a kávéház nyílt meg 1913 júniusában, az első szállóvendégek két hónap múlva vehették birtokba a szobákat. A szállodakomplexum-

ban étterem, különtermek, szalon, játékszoba szolgálta a kényelmet. 1926-ban a kávéház hátsó részét étteremmé alakították, az udvaron pergola-stílusú kerthelyiséget nyitottak.

Az épület több szálon kötődik a zenéhez és nem csak rendeltetéséből adódóan. A kapcsolat az építető ZERKOWITZ LAJOSSal kezdődik. A milliomos bor-nagykereskedő Bécsben felsőfokú zenei tanulmányokat folytatott, szerzeményei is megjelentek egy ismert bécsi kiadónál (lásd: Csengery út 33-35.). 1918-tól a Garai testvérek bérlőként működtették a szállodát. Egyikük lánya volt FENDLERNÉ GARAI MARGIT, a Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) kitűnő gordonkatanára. Miután munkahelyén megszüntették a cselló tanszakot, Garai Margit néhány évig magántanárként működött. Visszaemlékezések szerint ekkoriban többször a szállodában tartotta óráit, amelynek végén a kis növendéket finom habos kávé várta...

Több, mint nyolc évtizedes fennállása során a Centrálnak számos muzsikusk vendége volt. Itt éjszakázott például kanizsai hangversenye alkalmából 1922 novemberében DOHNÁNYI ERNŐ. Itt szálltak meg 1927. március 14-én a Városi Színház (lásd: Sugár út 5.) megnyitására érkezett személyiségek, köztük HEVESI SÁNDOR, Kanizsa szülötte; 1938-ban ANNA MARIA GUGLIEMMETTI olasz operaénekesnő és sokan mások. A Centrál volt állandó lakása a Nagykanizsán rendszeres színi évadot tartó pécsi színtársulat vezető művészeinek, köztük opera- és operetténekeseknek is. A népszerű primadonna, HARCZOS IRÉN 1933-ban innét ment esküvőjére Fodor Oszkár színgazgatóval (lásd: Csengery út 37.). GALETTA FERENC tenorista több dalestet is adott a szállóban az 1930-as évek elején. Az 1960 utáni időkben itt szokott

megszállni a város vendégeként FARKAS FERENC zeneszerző, Nagykanizsa szülőtte (lásd: Vörösmarty utca 36.) és díszpolgára. A legutóbbi idők vendégei közül a szálló vendégkönyve megőrizte ZÁMBÓ JIMMY nevét is.

A Centrál kávéházában és éttermében mindig igényes muzsika szólt. Kanizsa jeles primása volt LAKATOS JÓZSI, aki 1920/21-ben szórakoztatta a vendégeket. A későbbiekben inkább vendég-együtteseket szerződtek egy-egy szezonra. A fővárosi VÖRÖS MISI és cigányzenekara 1927-ben nemcsak a szokásos repertoárral jött, hanem operarészletek átíratait is megszólaltatta.

A jazz 1923-tól kezdte meghódítani a kávéház közönségét. A korabeli újságokat lapozgatva az első híradás szeptember 19-én tűnt fel a Zalai Közönlönyben, amelynek központi szereplője az első ismert kanizsai jazzmuzsikus, a fiatalon elhunyt HAHN BARNABÁS (lásd: Ady utca 74.):

Noha a kényes ízlésű, zeneileg képzett közönség hozzá volt szokva, hogy a Centrál-kávéházban a legjobb zenét élvezheti, az utóbbi négy napon szinte meglepetésszerűen hatott az új művész-quartett Budapesten is csak a dunamenti kávéházi palotákban hallható művészi zeneelőadása – Hahn Barnabás karnagy vezetése alatt. Hangulatot, melegséget, vig kedélyt varázsolt a vendégekbe, akik nem egy ízben nyílt tapssal juttatták kifejezésre tetszésüket. A művész-quartett most állandóan minden este szolgáltatja a zenét a Centrálban az asztalokat zsúfolásig megtöltő közönség örömeire. Gratulálunk a Garay testvéreknek a kitűnő művész-quartetthez, mely nagyban hozzá fog járulni a Centrál kávéház meleg légkörének és intim hangulatának meg-hittebbé tételéhez.

A Centrálban megrendezett bálók közül érdemes megemlíteni 1926 farsangjának jeles eseményét, amely az első rádió-bál volt Kanizsán. A díszes közönség a londoni *Hotel Savoy* jazz-zenekarának rádióból áradó zenéjére táncolhatott. Egyúttal ez volt az első reklám-bál is a városban, amelyet a Kereskedelmi Alkalmazottak Egyesülete a souterrainben lévő étteremben rendezett. A közvetítés megkezdése előtt élő jazz-zenekar szórakoztatta a vendégeket.

A Centrál szálló egy operetthez is alapötletet adott. A pécsi színtársulat egyik kanizsai vendégszereplése idején BETHLEN BRUCKNER LÁSZLÓ karnagyot egy, a Centrálból kiszűrődő dallam ihlette meg *Asszonykissasszony* című operettjének megírására. A darabot Szegeden mutatták be 1934-ben.

VÖRÖS FERI
europaszerte híres zenekara március 1-én
a KÖZPONT-KÁVÉHÁZBAN
A cantinus legabban asszjantszaff zenekara. Elsőnek mutatja be a **leguiabb,**
legjobb zeneműveket! Eddig még nem hallott **zenei humor!!**
Brillians technika, legpompásabb misor!
Ének. Klasszikusok. Operák. Operettek.
Jazz-band! Mulató nóta!
Varosunk szenzácioja!!

Egy 1929-es plakát

Az épület zenei múltjába a történelem is beleszólt. Az 1920-as években még megfértek egymással és a közönséggel katolikus, illetve izraelita egyesületek által rendezett műsoros estek, de az ún. ergerberger-ügy a későbbi idők árnyékát vetítette előre.

1931 szilveszter éjszakáján egy illuminált vendég kívánságára a primás egy közismerten zsidóellenes dalt kezdett játszani. Jobb érzésű bálozók ezt rögtön abbahagyták a zenekarral s tust huzattak, hogy mentsek a menthetőt. Az esetről értesült URBÁN GYULA (lásd: Fő út 5.) cikket írt *Zalai Újság* című lapjába, amelynek nyomán a dalt rendelő vendég – egy kanizsai ügyvéd – beperelte az újságíró. Többen, akik előzetesen biztosították Urbánt, hogy a tárgyaláson elmondják a Centrálban tapasztaltakat, nem mertek tanúskodni, s bizonyítékok hiányában Urbánt ítélték el rágalmazásért, aki aztán el is hagyta a várost.

1945 nyarán a szovjet hadsereg színházának egyik alakulata, amely korábban Balatonfüreden működött, teljes társulatával – szólistáival, kórusával, tánckarával és zenekarával – Nagykanizsára költözött és a Centrál helyiségekben rendezkedett be. Vegyes szórakoztató műsorokat adtak a városban és környékén, amelyekben mozgalmi dalok és orosz népdalok, néptáncok mellett még cirkuszi produkciók is szerepeltek. Szoprán énekesnőjüket, Minyev generális feleségét, NYINA MINYEVÁT a koncentrációs táborból akkoriban hazatért PAUK ANNA kísérte zongorán.

A szovjet színház elköltözése után rövid időre még visszatért a Centrálba az igazi kávéházi hangulat. Kitűnő fővárosi muzsikuskat hallhattak a betérők, ugyanis akkoriban a budapesti művészek szívesen szerződtek vidékre, ahol jobb volt az élelmiszer ellátás. Több hónapig szórakoztatták a Centrál vendégeit a FEKETE FIVÉREK: egyikük jó hegedűs, a másik zongorista volt. Kéthetente változó énekesekkel dolgoztak, akik között ott volt RÁCZ VALI, a háború előtti időszak egyik legnépszerűbb sanzonénekesnője és filmszínésznője.

1950-ben aztán nemcsak a „békebeli” hangulat tűnt el, hanem a Centrált be is zárták, s olajipari központnak használták. 1960-as helyreállítása óta működik újra szállodaként.

Épülete 1992 óta helyi védelmet élvez, legutóbb 1996/98-ban újították fel. Homlokzatát 2003-ban a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Fő út 2. Régi városháza

Ezen a helyen állott az 1945. március 31-én éjjel – földszinti része kivételével – leégett városháza. Homlokzatának arányai, díszítései elképzelhetők a szomszédságában ma is álló Rosenfeld-ház (lásd: Fő út 4.) alapján, amelyet 1875-ben az éppen elkészült városháza külleméhez igazított tulajdonosa.

A város vezetésének otthont adó, akkor *Sessiók Háza*nak hívott épület már a XVIII. században is körülbelül ezen a területen feküdt, bár a mostani Ady utcától egy lakóház választotta el. Az 1780-as években leégett, 1787-re újjáépített városháza egyemeletes, nyeregvetésű, egyszerű épület volt, melynek földszintjét üzlethelyiségek foglalták el. Az erkély felett a város pallosjog-jelvénye, egy pallost tartó vaskéz, piros-fehér-zöld zászlóval intette az arra járókat. A csakhamar szűknek bizonyult épület megnagyobbítását vagy teljes átépítését már régóta tervezték, de sok akadály után csak 1869-ben sikerült hozzákezdeni. 1872-re először a városi bérházként hasznosítani kívánt épület (lásd: Ady utca 1.) lett készen, ezután fogtak magának a városházaának a felépítéséhez. Az Ádám Henrik bécsi műépítész által tervezett neoreneszánsz-eklektikus stílusú épületről takarékosági okokból elhagyták a városházakon akkoriban szokásos tornyot, melynek félbemaradt csonkjára kupolát emeltek. A hivatali helyiségek mellett a földszinten üzleteket, a belső részen raktárakat, az első emelet egy részén, a második emeleten és a szárnyépületben lakrészeket alakítottak ki.

Első emeleti faburkolatos, karzattal ellátott dísztermében 1874 októberében tartották az első közgyűlést. A termet az épület elkészülte után tovább díszítették: 1905-ben elhelyezték Deák Ferenc, Kossuth Lajos, Erzsébet királyné és Ferenc József, majd néhány évvel később Széchenyi István portréját, Endrey Sándor festményeit. 1912-ben, mivel az elnöki emelvény mögött még hat kép számára volt hely, a város Rákóczi Ferenc arcképe mel-

A Városháza épülete (Szombath Tibor gyűjteményéből)

lett jeles kanizsaiakról is rendelt portrét, köztük Babochay György és Vécsey Zsigmond polgármesterekről.

Az épületben regnáló városvezetők közül Nagykanizsa zenei életében ketten játszottak kiemelkedő szerepet: dr. Sabján Gyula és dr. Krátky István.

SABJÁN GYULA idejében, aki 1913 és 1930 között volt a város első embere, nyílt meg a Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) és építették fel a Városi Színházat (lásd: Sugár út 5.).

Dr. Krátky István

KRÁTKY ISTVÁN 1914-től városi főjegyző és polgármesterhelyettes, 1930 és 1944 között polgármester volt. A zeneszerető és professzionális szinten hegedülő főtisztviselő is fontos szerepet játszott a zeneiskola és a színház létrehozásában, majd polgármestersége idején fenntartásában. A zeneiskolát különösen sokszor meg kellett védenie városi közgyűléseken, mert időről időre felmerültek olyan képviselői vélemények, amelyek létezését luxusnak tartották. Krátky 1930-ban elnöke lett a nagykanizsai székhellyel megalakult Zalavármegyei Daloskerületnek. Ott volt dalosversenyeiken, rendezvényeiken s hathatós erkölcsi támogatást nyújtott a megyei dalosélet vezérének, dr. Tholway Zsigmond postafőnöknek.

A polgármester békítő és közvetítő szerepet is kénytelen volt játszani a zeneiskola igazgatója, Vannay János által a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör és vegyeskarának karnagya, Ketting Ferenc ellen gerjesztett ellentétben, mely a sok eredmény ellenére megkeserítette a város két világháború közötti zenei életét (lásd: Csengery út 46., Sugár út 62.).

A polgármester jószándékú megoldást ajánlott egy másik, nagy port felvert ügyben, az Alsótemplom (lásd: Zárda utca 9.) kántorháborújában, ám az események átcsaptak felette.

E sorok írójának véleménye szerint a kitűnő városvezető zenei ügyben egyetlenegyszer vetette el a sulykot, amikor 1933 őszén bojkottálta és beosztottaival is bojkottáltatta a Mair Gréte könyvesbolt tulajdonos által egy szegedi koncertrendező vállalaton keresztül szervezett hangversenysorozatot. E bérletsorozat első hangversenye, VASA PRIHODA cseh hegedűművész szóló-

A közgyűlési terem (1929)

estje előtt nem sokkal a Felvidéken magyarellenes események zajlottak. A Városi Színházban pódiumra lépő művészt ellenséges hangulat fogadta, s a színház előtti parkot is tüntetők töltötték meg. A közönség soraiban helyet foglaló Krátky akkori fellépése a rendőri intézkedésekkel együtt megmentette ugyan a helyzetet, de nem sokkal később a polgármester nyílt levélben jelentette be, hogy városházi kollégáival együtt nem kívánják a sorozat további koncertjeit látogatni.

Amikor néhány héttel később emiatt ki kellett hagynia Zathureczky Ede koncertjét, biztosan nagyon sajnálta, mert megpróbálkozott vele, hogy a hegedűművészt felkérje egy bérleten kívüli koncertre, de sikertelenül...

A városháza díszes nagyterme több olyan esemény helyszíne volt, amelyek hosszú távon fontos szerepet játszottak Kanizsa kulturális életében. 1895. május 12-én ebben a teremben tartották meg az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR alakuló közgyűlését, amelynek égisze alatt sok évtizeden át szimfonikus zenekar és országos szinten is a legjobbak közé emelkedő énekkar működött. Ugyanitt zajlottak a Kör későbbi közgyűlései, s ez a terem adott otthont kimagasló jelentőségű liceális előadásainak. Ezek keretében 1897-től kiváló értelmiségiek tartottak a legkülönbözőbb témákban ismeretterjesztő előadásokat a nagyközönség számára, mindannyiszor zenei betétekkel színesítve, amelyekben a városban élő akkori profi és műkedvelő muzsikusok gyakori nyilvánosságához juthattak.

1905 szeptemberében a nagyteremben tartotta soros ülését a DUNÁNTÚLI DALOSSZÖVETSÉG, amelyen előkészítették a Kanizsán megrendezendő dunántúli dalosversenyt (lásd: Csengery út 109-111.). 1924-ben ebben a teremben alakult meg nagykanizsai székhellyel a ZALAVÁRMEGYEI DALOSSZÖVETSÉG, majd 1930-ban itt alakult újjá, miután akkor sikerrel kivédték az országos központ utasítását, amely székhelyét Zalaegerszegre kívánta áttenni (lásd: Ady utca 10.). Ekkor választották elnökükké Krátky István polgármestert.

A díszteremben a XIX. század végén néhány kiemelkedő hangverseny is zajlott, bár akkoriban a Szarvas (lásd: Erzsébet tér 18.) volt a kanizsai hangversenyélet legfőbb helyszíne. A legnagyobb muzsikus, aki itt játszott, JOACHIM JÓZSEF volt. Az 1880. február 1-jén este fél 8-kor a kanizsai közönség elé lépő Joachim, akit máig minden idők egyik legnagyobb hegedűművészeinek tartanak, kivételes pályája zenitjén állott. Spohr egyik hegedűversenyét, egy Tartini-szonátát (valószínűleg a híres *Ördögtrillát*), Beethoven egyik románcát, Bach *E-dúr szólószvitjét* és saját feldolgozásban három magyar táncát játszotta. A Zalai Közlöny február 5-i száma sajnos nagyon szűkszávan számolt be a koncertről:

Joachim hangversenyén nagy számú s díszes közönség jelent meg, a hegedűkirályt s méltó kísérője Bonawitz zongoraművészt zajos éljenzéssel s szűnni nem akaró tapssal fogadta. A ritka műélvet Ollop Imre és Ernő, ugy Práger Béla uraknak köszönhetjük, kik semmi fáradságot sem kímélnek, hogy a művészet felkentjeit körünkben üdvözölhetni szerencsések legyünk.

A Joachim-koncert kapcsán érdemes megjegyezni, hogy mintegy másfél évtizeddel később egy volt növendéke, Hofrichter Emma Nagykanizsán telepedett le s magántanárként több évtizeden keresztül a városban működött (lásd: Bajza utca 5., Csengery út 29.).

1897 és 1912 között a városháza földszintjének a mai Ady utca felőli sarokrészén bérelt üzlethelyiséget a pécsi székhelyű Alt és Böhm cég. Az áruházat a fiatal BÖHM EMIL vezette (lásd: Zrínyi utca 33.). A zeneileg profi szinten képzett, kiművelt tenorhanggal rendelkező Böhm Emil tagja, majd hamarosan karmestere lett az Irodalmi Kör dalárdájának. Működése elhozta az énekkar első aranykorát, s felpezsdítette a város társaséletét is. 1912-ben családja eladta a kanizsai üzletet, s Böhm visszatért Pécsre.

Az Alt és Böhm áruház a századelőn

1945. március 31-én égett le – földszintje kivételével – a városháza, s semmisült meg a város felbecsülhetetlen értékű történelmi iratanyaga. Ezzel Nagykanizsa kulturális, zenei életének alapvető forrásai is elpusztultak.

Bár a megmaradt épületrész városképi jelentőségű volt, mégis lebontották, helyére felépítették a jellegtelen négyemeletes lakóházat, amelynek földszintjén több évtizeden keresztül a Kanizsa Áruház működött.

Fő út 4. Rosenfeld-ház

Az eklektikus stílusú városi palota első formájában kisebb ház volt Rosenfeld Adolf kereskedő tulajdonában. Amikor tőzsomszedságában 1874-ben felépült a városháza (lásd: Fő út 2.), Rosenfeld megnagyobbította, hogy méltó szomszédja legyen a díszes új középületnek. Homlokzatának vonalvezetését, díszítéseit is a városházához igazította.

Az épület földszintjén 1929-ig működött a család nagy híré, 1832-ben alapított kereskedése, a Rosenfeld-féle fűszer-, csemege-, üveg-, porcelán-, dísz- és műiparúru üzlet. 1901-től Rosenfeld Adolf fiai, Rosenfeld József és Radnai Jenő vették át a céget.

Ebben a házban nőtt fel az 1910-es évek közepe táján született ROSENFELD BERTA. Nagykanizsa 1939-ben kiadott hivatalos házjegyzékében már ő az ingatlan tulajdonosa Radnai Jenőnével együtt.

Az általánosan Bertti becenéven emlegetett leány kezdettől fogva növekedéke volt az 1926-ban alapított Városi Zeneiskolának (lásd: Királyi Pál utca 2.), Fábíanné Pásztor Irma tanította zongorázni. Tehetségével, szorgalmával olyannyira kitűnt, hogy nemcsak a szokásos növendékhangversenyeken lépett fel, hanem felsőbb éves korában néhány alkalommal együtt szerepelt a művészpálya küszöbén álló kanizsai barátnőivel, Székely Lili hegedűssel és Fischer Böske – művésznevén Elisabeth Forini – énekessel. Az Izraelita Leányegylet által szervezett egyik hangverseny magas színvonalát, Rosenfeld Bertti teljesítményét a zeneiskola igazgatója, a szigorú Vannay János is elismerő szavakkal méltatta a sajtóban.

Alapítási év: 1832.

Telefon-szám: 13.

Rosenfeld Adolf Fiai

fűszer-, csemege-, bor-,
likőr-, ásványviz-, gazdasági magvak és kellékek
porcellán-, üveg-, lámpa-,
vadászati- és sportcikkek, utazó-eszközök,
illatszer, dísz- és műipar-árúk kereskedése.

Kugler Henrik utóda

Gerbeaud cs. és kir. udvari czukrászda és
csokoládé kizárólagos főraktára

====
Nagykanizsán.
====

Nagy képes árjegyzék kívánatra bérmentve
küldetik.

A SZÉKELY LILivel közös hangverseny kapcsán a Zalai Közlöny újságírója egy „kis színes” riportot készített a két főszereplővel Rosenfeldék szalonjában, amelyből kiderül, hogy zeneszeretetük mellett azért ízig-vérig fiatal lányok, akik várják a nagy Ő-t...

Aki Rosenfeld Berti életébe hamarosan elérkezett: fél év múlva, 1933 nyarán eljegyezte magát dr. LORÁNTH ÖDÖN kereskedővel. Férje is muzsikált, az Irodalmi és Művészeti Kör szimfonikus zenekarának 1936-ból fennmaradt névsorában a második hegedű szólamának tagja. Berti az 1933/34-es tanév közben abbahagyta nyolc éve tartó zenei tanulmányait. Ekkortól eltűnik a neve Nagykanizsa sajtójából, valószínűleg férjének és Éva nevű kislányának élt. Az otthoni zongorázást is abbahagyhatta, mert hamarosan mintegy hatvan darab kottát adományozott a zeneiskola könyvtárának. De amikor eljött az ideje, Évát beiratta a zeneiskolába régi tanárnője kezei alá.

Nevének legközelebbi említése a *Siralmaink* című dokumentum, a holokauszt nagykanizsai áldozatainak névsora, amelyben ő is szerepel férjével és kislányával együtt. Nevük olvasható a szomszédságukban álló zsinagóga udvarán felállított emlékművön is.

A helyi jelentőségüként nyilvántartott Rosenfeld-ház homlokzatán 2004-ben helyezték el a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblát.

Fő út 5. Hercegi vár

A barokk stílusú műemlék, amely összefüggő együttest alkot a Fő út 7. számot viselő házzal, 1705 és 1712 között épült a felrobbantott kanizsai vár (lásd: Vár út 5.) köveiből. Alaprajza L alakú, egyemeletes, udvari részének mindkét szintjén árkádsor teszi harmonikussá. Építtetője egyes források szerint a város akkori kegyura, Grassics Jakab báró volt. Halis István Szapáry Istvánt tartotta az építtetőnek, aki 1717-ben lett Kanizsa földesura, s szerinte a rezidenciájaként szolgáló épület egy-két évtizeddel későbbi.

A XVIII. század közepén a Batthyány család tisztartói háza lett. Itt kaptak helyet a hercegség Kanizsa környéki gazdaságainak hivatalai.

A török elleni harcok színhelyére utazva megszállt benne II. József; 1848 szeptemberében néhány napra a ház emeletén szállásolt be a csapataival a főváros irányába vonuló Jellasics bán.

A zsinagóga (lásd: Fő út 6.) felépülése előtt, 1805 és 1822 között az udvari részben működött a hitközség imaháza. A XIX. század közepétől az épület földszintje üzleteknek adott helyet. 1914-ben a hercegi vár a többi uradalmi épülettel együtt Batthyány-Strattmann László herceg tulajdonába került.

1924 nyarán a Bogenrieder-palotából ide költözött a ZALAI KÖZLÖNY szerkesztősége. Kanizsa első hírlapját 1862-ben id. Wajdits József alapította (lásd: Deák tér 1.). A kezdeti botladozások után a zenei életről szóló cikkek az újság erősségeivé váltak, s különösen az 1920-as évektől Kanizsa zenei múltjának kutatója bő forrásanyagra találhat bennük.

A lap főszerkesztői, munkatársai között szinte mindig volt a zenével közelebbi kapcsolatban álló személy. Zenei szempontból kiemelkedő korszaka volt az 1924–1926 közötti időszak, amikor főszerkesztőként KEMPELEN BÉLA irányította a lapot. Kempelen, akit az utókor elsősorban mint genealógust, családtörténeti kutatót tart számon, jogi diplomája mellett nagy valószínűséggel felsőfokú zenei képzettséggel is rendelkezett. Ezt egyik vele kapcsolatos forrás sem említi, de a Zalai Közlönyben ez idő alatt megjelent írásaiból egyértelműen kiolvasható. Láthatóan szívügye volt a zene, mert helytálló hangversenykritikái mellett zenei ismeretterjesztő cikkeket és cikksorozatokat publikált. Az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR liceális sorozatának (lásd: Fő út 2.) keretében tartott előadásait először lapjában részletekben,

majd különnyomatként is megjelentette. Mivel a Zalai Közlöny ekkor már napilap volt, bőven nyílt lehetősége, hogy a helyi muzsikások, együttesek jelentős hangversenyeit megfelelő módon és terjedelemben készítse elő, de kellő figyelmet szentelt a városban vendégszereplő művészeknek és a színházi előadásoknak is (emellett a Kanizsán játszó pécsi színtársulatnak állandó hirdetési rovata is volt). 1924 novemberében, Ketting Ferenc első nagy Haydn-oratóriumestje előtt a felelős szerkesztő például részletes ismertetőt, hangversenykalauzt közölt, hogy a publikum minél értőbben vegyen részt a hangversenyen. Ugyanakkor el kell mondani Kempelenről, hogy zenei ízlése meglehetősen konzervatív volt. Egy alkalommal cikksorozatot írt *Zene-újítók* címmel a kortárs zenéről. Szerinte Sztravinszkij *kakofóniát kakofóniára tetéz s minden hangzata hamisnak tűnik fel összhangzatokhoz fegyelmezett füleinknek.* (Zalai Közlöny 1926. máj. 9.) Írásában meg sem említette az akkor negyvenes éveik derekán járó Bartók Bélát és Kodály Zoltánt, pedig már ismertek voltak a népdalgyűjtés első eredményei, a *Táncszvit*, a *Psalmus Hungaricus* és más mesterműveik.

Kempelen utóda a felelős szerkesztői poszton a lap 1944-es megszűnéséig BARBARITS LAJOS lett, aki a modern újságírás elvárásait teljesítő, színvonalas napilappá tette a Zalai Közlönyt. Sokszor maga írt az újságba beszámolókat kiemelkedő hangversenyekről, például a fiatal Fischer Annie 1934-es koncertjéről:

E sorok írója sohasem volt szakavatott zenekritikus. Sohasem is akart ilyesmit elhiteni magáról. De a szíve, a lelke mindig meg tudott nyílani a muzsika gyönyörűségeinek befogadására. Fischer Annie zongoraestjén pedig szerette volna az ujjongó szívét, lelkét élő szőnyegként odateríteni a művészetnek arra a diadalútjára, amit ennek a gyermek-sorból alig kikerült isten-áldotta zseninek köszönhetett Nagykanizsa zeneértő közönsége. [...]

Liszt h-moll szonátájában a színek kavargása a fantázia szárnyára kapta a művészt és a hallgatót és az ünneplés már a szívek mélyéből fakadt, izzott, tombolt az interpretátor körül, aki akár Chopin-t, Dohnányit, Bartókot vagy Mendelssohnt szólaltatta meg, mindig a zenei alkotó óriások ihlete, lelke elevenedett meg benne. Nem szolgálai ragaszkodással, nem tökéletes kottamásolással, hanem az alkotó művének tartalmi mélyeiből, csapongó hangulataik legtítkosabb vibrálásából születtek a hangok a keze alatt. Amellett technikája is abszolút tökéletes, sokszor bravúros. (Zalai Közlöny 1934. febr. 27.)

Barbarits Lajos nevéhez fűződik a *Magyar Városok* sorozatban 1929-ben napvilágot látott, máig fogalomnak számító NAGYKANIZSA monográfia. Benne olyan forrásokat is felhasznált, amelyek a városháza (lásd: Fő út 2.) 1945-

ős leégésekor nagyrészt elpusztultak, s így ezek adatai egy részéről csak az ő könyvéből szerezhet az utókor tudomást. Könyvében – különböző fejezetekben elosztva – foglalkozott a város zenei életével is, bár a kutató sok esetben sajnálja, hogy ezt nem részletesebben és pontosabban tette, különösen az 1862 előtti időszak történései tekintetében. Meg kell jegyezni, hogy Barbarits társszerzőkkel dolgozott: az izraelita hitközség történetét s benne a főkántorok tevékenységét Villányi Henrik vetette papírra, aki a századforduló idején a Zalai Közlöny főszerkesztője is volt.

Barbarits főszerkesztősége idején, 1926 és 1931 között volt a lap munkatársa az Erdélyből kiutasított URBÁN GYULA. A fiatal hírlapíró iskolázott bariton hanggal rendelkezett, gyakran és sikerrel lépett fel a városban templomi és világi koncerteken. Az 1920-as évek közepétől egyre nagyobb érdeklődéssel fordult Ady Endre költészetére. Ő énekelt először Kanizsán megzenésített Ady-verseket. Egy önálló előadóját adhatta számára az ötletet, hogy fiatal értelmiségiekre alapozva a városban létrehozza az Ady Kör. A kezdeményezést a Zalai Közlöny is felkarolta, mert nemcsak a Kör 1930 áprilisában

Urbán Gyula

megrendezett bemutatkozó estje, hanem már az előkészületek is szokatlanul nagy publicitást kaptak. S bár meglehetősen sikerrel zajlott le az est, második rendezvényre már nem került sor: a Kör megszűnt, nem egészen egy év múlva pedig Urbán megvált a Zalai Közlönytől. S miután új lapjában, a rövid életű Zalai Újságban elítélt egy prominens helyi ügyvédet, aki a Centrálban (lásd: Erzsébet tér 23.) mulatva zsidóellenes nótát rendelt a primástól, a Zalai Közlönyben egymást érték az Urbánról szóló, nem éppen hízelgő hangú cikkek, majd sajtó-, valamint büntetőperrek következtek, amelyeknek ő lett a vesztese. Neve 1933 augusztusától eltűnt Kanizsa sajtójából. Elképzelhető, hogy némely dologban – elsősorban a magánéletét feszegető cikkekben – volt igazság, de a támadások valódi oka politikai szemlélete és irodalmi ízlése lehetett.

A Zalai Közlöny különleges figyelmet szentelt az 1926-ban alapított VÁROSZI ZENEISKOLÁNAK (lásd: Királyi Pál utca 2.). Az újság már a XIX. század utolsó éveiben megpendítette, és azóta időről-időre elővette a városi fenntartású zeneoktatás szükségességét. Az első kanizsai, 1920–1923 között egyesületi keretek között működő, ún. FENYVES-ZENEISKOLA (lásd: Zrínyi utca 49.) életében sajnos ambivalens szerepet töltött be a lap. Egyrészt helyet

adott tevékenységének, eredményeinek, ugyanakkor 1922 őszétől hosszú heteken át aláírás nélküli terjedelmes cikkekben méltatlan hangnemben támadta az iskolát és különösen adminisztratív igazgatóját, dr. Fenyves Ferencet. Amikor a városi zeneiskola kérdése az 1920-as évek első felében kezdett komolyabb színezetet öltetni, cikkeiben ott is egy kissé mélyebben avatkozott a leendő iskola belügyeibe. De megnyitása után már teljesen korrekt módon referált az ott folyó munkáról, amiben biztosan része volt az iskolát vaskézrel irányító Vannay János igazgatónak. A lap részletesen beszámolt a tanári- és növendékhangversenyekről: jó egy évtizedig még a fellépő gyerekek nevét is közölte, zenei teljesítményeikről szóló rövid értékeléssel; így megörökítette több, később nevet szerzett növendék első szárnypróbálgatásait. Figyelemmel kísérte az új tanszakok beindítását, az új tanárok belépését, a növendékszám alakulását, az iskolaépület bővülését. Egyértelműen az iskola mellé állt 1935-ben egy, a főszerkesztő által jegyzett vezércikkben, de hosszabb-rövidebb írásokban máskor is, amikor nehéz gazdasági időkben a város képviselőtestületében olyan vélemények kaptak hangot, hogy a zeneoktatás luxus.

Helyet adott a város zenei életében felmerült problémáknak: leközölte Vannay Jánosnak egy országos zenei lapban megjelent, s Kanizsán nagy botrányt előidézett cikkét (lásd: Csengery út 46., Sugár út 62.), s megjelentette az Irodalmi és Művészeti Kör hosszú és részletes válaszát. A Ketting Ferenc és Vannay János közti konfliktusban is igyekezett a város zenei életének érdekeit nézni.

Kiemelt terjedelemben foglalkozott a Nagykanizsán megrendezett dalosversenyekkel, illetve az Irodalmi és Művészeti Kör Ketting Ferenc által vezetett vegyeskarának országos nagy sikereivel. Figyelemmel kísérte a Kanizsáról indult, s a fővárosban vagy külföldön ismertté vált énekesek, muzsikuskok pályafutását, illetve a városban működők külső sikereit.

Vidéki lapok közül elsőként a Zalai Közlöny közölte 1926 májusától a MAGYAR RÁDIÓ másnapi műsorát, s kivonatossan külföldi adókat is (Bécs, Berlin, Hamburg, Boroszló, Königsberg, München, Prága, Róma, Toulouse, London). 1930-ban áttért a heti közlésre – hol több, hol kevesebb külföldi rádióállomás műsorával –, amelyet vasárnapi számához mellékel. Külön kis hírekben figyelmeztette az újságolvasót, ha kanizsai, vagy innét elszármazott muzsikusk szerepelt a magyar vagy valamelyik európai rádió műsorában, vagy kanizsai szerző műve hangzott fel. Az akkor még gyermekcipőben járó rádiózást azzal is igyekezett a városlakóknak megkönnyíteni, hogy a szerkesztőség műszaki kérdésekhez értő tanácsadót alkalmazott, akihez a rádióhallgatók levélben fordulhattak probléma esetén.

A nagymúltú lap 1944 őszén megszűnt. Legközelebb 1945. április 7-én jelent meg Kanizsán hírlap ZALA címmel, amely magát a Fischel Fülöp alapította, 1922-ig élő azonos című liberális lap folytatójának tekintette. Szerkesztősége szintén itt, a Hercegi várban működött 1947 júliusáig, amikor a Deák tér 10. alá költözött.

A Zala a koalíciós idők kanizsai lapjaként hírt adott a város zenei eseményeiről, történéseiről is az egyházi hangversenyektől a pártok által rendezett műsorokig. Olvashatunk benne Vannay János zeneiskolai igazgató elbocsátásáról, a zeneiskola háború utáni újraindulásáról utóda, Ivánkovits Ferenc vezetésével. A lap az első években ugyanúgy helyet adott személyi híreknek, mint az a korábbi időszakban gyakorlat volt, ez azonban a fordulat éve után teljesen megszűnt, és még gyászjelentést is alig közölt. Ettől kezdve kanizsai muzikusok életét kutatva nagyon meggyérülnek az információk. Amikor az újság 1950 októberében a Magyar Dolgozók Pártja Zala megyei Bizottságának napilapja lett, s szerkesztőségét a megyeszékhelyre, Zalaegerszegre vették, már alig-alig foglalkozott Nagykanizsával.

A Hercegi vár 1968-ban a THÚRY GYÖRGY MÚZEUM egyik otthona lett. A város múzeumának őseit az 1900-as évek elejétől a piarista gimnázium (lásd: Sugár út 9.) *régiségtára* alkotta. 1913-ban Halis István városi tanácsost nevezték ki múzeumőrnek és könyvtárosnak, aki 1919-ig hivatali szobájában gyűjtötte a könyveket és régiségeket. Rövid ideig ugyanott, a Városháza (lásd: Fő út 2.) épületében biztosítottak két külön szobát a múzeum számára, majd a meglévő gyűjteményt 1923-ban az új gimnázium (lásd: Sugár út 11.) udvari épületrészébe vitték át. A mai értelemben vett múzeum alapítási évének 1949 tekinthető, ekkor államosították, s a következő évben szétválasztották a könyvtártól. 1951-ben felvette Thury György törökverő várkapitány nevét (lásd: Vár út 5.), s 1952-ben a Gutmann-palotába (lásd: Erzsébet tér 11.) költözött. Az 1962-ben megyei kezelésbe került intézmény dr. Kerecsényi Edit igazgatása idején látványos gyarapodásnak indult. Bővítésére a kulturális kormányzat 1968-ban megvásárolta a Hercegi vár nyugati szárnyát, amely napjainkig helyet ad állandó és időszakos kiállításainak. A múzeum igazgatósága és raktárbázisa 2000-ben a Gutmann-palotából a Zrínyi utca 62. számú épületbe költözött.

A Thury György Múzeum, ha nem is kifejezetten gazdag zenei relikviákban, sok érdekességet nyújt a Kanizsa zenei múltja iránt érdeklődőknek. Jelenlegi állandó kiállításán, amely az *Emberek, utak, kapcsolatok: Dél-Zala évezredei* címet viseli, elsősorban a XIX. század második felétől találunk zenei vonatkozásokat. Az egyik legértékesebb relikvia a város első énekharának, az 1862-ben megalakult KANIZSAI DALÁRDÁNAK bordó bőrbe kötött

Isten s a hazá nevében!

1863.

Működő tagok:	Pártoló tagok:
Ebenspanger Lipót	Sieja Károly
Fischer László	Bétes József
Blaszkó Béla	Napzer Ignác
Bachrach Gyula	Anger László
Jancsó Ignác	Wagner Károly
Wier József	Chirony Bolcsár
Leit Lipót	Ribert Carl Weine
Koschberg, Wän	Fischhofer József
Melisch Agoston	Lüringer János
Halskender	Lüringer József
Wajdits György	Lüringer János
Bachrach József	Lüringer Miksa
László	Hessner
Gutmann László	Mausen
Lányi D. J.	Lang Heinrich
Hansch Lipót	Hausner
	Rey József
	Drummer József

A Kanizsai Dalárda anyakönyvének első oldala

anyakönyve, amelyet Práger Béláné, a zeneszerető gyógyszerész özvegye ajándékozott a múzeumnak. Bár több lapja hiányzik, benne a dalárda működő és pártoló tagjainak nagyrészt sajátkezű aláírásai találhatók; köztük KARTSCHMAROFF LEÓ, a zsinagóga (lásd: Fő út 6.) fél évszázadon át működő csodálatos hangú kántora, BISCHITZKY MIKSA zenetanár, LÁNG FÜLÖP, a kanizsai származású remek operaénekes, BIBA MAGDOLNA, a tragikus sorsú Erdősy Eugénia édesanyja, id. WAJDITS JÓZSEF nyomdász, kereskedő, könyv- és zeneműkiadó, Albanich Flórián városbíró, Knortzer Frigyes szállodás, Rotschild Samu ügyvéd és sok más ismert kanizsai polgár autogramja. Az anyakönyv mellett látható a dalárda pecsétnyomója, s egy 1873-as *dal-estély* kétnyelvű meghívója, *műsorozattal* (lásd: Erzsébet tér 9.).

Több kiállítási tárgy idézi az Irodalmi és Művészeti Kör félévszázados tevékenységét, amelyben kórusa és zenekara is nagy szerepet játszott. Sajnos, a kórus által 1940-ben elnyert híres KIRÁLY-DÍJ Tinódi Lantos Sebestyént ábrázoló szobra nincsen meg – még az 1940-es években egy kiállításra kölcsönkérte az Országos Dalosszövetség, s a háború alatt nyoma veszett. Órarend, fényképek és meghívók utalnak a piarista gimnázium (lásd: Eötvös tér 35-37.) és a felsőkereskedelmi iskola (lásd: Csengery út 10.) gazdag zenei életére. A múzeumlátogató megsejmelheti a Fischel könyvesbolt (lásd: Ady utca 1.) kirakatát, ahol a kották között ott van a Kanizsára Práger Bélához (lásd: Király utca 41.) gyakran ellátogató ALFRED GRÜNFELD zongoraművész egyik szerzeménye is. Kiállított bútorait látva beleélheti magát a Casino (lásd: Ady utca 7.) könyvtárszobájának hangulatába, s szórólapok idézik a dísztermében megrendezett nagyszerű hangversenyeket. Kinagyított fényképről néz rá a boltjában (lásd: Fő út 2.) alkalmazottaival megörökített BÖHM EMIL, a fiatal pécsi kereskedő, aki rövid idő alatt zenei képességeivel is belepopta magát a kanizsaiak szívébe (lásd: Zrínyi utca 33.) s itt eltöltött bő egy évtizede a város zenei életének egyik aranykora lett. A látogató ott érezheti magát egy korabeli jellegzetes polgári otthon szalonjában, ahol az egyik meghatározó időtöltés, szórakozás a házimuzsikálás volt.

Természetesen nincs minden zenei vonatkozású relikvia vagy dokumentum kiállítva, de időszaki tárlatokon alkalmanként előkerülhetnek. A Thúry György Múzeum raktáraiban őriz például KERÉKES IRÉNnek, a Városi Zeneiskola nagy generációjába tartozó, s hosszú évtizedeken át működő zongoratanárának kis, de fontos hagyatékát, néhány év anyagát – sajnos elég keveset – a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör jegyzőkönyveiből és levelezéséből, s a Kör országosan is kiváló kórusának műsoranyagát. A Nagykanizsán született, s operarendezőként is működött HEVESI SÁNDORT (lásd: Fő út 8.) nagyon kevés személyes tárgya képviseli, közülük is több a róla elne-

vezett zalaegerszegi színház előcsarnokában látható. Azért az állandó kiállításon ott van a Hoffman nevet viselő család ebédlőszekrénye és Hevesi Sándor kedvenc, sárga huzatú fotelje, a raktárban pedig kis zsámolya, amelyet a színházban szokott használni rendezés közben. A múzeum számos zenei aprónyomtatványt, plakátot, meghívót is őriz, különösen az 1920-as évektől, de ezek is csak szórványosan képviselik Nagykanizsa egykor oly gazdag hangversenyéletét. A fényképtárban kutatva találkozhatunk régi kórusok, zenekarok, színjátszókörök csoportképeivel. A különösen gazdag néprajzi gyűjtemény népi hangszereket is rejt, amelyek sokszor összefonódnak a gyermekjátékokkal, hiszen az egyszerű hangkeltő eszközök gyakran játékszerként is funkcionáltak.

A múzeum könyvtárában ott vannak a Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál út 2., Sugár út 18.) első két évtizedének évkönyvei, s a város más iskoláinak értesítői is, amelyek szintén értékes információkat rejtenek. Kanizsa két világháború közötti zenei életének GÁBOR JENŐ által sok buzgalommal feltárt eseményeit rögzítő munkái szintén a múzeum birtokában vannak. Ő ajándékozta a múzeumnak – mint az együttes egykori tagja – az Öregcserkészek Mandolinzenekarának kottaanyagát és egy mandolát, a mandolinnak öt hanggal mélyebben hangolt változatát.

A hangszerekről szólva van a múzeum birtokában egy Schunda-cimbalom (Schunda József fővárosi hangszergyáros volt, általa továbbfejlesztett cimbalomját Liszt Ferenc is kitűnő, s a klasszikus zenében is használható hangszernek tartotta), egy bécsi zongora és egy szintén Bécsben készített pianínó.

E kiragadott példák mellett érdemes lenne részletesebben kutakodni a múzeum különböző gyűjteményei között megoszló zenei kötődésű tárgyai és dokumentumai között, s az eredményeket tanulmányban összefoglalni.

A zenei élet egykorú relikviái után érdeklődők feltétlenül nézzék meg a vasútállomás (lásd: Ady utca 67.) kultúrvárótermének kiállítását, amelyet a múzeum közösen hozott létre a Kodály Zoltán Művelődési Házzal (lásd: Csengery út 67.) és a tűzoltólak-tanya (lásd: Kossuth tér 25.) előcsarnokát és emeletét. E helyszíneken szintén sok érdekeset megtudhat a város zenei életének egy-egy szeletéről.

A Hercegi vár műemlékké nyilvánított épületének homlokzatát 2006-ban a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Fő út 6. udvara: Zsinagóga

Egyemeletes klasszicista épület belső udvarán áll a nagyméretű klasszicista zsinagóga, amelyet 1807-ben a város kegyura, Batthyány Lajos herceg támogatásával kezdtek építeni a hercegi építész, Woyta Ferenc tervei szerint. Az alapozás után félbemaradt munkát 1817-től folytatták két bécsi műépítész irányításával, s az épületet 1821-ben avatták fel. Emeleti karzata és orgonája 1844-ben, alsó karzata 1890-ben készült.

A puritán külsejű zsinagógát kupolaboltozat fedi. Bejárat felőli oldalán magas pillérekben nyugvó női karzat, előtte az alacsonyabb orgonakarzat helyezkedik el.

Főbbiként itt működött kiemelkedő pályája korai szakaszában, 1841 és 1846 között LÖW LIPÓT, akinek nagy érdemei voltak a hitközség megszervezésében. Mint az egyik legelső tudományosan képzett rabbi hamar felismerte, hogy a hazai zsidóság számára elengedhetetlen a magyarosodás, s 1844-től magyarul tartotta szónoklatait. Működése a zene terén is forradalmi változással járt, ami nem lehetett véletlen, hiszen maga is zenei tehetség volt: az ő idejében Nagykanizsán szólalt meg először magyarországi zsinagógában ORGONA. A hangszeres istentisztelet az 1840-es években merész újításnak számított, bevezetéséhez Löw főrabbi tekintélyére és bátorságára volt szükség. Az orgonát 1844-ben STRASSER LÁZÁR nagykereskedő (lásd: Erzsébet tér 11.) adományából a pécsi FOCHT FERENC készítette. Strasser ezzel egyidőben a Felsőtemplom (lásd: Deák tér: Felsőtemplom) számára is adományozott egy hangszerre való összeget a testvériesség szellemében...

A következő évtizedek folyamán, 1944-ig a zsinagógában rendkívül magas színvonalú zenei élet folyt, mivel a hitközség mindig nagy gondot fordított istentiszteletei ünnepélyességére. Kanizsán már 1829-ben a bécsi zsinagóga imarendjét honosították meg, a kanizsaiakat Sulzer Salamon bécsi főkantort, a modern zsidó egyházzene megteremtője látta el erre vonatkozó útmutatással.

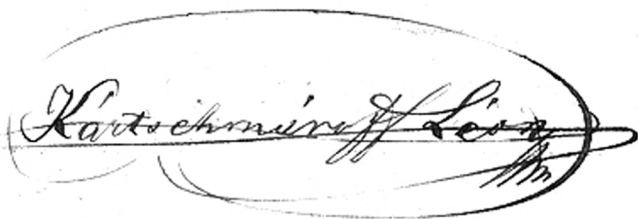
A zsinagóga kettős karzata

A szertartások zenei részét a főkántor irányította, mellette másodkántor működött. Volt állandó orgonista, s a helyi sajtóban gyakran megemlékeztek a zsinagóga kitűnő kórusáról, amelynek vezetésére külön karnagyot szerződtettek. A hitközség, amely egy-egy zenei állás megüresedésekor pályázat útján szerződtette az új muzsikust, akit általában egy próbaév után véglegesített, mindig jó érzékkel választott: több kiváló kántor, orgonista és karmester hosszú évtizedekig működött s szerzett hírnevet nemcsak a hitközségnek, hanem a városnak is. Közülük többen bekapcsolódtak Kanizsa világi zenei életébe.

A forrásokból az következtethető ki, hogy 1830 előtt csak előimádkozót alkalmazott a hitközség (a zsinagóga felavatásakor például vendég kántort kellett hívni). Az első kanizsai kántor GOLDSTEIN FARKAS volt, aki 1830 és 1860 között töltötte be ezt a funkciót. Villányi Henrik az 1929-ben kiadott *Nagykanizsa* monográfiában úgy jellemzi őt, hogy *szép tenorhangjáról és megkapó előadásáról legendákat meséltek nagyapáink*. Utóda fia, GOLDSTEIN JÓZSEF lett, aki a világi zene terén is eredményesen működött, mint a város első énekkarának, a Kanizsai Dalárdának alapító karnagya (lásd: Erzsébet tér 9.). Ő csak rövid ideig tölthette be főkántori posztját, mert 1863 decemberében szívroham következtében váratlanul elhunyt. Apa és fia egymás mellett nyugszik az izraelita temető legrégebbi részében (lásd: Ady utca 74.).

1864-ben kezdte meg hosszú működését KARTSCHMAROFF LEÓ főkántor s hozta el a hitközség zenei életének első aranykorát (lásd: Zrínyi utca 33.). Az 1842-ben Herszonban született fiatalember előbb Aradon, majd Szegeden működött, onnét pályázta meg a Goldstein József halálával megürült állást. Megválasztásakor magasra csaptak az indulatok, mert volt másik jelölt is, s a város két pártra szakadt. Az első sajtóközlemények szerint a hívek többsége a másik jelöltet szerette volna e poszton látni. Kartschmaroff működése azonban igazolta azokat, akik őrá szavaztak, mert a hitközség – és Nagykanizsa – egyik legkiemelkedőbb zenei személyisége kezdte meg ekkor pályáját. Villányi szerint *Kartschmaroff a zsidó egyházi zenének egyik leghivatottabb művelője és művésze volt, aki művészetének méltóságát jellemének tisztaságával is érvényre juttatta*. A Kanizsára látogató idegenek, magyar és külföldi kereskedők messze földre elvitték csodálatos basszus hangjának és szuggesztív előadásmódjának hírét. Ennek eredményeképpen gyakran kapott külföldi ajánlatokat: Bécsbe, Kijevbe és New Yorkba is hívták, de Kartschmaroff szerette Kanizsát és maradt. 1904 novemberében a hitközség és a város fényes külsőségek közepette ünnepelte meg itteni működésének negyven éves jubileumát. Az ötvenedik évfordulót, amit még szintén aktívan töltött, a háború miatt nem

tartották meg. Időközben Kartschmaroff összegyűjtötte az általa szerzett és énekelt egyházi énekeket, s 1911-ben egy bécsi kiadónál megjelentette SCHIRE BES JAUSEF – NAGYKANIZSAER GOTTESDIENSTLICHE GESANGE FÜR DAS GANZE JAHR, azaz *egész évre szóló nagykanizsai istentiszteleti énekek* címmel. A nemzetközi és hazai sajtó által melegen üdvözölt kötet szólóénekre és kórusra alkalmazva két változatban közli a liturgikus énekeket: orgonakísérettel és kíséret nélkül. A kutatások mai állása szerint közgyűjteményekben sajnos egyetlen példánya sem lelhető fel Magyarországon.

Kartschmaroff Leó aláírása, 1877

A neves főkántor rövid betegség után egy bécsi szanatóriumban hunyt el 1915. december 31-én. Ott élő leányai kívánságára a Zentralfriedhofban, Bécs központi temetőjében helyezték örök nyugalomra.

Kartschmaroff másodkántora, a közkedvelt GOLDMANN SAMU is hosszú évtizedeken át, 1862 és 1915 között szolgált. A zene mellett *olyan izmos héber tudománya volt, hogy akármelyik rabbinak is becsületére vált volna. Írt magyar, német és héber költeményeket és sír-iratokat, melyekben mély érzés és józan bölcsélet nyilatkozott meg* – emlékezett meg róla halálakor a Zala 1917. február 26-i számában.

Kettejük rövid időn belül bekövetkező halála után, 1917 márciusában lett kántor a Szlatináról pályázó ABRAMOVICS MÁRK. Eredetileg a szokásos próbaévre szerződtek, de már novemberben közfelkiáltással főkántorrá választották (lásd: Zrínyi utca 33.). Egyházi tevékenysége mellett Abramovics is aktívan részt vett a város zenei életében. Tagja volt a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör vegyeskarának, s Ketting karnagy közvetlen segítségével dolgozott a szolamok betanításában. Szólistaként közreműködött több világi hangversenyen. Énekelte például Rafael és Ádám szolamát Haydn: *Teremtés* című oratóriumában, amelyet 1927-ben az Irodalmi és Művészeti Kör szimfonikus zenekara és énekkara adott elő a kanizsai közönségnek (lásd:

Sugár út 3.). A pályája teljében álló énekművész feleségével és szintén remekül éneklő László fiával a holokauszt áldozata lett.

A zsinagóga nagyszerű orgonistája volt a szintén hosszú ideig, negyvenöt éven át működő PÁSZTOR MIKSA (eredeti nevén Pollák Miksa). Bécsben végezte a zeneakadémiát. Az 1880-as években Kanizsa keresett zongoratanára volt, a hitközség 1890-ben választotta orgonistájává. Mint a kanizsai működésének ötvenedik évfordulóját köszöntő cikkben olvasható, soha egyetlen napot sem mulasztott a szolgálatból. 1937-ben ment nyugdíjba, s 1938. május 27-én, hetvenhét éves korában hunyt el (lásd: Szent Imre utca 7.). Villányi Henrik tanár, újságíró így érzékeltette játékát:

Aki csak egyszer is megfordult az izraelita templomban tartott istentiszteleten, vagy ünnepélyen, felfigyelt Pásztor Miksa művészi játékára és kísérezzenéjére, amely szinte drámai erővel harsogott végig a magas, kupolás templom három hajóján. Hogy a kísérő zene mellett a fungáló kántornak jutott a főszerep, az az izraelita rituálé előírásainál fogva magától értetődik. De ez a körülmény nem von le semmit Pásztor érdemeiből, amelyeket még egy későbbi kor is méltányol majd, noha ezt a művészetet csak szájhagyományból ismerheti meg. (Zalai Közlöny 1937. márc. 20.) Ez utóbbiban Villányinak sajnos nem lett igaza...

1944 áprilisában a zsinagógában, illetve az azt körülvevő épületekben hozták létre a gettót. Itt gyűjtötték össze a város és környéke háromezer zsidó lakosát (a megfelelő korú férfiakat már korábban munkaszolgálatra kényszerítették), innét hurcolták őket koncentrációs táborokba. Közülük alig háromszázan tértek haza.

Az áldozatok neve a zsinagóga udvarán 2004-ben felavatott, Rétfalvi Sándor és Fáskerti Miklós által készített emlékművön olvasható. Nagykanizsa zsidó származású kitűnő muzikusai közül erre a sorsra jutott BÜCHLER MÓR és felesége, BÜCHLERNÉ KRAUSZ GIZELLA énekes. Büchler Mór hosszú évtizedeken át volt a város agilis és közkedvelt karnagya. Pályafutása során több kórus élén is állt, közülük jónéhányat ő maga szervezett meg, s az Ipartestületi Dalárda és a Kisdalárda vezetésével aratta legnagyobb sikereit (lásd: Király utca 34.). Ugyancsak nem tért vissza a férjével, lányával és özvegy édesanyjával elhurcolt FÁBIÁNNÉ PÁSZTOR IRMA (lásd: Szent Imre utca 7., Szent Imre utca 10.) sem. Pásztor Miksa orgonista leánya Thomán István növendéke volt és az 1910-es évek elejétől pályakezdőként jeles koncertsikereket ért el. A fiatal lány szülővárosában telepedett le s magántanárként működött. 1921-ben alapított családot, férje Fábíán Miksa, a hitközség titkára volt. 1926-ban a frissen felállított zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) tanára lett.

Pedagógiai tevékenysége mellett kimagasló színvonalú koncertélményekben részesítette a kanizsai közönséget. 1943-ban nyugdíjba kényszerítették, majd haláltáborba hurcolták. Szerepel az emlékművön HIRSCHEL HERMIN magán zongoratanár (lásd: Csány László utca 9.), LORÁNT ÖDÖNNÉ ROSENFELD BERTA, a Városi Zeneiskola egyik legtehetségesebb növendéke (lásd: Fő út 4.), dr. STRÉM SÁNDOR, a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör Vegyeskarának tagja, zenei tárgyú újságcikkek írója (lásd: Ady utca 6.) és VILLÁNYI ISTVÁN zeneszerző, zongoratanár (lásd: Csengery út 23.) neve is.

A kevés hazatérő egyike az elhurcolásakor harminchárom éves PAUK ANNA (lásd: Ady u. 59.), a későbbi nagyhírű énektanár volt, aki külföldi működés után a háború kitörésekor hazaköltözött szülővárosába és zenetanítással foglalkozott. *A 12539-es fogoly* címmel már csak halála után, 2001-ben megjelent emlékezéseiben hiteles és szívszorító képet festett a zsinagógában hosszú hetekre összezsúfolt emberekről:

Éjjel, néhányszor lenéztem a kis éjjeli lámpa fényénél a földszintre, szívbe vágó kép volt, emberek feküdtek végig a kövön, a padok között, és fent az oltár szőnyegén, ami páholynak számított. Ott két kisgyermekes család telepedett le, a pici gyerekek megóvása érdekében. Mindenütt feldúlt hátzsidók és batyuk, itt-ott pár beburkolt ülő alak, akiknek már nem jutott kinyújtózni való hely.

Hogy a gyerekek számára könnyebbé tegye a helyzet elviselését, naponta összehívta őket az udvaron énekelni. *Tekintettel arra, hogy én négy évig tanítottam a zsidó elemi iskolában, és ott vezettem 104 tagú énekkart, a gyerekek nagy része ott volt velünk. [...] Hogy valahogy segítsék rajtuk, ezért gyűjtöttem össze őket a templom udvarában délelőtt egy órára és délután egy órára, és együtt kórusoztunk. Ilyenkor az egyik német katona mindig ott állt a hátam mögött, és hallgatta a kórust...*

Először a háromezer ember nagyobb hányadát hurcolták el, elsősorban a fiatalokat és a gyerekeket. Közülük csak körülbelül huszonötén tértek haza. Pauk Annát szüleivel a második csoportban vitték el. Auschwitzban Mengele válogatta szét csoportjukat, az időseket rögtön a gázkamrába vitték. Az akkori kétszáz kiválogatottból hetvenen tértek haza, köztük Pauk Anna, aki hamarosan Budapesten kezdett új életet, s lett világhírű operaénekesek énekmestere. Életének kilencvenedik évében, 2000 tavaszán hunyt el, szinte utolsó pillanataig dolgozott.

1946. április 27-én, a gettóba hurcolás második évfordulóján megrázó gyászünnepélyt tartottak a zsinagógában, ekkor állították fel az épület bejára-

tánál a két szimbolikus sírkövet. Az esemény kapcsán így írt Pauk Anna a városi napilapban:

Milyen jó még annak is, akinek van valahol egy sír, ahol néha elhelyezheti a kegyelet koszorúját. Hol keressem én az anyám sírját? Kérdezzem az auschwitzi széltől, merre vitte a krematórium füstjét? Vagy tíz körmömmel vájjam ki Mauthausen tömegsírait, hogy megleljem apámat? A sok gyászoló anya hol keresse gyermekét? Két éve már, hogy a gyűlölet vihara kicsavarta életünk törzsét. Gyökértelenül, ezer sebtől vérezve próbálunk a romokon új életet kezdeni. (Zala 1946. ápr. 28.)

Az egykor díszes berendezésű zsinagóga állaga ma rendkívül aggasztó. Hasznosítására 1995-ben megalakult a *Kanizsai Zsinagógáért Alapítvány*, amely színvonalas művészeti események itteni megrendezésével igyekszik a felújításra pénzt előteremteni. A kezdeményezés révén számos jeles magyar és külföldi – klasszikus és jazz – muzsikus lépett fel az épület kiváló akusztikájú terében, a felújítási költségek azonban sokszorosan meghaladják a hangversenyek bevételeit.

A Moyzes Quartet koncertje a zsinagógában

Fő út 7. Korona

Az egykori uradalmi épületet a felrobbantott kanizsai vár (lásd: Vár út 9.) tégláiból valószínűleg Grassics Jakab, Kanizsa kegyura építtette 1703 és 1717 között egyszerű barokk stílusban. Mai homlokzatát 1830 körül nyerhette el, egységes látványt alkotva a Fő út 5. alatti épülettel.

Halis István szerint Grassics öt szobát alakíttatott ki magának az emeleten, a földszintet pedig vendégfogadóként bérbé adta, amely Arany Korona néven a város első ilyen létesítménye lett.

A röviden Koronának emlegetett épület termeiben már 1816-ban báloztak a kanizsaiak és vidékiek. Tarnóczky Attila in-

formációja, hogy Frank János, a szálló akkori bérlője *báladó Híradás* című meghívójában a hölgyek iránti tiszteletből már akkor *könyörgött*, hogy a férfiak a táncteremben tartózkodjanak a pipázástól, s e célból inkább keressék fel a kijelölt helyiségeket... A zenét katonazenekar szolgáltatta, a *Belovár-Kőrösi-Határ-Őrző* nevet viselő *Nemes Ezrednek Chorusa*.

Az 1840-es évek elejéig, amikor megnyílt a Zöldfa szálló (lásd: Erzsébet tér 9.), a Korona volt az egyetlen hely a városban bálók és más társas összejövetelek rendezésére. Elképzelhető, hogy zeneestélyek, azaz hangversenyek is voltak itt, ha nem is túl gyakran.

1873-ban az éttermet kávéházzá alakították, s új éttermi részt az udvari szárnyon építettek. Megnyitásakor a kítűnő BOROS JANCSI primás és zenekarra muzsikált.

Története során a Koronában általában színvonalas szórakoztató zene – az 1920-as évekig általában cigányzene – várta a vendégeket. Játszottak itt zenekarokkal Kanizsa nagyszerű primásai: az 1870-es években a már említett Boros Jancsi, majd KOVÁCS GÁBOR és DARÁZS MISKA. A Darázs-zenekart időközben SÁRKÖZI JANCSI vette át. A Zalai Közlöny így véleményezte a primáscserét 1884. május 8-i számában:

Sárközi János már elfoglalta primási „állását” a Darásféle zenekar élén. Mondhatjuk, hogy Sárközi méltó utódja Darásnak. Játékát szívre ható melegség és ritka szép precizitás jellemzik. És mily szerényen játszik! Egyetlen fogással sem ügyekszik affectálni a virtuost. Ez az éppen, a mi játékát oly kedvessé, vonzóvá teszi. – Ennél fogva Sárközit és derék zenekarát, mely

annyi dicsőséget szerzett a magyar zenének, a legmelegebb pártolásra ajánljuk. Esténként a Koronában játszanak.

Az újság egy alkalommal, 1884-ben róttá meg műsora miatt a szálló akkori bérlőjét, ugyanakkor e kis írásával igazolta a Korona általános zenei jó hírét:

Városunk kezd civilizálódni. Egyik első rangú szállodánk éttermében, a Koronában, akár csak a Budapest Vizi-, vagy Krisztina-városi Bierhallek piros lámpabetűkkel hirdetett műestélyein, egy kecses primadonna zengi térdig érő vörös viganó s feltűnően decoltált kosztümben [...] ékes germánizmussal jobb érzelmet botránkoztató nótáit. Az, hogy e minden kritikán alul álló társaság előadásait a Koronában „is” megtartja, valamint az, hogy a gömbölyű lábikrákban gyönyörködni vágyó és tudó férfi sereg az előadások alatt az éttermet felkeresi, nem lep meg bennünket; de azon, hogy Szigritz úr, ki ezideig – dicséretére legyen mondva – hírneves társulatokkal tartatott előadásokat éttermében, ugyanitt három estén át e Mesiter- és Minnesängerek fellépését is megengedte: igazán csodálkozunk. (Zalai Közlöny 1884. okt. 23.)

1924-ben nagy sikere volt egy orosz „katonatiszti” zenekar fellépéseinek, akik a híradás szerint énekesekkel és táncosokkal fűszerezték műsorukat, s két héten át minden este zsúfolt ház hallgatta és nézte őket. Ekkoriban sok különböző színvonalú menekült orosz művész és társulat járta Európát. Többnyire népművészetükre alapozott műsoraik, virtuóz táncaik változatosságot és egzotikumot jelentettek a magyar közönségnek, s biztosan némi politikai pikantériát is.

Még ebben az évben az új műfaj, a jazz is betört a Koronába a MISTERY JAZZ BAND nevű együttes fellépésével, akik több hullámban is visszatértek ide:

Hahn Barna költő és zeneszerző művészzenekarral egyesített Jazz Bandja a Korona szálló éttermében. Hahn Barna, akinek úgy költői, mind zeneszerzői működése közismert, elsőrangúan összeállított zenekarral városunkba érkezett és a Korona éttermében nívós programmal minden este hangversenyez. A zenekar elsőrangú művészekből áll, Hahnt felesleges méltatnunk, mert róla már sokszor megemlékeztünk. A zenekar zongoristája Golné Héderváry Ibolyka kiváló zongora játékos, a klasszikus zenének elsőrangú interpretátora, Goldmann koncert-mester, Leichner a kitűnő technikájú gordonkás és Vigdorovics a kiváló dobos. Működésükre felhívjuk városunk zenepártoló közönségének figyelmét s pártfogásukba ajánljuk a kitűnő együttest. Ma esti műsoruk: 1. Fucik: Einzug der Gladiatoren (induló) 2. SidneyMysteri (valse france), 3. Popy: Suite Orientale, 4. Uhl: Wiener

Bohème potpurri I. rész. 5. Mascagni: Cavalleria Rusticana nagy fantázia, 6. Singelée: Fantasie Pastorale, előadja Goldmann, 7. Jazz számok koncert mester és zenekarvezető Hahn, 8. Toselli: Serenada, Kramer: Muskátlis ablakom előadja Hahn. (Zalai Közlöny 1925. szept. 6.)

HAHN BARNABÁS nagykanizsai volt s a zene más területein is tevékenykedett. 1922-ben ő alapította a Vas- és Fémmunkás Dalkört. Agydaganatban hunyt el 1925 decemberében, harmincöt éves korában. Az izraelita temetőben (lásd: Ady utca 74.) nyugszik. Leánya, Hahn Alíz az 1960-as évekig több generációnyi kanizsai tanított táncolni. Mint a zenekar felsorolt műsorából látszik, az együttes, neve ellenére nem csak klasszikus jazzt játszott, inkább szórakoztató esztrádzsenét, benne klasszikus örökzöldek átírataival.

Hogy a hely a régi vendéggörget se veszítse el, továbbra is szerződtettek cigányzenekarokat. Hosszabb ideig muzsikált itt Kaposvár kitűnő primása, TÓKI GYULA, valamint GYŐRI SZABÓ PISTA és zenekara.

Egy idő után elkerülhetetlenül érdekellentét alakult ki a kétfajta zenei műfaj képviselői között, amihez hozzájárult, hogy a könnyű tánczenét játszó zenekarok – egyfajta korabeli „lakodalmas rock”-ként – magyar nótákat is felvettek műsorukba. E zenei kérdésbe szokatlan módon a kanizsai rendőrség is beleavatkozott. 1941-ben Kovács Nagy Pál rendőrfőnök érdekes határozatot hozott, amely a Korona mellett a többi szórakozóhelyet is érintette:

Megállapítottam, hogy a város területén: étkező, kávéház és a közönség szórakozását szolgáló egyéb nyilvános helyiségekben, rendőrhatalósági engedéllyel zenélő jazz-zenekarok a műsorukba beállított idegen zenedarabokon kívül ritkán ugyan, de eljátszanak magyar hallgató nótákat és csárdásokat is és ezeket a hamisítatlan zamatos magyar népdalokat, dalokat és csárdásokat nagydob, kisdob, réz- vagy cintányér, zörgők és különböző – a magyar fülnek idegen hangú, lehetetlen hangszerral kísérik.

Ez a zenei műfaj nekünk magyaroknak nem csak idegen, nem csak bántó, hanem egyúttal merénylet a drága magyar dal, nóta, zene magyar tisztasága ellen.

Hahn Barnabás sírja

Aki ezt a korcs, izléstelen, idegen, kevert zenei műfajt zenéli, az merényletet követ el a drága magyar zene, dal és nóta ellen.

A város területén rendőrhatalósági engedéllyel zenélő jazz-zenekaroknak megtiltom a magyar dal, nóta és csárdásoknak a fent leírt módon történő zenélését. (Zalai Közlöny 1941. júl. 16.)

Hogy e tiltásnak lett-e fogantatója, arról nem szól a sajtó, de hamarosan az embereknek nagyobb gondjaik is akadtak...

A Korona rendszeres zenei szolgáltatása mellett az évtizedek hosszú sora alatt egyedi rendezvényeknek is helyet adott. Fellépett itt vak zongoraművész, bájos fiatal cimbalomművész, csodagyerek primás és sokan mások.

1898-ban két estén komolyzenei hangverseny részese lehetett az érdeklődő közönség, amikor FRICSAY RICHÁRD vezetésével a székesfehérvári V. kerületi honvédzenekar játszott. Katonai kötődése ellenére nem fűvös-, hanem szimfonikus zenekar volt, s BÖHM EMIL, az Irodalmi és Művészeti Kör Dalárdájának Pécsről jött dalosa, hamarosan azonban karnagya hozta a városba. A jeles zenekar később is eljött Kanizsára, akkor már a Polgári Egylet nagytermében (lásd: Sugár út 3.) léptek fel. Ugyancsak Böhm Emilhez kapcsolódik egy spontán létrejött nyári zenei élmény. Ő szervezte meg, mint a hírneves PÉCSI DALÁRDA ekkoriban üzleti okokból Kanizsán sok időt töltő tagja, hogy 1897. június 27-én, Sopronba való átutaztatásban Kanizsán is fellépjön a pécsi kórus. A Polgári Egylet kertjében rendezett hangverseny után az énekkar a Korona előtt *sikerült szerenád*ot adott a kanizsaiaknak. A tagok ugyanis koncert után még kiültek a szálló utcai előkertjébe. A többi HACKSCH LAJOS, a dalárda oszlopos tagja mesélte el Böhm Emil visszaemlékezés-kötetében:

Gyönyörű csillagos, csöndes est. Ez a csönd csalogatta ki a „fiúk”-ban még mindig ébren levő nótakedvet. Halkan megindult – csak így külön-külön asztalok mellett dirigens nélkül, s mégis egylélek szalagján, a dalosfegyelem nagyszerű vezetéken – a Huber „Fohász”-a: „Szállj le az Égnek tünde lánya...” Őt ütem se hullámozott szét a kávéház előtt terülő téren, s már kicsapódtak a körül levő emeletes házak ablakai. A közönség épp ekkor érkezett haza s készülődött az éji pihenésre. Pongyolák tarkasága, kabáttalan férfingek fehérsége világított ki pillanatok alatt az ablaktömegek páholysorából. Az ének nem volt erős; a „fiúk” (így hívtuk egymást dalostestvérek) csak szordinóval énekeltek Hoffer bájos tenorjának vezetéséhez simulva. Csak a végén, a „ne bánts a magyart!” zúgott fönséges harsogással. Az a ragyogó taps, ami erre fölcstánt az emeletekről és a földszintről, t. i. a térségen összetömörült „gyalog” hallgatóság soraiból – felejthetetlen!

1919 körül a Korona étterméből indult el és lett máig ismert nóta a *LÁNYOK, LÁNYOK, SIMONGÁTI LÁNYOK*. Szerzője, KUTOR FERENC pécsi zenetanár énekórán mesélte el a történetet, amelyet évek múlva egy akkori diákja, Graf Ernő írt meg, aki közben a Zalai Közlöny munkatársa lett. A nagyatádi születésű Kutor 1919-ben, a közeli Simongáton vidám társaságban rögtönözte a dalt. Néhány hét múlva egy utazása közben a kanizsai Koronában szállt meg. *Este az étteremben, mikor a cigány odajött hozzám, hogy a fülembé húzza, megkérdeztem tőle, akar-e egy új nótát tanulni? Örömmel vállalkozott. Eldúdoltam neki. Hamar megtanulta. Aztán egész este azt játszotta. Így hát Nagykanizsán játszotta először cigány a nótámat s innét terjedt el* – fejezte be Kutor Ferenc a történetet. (Zalai Közlöny 1933. dec. 24.)

1925-ben a Koronában tartották meg a város vezetői, valamint a testvérdalárdák vezetői és karnagyi részvételével az IPARTESTÜLETI DALÁRDA serlegavató ünnepségét.

Az 1930-as években a Korona előtti útszakaszt lezárva zajlottak a HONVÉDZENEKAR (lásd: Dózsa György utca 73-75.) vasárnapi térzenéi. Később, a Fő utcai forgalom növekedésével a sétahangversenyt áthelyezték a Fő térre, a honvédszobor elé, de a közönségnek nem tetszett az új helyszín.

Az 1930-as évek elején a Korona súlyos pénzügyi válságba került. Utolsó húsz évében bérlője, Kiss Ernő elsőrangú szállodává fejlesztette, ám 1932-ben kénytelen volt hitelezőinek kezére adni. Az egész Dunántúlon legjobb hírnévnek örvendő, patinás Arany Korona berendezéseit elárverezték. Hamarosan más bérlővel újra megnyílt, de Kanizsa első szállodájának rangját már elhódította a Centrál (lásd: Erzsébet tér 23.). A Korona kései utódára, a *Béke étteremre* még emlékezhetnek a kanizsaiak.

Az épület műemléki védettség alatt áll. Homlokzatát 2006-ban a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Fő út 8. Bazárépület

A szép arányú, eklektikus, két utcára néző monumentális épület a Dél-Zalai Takarékpénztár székházának és bérlakásoknak épült 1881-ben. Kettős belső udvarát sok üzlet vette – és veszi ma is – körül, innét ered elnevezése.

Helyén Kiss József gombkötő háza állt egy másik, földszintes épülettel együtt. Kiss József házában valószínűleg az emeleti részén lakott Hoffman Mór, s itt született 1873. május 3-án fia, HEVESI SÁNDOR, a magyar színháztörténet egyik nagy alakja. Emlékét a mai épület Fő úti homlokzatán elhelyezett pontatlan szövegű márványtábla őrzi.

Később Hoffmanék a Kinizsi utcában laktak, ami onnét tudható, hogy a Zalai Közlöny 1883 márciusában azt a sajnálatos hírt közölte, miszerint ismeretlen tettesek beverték a család Kinizsi utcai lakásának ablakait. Ottani házszaámuk már valószínűleg nem deríthető ki, mivel nem háztulajdonosok, csak bérlők voltak.

Az apa, Hoffman Mór Nagykanizsa kultúréletének ismert és megbecsült alakja volt. Tanári működése mellett ifjúkora óta folyamatosan publikált, közel negyven önálló kötete jelent meg (tankönyvek, pedagógia, publicisztika, irodalomtörténet). Hét kanizsai újság, folyóirat szerkesztőjeként vagy társszerkesztőjeként is tevékenykedett. Bennük rendszeresen tudósított a városka színházi eseményeiről is.

Négy gyermeke – Hevesi Sándor és három húga – művelt, meleg és toleráns otthonban nőtt fel. Hevesi Sándort már gyermekkorában elbűvölte a színház és a zene világa: életre szóló élménye volt Blaha Lujza kanizsai vendégszereplése (lásd: Erzsébet tér 18.), majd néhány évvel később Alice Barbi, a kiváló olasz mezzoszoprán daletstje (lásd: Ady utca 7.). Érdekes ajándéka a sorsnak, hogy évtizedekkel később dolgozhatott is együtt Blaha Lujzával: főrendezőként ő alapozta meg a nemzet csalóánya pályájának megújulását életkorához illő új szerepekkel.

Az ifjú Hoffman Sándor a kegyesrendiek gimnáziumában (lásd: Eötvös tér 35-37.) érettségizett, s apja példája nyomán már diák korában írással is próbálkozott. Később ezek a próbálkozások is kiteljesedtek és olyan korszakos

jelentőségű színházelméleti kötetek mellett, mint például *Az igazi Shakespeare*, drámákat is írt s munkássága műfordítóként is jelentős.

A jó hallású fiú öt éves korától tanult zenét, s zongoraművésznek készült. Felkészítő tanára a helybeli RÓZSAVÖLGYI SZIDÓNIA volt, akit László Anna, Hevesi Sándor későbbi életrajzírója Liszt-növendéknek említ (lásd: Erzsébet tér 18.). A fiatalember felvételi vizsgát tett a budapesti Zeneakadémián, ahol megállapították abszolút hallását. A család megrendült anyagi helyzete miatt azonban mégsem oda, hanem a Kereskedelmi Akadémiára iratkozott be, hogy minél hamarabb kenyérkereső foglalkozásra tegyen szert. Onnét azonban átment a bölcsészkarra, amelyet nagy anyagi nehézségek közepette végzett el. Közben színikritikusként jelentkezett, s e téren olyan színvonalat nyújtott, hogy hamarosan neves fővárosi lapok alkalmazták állandó munkatársként, majd rovatvezetőnek. Miután kifejtette véleményét, hogyan kellene Shakespeare-t rendezni, Beöthy László, a Nemzeti Színház igazgatója „szaván fogta” és 1902-ben rendezőnek alkalmazta. Így indult pályafutása gyakorló színházi emberként, melynek során zenei tudásának is nagy hasznát vette, különösen mint a Népszínház-Vígopera, majd az Operaház főrendezője. De a korszakos jelentőségű Thália Társaság rendezőjeként, majd a Nemzeti Színház igazgatójaként is, amikor a műsorpolitika és a színjáték összes alkotóelemének gyökeres megváltoztatásával igazi reformot hajtott végre, szintén tudott támaszkodni zenei képességeire és ismereteire.

Hevesi felnőttként már csak néhányszor járt Kanizsán, mert szülei és húgai felköltöztek hozzá Budapestre. De 1927-ben – mint a Nemzeti Színház igazgatója – ő avatta fel szülővárosa új színházépületét (lásd: Sugár út 5.), s az első estére színháza egy produkcióját is biztosította az ünnepi alkalom fényes közönségének.

Nagykanizsán ma a művelődési központ (lásd: Széchenyi tér 5-9.), a keleti városrész egyik utcája és az ottani általános iskola, a megyeszékhelyen pedig az 1983-ban megnyílt állandó színház viseli nevét.

A bazárépület második emeletén 1887-től a két évvel korábban alakult (lásd: Erzsébet tér 4.) rövid életű MAGYAR IRODALOM ÉS MŰPÁRTOLÓ EGYESÜLET vezetősége és tagjai jöttek össze megbeszélésekre. Az egyesület hamar létrehozott egy kórust és egy szimfonikus zenekart, STERNECK ZSIGMOND és VENCZEL REZSŐ karnagyokkal az élen. A szalmaláng azonban hamar elaludt. Pár évi működés után az egyesület megszűnt. Tevékenységét az 1895-ben létrehozott és később Zrínyi Miklós nevét felvett Irodalmi és Művészeti Kör folytatta egészen a második világháború végéig.

A XX. század első évtizedeiben a Bazárépületben működött Mathea Károly fényképész műterme. Fia, aki 1925 után MATHIA KÁROLY alakban használta nevét, 1902-ben született Nagykanizsán. Hegedülni Hofrichter Emmához járt, a karnagyi ismereteket Sterneck Zsigmondtól tanulta, de részt vett iskolája, a piarista gimnázium (lásd: Eötvös tér 33-35.) zenei életében is. Nagykanizsa kultúrtörténetébe mint a szimfonikus zenekar megalapítója írta be nevét. Mathea 1920-ban az akkor néhány évig Nagykanizsán működő katonai főreáliskola hallgatójaként diáktársaiból zenekart szervezett. Az Irodalmi és Művészeti Kör is ekkoriban hozott határozatot egy városi szimfonikus zenekar megalapításáról. A főiskolások zenekarának sikeres bemutatkozása után tárgyalások indultak a Kör és a fiatalok között, s Mathea Károly együttese belevolt a Kör szervezés alatt álló zenekarába. 1921. január 8-án (tizenkilenc évesen!) még ő vezényelte az új városi zenekar bemutatkozó koncertjét, elfoglaltságai miatt azonban szülővárosa zenei életére a későbbiekben már nem maradt ideje.

1920-ban beiratkozott a Zeneakadémiára, Kodály Zoltánnál és Siklós Albertnél zeneszerzést tanult. Kodályhoz hasonlóan Eötvös kollégistaként bölcsészdoktorrá avatták. 1926-ban Londonban angol tanári, 1939-ben Perugiában olasz tanári diplomát szerzett. Rendkívül változatos életutat járt be. A kőszegi katonai reáliskola nevelőintézetének tanáráként az egyházi zenét is művelte: honorárium nélküli orgonistája, karnagya, zeneszerzője volt az iskolának. 1938-tól a Ludovika Akadémia tanára lett. Miután a ludovikásokkal Németországba menekült, hadifogságba esett. Hazakerülve a fordulat éve után csak szakmunkásképző intézetben taníthatott. 1961-ben az államrendőrség házkutatást tartott a lakásán, s az ezzel kapcsolatos izgalmak valószínűleg hozzájárultak korai halálához.

1920 óta foglalkozott népzene gyűjtéssel, a háború után Kodály munkatársaként dolgozott a Magyar Tudományos Akadémia Népzenekutató Csoportjában. Ebben a minőségében több népdalkiadványt rendezett sajtó alá. A népszerű, címében virágneveket viselő népdalsorozatból a *Nefelejcs* című kis kötet az ő gyűjtéseit tartalmazza. Részt vett a *Magyar népzene tára* munkálataiban is. Szülővárosában a kiskanizsai városrészben dívó betleheemes játék dalait és dramaturgiáját rögzítette.

Nevét felvette a rendszerváltás után új életre kelő Piarista Gimnázium vegyeskara, amely minden bizonnyal hozzájárul kanizsai újrafelfedezéséhez.

1989-ben a Bazárépületet felújították, hangulatos díszudvart alakítottak ki benne, ahol nyaranta zenei eseményeket is rendeznek.

Fő út 15. Újváry-ház

Újváry Illés tisztartó háza a XIX. század utolsó negyedében épült.

1874 decemberében a Zalai Közlönyben megjelent hirdetése szerint itt volt BISCHITZKY MIKSA zenetanár hangszerkereskedése, s lehet, hogy abban az időben lakása is.

Az 1847-es születésű Bischitzky nem sokkal korábban, húszas évei közepén telepedett le Nagykanizsán. A cseh származású muzsikos korábban a bécsi opera tagjaként működött. Kitűnő tenor hangja volt s Kanizsa keresett magánének- és zongoratanára lett, fél évszázadon át oktatót (lásd: Fő út 24.). Hangszerkereskedése

az 1890-es években már felesége néven szerepelt (lásd: Sugár út 14.). 1922-ben hunyt el, az izraelita temetőben nyugszik (lásd: Ady utca 74.).

Hosszú évtizedekkel később ebben a házban volt RÁCZ ALAJOS kántor, karnagy, zenetanár utolsó lakása.

Rácز Alajos zenész családban Nagykanizsán született 1912. november 26-án (lásd: Hunyadi utca 22.). Édesapja, RÁCZ JÁNOS 1903-ban Kézdivásárhelyről került Nagykanizsára katolikus főkántornak, s 1932-ig működött a városban. Öt gyermeke közül mindkét fia, a még Kézdivásárhelyen született ifj. RÁCZ JÁNOS és Rácз Alajos is muzsikus lett. Rácз Alajos 1934-ben az egrri tanítóképzőben kántortanítói oklevelet szerzett, majd 1940-ben fejezte be a zeneakadémián egyházzenei tanulmányait. Kanizsai munkába lépése drámai eseményekkel kezdődött. Miután 1932-ben id. Rácз Jánost, majd 1934-ben ifj. Rácз Jánost a város elbocsátotta (lásd: Hunyadi utca 22., Zárda utca 9.), Krátky polgármester az akkor frissen, jeles eredménnyel diplomázott Rácз Alajost nevezte ki az alsótemplom kántorának. Ekkor tört ki a „kántorháború”, amelynek következtében Rácз Alajos csak segédkántorként működhetett a Jézus Szíve-templomban (lásd: Deák tér: Felsőtemplom). Főkántorrá néhány év múlva nevezték ki, amikor a Felsőtemplom önálló plébániát kapott.

A tehetséges és ambiciózus fiatalember 1941-ben a plébánia keretében megszervezte a SZENT IMRE KÓRUST. A kiváló vegyeskar megtestesítője volt Rácз Alajos azon törekvésének, hogy igényesebbé és magyarabbá tegye a templomi zenét. Elgondolásának keretében nem csak a kórusal törődött, hanem a misére járó embereknek téli estéken énektanfolyamot tartott, ahol

magyar népi egyházi énekeket tanított, hogy ezekkel váltsák fel a sok idegen eredetű és zeneileg másodrendű éneket. E téren nagyon szép eredményeket ért el.

1948 után mint kántort megfélemlítették, kórusát megszüntették, s pályáját a Városi Zeneiskola (lásd: Sugár út 18.) óraadó, majd rendes tanáráként folytatta. 1971 és 1981 között ő vezette a zeneiskolán belül Klatt Aurél által megszervezett zeneoktatói munkaközösséget.

Már az 1940-es években is tanított iskolákban, vezetett iskolai kórusokat, melyekkel részt vett a Ketting Ferenc által meghonosított ÉNEKLŐ IFJÚSÁG rendezvényeken, majd az 1950-es évektől egyre nagyobb szerepe lett Kodály zenepedagógiai elvei nagykanizsai meghonosításában. Egykori zeneakadémiai tanárával, BÁRDOS LAJOSSAL személyes kapcsolatot tartva a kitűnő zeneszerzőt és kóruskarnagyot több ízben is meghívta Kanizsára. Bárdos ajánlására lett 1952-ben az olajipari ERKEL FERENC KÓRUS vezetője. Az 1950-es és 1960-as években Bárdos több művét Rácz Alajos kórusának ajánlotta. Az ő közvetítésével született meg Bárdos Thúry Györgyről szóló kórusműve is (lásd: Vár út 9.).

Hetvennégy éves korában, felesége halála után két nappal, 1986. június 17-én itteni lakásán hunyt el. A városi köztemetőben nyugszik (lásd: Tripammer utca 3.).

Rácz Alajos

Fő út 16. Bankpalota

1903-ban az Osztrák–Magyar Bank székházaként épült fel a Fő út és a Deák tér sarkán álló palota. Tervezője – mint a bankhálózat többi fiókintézetének – Hubert József budapesti építész volt. Az épület szecessziós elemekkel gazdagított historizáló stílusú. Sarokrészét kupola hangsúlyozza.

A hivatali terek és helyiségek mellett helyet adott a bankigazgató és helyettese szolgálati lakásainak is.

Hivatali idejében itt lakott ZÁBORSZKY ZOLTÁN, aki az 1910-es évek közepétől 1927-ig vezette a Monarchia összeomlása után Magyar Nemzeti Bankká alakult

bankhálózat nagykanizsai fiókját. Záborszky kiváló zongorista volt s otthona gyakran adott helyet házimuzsikálásnak. Egy 1918 januári estéről a helyi sajtó is beszámolt – s a cikk alapján bizonyosnak mondható, hogy ez nem az egyedüli alkalom volt:

Hétfőn este Z. Záborszky Zoltán bankfőnök lakásán nagy házi hangverseny volt. Ez alkalommal a művészet ez igazi otthonában a nagy és előkelő közönség között ott volt Sipniewsky tábornok családja, Bugsch Aladár ezredparancsnok felesége s huga, Jahn kapitány. Záborszky Zoltán Peschek hegedű játékát kísérte előbb, aki Schumann Träumerei, Wieniawsky Legendáját játszotta bravúros tudásával, pompás tónussal s technikai készséggel. [...] Majd Peschek, dr. Lukács, Záborszky trió adott elő több darabot Beethoventől, Mozarttól, Haydntól, ezzel tetézve a feledhetetlen művészeste szép emlékeit. (Zalai Közlöny 1918. jan. 16.)

A cikkben említett kiváló hegedűs, PESCHEK IGNÁC alig két év múlva egy nagyarányú pénzhamisítási ügy egyik fővádlottja lett. Fél évi előzetes letartóztatásban töltött idő után második szökési kísérlete sikerrel járt (lásd: Erzsébet tér 9.), s a hírek szerint a zágrábi opera zenekarának hegedűseként folytatta pályáját... Dr. LUKÁCS JÓZSEF a piarista gimnázium (lásd: Sugár út 9.) kiváló tanára volt. A trió nyilvános hangversenyeken is fellépett, ahol Záborszky nemcsak a zongora, hanem a gitár avatott játékosának is bizonyult.

A máig pénzintézeteknek helyet adó palota helyi védelmet élvez. Homlokzatát 2003-ban jelölték meg a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával.

Fő út 24. Ollop-ház

A Fő út és a Széchenyi tér sarkán, a mai modern, jellegtelen épület helyén egykor a Fő út felől emeletes, a tér felől földszintes épület állt. A XIX. század utolsó negyedétől tulajdonosa után Ollop-háznak nevezték.

Dokumentálhatóan 1897-től ebben a házban lakott BISCHITZKY MIKSA, a régi Kanizsa egyik legjelesebb magán zenetanára.

Csehországban született 1847-ben, ifjan a bécsi operánál működött, talán a kórusnak lehetett tagja, mert iskolázott tenor hangja volt, s mellette jól zongorázott.

Homály fedi, hogy miért éppen Nagykanizsán telepedett le – talán felesége volt kanizsai –, de élete utolsó ötven évében városunkban élt és működött. Húszas évei közepén járhatott, amikor az 1870-es évek első felében Kanizsára költözött (lásd: Fő út 15.). Fő tevékenységi területe a tanítás volt, többnyire nagypolgári családokból származó növendékei magánénekből és zongorázásból kaptak nála képzést. Az ő növendéke volt gimnazista korában Blau János, aki magyarosított nevén, BALLA JÁNOSként Kanizsa kitűnő orvosa és a Kaszinó „házi” zongoraművésze lett (lásd: Ady utca 7., Erzsébet tér 14.). Mint Bischitzky halálakor a Zala című kanizsai hírlap fogalmazott, *ötven esztendeje tanította énekre és zongorára a fiatalokat, sok növendéke volt, akinek a nagymamáját is ő vezette be a zene magasztos világába. [...] A kanizsai társaság törzsökös tagja volt, ahol bohém kedélye és művésztemperamentuma miatt nagy kedveltségnek örvendett.* (Zala 1922. máj. 11.)

Előadóművészként először 1875-ben említi a helyi sajtó, amikor közreműködött Erdősy Eugénia hangversenyén. Ettől kezdve az 1900-as évek elejéig – kettős minőségben, énekesként és zongoristaként – folyamatosan ott található neve a zenei események közreműködői között. Érdekes módon önálló koncertet soha nem adott, pedig repertoárján elsőrangú művek szerepeltek. A kanizsai származású Práger Hermína (művésznevén Hermína Braga) áriaestjén például Verdi: *Trubadúr* című operájából Manrico és Azucena kettősét énekelte a művésznővel, Erdősy Eugéniával Faust és Margit kettősét Gounod *Faustjából*, Sterneck Zsigmond gordonkaművész koncertjén pedig Eleazár áriáját adta elő Halévy: *A zsidónő* című operájából. De fellépett vendégszólíták zongorakisérőjeként és alkalmi kamaraegyüttesek

tagjaként is. 1904 után már csak növendékeinek vizsgakoncertjein jelent meg a pódiumon, amelyeket gyakran együtt rendezett Hofrichter Emma hegedűtanárral, hiszen a hegedűs növendékek produkcióit jól kiegészítették az ő zongoristái. Ez azt jelentette, hogy már a tanítás során is bizonyos fokig együtt kellett működniük.

Itt jegyezzük meg, hogy HOFRICHTER EMMA lakcíme Nagykanizsa 1913-ban kiadott címjegyzéke szerint a Széchenyi tér 10. számú épület volt, amely gyakorlatilag megegyezett a Fő út 24-es számú házzal.

Bischitzky felesége, WINKLER SZIDÓNIA hangszerkereskedéssel foglalkozott, bár lehet, hogy az üzlet csak az ő nevéen volt:

Lapunk egy szorgalmas olvasója értesít bennünket – írta a Zalai Közlöny 1897. december 4-i számában –, hogy Bischitzky Szidónia zongora raktárában a legjobb fajta zongorák, pianinók, cimbalmok és harmóniumok sokkal jutányosabban kaphatók, mint bármi más raktárakban, újak vagy használtak egyaránt; valamint becserél már használt zongorákat újakért csekély ráfizetéssel.

A kereskedés 1874-ben már működött az Újváry-házban (lásd: Fő út 15.). 1908-ban Bischitzkyné az üzletet a Fő út 24-ből a Sugár út 14. számú házba helyezte át, ekkor megvette magát az épületet is. Bár a Sugár úti épület egy soklakásos nagy bérház, a család úgy látszik, mégsem költözött oda, mert Nagykanizsa 1913-ban kiadott lakcímejegyékében nevük mellett a Fő út 21. szerepel. A házsám nagy valószínűséggel elírás, s ők továbbra is a 24-ben lakhattak, mert a 21-es számot viselő épületben éppen 1913-ban kezdett működni az Új Rózsa szálloda.

Leányuk, BISCHITZKY MELÁNIA is kitűnő zongorista volt, több koncerten közreműködött. 1897-ben jegyezte el magát dr. Kertész Arnold letenyei ügyvéddel.

Bischitzky Miksa felesége halála után hét évvel, 1922-ben, 78 éves korában hunyt el. A házaspár sírja ma is megvan az izraelita temetőben (lásd: Ady utca 74.).

Hajgató S. utca 1. Polgári Olvasókör

A kiskanizsai városrész mai művelődési intézménye, a Móricz Zsigmond Művelődési Ház épülete eredetileg a Polgári Olvasókör székháza volt.

Az Olvasókör 1870-ben alakult meg (lásd: Szent Flórián tér 17.) Hajgató Sándor tanár javaslatára. Létrejöttét a kiegyezés utáni szabadabbá váló légkör tette lehetővé. Elsődleges célja, amint azt alapszabálya is megfogalmazta, hogy *Kiskanizsa törekvő, értelmes polgáraiból erkölcsi erőt és hasznos polgárt nevelni; társalgás, eszmecsere által a város felvirágoztatása iránt érdeklődést kelteni an-*

nak mind szellemi, mind anyagi fejlődésére jótékonyan hatni.

Miután első, ideiglenes otthonaikat kinőtték, saját székházra lett szükségük. 1899-ben vásárolták meg ezt a területet, ahol akkor egy öreg zsúptetős ház állt, ennek helyén jelölték ki a felépíteni kívánt otthon alapjait. A székház első formájában 1900 márciusára lett készen. A saroképület főút felőli oldalán foglalt helyet a kulturális célokat szolgáló, egymásba nyitható két terem. A mellékutcai épületrészben a Kör vegyesboltot működtetett.

Csakhamar az új székház is szűknek bizonyult, s a minisztériumtól és a várostól kapott támogatásból s tehetős helybéliek adományaiból 1928 júliusára emelet ráépítésével elkészült a ma látható épület. Fő út felőli oldalának felső szintjén alakították ki a beépített színpaddal rendelkező dísztermet, a keresztutca felől pedig az olvasó- és játéktermeket.

A kiskanizsai gazdák jelentős könyvátartottak fenn, s ismeretterjesztő előadásokat szerveztek mezőgazdasági és más közhasznú témákban.

Még 1896-ban megalakult a KISKANIZSAI POLGÁRI ZENEKAR, amelyet ugyan nem az Olvasókör hozott létre, de fenntartását pénzzel és ingyenes terem átengedéssel támogatta. Közben Kiskanizsán létrejött a SÁSKA LEVENTEZENEKAR és a LEVENTE DALKÖR. A zenekart WECKL GELLÉRT egykori katonakapitány vezette, a kórust LENCZ GYULA kántor vezette. E három együttes tevékenysége szintén színesítette az itteni műsorokat. 1930 februárjában például az Olvasókör nagytermében valamennyi kanizsai kórus részvételével dalosünnepet rendeztek.

A székházban gyakran tartottak tánciskolát, s 1939-től mozi is működött a nagyteremben.

1912 után egyre inkább felfejlődött a műkedvelő színjátszás, amelyben az Olvasókör együttműködött az 1902-ben megalakult KISKANIZSAI IFJÚSÁGI EGYESÜLETTel. A legsikeresebb előadásokat 1927 után mutatták be, amikor már megfelelő színpad is rendelkezésre állt. A prózai darabok mellett zenés népszínműveket, operetteket is betanultak, szinte minden évben két új produkcióval álltak elő. Színre került a *Mágnás Miska*, a *Liliomfi*, a *piros bugyelláris*, a *falu rossza*, a *Csárdáskirálynő*. A zenés előadásokban helyi és nagykanizsai zenészek működtek közre. Legsikeresebb darabjaikat a Városi Színházban (lásd: Sugár út 3.) is eljátszották. Köztük volt a Zalai Közlöny kiskanizsai munkatársa, K. Nagy László által írt *RANG ÉS MÓD* című darab is, amelynek zenéjét a szintén kiskanizsai VARGA JÓZSEF szerezte. A színjátszóélet 1940/41-ig folyt, amikor sokakat behívtak katonának.

1944-ben az épületet a nyilaskeresztes párt vette birtokba, amire a kör régi tagjai rendezvényeik bojkottjával válaszoltak. 1945 után újra megindult az olvasóköri tevékenység. Rendbehozták a kirabolt épületet, megrendelték az újságokat, ismét rendeztek bálakat. Újjáéledt a színjátszókör munkája is, bár már csak rövid időre. 1947-ben még tartottak bemutatót, de a fordulat évével a régi olvasóköri élet mindenestől megszűnt, s az épület a kommunista párt tulajdonába került. 1958-tól szolgálja ismét a kultúrát, mint városi művelődési intézmény. Móríc Zsigmond nevét 1963-ban vette fel. Földszintjén a városi könyvtár fiókkönyvtárát kereshetik fel az olvasók.

Az élénk és tartalmas zenei életet is élő intézmény jeles művészeti csoportja az 1973-ban PAPP LÁSZLÓ vezetésével létrehozott, máig működő KANIZSA TÁNCGYÜTTES. Papp László a magyar néptánc nagy egyénisége volt; együttese élén 1978-ig működött, majd vezetői és koreográfusi tevékenységét a Kodály Zoltán Művelődési Házban (lásd: Csengery út 67.) folytatta. Pályájának kiteljesedését 1990-ben váratlanul bekövetkezett halála akasztotta meg.

A helyi jelentőségű besorolást kapott épület homlokzatán 2005-ben avatták fel a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblát.

Tekintse meg
Stampf Zsigmond
újmanuszerrel készített
Nagykanizsa, 1912

SZOMOLÁNYI GYULA
uri és női divat, hirdeművészet
és rövdarabok készítése
Nagykanizsa

Műkedvelő előadás Kiskanizsán!
A KISKANIZSAI KATHOLIKUS IFJÚSÁGI EGYESÜLET
előadó csoportja...
Kiskanizsa, Városvásártér 17. sz.

PILLANGÓ FŐHADNAGY
című 3 felvonásos operettet, melyre a nagyérdemű közönséget tisztelgettel meghívja a
Rendezőség.
Kiskanizsa, Városvásártér 17. sz.

Simon József
Kiskanizsa, Városvásártér 17. sz.

Dorogi Kálmán
Kiskanizsa, Városvásártér 17. sz.

Szóllár György
Kiskanizsa, Városvásártér 17. sz.

Lancsák Testvérek
Kiskanizsa, Ország-ut

Hunyadi utca 3. Hadastyán-ház

A Hadastyán Egylet helyi jelentőségű épületként nyilvántartott székháza utca felé forduló oromfalával a hajdani Kanizsa jellegzetes épülete. Valószínűleg a XIX. század elejéről származik.

A hadastyán egyletek kiszolgált katonákból alakított társulatok voltak, amelyek fő célként a kölcsönös segélyezést és a tagjaik tisztességes eltemetéséről való gondoskodást tűzték ki. A kanizsai egylet 1885 és 1915 között működött. Zenekarukat az 1890-es évek körül alapíthatták, s védnöknőül 1900 január elején Inkey Kálmán, egykor zenével is foglalkozó rigyáci földbirtokos özvegyét kérték fel.

A HADASTYÁN FÚVÓSZENEKAR hangszerösszeállítása a Monarchiában szokásos fúvós menetzenekearének felelt meg. Karmesterük, vezetőjük nevét egyszer sem említette meg a helyi sajtó. A korabeli tudósítások szerint lelkesen muzsikáltak: rendszeresen adtak vasárnapi térzenét, s közreműködtek mulatságokon is. Zeneileg azonban sok kívánnivalót hagytak maguk után. A Zalai Közlöny például így írt 1901. július 20-i számában:

A hadastyánok zenekarától még nem hallottunk rendes darabot előadni. Ők előszeretettel kultiválják a cirkuszi zenét, melynek ütemeire a cirkuszi lovak szokták művészetüket produkálni. És ezeket az exoticus valcereket is silány módon adják elő.

Az ugyanabban az időszakban működő tűzoltózenekarral (lásd: Báthory utca 8.) vetélkedve sokszor olyan zenebonát csaptak a városban, hogy – amint Tarnóczky Attila fogalmazta a kanizsai házakról szóló munkájában – voltak helybéliek, akik már-már elviselhetetlennek érezték e téren a zenei élet gazdagságát... Felmerült az ötlet, hogy a két zenekart városi fenntartás alatt összevonják, de ki kellett volna egészíteni megfelelő számú vonóssal; egy városi zenekar alapításának ekkor még nem jött el az ideje.

Hunyadi utca 22.

Hosszú évek óta üres a Fő utca végéről nyíló keresztutca 22. számú telke. Az egykor ezen a helyen állt házban lakott családjával RÁCZ JÁNOS, bizonyíthatóan 1921-től.

A kézdivásárhelyi főgimnáziumi zene-tanár 1902-ben pályázta meg Nagykanizsa város főkántori állását. *November 23-án, vasárnap a felsőtemplomban a diákmisét, a ferences templomban a 10 órás misét, délután pedig a kiskanizsai templomban a litániát fogja végezni* – adta hírül előző nap a Zalai Közlöny. A pályázó megfelelt a követelményeknek és 1903-ban elfoglalta állását. Mivel abban az időben Kanizsa

templomai egyetlen plébániához tartoztak, főkántorként valamennyi templom zenei színvonaláért felelt. Fő „támaszpontja” a ferencesek temploma (lásd: Zárda utca 9.) volt, a többi helyen segédkántor látta el a napi feladatokat, a főkántor csak ünnepi alkalmakkor szolgált.

Rácز János Kanizsára már családos emberként érkezett. Öt gyermeke közül két fia zenei pályára lépett: az 1898-ban Kézdivásárhelyen született ifj. RÁCZ JÁNOS és az 1912-ben Kanizsán született RÁCZ ALAJOS, de lányai is tanultak zenét.

Az 1910-es évek elején a városi címtár szerint a Sugár út 24. alatt laktak, 1921-re viszont már megvették a Hunyadi utcai házat. Az 1930-as évek végén még itt éltek, bár a családfő és idősebbik fia akkorra eltávozott a városból.

Egykorú források és kortársi visszaemlékezések szerint id. Rácз János kiváló képességű muzsikus volt. Élményt jelentett orgonajátéka, különösen erős volt improvizatív tehetsége. Zeneszerzéssel is foglalkozott, Kanizsán sokáig legendás volt *D-DŰR MISÉ*je.

Öt gyermekes családapaként részt vett az első világháborúban, Barbarits Lajos szerint több, mint két évig volt a fronton. Szerencsés hazatérése után a város világi zenei életébe is bekapcsolódott. 1920-ban újjászervezte és még jónéhány évig vezényelte az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR vegyeskarát. Már 1912-ben őt választották a FŰTŐHÁZI KÉZMŰVESEK DALKÖRE karmesterének. A kórus 1930-ig az ő vezetésével élte egyik fénykorát (lásd: Ady utca 67.). Pályafutásában az első zökkenő e kórus kapcsán keletkezett, amikor a Tanácsköztársaság napjaiban egy világforradalomról szóló kórusművet komponált számukra, amit nyilvánosan elő is adtak. Emiatt később majdnem

feloszlatták az egész kórust, de Rácز kijárta a vasút legfelsőbb vezetésénél, hogy megmaradhasson az énekkar.

1928-ban megünnepelték kanizsai pályafutásának negyedszázados évfordulóját: *Egyszerű, puritán lelkületének bélyegét magán viseli Nagykanizsa zenei életének utolsó 25 esztendeje. Karmesteri pálcájának varázserejére a dalárdák vitrinjei megteltek a legértékesebb versenydíjakkal. Kompozíciói, dalátíratái, karletétei a csillogó zenekari hangszerelésével szétfeszítette a szűk lokális kereteket s ma már országos viszonylatban is ismerik több munkáját.*

Ma 25 esztendeje, hogy Nagykanizsa város közönsége megválasztotta őt főkántornak. Mai jubileumi miséjén hallani fogjuk a híres D-dúr misét, melyeknek fűgáit még a mai fiatalság édes szülei énekelték s bemutatóján a város legjobb zenészei játszották a kíséretet... (Zalai Közlöny 1928. jan. 8.)

Hamarosan azonban további problémák jelentkeztek. Az okok nem láthatók tisztán; valószínűleg köze volt hozzá 1919-es „kisiklásának”, a kétkezi munkások iránti együttérzésének, de más is közrejátszhatott abban, hogy 1932-ben a város elbocsátotta állásából a jeles főkántort, aki hamarosan távozott is Kanizsáról. Utóda idősebbik fia, ifj. Rácз János lett, aki közben képesítést szerzett, s szép tenorhangjával ifjúkora óta több műkedvelő operettelőadásban elbűvölte a kanizsaiakat. Apjához hasonlóan ő is foglalkozott zeneszerzéssel: több kisebb egyházi szerzeménye felhangzott a Jézus Szíve-templomban (lásd: Deák tér: Felsőtemplom), 1933-ban pedig arról szóltak a híradások, hogy Szent Ferencről szóló oratóriumán dolgozik. 1934-ben azonban ő is bajba került: egy tavaszi éjszakán rajtakapták, amint röpcédulákat segített terjeszteni Gazdag Ferenc püspöki biztos ellen, akit azzal bíztak meg, hogy szervezze meg a Felsőtemplom önálló plébániáját. Ifj. Rácз is az elbocsátás sorsára került, s Kanizsán újra hasonló helyzet állt elő, mint évtizedekkel korábban, Hock János főkántor távozásakor (lásd: Zárda utca 9.). A város zeneértő polgármestere, dr. Krátky István az egr-i tanítóképzőben frissen végzett Rácз Alajost alkalmazta ideiglenes jelleggel apja, majd bátyja helyére. A ferences házfőnök azonban megtorpedózta a döntést s ezzel kitört Kanizsán a kántorháború. Nagy indulatok korbácsolódtak fel, a város két pártra szakadt, még utcai tüntetések is voltak. Végül pályázatot írtak ki a főkántori tisztségre, de meglepő módon egy szerényebb képességű muzsikust választottak meg a posztra.

Rácз Alajos a Felsőtemplom segédkántora, majd a plébánia megalakulása után főkántora lett. Ifj. Rácз János Gyulára költözött, mint ottani kántor ment nyugdíjba s ott hunyt el 1974-ben. Édesapjuk, id. Rácз János további sorsáról eddig nem merült fel adat, csak annyi tudható, hogy az 1930-as évek eleje-közepe után már nem élt Kanizsán.

Kálvin tér: Aréna

Itt, az egykori kertmozi és játszótér, azaz körülbelül a Halis István Városi Könyvtár mai épülete helyének egy részén, illetve a könyvtár és a református templom között húzódó területen állott 1902 és 1920 között Nagykanizsa MÁSODIK NYÁRI SZÍN-KÖRE, az ún. Aréna. A fából készült épület, mely közel ötszáz nézőt fogadott be, KÖVESSY ALBERT színingazgató vállalkozásában épült fel. A nyári hónapokban a pécsi színtársulat előadásait élvezhette itt a közönség 1911-ig Kövessy, majd FÜREDI BÉLA igazgatása alatt.

Bár az Aréna korántsem volt ideális színházépület – többször előfordult, hogy becsorgott az eső és a nézők esernyő alatt ültek –, s környéke sem volt bizalomgerjesztő, mégis jelentős szerepet töltött be Kanizsa kulturális életében. A fennállása alatti majdnem két

Az Aréna egy 1907-ben feladott képeslapon (az Országos Széchenyi Könyvtár Színháztörténeti tára gyűjteményéből)

évtizedben a korabeli vidéki színházak élvonalához tartozó pécsi színtársulat a prózai előadások mellett olykor változó színvonalú, de sok szép élményt is nyújtó zenés darabot: operettet, népszínművet, sőt operát is játszott, s saját társulata tagjai mellett több ismert fővárosi művészt is meghívott.

Az első nyári évadban például színre került Johann Strauss *Cigánybárója*, a következő években pedig láthatta a kanizsai közönség Verdi: *Trubadúr*, Gounod: *Faust*, Bizet: *Carmen* és Offenbach: *Hoffmann meséi* című operáit.

Az 1904-es évadban előadott Trubadúrról például ezt írta a Kanizsán megjelenő Zalai Közlöny tudósítója az újság június 25-i számának színházi rovatában:

Operai előadás elé a vidéken bizalmatlansággal tekinteni természetes dolog. [...] Mi csütörtökön este művészekkel álltunk szemben. Ruzsinszky Ilona hatalmas művészi képességei ez este teljes pompájukban ragyogtak. Hangjának ereje, bravúros iskolázottsága, simasága, tisztasága és az a bámulatos könyedség ahogy ezzel a hatalmas hanganyaggal bánik, igazán lebilincselte azt a csupa intelligens, zenekedvelő elemekből álló közönséget, mely az arénát ez este megtöltötte. [...] Kozma [István] érces tenorja szintén nagyon szépen érvényesült. Rózsa [Sándor] impozáns baritonja is uralkodott; nem győzzük csodálni azt a rohamos haladást, amelyet Rózsa tavaly óta tett. [...] A kar kifogástalan, a díszletek szépek, a jelmezek fényesek voltak.

Azért a zenekar és a kórus nem állt mindig a helyzet magaslatán. Két évvel korábban még ezek az ironikus mondatok jelentek meg az újságban: *A nevezett 11 tagú zenekarban ugyanis 1 mond: egy elsőhegedűs van. S ennek kell minden este megküzdeni az elsőbbségért egy fuvalással, egy klarinétossal, két vadászkürttel és egy pisztónnal. Szemképrázta és fülrepesztő e küzdelem, melynek rendes vége a hegedű menekülése, míg ellenfelei két-három taktusnyi közökben üldözik...* (Zalai Közlöny 1902. júl. 5.)

Kövessy társulatának tagjaként többször fellépett az Arénában id. LATABÁR ÁRPÁD, a kitűnő buffó és a primadonna SZIKLAI SZERÉNA. A Fűredi-korszak zenés színjátzásának legjobbjai TELEKI ILONA és HALMOS JÁNOS voltak. Teleki Ilona egyszerre énekelt Gildát és Carment (!). Halmos János tenorista, később az Operaház egyik erőssége és örökös tagja Kanizsán a *Rigoletto* Hercegeként és a *Carmen* Don José-jaként próbálgatta oroszlánkörmeit.

A színingazgatók jeles vendégszereplőket is hoztak Kanizsára. Kövessy meghívására 1903-ban fellépett az Arénában az Operaház egyik akkori legkitűnőbb énekesnője, SZOYER ILONKA. Az operettnben és operában egyaránt kimagasló művésznő mindkét arcát megmutatta. Láthatta a közönség Clarette

szerepében az *Angot asszony lánya* című Lecocq-operettben és a *Denevér* Adéljaként. Mint a korabeli kanizsai sajtóban olvasható, *a legnehezebb tril-lák, a legnehezebb énekprodukciók játszi könnyedséggel ömlenek mindig mosolygó ajkairól. Minden száma után valóságos tombolás támadt, mely csak kétszeri, háromszori ismétlésre csendesült.* Legnagyobb sikerét a Hoffmann meséiben aratta, ahol hármas szerepben lépett fel. A Zalai Közlöny így méltatta bravúráját augusztus 29-i számában: *Stella, Olympia és Antónia hármas szerepe nem csak nagy énekművészetre, hanem egyúttal nagy alakító tehetségre tart igényt. Szoyer Ilonka a nagy feladatot fényesen oldotta meg. Megjelenése mint baba épp oly poétikus, mint naív. A második felvonás ket-tesében és végjelenetében éneke és játéka egyaránt befejezett, szép volt és megrázó.*

A következő évadban Kövessy minden idők legnagyobb nimbuszú énekes színésznőjét nyerte meg egy kanizsai fellépés-sorozatra BLAHA LUJZA személyében. A nemzet csalóánya 1904 szeptember elején, három egymást követő estén legnevezetesebb népszínmű-szerepeiben lépett a kanizsai közönség elé *A piros bugyelláris, a Náni és a Menyecskek* című darabokban. *A színkör zsúfolásig, az egérlyukakig tömve volt és zúgott a taps, mint a vihar* – jelentette ez estékről a Zalai Közlöny. A tudósító megörökítette Blaha Lujza egy szép gesztusát a Menyecskek című előadás végén: a nagy művésznőt annyira meg-

«KIRÁLYFOGÁS.»

«INGYENÉLŐR.»

«CZIGÁNYPRINCEZ.»

Blaha Lujza híres szerepeiben

ragadta a társulat egyik fiatal tagjának, Hevessy Gusztikának játéka, hogy az ifjú művésznőt maga vezette függöny elé, fogadni a közönség elismerését. (Zalai Közlöny 1904. szept. 3.)

Hat évi működés után az Aréna állaga annyira leromlott, hogy 1910-ben a város elrendelte lebontását. Füredi színigazgató megfellebbezte a döntést és meggyőzte a város vezetését: javítsák ki annyira, hogy újra lehessen benne játszani. Ezután még hat nyári évadra kiszolgálta a kanizsai közönséget. Mint a Zalai Közlöny ecsetelte, *az Aréna most olyan, mint egy egyszerű skatulyában rejlő kincs, belsejére alig lehet ráismerni. Kétoldalt 9-9 páholy húzódik patkó alakban, villanyvilágítású csillár teszi otthonossá. Van zsinórpadlása és sülyesztett orkesztere. Kettős deszkafala megakadályozza az utcai zajok beszűrődését.* (Zalai Közlöny 1910. jan. 31.)

Az épület 1915-ig töltötte be hivatását; a világháborús évek nyomorúsága következtében 1920 körül szétbontották, faanyagát téli tüzelőként használták fel.

Két évtized múltán így emlékezett rá gyerekkorából a nagykanizsai születésű Danis Jenő, aki később maga is színész volt a pécsi társulatban:

A kedves kis aréna ...! Páholya is volt, talán tíz is, meg rekeszes diákhely, meg kakasülő a karzaton. A város gondtalan békeéletének utolsó szép muzsikás, nótás emléke. Minden este tele volt. Kívül az ingyenközönség hullámzott le-föl a Rozgonyi utcában. A muzsikát ott is hallottuk. A beszédet is. Sőt, ha szerencsénk volt, még a játékot is láthattuk. A deszkafalából itt-ott kihullott a „göcs” s szemünk a kis lyukon is átfogta az áhított, kápráztató színpadot. Holdkaréjos nyakú, számozott rendőr ügyelt ezekre a lyukakra. Ne leshessük az előadást. Zúgtunk is, ha elzavart. [...] Azért amikor felharsant a kacagás, ő is keresett a deszkafalon egy lyukat... (Zalai Közlöny 1940. aug. 23.)

A város állandó színházépülete, a mai Medgyaszay Ház (lásd: Sugár út 5.) az egykori Aréna szomszédságában nyílt meg 1927-ben.

Kazinczy utca 5.

Nagykanizsai munkássága nagy részében ebben a házban lakott IVÁNKOVITS FERENC hegedűművész és felesége, IVÁNKOVITS FERENCNÉ WITZENETZ JOLÁN énekművész. Mindketten a Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2., Sugár út 18.) tanárai voltak, Ivánkovits Ferenc 1945 és 1971 között igazgatta is az iskolát.

Ivánkovits 1936-ban, későbbi felesége 1937-ben került Nagykanizsára, mindketten szegedi származásúak.

Az 1908-as születésű Ivánkovits Ferenc 1934-ben szerzett diplomát a Zeneakadémián, majd Makón tanított. A kanizsai zeneiskola első hegedűtanára, Lemberkovitsné Weber Margit halála után az ő alkalmazásáig nem sikerült tartósan betölteni posztját. Személyében kiváló muzikusra lelt az intézmény.

Ivánkovits a napi zeneiskolai munka mellett sokat szerepelt mint hegedűművész. Kvalitásairól sokat elárul, hogy 1940-ben egy hangversenyen Csajkovszkij *Hegedűversenyét* játszotta. Szóló fellépései mellett sokat kamarázott: átvette Lemberkovitsné helyét a zeneiskola kiváló zongoratriójában, majd, amikor dr. Tardos László orvos személyében Nagykanizsa egy remek brácsistát nyert, vonósnégyes felállásban is tudtak játszani.

1942-ben behívták katonának. Az orosz fronton szerzett sebesüléséből felépülve 1943 szeptemberében kezdhett el újra tanítani. 1944-ben házasodott össze Witzenetz Jolánnal, aki második felesége volt. Miután 1945 nyarán az igazoló bizottság elbocsátotta állásából Vannay Jánost, a zeneiskola alapító igazgatóját, helyére Ivánkovits Ferenc került. Legfontosabb feladatának a növendéklétszám emelését tekintette, ami a korábbi százötven fős átlag után az 1950-es években az ötszázhoz közelített. Számos növendéket irányított zenei pályára. Újjászervezte és vezényelte a város szimfonikus zenekarát, fellendítette Kanizsa koncertéletét, amelyből vendégművészek meghívása mellett feleségével együtt ő is kivette részét. Ivánkovits Ferenc vette fel a kapcsolatot az 1960-as évek közepén a kanizsai születésű Farkas Ferencel (lásd: Vörösmarty utca 36.), ő hozta először a városba s vetette meg ezzel egy hosszú, gyümölcsöző zenei kapcsolat alapját.

1971. december 31-én ment nyugdíjba. Budapestre költözése után nyugdíjasként a IX. kerületi zeneiskolában tanított. 1976-ban részt vett a zeneiskola

megalapítása ötvenedik évfordulója alkalmából rendezett ünnepségsorozaton. Budapesten hunyt el 1984. január 26-án.

WITZENETZ JOLÁN előtt is több magánének tanár működött a zeneiskolában, s későbbi férjéhez hasonlóan az ő 1937-es alkalmazása is hosszú távú és rendkívül magas színvonalú korszakot nyitott meg. Ivánkovits Ferencné, a növendékek szeretett Duci nénije a természetes éneklést oktatta. Zádori Mária az a tanítványa, aki ennek a módszernek köszönhetően lett nemzetközileg elismert énekesnő. Szakmai öröksége egy másik kiváló növendéke, a közelmúltban elhunyt Szentendrei Zsuzsanna révén él tovább a kanizsai zeneiskolában.

Witzenetz Jolán énekel, zongorán kíséri Kerekes Irén (1938 körül)

Király utca 21.

Az L alaprajzú, földszintes lakóházat mai alakjában Feller Henrik építtette 1912-ben.

Ebben a házban töltötte kisgyermekkorát DÁNOS LILI zongoraművész. Családjának korabeli lakáscímét ő maga adta meg, amit egy, a megyei levéltárban őrzött okmány is megerősít.

Dános Lili tősgyökeres kanizsai családból származik, építészmérnök édesapja eredeti neve Dukász volt. A szülők fiatal házasként rövid ideig Marosvásárhelyen éltek, Lili ott látta meg a napvilágot 1912. október 8-án, majd a család hazaköltözött

Nagykanizsára. Az édesanya, született Fleischacker Malvin – akkor már kétgyermekes családanyaként – fiatalon, 1918 júliusában a spanyolnátha egyik első kanizsai áldozataként elhunyt. A kis Lili ebben az időben kezdett el csak úgy magától játszogatni az otthoni pianínón. Ez a gyermeki próbálkozás aztán kihatott Nagykanizsa zenei életére: jó zenei érzékű anyai nagybátyja, dr. FENYVES FERENC felfedezte a kislány tehetségét, s ennek apropóján megalapította a város első, egyesületi fenntartású zeneiskoláját. Az akkoriban FENYVES-ZENEISKOLÁNAK nevezett intézmény nehéz körülmények között, sok támadásnak kitéve 1920 és 1923 között működött (lásd: Kisfaludy utca 4., Zrínyi utca 49.).

Az iskola alapítása előtt Lilikét rövid ideig PÁSZTOR IRMA tanította, a Fenyves-zeneiskola tanárai közül pedig elsősorban a kiváló BÖHM SÁRI fejlesztette tudását. Dános Lili – bizonyosan túl is szárnyalva nagybátyja várakozását – hatalmas iramban fejlődött. Már kislányként csodájára jártak páratlan technikai képességének, amely egész pályája során az erőssége maradt. Ő volt az iskola növendékhangversenyeinek „sztár”-ja, számos elragadtatott, ugyanakkor reális értékelés jelent meg róla a helyi sajtóban. Jó barátnője és zeneiskolai társa volt VENETIANER RÓZSI, akiből szintén zongoraművész és kiváló pedagógus vált, a külföldi operaházakban jeles karriert befutó DOMÁNY SÁ-

*Dános Lilike és édesanyja
1913 körül*

RI (lásd: Arany János utca 3.) és az ELISABETH FORINI néven Bécsben éneklő FISCHER BÖSKE (lásd: Ady utca 9.).

Dános Lili alig néhány év múlva már Budapesten a Nemzeti Zenedében, majd a Zeneakadémián tanult s a fővárosban lakó anyai nagynénje nevelte. Gyermekkorra városába már csak látogatóba jött, de két alkalommal, 1928-ban és 1934-ben nagy visszhangot keltő szólóesteken (lásd: Ady utca 7.) mutatta be haladását.

A fővárosban még gyermekként jó barátságba került két nagyszerű kortársával, Rév Líviával és Fischer Annie-val, szakmai „vetélkedésük” biztosan pozitív hatást gyakorolt mindhármuk művészetére. Hogy későbbi pályája nem ívelt olyan magasra, mint két barátnőjéé, nem a tehetségén múlt. Az 1948-ban Budapesten megrendezett *Bartók Béla Nemzetközi Zenei Verseny* döntője előtt, ahol az első három hely egyikének várományosa volt, baleset érte a szemét, úgy kellett lejártsania versenyprogramját, s emiatt negyedik lett. Aztán családot alapított: férje a képzőművészként is jegyzett Szudy Nándor református lelkész volt. Három gyermekük született, s ez sem segítette elő a koncertező életformát. Csillogó karrier helyett ma öt unokája és tíz dédunokája van. Tanított a máig legendás békéstarhosi ének-zenei iskolában, dolgozott az Operaház korrepetitoraként, s a Zeneakadémia tanárképző intézetének kiváló tanáraként ment nyugdíjba. Ma Budán él. E könyv írása idején, 2009. október 8-án töltötte be kilencvenhetedik életévét.

Király utca 34.

A Délzalai Áruház szomszédságában lévő kétemeletes városi házat 1912-ben Kálmán Leó építtette néhai apja, Krausz Lipót telkén. Mint Nagykanizsa 1939-ben kiadott hivatalos házjegyzékéből kiderül, az ingatlan ekkor már Krausz Lipót gyermekei, illetve leszármazottaik tulajdonában volt. A Krausz család rokoni kapcsolatban állt a Büchler és Strém családokkal. A rokonságban több, a zenéhez is kötődő személyiség volt, akik közül többen itt is laktak.

KÁLMÁN LEÓ bankár volt, szakmai pályafutását mint alkalmazott kezdte, majd 1927-ben megalapította és ebben az épületben működtette saját bankját. Zenekedvelő ember lehetett, mert tagja volt az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR kórusának, sőt, a Kör vezetőségébe is beválasztották. Kislánya, Magda nem sokkal e ház felépülése után született. Kálmán Magda 1933-ban dr. Strém Zsigmond felesége lett, az ő fiuk STRÉM KÁLMÁN, a neves zeneszociológus, hangversenyrendező (lásd: Erzsébet tér 11.). Miután édesanyja belehalt a szülésbe, Strém Kálmánt három éves koráig itt lakó anyai nagyszülei nevelték. Ekkor dr. Strém Zsigmond újra megnősült, s családjával Budapestre költözött.

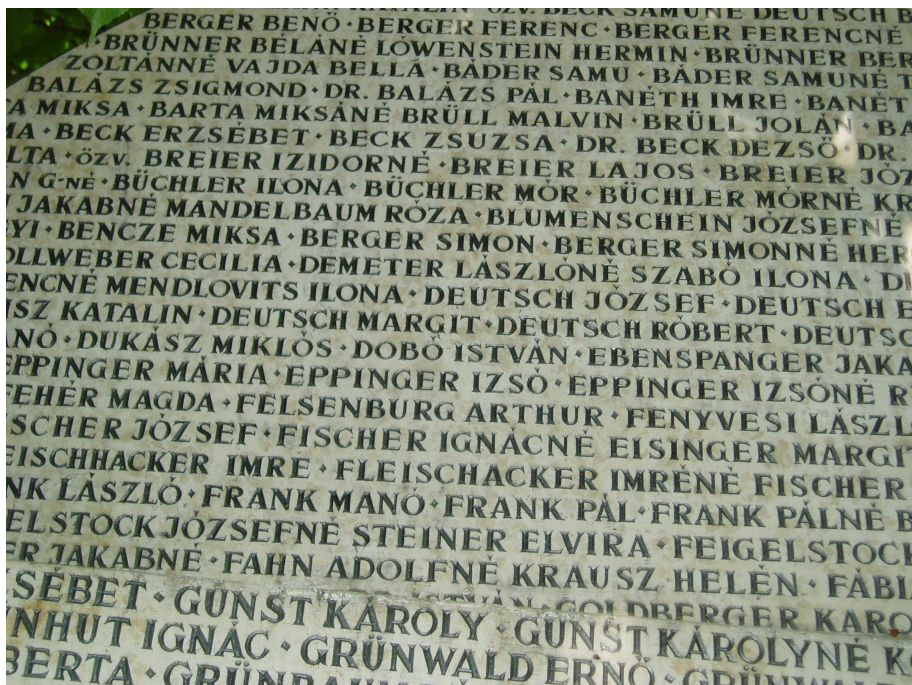
Kálmán Leó testvére, BÜCHLER MÓRNÉ KRAUSZ GIZELLA kitűnően képzett énekesnő volt: tagja és állandó szólistája az Irodalmi és Művészeti Kör Vegyeskarának, illetve a zsinagóga (lásd: Fő út 6.) énekkarának. Kvalitásait jelzi, hogy az 1931-ben megrendezett *Szent Erzsébet* ünnepségen Liszt Ferenc oratóriumából a címszereplő áriáit bízták rá. *Kijutott az elismerés bőven Büchler Mórénak, a Vegyeskar egyik leglelkesebb dalosának is, aki a rendkívül nehéz szóló-áriákat nagyszerű készültséggel énekelte* – írta a hangversenyről december 1-jén a Zalai Közlöny.

Férje, BÜCHLER MÓR mint lelkes kóruskarnagy írta be nevét a város zenetörténetébe, miután az 1910-es és 1930-as évek között sikeresen vezette az IPARTESTÜLETI DALÁRDÁT, megalapította a POS-TÁSDALÁRDÁT és a belőle alakult KISDALÁRDÁT.

Büchler Mór

Az Irodalmi és Művészeti Kör szimfonikus zenekarának munkájában nagybőgősként vett részt. Az 1937-ben kiadott városi címjegyzék szerint lakásuk ebben az épületben volt, s 1924 óta itt működött Büchler Mór vaskereskedése. Két lányuk közül a Mancsi beceneven emlegetett BÜCHLER MARGIT több városi rendezvényen mint szólótáncos hívta fel magára a figyelmet. A Büchler család a holokauszt áldozata lett, csak Edit nevű lányuk élte túl a második világháborút.

Büchler Mór és felesége neve a holokauszt-emlékművön (zsinagóga)

Az említett 1939-es hivatalos házjegyzék szerint az ingatlan egyik hányadának örököse és az épület kezelője Domány Árminné Krausz Olga, Kálmán Leó testvére volt. Lánya, DOMÁNY SÁRI az 1930-as években külföldön futott be operaénekesnői karriert (lásd: Arany János utca 3.).

Király utca 41.

Az egykor jobb napokat látott földszintes lakóház a XIX–XX. század fordulóján a zenekedvelő PRÁGER BÉLA gyógyszerész tulajdona volt.

A jómódú Práger az 1880-as, 1890-es években bőkezű zenei mecénásnak bizonyult s több jeles külföldi művészt hozott Kanizsára hangversenyezni, kihasználva a város kedvező fekvését és jó vasúti közlekedését. Rokonságban állott ALFRED GRÜNFELD zongoraművésszel, akit mintegy két évtizeden keresztül szinte minden évben néhány hétre vendégül látott itt. Háza különösen ilyenkor a város komolyzenei életének központjává vált.

Alfred Grünfeld Európa akkori egyik legkiválóbb zongoristája volt. Bécsben elnyerte a *Kammervirtuose* címet, egy berlini látogatása alkalmával pedig I. Vilmos császár udvari zongoraművészzé nevezték ki. 1897-től a bécsi zeneakadémia professzoraként működött. A zenetörténetbe a legelső hangfelvételeket készítő zongoraművészként is beírta nevét. Nagykanizsai látogatásait mindig felhasználta arra, hogy magyar dalokkal ismerkedjen meg (lásd: Erzsébet tér 18.), amelyeket aztán – mint kiváló improvizátor – alapanyagul külföldi koncertjein is felhasználta.

1882-es amerikai turnéja előtt erögyűjtésül három hetet töltött el a városban: *Formaszerint Práger Béla gyógyszerész úr vendége volt, de valósággal a nagy közönségé. Nyilvános hangversenyben nem lépett fel ezúttal, de azért itt időzésének majdnem minden estéje volt az. Azok, kiket a szerencse nem vihett közelébe, ablakai alá mentek, éjjelig ott álldogáltak, csakhogy remek játékában gyönyörködhessenek. Bennünket magyarokat annyira megszerett, hogy nem is tartotta zeneestélynek, melyen egy szusz alatt 30–40 magyar népdalt el nem játszott. És hogyan játszott azokat. Mintha csak a „kecskeméti pusztán” látta volna meg a napvilágot, nem pedig a Libusa városában. Ilyenkor a termekből és az utcáról felhangzó éljen és tapsvihar egybeolvadt s szűnni sem akart.* (Zalai Közlöny 1882. jún.15.)

Kanizsára néhányszor elkísérte fivére, HEINRICH GRÜNFELD gordonkaművész is, s előfordult, hogy közös nyilvános hangversenyt adtak (lásd: Ady utca 7.).

Práger Béla 1909. május 19-én, életének hatvanhatodik évében hunyt el, s családtagjaival az Izraelita temetőben (lásd: Ady utca 74.) nyugszik.

Királyi Pál utca 2. Városi Zeneiskola

A Sugár út egyik mellékutcája elején levő épületen olvasható emléktábla *Zenede* néven jelöli meg a helyet. 1926 és 1940 között valóban itt működött Nagykanizsa első városi fenntartású zeneiskolája, ám megnevezésére csak a korabeli sajtó használta alkalmanként ezt a nyelvújítás kori szót, az intézmény hivatalos neve *Városi Zeneiskola* volt.

Az emléktábla elmondja az eredetileg egyemeletes épület történetét, amelyet 1903-ban Morandini Román tervei szerint a 48-asok laktanyája pótraktárának építettek. Kisebbségi átalakítások után lett a zeneiskola otthona. A növendéklétszám fejlődésével további tantermekkel, 1932-ben kamarateremmel, 1938-ban hangversenyteremmel bővült. Az épület földszintjén volt az igazgatói iroda és a hangversenyterem, az emeleten pedig a tantermek.

Visszaemlékezések, írott források tanúsága szerint Kanizsán már a zeneiskola megnyitása előtt élénk zenei élet folyt. Zeneoktatás is volt különböző formákban, elsősorban a polgári réteg házimuzsikálás iránti igényeinek kielégítésére. 1828-ban például egy MANN FERENC nevű *muzsika mester* kapott engedélyt a városban való letelepedésre és zeneoktatásra. Az 1860-as évek második felében néhány évig Kanizsán működött a később Bécsben zeneműkiadóként és kritikusként tevékenykedő PYLLEMANN FERENC zongoraművész. Az ő tanítványa volt RÓZSAVÖLGYI SZIDÓNIA, aki a diák HEVESI SÁNDORT tanította (lásd: Fő út 8.) olyan szinten zongorázni, hogy felvételt nyert volna a Zeneakadémiára, ha anyagi megfontolásokból nem más iskolát választ. 1881 őszén a *zongoramester*ként emlegetett ROSENBERG ÁDÁM külföldről hazatérve nyitott zeneiskolát (lásd: Bajza utca 5.), őt rövidesen STERNECK ZSIGMOND gordonkaművész követte (lásd: Ady utca 5.). Ugyanabban az időben kezdte magántanári pályáját BISCHITZKY MIKSA (lásd: Fő út 24.), majd néhány évvel a századforduló előtt HOFRICHTER EMMA, a Joachim-tanítvány hegedűművész (lásd: Bajza utca 5.). Keresett magántanár volt a városban PÁSZTOR MIKSA zongoraművész (lásd: Szent Imre utca 10.), aki aztán hosszú évtizedeken át a zsinagóga orgonistájaként működött. Leánya, FÁBIÁNNÉ PÁSZTOR IRMA (lásd: Szent Imre utca 7.) az 1910-es évektől szintén magántanárként működött a zeneiskola 1926-os megnyitásáig, amelynek egyik legkiválóbb tanára lett. KARTSCHMAROFF LEÓT (lásd: Zrínyi

utca 33.), a zsinagóga 1865-től ötven éven át működő kiváló kántorát is számon tartotta az 1906-os városi címjegyzék énektanárként.

Ők voltak azok, akik a legmagasabb szintű képzést nyújtották. Mellettük időről-időre feltűntek mások is. Voltak, akik „gyorstalpaló” képzést ígértek, s bizonyára próbáltak olyanok is zeneoktatással pénzt keresni, akik maguk is tanárra szorultak volna.

A magánoktatás nem szűnt meg teljesen a Városi Zeneiskola belépése után. Hofrichter Emma idős koráig, az 1940-es évekig tanított, s voltak növendékei HIRSCHER HERMINNEK (lásd: Csány László utca 9.) és a Budai Zeneakadémián végzett VÁSÁRHELYI NÁNDORNÉNAK is.

Intézményes ének- és zeneoktatás legkorábban a gimnázium keretében folyt Kanizsán (lásd: Eötvös tér 35-37.). A polgári iskolában (lásd: Ady utca 9.) az 1870-es évek közepe óta tanítottak zenét, amely 1916 után KETTING FERENC idejében élte aranykorát. Érdekes fejezet kötődik a kereskedelmi iskolához (lásd: Csengery út 10.), ahol – felismerve a házimuzsikálás szerepét az üzleti kapcsolatok kiépítése és fenntartása terén – 1887-től mintegy két évtizedig Sterneck Zsigmond tartott zenetanfolyamot.

A Városi Zeneiskola megalapításának legfontosabb előfutára a Nagykanizsai Közművelődési Társulat által 1920 és 1923 között fenntartott ún. FENYVES-ZENEISKOLA volt. Kiváló tanárokkal, intézményes keretek között, zeneakadémiai kontroll alatt, ám nehéz feltételek között működött (lásd: Kisfaludy utca 4., Zrínyi utca 49.).

Városi zeneiskola felállításának szükségességéről már a XIX. század végén is cikkezett a helyi sajtó, hamar felismerve a magasan képzett tanárok és az egységes, országos felügyelet alatt lévő, melléktárgyakkal is megfelelően kiegészített tanterv fontosságát. 1911 körül létesítése komoly tervként vetődött fel, a háború azonban közbeszólt. Közben megkezdte működését a Közművelődési Társulat említett zeneiskolája, amelyet eredményei ellenére sokat támadott a helyi sajtó, s ez megszűnéséhez vezetett. Végül – az 1925-ben meghozott képviselőtestületi határozat után – a „zenede” 1926. szeptember 1-jén nyílt meg a laktanya kiegészítő épületében.

Felállítását sok huzavona előzte meg, s ha a képviselőtestület kicsit rugalmasabb, már egy évvel korábban elkezdődhetett volna az oktatás. Sokáig tartott megfelelő képzettségű igazgatót találni. Ebben az ügyben dr. Krátky István polgármesterhelyettes főjegyző, akinek dr. Sabján Gyula polgármesterrel és Hemmert főszámvevővel együtt nagy érdemei voltak az intézmény létrehozásában, a budapesti Zeneakadémia vezetésétől kért segítséget. Siklós Albert ajánlotta frissen végzett növendékét, a zeneszerzés szakon diplomázott, akkor harminc éves VANNAY JÁNOST. Az aradi születésű Vannay csa-

ládja kívánságára először katonai pályára lépett, de győzött a zene szeretete, s főhadnagyként beiratkozott a Zeneakadémiára. Jó muzsikus volt és remek szervező, amire nagy szüksége volt a frissen felállított iskolának, ugyanakkor vaskézrel irányította intézményét s így vett részt a város zenei életében is, ami sok konfliktus forrása lett.

A tanítás zongora és hegedű főtanzakkal és a hozzá kapcsolódó mellék-tanzakokkal – szolfézs, zenetörténet, karének és kamarazene – indult meg. A megnyitás pillanatában ötvenöt beiratkozott növendéke volt, az érdeklődés és a növendéklétszám azonban már az első tanévben rohamosan emelkedett. Még az első évben megnyitották az ének és a fúvós tanszakokat is.

A zeneiskola eseménydús történetét érdemes tanszakonként áttekinteni.

A házimuzsikálás hagyományainak megfelelően az intézmény legnépszerűbb és legnépesebb tanszaka a zongora volt, amelynek növendéklétszáma olyan ütemben fejlődött, hogy 1930-ra már három rendes tanárra volt szükség egy óraadóval kiegészítve. Elsőként alkalmazott tanára Fábiánné Pásztor Irma volt; az ő személye jelenti a hidat a magánoktatás és a zeneiskola között. 1927-ben Miskolcra került Nagykanizsára zongoratanárként KERÉKES IRÉN, aki az iskola leghosszabb ideig tanító tanára lett. Szintén több évtizeden át tanított az 1930-ban pályáját megkezdő HONTI ILONA, későbbi aszszonynevein Baksa Gézáné, majd Baján Györgyné.

Hegedűtanszak szintén a kezdetektől működött. Tanára, a kitűnő LEMBERKOVITS ALAJOSNÉ WEBER MARGIT, a tantestület elsőként alkalmazott tagja 1934-ben fiatalon elhunyt (lásd: Csengery út 18.), utóda SZELESS BÉLA lett. Benne is nagy értéket nyert a város, ő azonban 1936-ban Zalaegerszegre költözött. DRÁVAI LAJOS váltotta fel, aki korábban a Székesfővárosi Zenekar tagja volt és nagyszülei révén kanizsai kötődései is voltak. A város hamar a szívébe zárta a fiatal művészt, ő azonban az 1935/36-os tanév végén Kiskőrösre távozott. Drávai utódként került a zeneiskolába a korábban Szegeden működött IVÁNKOVITS FERENC, s lett 1945-ben az intézmény következő igazgatója.

Szintén az első tanévben, de nem kezdéskor, hanem csak novemberben, az igények felmérése után állították fel a magánének tanszakot. Ide a mutálás miatt csak tizenöt éves kor felett vették fel a növendékeket, így ezen a tanszakon sok felnőtt tanult. Abban az időben virágzott a műkedvelő színjátszás, s a városban több, mint tíz énekkar működött, így a tanszak hamar népszerűvé vált. Első tanára, SIMON SÁNDOR operaénekes nem költözött Kani-zsára, óráit szombati napra vonták össze. Ez a megoldás valószínűleg sem a növendékek, sem a tanár számára nem volt elégséges, de még jónéhány évet

A tantestület az 1928/29-es tanév második félévében
Alsó sor (balról jobbra): Eckhardt Antal, L. Weber Margit, Vannay János
Felső sor: F. Pásztor Irma, Kerekes Irén, Jászay Margit, Bíró Kató

Tanári kar
az 1931-32 tanévben.

Hátsó sor: F. Pásztor Irma, F. Garai Margit, L. Weber Margit, Kerekes Irén
Első sor : Schiller János, Honti Ilona, Vannay János, Flittner Rózsi

kellett várni Witzenetz Jolán 1937-es alkalmazásáig. Közben óraadó tanári státuszban 1927-ben NEDELKOVITS ANNA, 1928-ban JÁSZAY MARGIT tanított. 1930 szeptemberétől négy évig állt a zeneiskola alkalmazásában FLITNER RÓZSI, aki ez idő alatt többször szerepelt a magyar rádió műsorában, ahol Vannay János dalait is énekelte. ÚJFALUSSY ERZSÉBET, majd ERDŐSSY RÓZSI rövid működése után 1937 szeptemberében lett a zeneiskola tanára Witzenetz Jolán, aki az egyik legsikeresebb tanszakká tette a magánének tanítását. Ivánkovits Ferenc hegedűtanárral 1944-ben házasodtak össze. IVÁNKOVITS FERENCNÉ, a növendékek szeretett Duci nénije a természetes éneklés módszerét alkalmazva nemcsak olyan növendékeket nevelt ki, mint például Zádori Mária, hanem metódusát máig élően örökítette tovább tanítványán, későbbi utódán, Szentendrey Zsuzsannán keresztül.

1929 szeptemberében a gordonka tanítása is beindult. Első tanára a nagykanizsai származású, zeneakadémiát végzett FENDLERNÉ GARAI MARGIT lett. Sajnos, ez a tanszak volt a zeneiskola egyik sebezhető pontja, pedig a cselló a zenekari játék és a kamarazene fontos hangszere. Amikor az iskola – már nem először – nehéz anyagi helyzetbe került, 1940-ben a fúvóstanoszak után ezt is megszüntették és csak hosszú kényszerszünet után 1952-ben az új épületben tudták újra megindítani.

Már az intézmény megnyitásakor tervezték fúvós hangszerek tanítását, hiszen az akkoriban népszerű, s Kanizsán is működő fúvószenekaroknak nagy szüksége volt jól képzett tagokra. Az 1927 márciusában beindított képzés első tanára a keszthelyi ECKHARDT ANTAL, majd utóda 1929 szeptembere után – az iskola legidősebb tanáraként – SCHILLER JÁNOS lett. Ezen a tanszakon is sok felnőtt tanult. 1930-ban a zeneiskola keretei között levonteköteles fiatalokból megszervezték a NAGYKANIZSAI LEVENTE FÚVÓSZENEKART, amelynek tagjai egyúttal a zeneiskola növendékei is lettek. Karmesterként a fúvóstanoszak vezetője irányította az együttest. 1936 szeptemberétől a fiatal KÁDÁR MIHÁLY lett Schiller utóda a fúvós tanszakon és a leventezenekar élén egyaránt. 1938-ban azonban megszüntették a sikeres fúvósoktatást, a zenekart pedig kivették a zeneiskola kebeléből s a leventeegyesület fennhatósága alá helyezték. Elképzelhető, hogy e döntésbe belejátszott a fúvóstanár zsidó származása. Kádárt már kanizsai tanár korában meghívták Budapestre vezényelni, ahol többször is sikerrel szerepelt a Székesfehérvári Zenekar és a Budapesti Hangversenyzenekar – a Magyar Állami Hangversenyzenekar elődei – élén. A tehetséges muzsik, aki Kádár Béla festőművész fia volt, a holokauszt áldozata lett. A fúvós hangszerek tanítását – a gordonkához hasonlóan – csak az 1950-es években tudták ismét beindítani.

A zeneiskola rövid idő alatt a város zenei életének fontos meghatározója lett. Évente nyolc–tíz növendékhangversenyt és több tanári hangversenyt tartott. Ezekre az első években – megfelelő terem hiányában – a kaszinó (lásd: Ady utca 7.) épületében került sor. Az oktatás igényességét jelzi, hogy Vannay igazgató átiratokkal nem, csak eredeti művekkel engedett növendékeket fellépni, és tantestületi értekezleten azt is rögtön szóvá tette, ha egy tanár előadási darabként silányabb művet választott növendékének. A helyi sajtóból követve a tanári hangversenyek műsorösszeállítását és visszhangját, megkockáztatható az a megállapítás, hogy a produkciók nagy része országos nyilvánossághoz is méltó lett volna. Az adott tanári összetételből sajnos vonósnegyest sokáig nem tudtak kiállítani, de szinte a kezdetektől remekül dolgozott együtt zongorás triójuk, tagjai első felállásban Lemberkovitsné Weber Margit, Fendlerné Garai Margit és Fábiánné Pásztor Irma voltak. Lemberkovitsné korai halála után a hegedűs személye többször is változott, de a kamaraegyüttes színvonala mindig magas maradt.

A szokásos tanári hangversenyek mellett Vannay igazgató 1932-ben indította be a vasárnap délelőtti ún. liceális matinékat. Ezek ismertetéssel egybekötött rövidebb tematikus koncertek voltak az értő közönség kinevelése céljából. A magyarázatokat eleinte az igazgató tartotta, később egyre többször adott a tanároknak is lehetőséget, hogy ne csak muzsikáljanak, hanem beszéljenek zenetörténeti kérdésekről, zenedarabokról. A tanárokat egyre gyakrabban hívták különböző egyesületek a rendezvényeiken való közreműködésre. Ez idővel olyan méreteket öltött, hogy szinte lehetetlen volt minden felkérésnek eleget tenni. Sőt, kialakult egy olyan túlzott elvárás is a tanárokkal szemben, hogy kötelesek mindenfajta városi rendezvényen közreműködni. E jelenség ellen Barbarits Lajos felelős szerkesztő is felemelte hangját a Zalai Közlöny hasábjain.

Zeneiskolai munkájuk mellett a tanárok más funkciókat is felvállaltak a városban. Lapozgatva az iskola értesítőit, szinte minden tanár neve mellett olvasható valamilyen tisztség az Irodalmi és Művészeti Körben, a Zalamegyei Dalosszövetségben és országos egyesületekben, szakmai szervezetekben. A zongoristák kivételével mindannyian ott ültek a városi SZIMFONIKUS ZENEKARban is, amelyet Ketting Ferenc, majd Vannay János vezényelt (lásd: Sugár út 3.).

Megnyitása óta fokozatosan emelkedett a beiratkozott növendékek száma. Az ötvenöt fővel megkezdett első tanévet egy híján száz növendékkal zárták. Az 1929/30-as tanév végén átlépték a kétszáz főt, de ennél feljebb 1945 előtt nem ment a létszám, százharminc–száznyolcvan fő között váltakozott. Az akkori tanári karral több növendéket nem is lehetett volna ellátni. Mivel Zala

megyében sokáig a kanizsai volt az egyetlen zeneiskola, magas volt a vidékiek aránya; nemcsak a megyéből, hanem a más megyékhez tartozó vonzaskörzetből, sőt messzebről is jöttek Kanizsára tanulni. Az ő heti óráikat igyekeztek egy napra összevonni. Még a zalaegerszegi polgármester unokája is ide járt...

Mielőtt jeles növendékei közül kiemelünk néhányat, érdemes kitérni az oktatás rendszerére. Minden tanszak három fokozatot (alsó, közép és felső) foglalt magában. Az alsó és középső fokozat hivatalosan négy-négy év, a felső öt év alatt volt elvégezhető, de ha elérte a megfelelő szintet, amelyet vizsgán bizonyított, a növendék hamarabb is feljebb léphetett.

PAUK ANNA már tizenhat éves volt a zeneiskola megnyitásakor. Nyilván tanult korábban is zenét magánúton, mert zongorára rögtön a középső tagozat 3. osztályába vették fel. Zongorát Fábiánné Pásztor Irmától, magánéneket pedig több tanártól is tanult, mert éppen ebben az időben ezen a tanszakon sok változás történt az iskolában. Már első fellépésekor felfigyeltek tehetségére és sikeres pályát jósoltak számára. Dícsérték bársonyos alt hangját, zongoristaként nyújtott teljesítményéről pedig így írt egy 1928-as növendékhangverseny után a helyi sajtó:

Pauk Anni, ez a technikában és gondolati értékek kivetítésében igen előrehaladott, nehéz muzsikában is meglepően otthonos növendék egy fokkal megint előbbre lépett a zeneiskola legkomolyabb értékei közt Beethoven remekbe játszott „Zongorahangverseny”-ével, amit kitűnő tanára, Pásztor Irma kísért. (Zalai Közlöny 1928. febr. 17.)

Lemberkovitsné tanítványa volt a hegedűművészi pályára lépett SZÉKELY LILI, aki valószínűleg azonos a Statzer Lili néven hosszú ideig Törökországban működő hegedűművésszel. A zeneiskola első épületében kezdte meg tanulmányait az iskola több későbbi tanára: PERLAKY GABRIELLA, SZENTENDREY ZSUZSANNA, RÁCZ ALAJOS, NOLL FERENC.

Vannay igazgató kezdettől fogva nagy figyelmet fordított a könyv- és kottatárra, amelyet az iskola indulásakor a Zeneakadémiáról érkezett nagyértékű adomány alapozott meg, mely magában foglalta az iskola számára előírt valamennyi könyvet és zeneművet. A könyvtár általában régi hálás növendékek, esetenként tanárok és más helyi zenekedvelők adományából gyarapodott tovább. A költségvetésből csak szűkösen futotta vásárlásra, ami előtt az igazgató mindig kikérte a tanárok javaslatait. Ezekből a régi kottákból, könyvekből és folyóiratokból máig található példányok az iskolában.

A zeneiskola az akkori szokásoknak megfelelően tanév végén értesítőt adott ki, amely összefoglalta a tanév legfontosabb történéseit, pontosan közölte a növendék- és tanári hangversenyek műsorát, a tanári kar névsorát és a

növendékek jegyzékét, osztályuk számát, tanáruk nevét, sőt, osztályzataikat is. A mai kanizsaiak közül sokan megtalálhatnák bennük nagyszüleik, déd-
szüleik nevét...

A zeneiskola nehéz körülmények között jött létre s működésének első év-
tizedére esett a nagy gazdasági válság, amelynek hatásai jóval tovább is ér-
zékelhetők voltak. Fenntartását türelmetlenebb városi képviselők gyakran
minősítették luxusnak, s ennek közgyűléseken időről időre hangot is adtak,
előfordult, hogy zajos jelenetek közepette. Tették ezt annak tudatában, hogy
a kanizsai zeneiskolát országos kritériumok alapján a vidéki hasonló intéz-
mények között már 1928-ban negyedik helyre értékelték. A zenekedvelő s
maga is kitűnő hegedűs dr. Krátky István – Sabján Gyula utóda a polgármes-
teri székben – igyekezett megvédeni az intézményt, de neki is tekintettel
kellett lenni a város egészének helyzetére. 1936-ban első lépésként – hosszas
viták után – mérsékelték a tandíjakat, hogy így talán több növendék iratkozik
be, s végső soron az iskola anyagilag jobban jár. Az elgondolás nem váltotta
be a hozzá fűzött reményeket, ezért 1937-ben megvonták a tanárok pótillet-
ményét, majd 1938-ban és 1940-ben két tanszakot megszüntettek. Az iskola
helyzetét jól illusztrálja a következő kis epizód: amikor 1935-ben egy nö-
vendékhangversenyen megjelent Czobor Mátyás, a zalaegerszegi polgármes-
ter, az a szóbeszéd terjedt el, hogy a város átengedi zeneiskoláját a megye-
székhelynek. Kiderült, hogy Czobor csak itt zenét tanuló unokáját jött meg-
hallgatni, de újságírói érdeklő-
désre kijelentette, hogy Zalaeger-
szeg valóban szívesen átvinné az
iskolát, ha úgy hozná a helyzet. S
nem volt sok híja, hogy tényleg
bekövetkezzen...

1940 szeptemberében az isko-
la mai otthonába, a közelben álló
Sugár út 18. számú épületbe
költözött, mert helyét a piarista
rend kapta meg, de régi hangver-
senytermét még használta egy
ideig.

Ma a piarista iskola kollégiu-
ma működik az azóta emelettel
magnagyobbított épület falai
között.

Nézem is van egy jópár álomom!
Polgármesteri és évi művelődési központosítási
terveim, ha fennmaradnak, némiképp Tamara
feletti lehetőségek, végzettségével irányítással
el avatni utóda a városi zeneiskola.
Nagy öröme, hogy ez az álom is valóra
fog valni. A város nyitotta meg a nagyot, hogy
mert megtette a legnagyobb lépést a város
tantervtervezésének fejlődésére.

Nagyatya 1935. 8. 5.

Czobor Mátyás
Zalaegerszegi város polgármestere

Czobor Mátyás beírása a Zeneiskola
emlékkönyvébe, 1935

Kisfaludy utca 4. Fenyves-zeneiskola

A telek belső részén 1873-ban nyílt meg a Nagykanizsai Fürdő Részvénytársulat által alapított gőz- és strandfürdő. Ötven méter hosszú épülete, amelyet Geiszl Mór tervezett, párhuzamosan állt a Kisfaludy utcával. Az épület mögött, az udvar hátsó részében volt a nyári uszoda ovális alaprajzú, körülbelül húsz méter hosszú medencéje. 1910 körül az épület mögötti főpavilonban kocsmá létesült. Mivel a forgalom kisebb volt a vártnál, a tervezett fejlesztések elmaradtak. Az uszodai rész már az 1920-as évek közepén használhatatlanná vált, de a gőzfürdő még a második világháború után is működött. A lakásokba

épített fürdőszobák általánossá válásával látogatottsága még jobban csökkent, a szolgáltatás megszűnt, s az épületet lebontották.

1920-ban az egykori kocsmá helyiségeiben, ahova a Csány László utca felől lehetett bejutni, kezdte meg működését az ún. FENYVES-ZENEISKOLA.

Nagykanizsa első zeneoktatási intézményét dr. FENYVES FERENC tanár alapította az általa létrehozott Nagykanizsai Közművelődési Társulat keretén belül. A városi bérházban (lásd: Ady utca 1.) székelő új egyesület gyors- és gépipró iskolát, iparművészeti tanfolyamot, nyelvtanfolyamot és leánygimnáziumi előkészítőt működtetett.

Eddig a városban meglévő hangszertanulási igényeket magántanárok elégitették ki, akik között nem egy kiváló muzsikus akadt. Nagy fontossággal bírt az 1765-ben alapított gimnáziumban (lásd: Eötvös tér 35-37.) folyó zene- és énekoktatás, s érdekes színfoltot jelentett a kereskedelmi iskola (lásd: Csengery út 10.) zenetanfolyama a XIX–XX. század fordulóján.

Az egységes, megfelelő szakmai kontroll alatt működő városi zeneoktatás szükségessége a XIX. század utolsó harmadától időről-időre a helyi sajtóban is előkerült. Az 1920 szeptemberében megnyílt Fenyves-zeneiskola még nem városi, hanem egyesületi fenntartású volt, de voltaképpen városi szerepkört töltött be. A végleges minisztériumi engedélyt csak 1922-ben kapták meg:

A zeneiskola beiratásai. A vallás- és közoktatási miniszter úr 92863/1922. sz. alatt engedélyezett állami felügyelet alatt álló zeneiskola beiratásai elkezdődtek az intézet Kazinczy-utcai helyiségében (Városház). Ez évtől kezdődőleg a zeneiskola bizonyítványai államérvényesek, vizsgálatain állami

biztos is részt vesz és éppoly nyilvános jelleggel bír, mint bármely másfajta állami szervezettel bíró iskola. A tandíj osztályfokozatok szerint változik, kezdőknek havi 150 korona. (Zalai Közlöny 1922. aug. 27.)

Az iskola megalapításának érdekessége, hogy végső soron egy kicsi lánynak, az 1912-ben született kanizsai DÁNOS LILInek volt köszönhető. Az ő nagybátyja volt Fenyves Ferenc, aki tapasztalva, hogy unokahúga milyen ösztönös tehetséggel játszadozik édesanyja pianínóján (lásd: Király utca 21.), támadt az a gondolata, hogy a mindig nagy zenei múlttal rendelkező, de most a háborús nehézségektől megnyomorodott Kanizsán megpróbáljon valamit elindítani a zenei élet területén is.

A mindössze három tanévig élő iskola első időszakában rendkívül nehéz körülmények között dolgozott a katasztrofális állapotban lévő kocsmai helyiségekben, ahova még az eső is beesett, eláztatva az egyesület által bérelt zongorákat. Csak 1922 nyarán indulhatott el a zeneoktatás számára a Zrínyi utcában egy házrész felépítése (lásd: Zrínyi utca 49.).

A Fenyves-zeneiskola nagy előrelépést jelentett az egymástól nagyrészt függetlenül és változó színvonalon tevékenykedő magántanárok mellett és után, hiszen a Zeneakadémia felügyelete alatt, az általuk előírt tanterv alapján tanítottak. Arra is volt lehetősége, hogy kiemelkedő tanulói levizsgálásának az ország legmagasabb szintű zeneoktatási intézményében, ahol a Kanizsáról érkezett növendékek kiválóan állták meg helyüket. Már az első tanév végén a következőket jelenthette a helyi sajtó:

A múlt héten folytak le Budapesten az orsz. M. kir. Zeneakadémián (zene-művészeti főiskolán) a magánvizsgálatok, melyen a kanizsai zeneiskola négy tehetséges növendékével szerepelt várakozáson felüli fényes sikerrel. [...] Ez eredményt csak az tudja kellőképp értékelni, aki tudja, hogy a zeneakadémián a magántanulók átlag 70–80 százalékát utasítják vissza, míg a kanizsaiak kivétel nélkül nemcsak megfeleleltek, hanem jeles osztályzatokat hoztak haza, a zeneiskola dicsőségére. (Zalai Közlöny 1921. máj. 25.) Hasonlóan sikeres volt az 1923 tavaszán vizsgára jelentkezők teljesítménye is.

A korabeli sajtóban megjelent cikkek és híradások mellett rendelkezésre áll az iskola 1920/21-es tanévének értesítője, ennek adatait idézzük. Az országos arányokhoz hasonlóan a zongora volt a legnépszerűbb hangszer, több, mint százötven növendékkel. Hegedű szakra húsz, magánénekekre huszonhárom növendék járt; ha az adatok valóságok, akkor több növendéke volt, mint amennyit első két évtizedében a városi zeneiskola évente átlagosan oktatott.

Tanároknak Fenyves Ferenc zeneakadémiai növendékeket, illetve végzett művész-tanárokat egyaránt szerződtetett. Az idézett tanévben a zongoratanyszakon öt rendes és egy helyettesítő tanár tanított: BÖHM SÁRI, KEMÉNY

VIKTÓRIA, ROSENBACH IRÉN (ő magánéneket is oktatott), VENETIANER MARGIT, BLÁZY MÁRIA és TEASDALE ILONA. Kiemelkedett közülük Venetianer Margit, akit a helyi sajtó időnként Duci becenéven is emlegetett, illetve Böhm Sári. Az ő növendékeik közül került ki a legtöbb sikeres zeneakadémiai vizsgázó. Hegedűt KISS TERÉZ, magánéneket SIPOSSNÉ CATHRY EMMA oktatott, a kiegészítő elméleti tárgyakat a polgári iskola (lásd: Ady utca 9.) tanára, KETTING FERENC tanította.

A növendékek névsorán végigtekintve több, később jeles pályát befutott muzsikussal találkozhatunk. Elsőként természetesen Dános Lilit kell megemlítenünk, aki beteljesítette, s valószínűleg túl is szárnyalta nagybátyja reményeit: alig kezdte meg a rendszeres tanulást, hatalmas iramban fejlődött és a városban csodagyermekként ünnepelték. Egy 1921 decemberében megtartott növendékhangverseny kapcsán így írt róla a helyi sajtó:

A kis Dános Lilike szereplésével a csodagyermek jelzőt érdemelte ki. Az alig 6 esztendő s gyermek Horváth: Lidércfényét játszotta korát meghaladó felkészültséggel és utána saját szerzeményét, „Kis rapszódia” játszotta el. A közönség percekig tapsolta az új csodagyermeket. Dános Lilike sikereivel kapcsolatban nem mulaszthatjuk el tanárnőjének, Böhm Sárinak pedagógiai sikereit felemlíteni, aki a nagykanizsai zeneiskola egyik kitűnő tanárnője s lelkes odaadással dolgozik Nagykanizsa zenekultúrájának fejlesztésében. (Zalai Közlöny 1921. dec. 6.) Lilike ekkor valójában kilenc éves volt, apró termete miatt nézhették fiatalabbnak.

Dános Lili a budapesti zeneakadémián Varró Margit és Weiner Leó tanítványa lett, s akadémista korában, majd végzett művészként is visszatért koncertezni Kanizsára (lásd: Ady utca 7.). Pályája során Európa számos országában fellépett s hosszú ideig tanára volt a Zeneakadémia Zenetanárképző Intézetének. Kanizsához erős szálak fűzték – korán elhunyt édesanyja sírja is, mert még az 1930-as években is rendszeresen részt vett a fővárosba felszármazott kanizsaiakból alakult klub összejövetelein.

A zongora tanszak másik kiváló növendéke a Zákányból bejáró VENETIANER RÓZSI, a már említett Venetianer Margit húga volt, aki Faragó György és Weiner Leó növendékeként végezte el a Zeneakadémiát, amelynek később maga is tanára lett.

Az ének tanszak is megalapozott két nemzetközi karriert. Itt tanult DOMÁNY SÁRI, aki hamarosan a stuttgarti, majd az ulmi opera tagjaként aratott sikereket (lásd: Arany János utca 3.), s szülővárosában is többször fellépett. A magánének mellett zongorázni is tanult FISCHER BÖSKE, aki ELISABETH FORINI néven az 1930-as években a bécsi Volksoperben énekelt. Ő is többször hazalátogatott Kanizsára (lásd: Ady utca 9.).

Kannay György öb. unokán
hála és tisztelet a képs-
dalokért és eszközök káps-
csolatos együttműködésért

Forini Erzsébet

Nagybánya 1935. 11. 8.

Fischer-Forini Erzsébet bejegyzése a Városi Zeneiskola emlékkönyvébe

A zeneiskola tanévenként általában két hangversenyt tartott, amelyekre a Polgári Egylet (lásd: Sugár út 3.) nagytermét bérelték ki. Ezeken nemcsak a növendékek, hanem a tanárok is felléptek; sajtóvisszhangok bizonyítják a magas színvonalat. Valószínűleg Venetianer Margittól hallottak először a kanizsaiak Bartók-darabot; a kitűnő művész-tanár részéről úttörő teljesítmény volt a huszas évek elején kortárs zenét játszani.

Az egyesület 1922 nyarán végre elkezdhette a zeneiskola új otthonának kialakítását a Zrínyi utcában (lásd: Zrínyi utca 49.). Amíg a falak ki nem száradtak, a tanárok többnyire lakásaikon tanítottak. Még be sem költöztek az új helyiségekbe, amikor 1922 októberében nagyarányú sajtókampány indult meg a Zalai Közlönyben a zeneiskola, de különösképpen dr. Fenyves személye ellen. Egy évig még dolgoztak, de 1923 őszén már valószínűleg nem indult meg az oktatás.

Kisfaludy utca 39.

A hosszan elnyúló földszintes ház középső részében lakott – dokumentálhatóan 1927 után – HOFRICHTER EMMA hegedűművész.

1894-ben telepedett le a városban, miután Joachim József, minden idők egyik legnagyobb hegedűművésze és pedagógusa növendékeként a berlini zeneakadémián tanult. Nem tudni, hogy mi hozta Kanizsára, de ettől kezdve körülbelül az 1950-es évek elejéig itt élt és magán zenetanárként dolgozott.

Ez idő alatt több helyen is lakott (lásd: Bajza utca 5., Fő út 24.). A legkorábbi dátum, amikor már biztosan a Kisfaludy utcában volt a lakása, az 1927-es év. Ekkor szokásos szeptember elején közölt apróhirdetésében, amely szerint nyaralásából visszatért és megkezdte a tanítást, ezt a címet adta meg. Hogy meddig volt itt az otthona, nem tudható biztosan, de 1934-es hirdetésében már a Csengery út 31-et jelölte meg a hegedűleckék színhelyéül. Fentős Ferenc zeneiskolai igazgató emlékezése szerint Emma néni idős korában valóban a Csengery úton lakott, de nem a 31., hanem a 29. szám alatt.

Tanári működése mellett szólístaként és kamaramuzsikusként gyakran fellépett a városban megrendezett különböző koncerteken, s hosszú időn keresztül ült az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR szimfonikus zenekarának első hegedűsi pultjánál.

Hetvenedik születésnapján, 1941 decemberében küldöttség élén felköszöntötte egyik kiváló volt növendéke, dr. KRÁTKY ISTVÁN polgármester, aki valaha közös vonósnégyesben is játszott tanárnőjével. Az eseményről a helyi sajtó is beszámolt:

Hofrichter Emma zenetanárnő pionírmunkát végzett a helybeli zenekultúra terén. Számtalan növendék került ki kezei alól és ezek gyermekei, akik mind hálás szeretettel viseltettek a művészi tehetségű

Hofrichter Emma

és nagyvonalú zenetanárnő iránt, akit az egész város egy kedves családtagjának tekintett. Sokan, egykori kedves növendékei közül szép pályát futottak be, sokan „be is érkeztek”. Hofrichter Emma megmaradt mindig a halkszavú, csendes, csak a muzsikának élő és missziót teljesítő, közvetlen és kedves egyéniségnek, akinek világa és eleme – a muzsika. Most, 70. születésnapja alkalmából nagyszámú tisztelői, a zene barátai, egykori növendékei, valamint a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör küldöttsége jelent meg nála, hogy szeretetüket és munkásságának elismerését tolmácsolják. Dr. Krátky István kir. kormányfőtanácsos, polgármester pedig egy gyönyörű babérkoszorút nyújtott át a legjobb kívánságok kíséretében a zene vesztájának, akit a nagyrabecsülés illetén spontán megnyilatkozása könnyekig meghatott. (Zalai Közlöny 1941. dec. 17.)

További sorsáról dr. Kígyóssy Lászlóné úgy emlékezik, hogy keresztlányának családjával felköltözött Budapestre és az 1956-os forradalom napjaiban ott hunyt el nyolcvanöt éves korában.

Kossuth tér 25. Tűzoltóság

A mai tűzoltólaktanya 1951-ben épült régi, 1893 óta használt épületegyüttesük helyére.

Nagykanizsán 1871-ben alakult meg az Önkéntes Tűzoltó Egylet (lásd: Báthory utca 8.), s két évtized múlva költözött át az akkor itt állott, s a tűzoltóság céljaira átalakított egykori katonai raktárba, amelyet az 1930-as évek második felében jelentősen tovább bővítettek.

KNOBLOCH FRIGYES vezényletével itt folytatta munkáját az ÖNKÉNTES TŰZOLTÓ EGYESÜLET FÚVÓSZENEKARA néven 1883-ban megalakult együttesük. A korábbi bírálatokat, miszerint túl harsányak,

ebben az időszakban is szemükre vetették, bár a sajtó még mindig színvonalasabbnak ítélte muzsikálásukat, mint a hadastyánok (lásd: Hunyadi utca 3.) zenekaráét. A XX. század első éveiben az együttes komolyabb válságba került: több muzikus kiöregedett, nehéz fizikai munka után keveset jártak próbára, s maga a tűzoltóegylet is anyagi problémákkal küzdött, még a karmestert is alig tudta honorálni. Bálókba, ahol lehetett volna keresni, ritkán hívták őket. Ebben a helyzetben, amikor a zenekart 1903. augusztus 24-én este egy gyáros névnapjára összejövetelén kérték muzsikálásra, s ott egy rivális bandát találtak, Knobloch karmester vezényletében közben agyvérzést kapott. Majdnem hat évig volt súlyos beteg, s 1909 áprilisában hunyt el. A Zalai Közlöny így emlékezett meg róla április 5-i számában:

... csak akkor érezte magát elemében, ha rezesbandáját taníthatta. A szombat esti térzenék alkalmával boldogan hajlongott, ha egy-egy szám zajosabb tapsot kapott a demokrata közönségtől. Slágerdarabja „A portás az erdőben” [Die Post im Walde, magyarul inkább Örtálló az erdőben címre kellene lefordítani] sok varróleányt könnyekre fakasztott. Kanizsa húshagyó keddi délutánjain az ő bandájának felvonulása adta meg az utca képét. Az utca volt az ő birodalma. Neve annyira belement a nép köztudatába, hogy Knobloch név alatt már nem is családi nevét, hanem foglalkozását tartották. Azt hitték: Knobloch = karmester...

A jelentős névnapoknál bandájával mindig szerephez jutott. Rajta beteljesedett a költő mondása: „A harc mezején” esett el. S most ott fekszik Knobloch a városi kórház hideg házában kiterítve, szomszédságában a tűzoltó laktanyával...

1904-ben a zenekar vezetését DINUJ JÓZSEF vette át. Miután az első világháborúban több tagja is elesett, 1918 után nem alakult újjá.

A Tűzoltózenekar 1905-ben

1894-ben a tűzoltóság keretében alakult meg a mentőosztály. A lovaskocsik után az első mentőautó 1927-ben állhatott szolgálatba, tíz év múlva három kocsival rendelkeztek. Amikor 1930-ban az egyik új mentőautót sofőrje Budapestről hazafelé vitte, Székesfehérvár határában súlyos balesetnek volt a szemtanúja. Rögtön szolgálatba is állt, s a kanizsai mentő szállította kórházba a baleset súlyos sérültjeit, köztük PÉCHY ERZSI akkori ismert operettprimadonnát (ő volt az első *Lili bárónő* Huszka Jenő operettjében). A művésznő akkor, hála a gyors segítségnek, felgyógyult, de három év múlva fiatalon rákban elhunyt.

A tűzoltólaktanya földszintjén és emeletén igényes és informatív kiállítás mutatja be a kanizsai tűzoltás és tűzoltóság történetét. Vitrinjeiben kották, fényképek és régi fúvóshangszerek felidézik az egykori tűzoltózenekar emlékét is.

Kölcsey utca 13.

Egykor ezen a helyen Perger József szita-készítő földszintes háza állott. Itt gyerekeskedett Biba Zseni, aki ERDŐSY EUGÉNIA néven lett nemzetközileg elismert operetténekesnő. Budapest és Bécs után Berlinben érte el legnagyobb sikereit. Megbántott tisztességében fiatalon öngyilkos lett (lásd: Batthyány utca 2.), a nagykanizsai temetőben nyugszik (lásd: Tripammer utca 3.). Szeretett városával való kapcsolatát haláláig megőrizte.

1886 szeptemberében, Erdős Eugénia városszerte általános megrendülést keltett tragédiája kapcsán a család egy régi barátja így emlékezett az egykori kislányra:

... a kis csitri szőke lánykából meg gyönyörűséges hajadon lett; a csicseregő pacsirtából – babéros művésznő.

Akik akkoriban a Kölcsey-utcán jártak, a Perger-ház előtt sokszor hallották azt a tiszta, csengő, szép üde hangot, mely önkéntelenül megfogta, lebilincselte a figyelmét. Sohse felejttem el, a mint a csendes holdas éjszakán megzendült az éneke:

„Szeretlek én, egyetlen egy virágom!”

Ez volt később is kedves dala, mely az ő lágyan ömlő, behízelt hangjához annyira illett. (Zala 1886. szept. 19.)

A lexikonok szerint Eugénia 1855-ben Nagykanizsán született. Öccse, Bálint évtizedekkel későbbi helyesbítése alapján mindkét adat hamis: 1859-ben Lubrégen látta meg a napvilágot (sírköve is huszonhét évesnek mondja). Kanizsára a családfő halála után költöztek. Saját házuk nem volt, bérelt lakásban éltek. Rövid ideig laktak a Fő úton is egy udvari lakásban, de huzamosabb ideig a Perger-ház volt az otthonuk.

Eugeniának négy testvére volt: Ferenc, Nándor, Kornélia és Bálint. Ferenc még 1873-ban tüdőbajban elhunyt. Nándor híres nővére halálakor még élt, későbbi sorsa ismeretlen. Kornélia és Bálint pedagógusok lettek, családot alapítottak, s idős korukig köztisztelőben álltak Kanizsán. Édesanyjuk, BIBA MAGDOLNA, aki utolsó néhány évét nagy népszerűsége szert tett lányával külföldön töltötte, egy évvel Eugénia előtt, 1885 nyarán Kanizsán hunyt el. Szép hangját tőle örökölhette Eugénia, mert az anya 1870 körül tagja volt a Kanizsai Dalárdának: sajátkezű aláírása ott van a dalárda anyakönyvében

(lásd: Fő út 5.). Mielőtt megkezdte volna komolyabb énektanulmányait, Eugénia is a kórus tagja volt, nevét többször említették a kanizsai újságok.

Biba Magdolna aláírása a Kanizsai Dalárda anyakönyvében

A széphangú kislányt a Kanizsán nőneveldet működtető Piringer Róza vette pártfogásába. Ő biztosította a családnak önzetlenül azt a nagy összegű kölcsönt, amelyből Eugénia a bécsi zeneakadémián magasabb zenei tanulmányokat tudott folytatni. Tanára Mathilde Marchesi, minden idők egyik legnagyobb belcanto énekmestere volt.

Eugénia eredetileg operaénekesnőnek készült. Szép színű, nagy terjedelmű és kitűnően iskolázott hangjának azonban nem volt elegendő vivőereje az operaszerepekhez. Így váltott az operett műfajára. Eredendően komoly egyénisége miatt eleinte színészi nehézségekkel küzdött a szubrett szerepkörben. Tehetsége hamarosan átsegítette ezen, s a budapesti Népszínházból Bécsbe szerződtették. Itt rögtön nagy feladatot kapott: a portugál király nádrgszerepét alakíthatta Johann Strauss: *A királyné csipkekendője* című operettjének 1880-ban tartott ősbemutatóján. Bécs után Berlin, kis kitérőként Hannover, majd újra Berlin következett, ahol az udvari operaház, majd a Walhalla színház tagjaként a halála előtti néhány évben igazi nagy sztár volt. Nyári Sándor, a zalaegerszegi származású művészettörténész, aki akkoriban a berlini műegyetemen tanult, „földi”-ként közeli ismeretségben állt Eugéniával, s Kanizsa egyik hírlapját, a Zalai Közlönyt rendszeresen tudósította sikereiről, berlini életmódjáról, majd tragikus körülmények között bekövetkezett haláláról.

Az 1885 körüli években a Perger-házban lakott VENCZEL REZSŐ, a gimnázium (lásd: Eötvös tér 35-37.) zenetanára. Venczel az akkoriban frissen megalakult kanizsai MAGYAR IRODALOM- ÉS MŰVÉSZET PÁRTOLÓ EGYESÜLET zenei szakosztályának elnöke, rövid életű zenekarának karnagya is volt. Mint a Zalai Közlöny korabeli számaiból kiténik, hetente két este, hétfőn és csütörtökön lakásán tartották a zenekari próbákat.

Az egykori Perger-ház helyén ma emeletes, modern lakóház áll, gyönyörű kicsi parkkal körülvéve.

Kölcsey utca 17.

A ma már nem létező cím alatt, körülbelül ott, ahol most a Halis István Városi Könyvtár hátsó bejárati része található, két kis földszintes ház állt. Az 1870-es évek körül Zapletál Ignác borbélymester volt a tulajdonosuk, majd Zapletál Simon örökölte meg őket.

Itt, egészen közel a város nyári színeköréhez (lásd: Kálvin tér: Aréna) nagy tragédia történt 1912. szeptember 16-án délelőtt. A Kanizsán akkoriban rendszere- sen vendégszereplő Kövessy-féle pécsi szintársulat fiatal szubrettjét, VERES ESZ- TERT – aki éppen próbára igyekezett az

Arénába – ezen a helyen lőtte agyon egy rácalmási gazdatiszt, aki aztán ön- maga ellen fordította a fegyvert. A színház díszletese a két holttestet Zapletál Simon borbélymester udvarába vitte, ott állták körül a bámésczkodók.

A férfi már előző állomáshelyén is zaklatta a lányt, aki elutasította az erő- szakos széptevőt. Joó István kinyomozta, hová szerződött a színésznő; Nagykanizsára is követte, ahol az újabb visszautasításra mindkettőjükkel végzett.

A Zala tudósítójának értesülései szerint Veres Eszter édesapja a nagyvá- radi színház zenekari muzsikusa volt, aki maga tanította hegedülni leányát. Eszter is színházi muzsikusként kezdte, de ambíciója a zenekari árokból a színpadra vonzotta. Kis társulatoknál próbálgatta tehetségét, majd Pécsre, az akkori egyik legnagyobb vidéki társulathoz kapott szerződést. Ott máris kezdték megbecsülni, de pályája nem bontakoztathatott ki. Halála előtt utol- jára *A víg özvegy* Valencienne szerepében lépett színpadra Nagykanizsán.

A Zala újságírója így búcsúztatta:

Veres Eszter, Veres Eszter! Mily drámai a nevének hangzása is! Olyan, mintha valamely népszínmű, vagy Arany-ballada hősnője viselte volna. Ta- lán a név e komor eseményeket jósló árnyalata is hozzájárult ahhoz, hogy kegyetlen meggyilkoltatása oly elemi erővel markolt bele a lelkünkbe. Szép leány volt és mély komolyságával megkapó. Sudár volt a termete, dús hajza- ta barna, és nagy, csodálkozó szemei mélytűzően feketék. Viselkedésében végtelen egyszerű, visszavonult és oly rendíthetetlenül komoly, mint aki hiszi, hogy reá az életben még komoly feladat vár. (Zala 1912. szept. 18.)

Veres Esztert nagy részvét mellett a kanizsai temetőben (lásd: Tripammer utca 3.) helyezték örök nyugalomra. Sírja ma már nem lelhető fel.

Magyar utca 30.

A hosszan elnyúló földszintes lakóház egykor Bettlheim W. Samu ismert kánizsai kereskedő tulajdonában volt.

Nagykanizsa 1937-ben kiadott címjegyzéke szerint itt lakott KIRÁLYFALVY TIVADAR. Polgári foglalkozását tekintve a forgalmiadó hivatal tisztviselője volt.

Neve az 1940-es évek elején többször feltűnt a sajtóban: kitűnő cimbalmosként jellemzik, aki üres óráiban nótaszerzéssel is foglalkozik. Több országos nótaszerző pályázaton szerepelt ebben az időben sikeresen. *Azt állítják...* című csárdásával például a Magyar Muzsika Zeneműkiadó irodalmi dal pályázatán harmadik díjat

nyert. Az akkori időket jól jellemzi dalainak témaválasztása: *Ejtőernyős csárdása* és *Káplár úr* című nótái szintén ismertek voltak. Nagykanizsa házi-ezrede (lásd: Dózsa György utca 73-75.) számára *Zrínyi-indulót* komponált. Műveit térzenéken többször előadta az ezred zenekara.

1963-ban, hetvenhat éves korában Nagykanizsán hunyt el, a városi köztemetőben (lásd: Tripammer utca 3.) nyugszik.

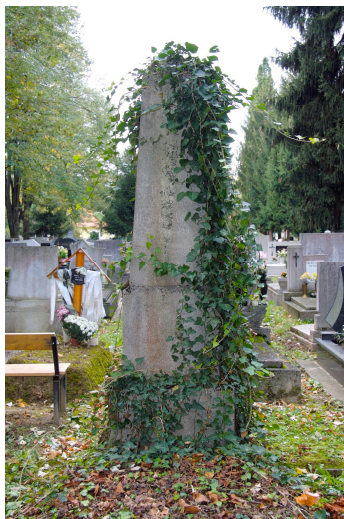
Rákóczi utca 25.

A Rákóczi és a Kinizsi utca sarkán korábban állott épületben lakott BUGYÁCS VILMOS nyugdíjas államrendőrségi detektív, autodidakta muzsikus, zongorista, nótaszerző. Itteni lakásán hunyt el 1944. július 3-án. A Zalai Közlöny így emlékezett meg róla július 5-i számában:

A „Bösendorfer” fedele nem nyílik fel többé, hogy Bugyács Vili ujjai belemarkoljanak húrjaiba, amelyeknek olyan istenáldotta mestere volt. Mint a havasok kristálytiszta forrása, olyan üdítően ömlöttek ujjai alól a szebbnél-szebb melódiák. Naturalista volt és dalszerző. Egy nagy magyar ígéretet magában rejtő bimbó a magyar nótafa virágbaboruló ágai között. Csak nem tudott a bimbó tökéletesen kifesleni.

A városi köztemetőben nyugszik (lásd: Tripammer utca 3.), borostyánnal befuttatott sírkövén még elolvasható a neve.

Bugyács Vilmos sírja

Korábban ugyancsak a Rákóczi utca 25. alatt lakott idős korában Halis István, a városi könyvtár névadója, itt hunyt el 1927-ben.

Rozgonyi utca 4. Uránia mozi

1990 előtt ezen a helyen a kanizsaiak által *bolhás mozinak* nevezett épület állt. A filmszínház csak utolsó időszakában romlott le úgy, hogy minden bizonnyal megérdemelte az elnevezést. Fénykorában *Uránia* volt a neve és 1912-ben Armuth Náthán termény-nagykereskedő létesítette. Épülete eredetileg magtár volt, amelyhez a vetítőfülkét utólag kellett hozzáépíteni. Az utcafront fölötti zárt balkon jellegzetes külsőt adott az épületnek. Huszonegy méter hosszú és tíz méter széles nézőtere, ahol a felcsapható ülések mögött páholyokat alakítottak ki, körülbelül háromszáz

férőhelyes volt. 5x5 méteres felületre vetítettek. A vászon alatt foglaltak helyet a muzikusok, ott volt a zongora, illetve mellette a felolvasó emelvénye. A terem belső dekorációja – különösen 1928-as felújítása után – a nagy fővárosi mozipaloták látványát idézte. Megnyitásakor technikailag is jól felszerelt, korszerű mozinak számított. Igaz, ekkor a Heltai Jenő által nem sokkal korábban megalkotott *mozi* szó még nem vált általánossá, *Uránia Mozgónak*, a benne vetített filmet pedig *képnek* mondták.

Az Uránia volt Nagykanizsa első olyan mozija, amely önálló épületben működött. Tulajdonosa közben többször változott. 1921-ben Armuth-tól elvették az üzemeltetés jogát, s azt a félkatonai jellegű Magyar Országos Véderő Egylet kanizsai csoportja kapta meg. 1922-től az akkor alakult Uránia Mozgóképezemeltető Rt. vette át a tulajdonosi jogot.

Zenei szempontból az Uránia aranykorát az 1930-ig tartó némafilm időszejelentette. A filmek hangzó aláfestésére Armuth mozijában megpróbálkoztak a vetítőgép és az ún. kinefon összekapcsolásával, de általánossá az élő zene vált: zongoristát, majd egy négy-öt tagú kisegyüttest alkalmaztak.

A mozi eredeti épülete

A némafilmek alázenélése természetesen nagyon változó volt a dilettáns zongoristáktól a jól felkészült, és az aláfestő zenét a film jeleneteihez gondosan alkalmazó zenekarokig. A korabeli újságcikkeket olvasva elmondhatjuk, hogy a zenei aláfestés Kanizsán elég jó színvonalon történt.

A mozi közkedvelt zongoristája ARNBERGER RUDOLF volt, aki játszott a többször átszervezett kamaragyüttesben is. A nem kiemelkedő, de megbízható és sokoldalú muzsikus később több egyesületi zenekar alapítójaként írta be nevét Kanizsa zenei életébe (lásd: Báthory utca 20.).

A sikerfilmek zenéjét gondosabban készítették elő és több közreműködőt alkalmaztak, mint általában. D. W. Griffith bibliai tárgyú filmjeit például a helyi HONVÉDZENEKAR (lásd: Dózsa György utca 73-75.) közreműködésével vetítették 1923 május elején, a filmzenét karmesterük, BLATON ANTAL állította össze Wagner *Lohengrin*jéből, Grieg *Peer Gynt*jéből és Beethoven-szimfóniák részleteiből.

A legszínvonalasabban „alázenélt” mozielőadást a kanizsai közönség 1925 szeptember elején láthatta és hallhatta. A *Tízparancsolat* című, az Ószövetséget megjelenítő monumentális, az akkori filmtechnika teljes arzenálját kihasználó amerikai film jeleneteit Haydn: *Teremtés* című oratóriumának megfelelő részletei festették alá. Az Uránia moziban ott énekelt a ZRÍNYI MIKLÓS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR nagyszerű vegyeskara a Kőr szimfonikus zenekarának kíséretével, vezényelt KETTING FERENC. Az előadás történetéhez tartozik, hogy Ketting az előző év novemberében rendezett oratórium-esten együtteseivel részleteket adott elő Haydn nagy oratóriumából, majd egy év múlva a teljes *Teremtést* is bemutatta (lásd: Sugár út 3.).

A némafilm korszakában, bármennyire abszurdnak is tűnjön ma már, operafilmek is készültek, amelyek nagyrészt híven követték az alpművek cselekményét. Ezeket is az operák dallamaiból összeállított aláfestéssel játszották világszerte. 1920 nyarán az Uránia nézői megtekinthették a *Carmen* című opera némafilm változatát, amelyet 1918-ban Berlinben a magyar származású Ernst Lubitsch rendezett Pola Negri főszereplésével. A mozi vezetősége a film zenei aláfestéséhez nagy előkészületeket tett: Budapestről hozatott egy tizenkét tagú zenekart, amely természetesen Bizet örökbecsű dallamait játszotta a látványhoz – reméljük, hogy dramaturgiailag megfelelő módon. Ez volt az első operafilm – még ha néma is – amit Kanizsán vetítettek. 1923-tól a mozi vezetősége meghirdette, hogy rendszeresebben lesznek ilyen előadások. Ebben a formában láthatta-hallhatta a közönség a *Toscát* (Puccini) és a *Denevért* (J. Strauss) is.

A némafilmek hangossá és szórakoztatóbbá tételének másik változata az ún. szkecs volt, amikor a vásznon látható filmet ugyanazon színészek által

előben lejátszott jelenetekkel váltogatták. Ilyen előadás természetesen csak ritkán kerülhetett műsorra. Az *Őfelsége inkognitóban* című darabot például olcsóbb helyárakért zongora, drágább jegyekért a helyi katonazenekar kíséretével lehetett megsejlelni. Az előadást a stílusosan feldíszített színpadon táncokkal is „megspékelték”.

Nagykanizsára 1930-ban vonult be a hangosfilm, alig fél évvel budapesti bemutatkozása után. Ekkor már működött a Városi Mozgó a nem sokkal korábban felépített színházban (lásd: Sugár út 5.), az első *beszélőfilmet* ott vetítették. De volt korszerű technikai berendezése az Urániának is, s itt is lejátszották a városi moziban bemutatott filmeket. Sőt, az Uránia akusztikája jobb volt, mint az előkelőbb mozi-színházé.

Az Uránia terme más rendezvényeknek is helyet adott. 1923-ban itt is fellépett HUBER ELZIKE, az akkor népszerű gyerekprimadonna. 1927-ben a Zrínyi Torna Egylet évfordulás estjén többek között LAURISIN LAJOS, az Operaház tenoristája énekelt. Voltak a mozi technikai lehetőségeihez kapcsolódó műsorok is. 1926-ban például *Fényillúziók* címmel hirdették ALICE ASTOR táncművésznő fellépését. Az élő revüt a vetítéstechnika újdonságai, gyönyörű színekkompozíciók és fényjátékok egészítették ki.

1931-ben az Uránia városi tulajdonba került, azonban 1932 és 1936 között gazdasági okokból nem tudták működtetni. 1937-ben *Nép mozgó* néven újra megnyitották, de ekkorra már erősen háttérbe szorult a tíz éve működő Városi Mozgó mögött, s a szerényebb anyagi lehetőséggel rendelkezők látogatták. A második világháború alatt az épületet bombatalálat érte. 1948-ban újra megnyitották, s az 1960-as évekig üzemeltették. Ekkoriban érdemelte ki a bohás, sőt esetenként a *tetves* nevet...

1990-es lebontását hangulatos és informatív novellában örökítette meg Kaszli Miklós János: *Bontják a tetvest!* címmel. Helyén modern lakóház áll.

Rozgonyi utca 7. Szociális Missziós- társulat

Az erősen átalakított ház 1912-ben a helyi Munka Szabadjóműves Páholy székházának épült. Amikor 1920-ban egy belügyminiszteri rendelet megszüntette a szabadkőművességet, az épületet a Szociális Misszióstársulat kapta meg.

A Misszióstársulat szerzetesrend volt, amelynek nővérei 1927-ben telepedtek le a városban. Világi szervezete már 1917-ben megalakult Kanizsán, ám 1921-ben fel is oszlott. A szerzetesnővérek letelepedésével újra megindult és szélesebb körűvé vált szociális, hitéleti, karitatív és kulturális tevékenységük.

A Misszióstársulat keretén belül alakult meg a SZENT ILONA LEÁNYKLUB, amely 1929-ben ZENEKART alapított. Ez volt a megye egyetlen női zenekara, csak karnagya volt férfi: ARNBERGER RUDOLF. A tizenhat tagú együttes hangszerösszeállítás a szalonzenekarhoz állt a legközelebb, ám fűvésaik nem voltak. A vonóskar az első, második és harmadik hegedűszólamból (ez utóbbi helyettesítette a mélyhegedűt), gordonkából és nagybőgőből állt, ezt harmónium, zongora és dob egészítette ki. Tagjai között ismerős név PERLAKY GABRIELLA, aki később a zeneiskola (lásd: Sugár út 18.) hegedűtanáraként működött. Vezetője, a rutinos Arnberger Rudolf (lásd: Báthory utca 20.) sok hangszerelést készített a zenekar számára klasszikus és népszerű művekből. Általában vasárnap délután adtak hangversenyt a székház nagytermében. A bevételt minden esetben a szegénysorsú gyermekek segélyezésére fordították.

Az 1930-as évek közepe táján a zenekar életének kiemelkedő eseménye volt, amikor a szociális misszióstársulatok és a leányklubok országos konferenciáján Budapesten a Vigadóban szerepelhettek.

Alkalmanként más hangversenyeket is rendeztek a nagyteremben helyi kórusok és a Zeneiskola tanárainak közreműködésével. Egyik legsikeresebb estjükét a Leányklub szervezte Haydn születésének kétszázadik évfordulója alkalmával. A Zalai Közlöny tudósítója szerint a koncert olyan nivójú volt, hogy városi megemlékezésnek is megfelelt volna.

Az átalakított épületben ma óvoda működik.

Rozgonyi utca 23.
Batthyány Lajos
Gimnázium

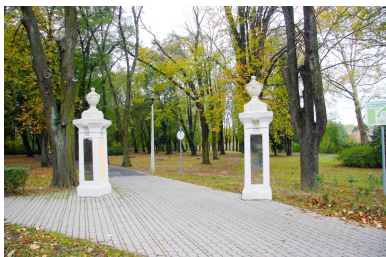
A Batthyány Lajos Gimnázium mai épületegyüttese két korszak terméke. Rozgonyi utcáról nyíló új szárnyát 1981-ben adták át. Az ezen keresztül megközelíthető régi épületrész nagyrészt megegyezik a Piarista Gimnázium 1904 és 1923 közötti otthonával (lásd: Sugár út 9.), amelyet annakidején a megürült honvéd laktanyából alakítottak ki. Érdeemes megnézni az iskola udvarát, amelyet a régi fényképekről is felismerhetően vesz körül a XX. század elején és ma újra oktatásra használt régi épületrész.

1923-ban a nagymúltú, 1765-ben alapított iskolát (lásd: Eötvös tér 35-37.) átköltöztették a mostani épület szomszédságában álló másik laktanyába (lásd: Sugár út 11.). Itt érte az államosítás, majd az új iskolarendszer kialakítása. Felső tagozatait összevonták a leánygimnázium megfelelő osztályaival, s állami gimnáziumként visszaköltöztették korábbi helyére, a leánygimnázium által használt termekbe (lásd: Sugár út 9.). Az Irányi Dánielről, majd 1957-től Landler Jenőről elnevezett intézmény kibővítését az 1970-es évek végén kezdték meg.

Az iskola 1950-es évektől zajló zenei életéről csak röviden szólnunk. Az ének-zene oktatásának legnagyobb horderejű változását a KODÁLY-MÓDSZER bevezetése jelentette. Az ország egyik legjobb középiskolájává vált iskola a művészeti csoportok – kórus, zenekar, színjátszás – területén továbbra is jeleskedett, s ebben szerepe volt és van a zeneiskolával (lásd: Sugár út 18.) fennálló gyümölcsöző kapcsolatnak. E kapcsolat értékes részét képezik a napjainkban is zajló keszthelyi HELIKONI ÜNNEPSÉGEK, amelyek zenei versenyein 1959 óta a tanulók – szólolistaként és együttesekben is – mindig szép számmal vesznek részt és kimagasló eredményekkel szerepelnek. Sikereikben személyes tehetségük és helytállásuk mellett anyaintézményüknek és a zeneiskolának egyaránt része van. Ugyanez elmondható a gimnázium ma is működő kórusáról és zenekaráról is.

A modern épületszárny előterében emléktábla örökíti meg a gimnázium hosszú története során itt végzett nevezetes diákok, köztük PIKÉTHY TIBOR organaművész nevét (lásd: Eötvös tér 35-37.). Még sokan hiányoznak róla, de reméljük, a névsor tovább bővül, esetleg e könyv információi alapján is...

Sétakert

A Sétakert Nagykanizsa legnagyobb kiterjedésű parkja. Létesítését a város 1896-ban Tripammer Gyula, a Szépítő Egylet ügyvezető elnökének javaslatára vette programba, s először hat hold földterületet vásároltak meg kanizsai gazdától. Fabik József városi kertész segítségével Tripammer maga ültette be a kertet s ápolta haláláig. A későbbi évtizedek során területét több ízben bővítették (majd 1930 után a strandfürdő és a MAORT lakótelep építéskor csökkentették), s 1925-ben a város vette kezelésébe. Nagy viták után 1927-ben Tripammer Gyuláról nevezték el, de a

kanizsaiak mindig *Sétakert*nek emlegették.

Csengery út felőli bejáratát, amely a korábbi barátok kertjének területére esik, Vajda és Gyenes fővárosi építészek tervezték. Mára csak egy oszlopa maradt meg; három kovácsoltvas kapuja és a kerítés többi eleme 1936-ban a köztemető északi bejáratához került. 1992 óta a kert teljes területe, növényzete és képzőművészeti alkotásai helyi védelmet élveznek.

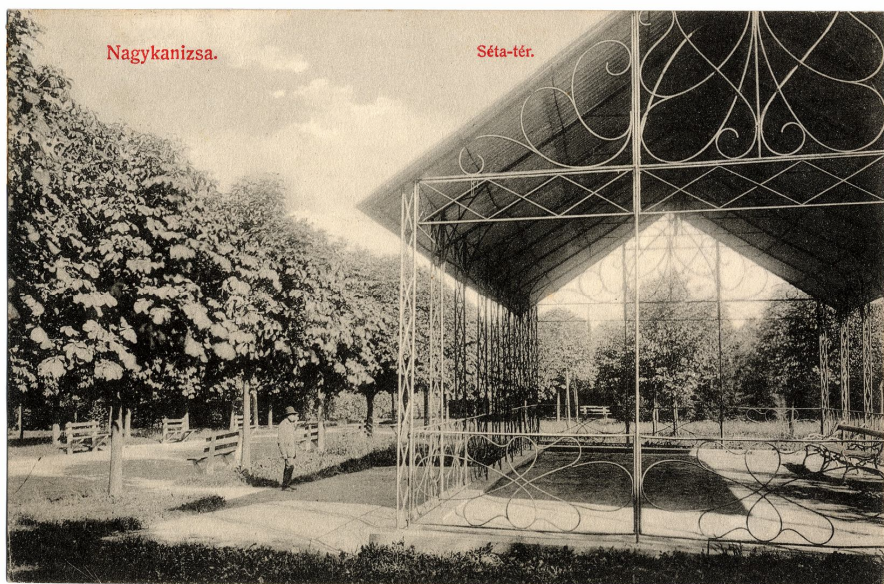
A XX. század elejétől élénk társasélet folyt a parkban: cigányzene, katonazene, cukrászda vonzotta vasárnaponként a közönséget. 1910-ben állították fel a ma is látható ZENEPAVILONT, amely a Weiser gépgyár műhelyéből került ki.

Egy korabeli jellegzetes vasárnapot így örökített meg Kanizsa egyik hírlapja, a Zalai Közlöny 1904. június 11-én:

Hangverseny a sétaterén. Az elmúlt vasárnap a TŰZOLTÓ EGYESÜLET ZENEKARA sétahangversenyt tartott a városi sétaterén. Bár egy csekély belépő díjat kellett fizetni, de azért ez nem gátolta a nagyközönséget abban, hogy nagy tömegben keresse fel e valóban dícséretes buzgalommal ápolts és fejlesztett sétaterünket. Nagy és díszes közönség sétált a szépen gondozott utakon és mindenki gyönyörrel szemlélte sétaterünk fejlődését, mely a természet és a szépítő egyesület érdeme.

1924 júliusában az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR a Sétakertben rendezte meg a ZALAMEGYEI DALOSVERSENYT, amelyen hét vidéki és öt nagykanizsai dalárda vett részt, a zalaegerszegi egyházi vegyeskaron kívül valamennyien férfiakok.

Az eseménysorozat istentisztelettel kezdődött, majd a vasútállomáson (lásd: Ady utca 67.) nagy tömeg jelenlétében rendeztek ünnepélyes

A zenepavilon egy régi képeslapon

fogadtatást a megérkező dalosoknak. Innét testületileg vonultak a Sétakertbe, ahol a műsor megkezdéséig a sormásiak kitűnő fúvószenekara szórakoztatta a nagy számban megjelent közönséget. Soraikban ott volt Sabján Gyula polgármester, az egerszegi kórust elkísérő Pehm József apátplébános – a későbbi Mindszenty József – és más notabilitások. Megnyitóbeszédében Kovács Antal piarista főgimnáziumi tanár azt fejtegette, hogy a trianoni békeparancs sok természeti- és műkincstől fosztotta meg Magyarországot, de szellemi kincseinket, köztük dalainkat el nem vehette, s azt megőrizni nemzeti feladatunk. A fellépő dalárdák műsorszámain végigtekintve azonban megállapítható, hogy még nem nőttek fel ehhez az eszméhez. Többnyire éppen abból a régi repertoárból válogattak, amelyet ekkoriban már két évtizede próbált meg ellensúlyozni és felváltani igazi értékekkel Bartók Béla és Kodály Zoltán. Felhangzott ugyan néhány klasszikus darab is, de a slágereket az olyan kórusművek jelentették, mint például az akkoriban közkedvelt *Holdvilág* című dal. Népdalfeldolgozást is kevesen tűztek műsorra, a hazafias elemet inkább népies műdalok jelentették. Ugyanakkor pozitívként kell értékelni, hogy ennyi kórus működött a megyében és különösen Nagykanizsán, mégpedig nagyrészt zeneileg kiváló karnagyok vezetése alatt, s fontosnak tartották, hogy összegyűljenek egy kórustalálkozóra. Énekelt például a FŰTŐHÁZI KÉZMŰVESEK DALKÖRE, amely később még sok szakmai sikert ért el RÁCZ

JÁNOS irányításával és BÜCHLER MÓR vezetésével a színvonalát később több országos versenygyőzelemmel igazoló IPARTESTÜLETI DALÁRDA. Két zalaegerszegi kórus mellett a dalosversenyen keszthelyi, zalaszentgróti, sümei, sormási és alsópáhoki énekkarok vettek részt.

Néhány hónap múlva nagykanizsai központtal megalakult a ZALAVÁR-MEGYEI DALOSSZÖVETSÉG. Létrejöttében minden bizonnyal szerepet játszott az itt megrendezett kórusverseny. A következő dalos-események már az új szervezet égisze alatt zajlottak.

A Sétakert területén 1933-ban hozták létre a város strandfürdőjét. Felépítésének anyagi alapját az Országos Testnevelési Tanácstól elnyert segély, illetve a város lakosainak kötvényvásárlása biztosította. Az 1933 júliusában megnyílt strand avató ünnepélyére szeptember 9-én került sor a válogatott magyar úszó- és vízilabdacsapat részvételével. Az ünnepi beszédet – mint a Magyar Úszó Szövetség elnöke – ifj. Horthy Miklós mondta.

Megnyitása után hamarosan az az ötlete támadt a nyári hónapokban Nagykanizsán rendszeres színiévadot tartó pécsi színtársulat igazgatójának, Fodor Oszkárnak, hogy a strand területén szabadtéri fesztiválokat tartson.

1935 nyarán két naposra tervezték a rendezvényt, s a *Cigánybáró* (J. Strauss) és a *János vitéz* (Kacsóh P.) előadását készítették elő. A *Cigánybáró* Szaffi szerepére kitűnő vendéget hívott a pécsi igazgató KÖSZEGI TERÉZ, az Operaház szopránja személyében. Sajnos, az időjárás nem vette kegyeibe az előadást: éppen nem sokkal Szaffi első megjelenése után eleredt az eső, s a játékot félbe kellett szakítani. Fodor igazgató a *János vitéz* másnapi előadásával kárpótolta a nézőket.

A következő nyáron a közönség végre végignézhetette a *Cigánybárót*, s élvezhetette a rádióadásokból Kanizsán is népszerű SZEDŐ MIKLÓS énekét és játékát Planquette: *Rip van Winkle* című nagyoperettjének címszerepében.

Az 1938-as nyár az utolsó itteni előadássorozatot hozta meg. A színigazgató a biztonság kedvéért a Városi Színház (lásd: Sugár út 5.) színpadát is előkészítette, amire szükség is lett: a strandon már felállított díszleteket megtépázta egy vihar, s bár helyrehozták, két másik szabadtéren megkezdett előadást a színházban kellett folytatni. Ezzel véget is ért a nagykanizsai városi strandfürdőnek mint szabadtéri színjátszóhelynek karrierje.

Sugár út 3. Polgári Egylet

A városi palotát a Polgári Egylet emeltette székházának 1885-ben, fennállásának ötvenedik évében. Homlokzattervét Geiszl Mór, az épülettervet Hencz Antal építész készítette eklektikus stílusban. Megnyitó ünnepélyét fényes bankettel 1885. november 21-én tartották.

1888-ban bővítették az épületet a karzatos, színpados nagytermi résszel. Az emeleten volt a társalgó, a biliárd- és játéktér. A székházhoz tartozott a szomszédos park – akkori nevén Egylet-kert –, amely a városi társas élet kedvelt színtere volt.

Az egylet, amely eredetileg nagyrészt német származású iparosokat tömörített,

1836-ban jött létre. 1845-ig német, majd 1848-ig magyar és német nyelven vezette jegyzőkönyveit, 1848-ig nevét is német változatában – *Bürger Verein* – használta.

Saját rendezvényein kívül az épület, elsősorban nagyterme, évtizedeken keresztül adott helyet színházi előadásoknak, hangversenyeknek, műsoros esteknek, fényes báloknak.

Az 1890-es években szinte minden évadban voltak színházi előadások. Gyakran játszottak operettet, népszínművet, sőt ebben az évtizedben operát is, bár különböző színvonalon. Vedress Gyula székesfehérvári társulata 1890-ben például Ibsen *Nórája* mellett a *Hoffmann meséit*, Offenbach nagyigényű operáját is előadta. 1891-ben e társulat előadásain lépett fel vendégként BLAHA LUJZA az *Ingyenélők*, a *Náni* és a *Suhanc* című zenés darabokban. A nemzet csalogánya másodszor járt Kanizsán. Az eseményhez méltó hosszúságú sajtóvisszhangból a következő mondatokat érdemes kiemelni:

Oly öröm és élvezet még nem honolt e falak között, mint a mai estén. Blaháné örökszép hangja és játéka cseppnyit sem változott azon 6 év alatt, mióta első alkalommal szerepelt nálunk, a művészet kincsei felett éppúgy rendelkezik, mint akkor, mert magasabb tökély képzelhetetlen. A színtársulat elsőrendű tagjai, kik vele együtt léptek fel, elég sikeresen mozogtak a magasabb légkörben.

Az újságcikkből megtudható, hogy utolsó este a rendőrségnek kellett közbeavatkozni, hogy a tömeg ne lepje el túlságosan a karzatos, nehogy a terheléstől leszakadjon. *Feledhetetlen jelenet volt, mikor Blaháné a színpadra lépett s a Fischel-nyomda* (lásd: Szent Imre utca 2-4.) *suhanc*ai egy „A világ

leghíresebb suhanczának – Hódolatul” feliratú koszorút szép üdvözlő beszéd kíséretében, továbbá a földszintről a város közönsége nevében egy hatalmas, díszes koszorút, a kertészet egy remekművét nyílt színen átnyújtották. [...] Szegben, fenségesebben művésznőt ünnepelni nem lehet... (Zalai Közlöny 1891. jún. 6.)

1895 tavaszán – ínséges idők után – a szegedi Somogyi Károly társulata szórakoztatta a kanizsai közönséget:

Az igazgatónak pompás ensemble személyzete van. A Polgári Egylet nagytermében tágas, magas színpadot állítottatott fel, zenekara teljes és összevágó játékával kényesebb műizlésnek is megfelel, a társulat tehát mindazon kellekkel bír, melyek képesek a közönséget vonzani – jelentette április 20-án a Zalai Közlöny. Kellemes előadásaik voltak többek között Zeller Madarásza és a magyar operett hőskorának egy jeles, azóta elfeledett alkotása, Verő György: Szultán című darabja. Ének és zenekar Békéssy derék karnagy vezetése mellett precízen és dícséretesen játszott – értékelte ez utóbbi előadást a kanizsai újság. Májusban a Cigánybáró után a társulat bemutatta a kanizsaiaknak Mascagni: Parasztecsület című operáját is. A Zalai Közlöny beszámolójából azért is érdemes idézni, mert megmutatja, hogy az újság zenével kapcsolatos írásai kezdenek egyre színvonalasabbá válni:

„A Parasztecsület” ez a megzenésített dráma már a mi színünkön sem ismeretlen; de ily összevágó kivitelben még Kanizsán nem láttuk. Kaposi Józsa mint Santuzza a drámai fordulatokat erősen színezte, szenvedélyes volt a kimerülésig, részletenkint nagyon szépen énekelt, vokalizációja kifogástalan és úgy látszik, mintha drámai szerepekre is határozottan rátermettsége volna. Lola (Kézdi) kis szerepe szépen jutott érvényre. Sz. Nagy Imre (Turiddu) lírai tenorista; középhangjai tiszták, de a magasban hangja nem tartós. Alfió (Kiss Pista) úgy alakításra, mint énekekre nézve teljesen megfelelő volt. A zenekar Békéssy vezetése alatt harmonikus, összevágó játékával helyesen interpretálta Mascagni megrázó, de lélekelelő dalművét. (Zalai Közlöny 1895. máj. 11.)

Közben akadtak olyan évek, amikor a közönségnek jóval gyengébb társulatokkal kellett beérnie. Hamarosan azonban mintegy két évtizedre abbamaradtak a Polgári Egyletben a színházi előadások, mert új helyszínként belépett a közelben felépített nyári színpad, az Aréna (lásd: Kálvin tér: Aréna). Csak lebontása és az új színház (lásd: Sugár út 5.) felépítése közti néhány évben, 1920 és 1927 tavasza között jártak újra a Polgári Egylet nagytermébe a színházkedvelő kanizsaiak. Ekkorra már a színikerületi rendszer bevezetése következtében a város megismerte a pécsi szintársulatot, amellyel aztán egészen az 1950-es évek elejéig szoros kapcsolatot tartott. A Polgári Egylet-

ben 1924-ben ASSZONYI LÁSZLÓ igazgató vezetésével játszottak. Nagyopettek, mint például a *Luxemburg grófja*, a *Pompadour* és Csajkovszkij *Diadalmasszonya* mellett előadták a *Pillangókisasszonyt* is. A pécsi társulat táncos-komikusa ebben az időben egy PÁGER ANTAL nevű fiatalember volt, aki fényes sikerrel mutatkozott be *A hamburgi menyasszony c. operettnél*, Choltay Kristóf szerepében. *Táncszámai a közönséget hatalmas tapsra ragadtatták.* (Zalai Közlöny 1924. szept. 2.)

A kitűnő bariton hanggal rendelkező Asszonyi egyúttal énekes színészként is társulata erőssége volt. *A szépszájú közönség az egyes jeleneteknél valóságos tapsorkánnal jutalmazta az eseményszámba menő előadást, amelyen első ízben mutatkozott be Asszonyi László igazgató, akiben a társulat legjobb férfiszereplőjét ismertük meg. Csodálatos alakítóképesége, hatalmas drámai ereje, férfiasan szép megjelenése, erőteljes és kitűnően iskolázott hangja érzélteli játékaival párosulva kétségkívül az ország legjobb művészei sorába állítják* – írta róla a Diadalmasszony előadása után a helyi kritikus. (Zalai Közlöny 1924. júl. 8.)

Az 1882-ben született Asszonyi László eredetileg gazdasági tanintézetet végzett. Gyakornok korában megszökött a kis sárospataki társulathoz, így kezdődött pályája, amelynek során több, mint háromszáz operett- és operaszerepet játszott és énekelt el, köztük olyanokat, mint a *Traviata* Germontja és a *Rigoletto* címszerepe. Saját elmondása szerint legsikeresebb alakítása Luxemburg grófja volt. A színigazgató, aki színvonalas, gazdag kiállítású előadások érdekében túl sokat kockáztatott, 1927-ben anyagilag tönkremenne visszavonult a pályáról s utolsó pénzén éttermet nyitott Pécsen, amelyet egyik kedvenc szerepéről *Nótás Kapitánynak* nevezett el. Fiatalon, ötvenkét éves korában hunyt el, haláláról a kanizsai sajtó is megemlékezett.

A Városi Színház megnyitása előtti évben egy sorozat operaelőadásnak tapsolhattak a kanizsaiak az országot járó korabeli „gördülő opera”, a LÁNYI VIKTOR vezette ORSZÁGOS OPERA STAGIONE előadásában. 1926 november 29-től négy egymás utáni este színre került a *Bohémélet*, a *Tosca*, párban a *Parasztbecsület* és a *Bajazzók*, végül a *Pillangókisasszony*. A társaság hamarosan az új színházba is visszatért, ahol jobb technikai körülmények között játszhattak operát.

A hivatásos színjátszás mellett a Polgári Egylet nagyterme gyakran adott helyet a különböző helyi egyesületek, társaságok által megvalósított műkedvelő előadásoknak.

1911-ben a FÜTŐHÁZI KÉZMŰVESEK itt mutatták be a sajtó szerint szépen sikerült előadásban Planquette: *Rip van Winkle* című operettjét. 1920 májusában a Szociális Misszió keretében MUTSCHENBACHER EDVIN törvényszéki

bíró, kiváló műkedvelő színházi ember rendezte meg az *Aranyvirág* című Huszka-operettet a város népszerű, szintén amatőr énekes-színésznoje, KENEDI AURA (lásd: Csengery út 33.) címszereplésével. A kísérő alkalmi zenekarban ott hegedült PESCHEK IGNÁC (lásd: Erzsébet tér 9.), akit hamarosan letartóztattak pénzhamisításért... Mutschenbacher rendezésében és KETTING FERENC zenei vezetésével került színre a Kereskedelmi Alkalmazottak vállalkozásában betanult *Debrecenbe kéne menni*, a Nagykanizsai Magántisztviselők által előadott *Hazudik a muzikaszó*, vagy az Irodalmi Kör betanulásában *A hollandi menyecske*. Ezek az egyesületek nem mindig a legszínvonalasabb repertoárból válogattak, de előadásaik hozzájárultak Kanizsa általános kulturális színvonalának és társaséletének gazdagításához, Mutschenbacher és Ketting személye pedig a megvalósítás terén jelentett minőségi garanciát. Legkiválóbb előadásuk 1922-ben Huszka *Lili bárónője* volt.

Az e téren munkálkodók több ízben is kísérletet tettek arra, hogy a különböző egyesületek között szétforgácsolt erőket egy egységes műkedvelő együttesben összehozzák, de e törekvést kevés siker koronázta.

A Polgári Egyletben zajló hangversenyéleket áttekintve szintén ketté kell bontanunk az eseményeket a vendégművészek, illetve a helyi muzikusok, együttesek koncertjeire.

1891. március 14-én a legendás, de fénykorán már túl levő REMÉNYI EDE adott koncertet állandó kísérőjével, BODÓ ALAJOSSal. A hegedűművész nimbusza nem homályosította el a helyi tudósító ítéloképességét, mert így fogalmazott:

Aki csodákat jött hallani, az Reményi játéka által nem csekély meglepetésben részesült, mert ünnepelt hazánkfia fenséges szépen játszik ugyan, de még nem érte el a művészet elérhető netovábbját, sőt ha a múlt iránti kegyeletet nem vélnők sérteni, azt mondanánk, hogy ettől távolabb áll, mint valaha. (Zalai Közlöny 1891. márc. 21.) Érdekes, hogy a cikk a másnapi ünnep okán nem említette meg a művész szerepét Petőfi Sándor emlékének megörökítésében: Reményi kezdeményezte ugyanis az első magyarországi Petőfi-emléktáblát Kiskunfélegyházán, s ekkor már egy évtizede állott Budapesten, a Duna parton a Petőfi-szobor, amelynek költségeit nagyrészt ő „hegedülte össze”. Nem szólt személyes sorsáról sem, pedig a művész a szabadságharcban való részvétele miatt csak sokévi emigráció után térhetett haza Magyarországra. A recenzens inkább Bodót dicsérte, akivel szemben nem voltak elvárásai, s talán éppen ezért az ő Liszt-játékát ítélte a hangverseny legnagyobb értékének.

Reményi mellett több nagy hegedűs játékát is hallották a Polgári Egylet nagytermének falai.

1900 áprilisában tartotta meg hangversenyét a fiatal, filmsztárkülsejű JAN KUBELIK. Valószínűleg az akkor már birtokában levő Guarneri del Gesù hegedűn szólaltatta meg műsorát.

Vajjon Kubelik Kanizsán is fellelkesítette vonójával a közönséget? – tette fel a költői kérdést a Zalai Közlöny, mert a művész fél ház előtt játszott, s így felelt rá: Azt kérdezzék meg azoktól, kik az utolsó darab elhangzásával a nagy termet nem akarták elhagyni, ujjongtak, kendőt lengettek és virágokkal dobálták a fiatal művészt, aki maga a megtestesült szerénység és az óriási nehéz Paganini változatok után egy még nehezebb darabot játszott el. (Zalai Közlöny 1900. ápr. 28.)

Sajnálhatják az akkori zenekedvelők, hogy nem voltak többen 1911. október 15-én sem, amikor a Jézus Szíve-templom (lásd: Deák tér: Felsőtemplom) átépítését szorgalmazó bizottság meghívására helyi közreműködők mellett felléptek a hegedűművész Arányi-nővérek, ARÁNYI ADILA és ARÁNYI JELLY. Zenei kvalitásaikat érzékelteti, hogy egy évtized múlva Bartók Béla számukra írta két hegedű-zongora szonátáját, s Ravel Arányi Jellynek ajánlotta *Tzigane* című művét.

Zongoraművészekkel folytatva a sort, három kanizsai hangversenye közül az egyiket a Polgári Egylet nagytermében adta DOHNÁNYI ERNŐ 1922. november 9-én. Sajnos, a Zalai Közlöny recenzense olyan szinten csak általánosságokat írt a koncertről, hogy az is elképzelhető, személyesen ott sem volt...

Szintén nem állt hivatása magaslatán az újság THOMÁN ISTVÁN zongoraművész 1923. október 6-i koncertjén sem. Liszt Ferenc egyik utolsó növendéke, előadóművészetének és pedagógiájának továbbörökítője, Dohnányi, Bartók – és a Kanizsán működő Pásztor Irma – tanára leányával, THOMÁN MÁRIA hegedűművésszel adott koncertet. A rövid híradás sajnos még műsorukat sem rögzítette.

A nagy zongoristák sora a háború után folytatódott. 1946. októberében SZEGEDI ERNŐ és felesége, VÁSÁRHELYI MAGDA léptek pódiumra, programjukon Liszt *Patetikus koncertje* is szerepelt. A letűnt idők utolsó nagy zongoristája ebben a teremben CZIFFRA GYÖRGY volt, aki 1948-ban kényszerhelyzetben, hozzá méltatlan esztrádműsorban, egy *nagy farsangi kacagó estély* szereplői között birkózott a rossz állapotban lévő zongorával...

A hosszú évtizedek alatt néhány nagy énekes is fellépett itt. ÁBRÁNYINÉ WEIN MARGIT, az Operaház magánénekesének 1894. december 15-i hangversenyét az is emlékezetessé tette, hogy ezen az estén gyulladt ki először a

villany a Polgári Egyletben. Ezen a rendezvényen mutatkozott be a helyi publikumnak a fiatal HOFRICHTER EMMA hegedűművész, aki aztán fél évszázadon keresztül volt Nagykanizsa keresett hegedűtanára (lásd: Bajza utca 5., Kisfaludy utca 39.). Bérleti hangverseny keretében énekelt itt 1933-ban BÁTHY ANNA és 1934-ben NÉMETH MÁRIA. S még vannak, akik emlékeznek a fiatal SIMÁNDY JÓZSEF, majd SÁRDY JÁNOS 1948-as fellépéseire...

Rátérve a helyi muzsikások és együttesek itt megtartott hangversenyeire, elsőként az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR rendezvényeiről kell szólni. Érdekes módon az 1895-ben megalakult és a második világháború végéig fennálló Körnek soha nem volt önálló székháza, ezért nagyobb szabású hangversenyeiket 1927, a Városi Színház (lásd: Sugár út 5.) felépülése előtt általában a Polgári Egylet nagytermében tartották. 1895. március 23-án a nagyterem adott helyet az új egyesület bemutatkozó estélyének, bár már a március 15-i városi megemlékezést is nagyrészt a Kör szervezte meg. A bemutatkozó estre fel is állt és STERNECK ZSIGMOND vezetésével énekelt is a Kör dalárdája, amely ekkor még – igazodva az általános divathoz és gyakorlathoz – férfikar volt. A Zalai Közlöny tudósítója szerint a kórusnak remek hanganyaga van, *tenoristái és basszistái bátran megállnák helyüket akármelyik operai karban.* (Zalai Közlöny 1895. márc. 30.) Ez a megállapítás talán nem volt túlzás, hiszen azóta már ismert, hogy a kórus legjobb korszakaiban országosan is jegyzett együttesé fejlődött. A leendő szimfonikus zenekar első csírájaként szintén Sterneck Zsigmond, a kiváló gordonkaművész és zenetanár szervezett növendékeiből és más műkedvelőkből egy kisebb zenekart, amellyel Lortzing: *A fegyverkovács* című operanyitányát adták elő, majd Donizetti *Lammermoori Lucijájának* dallamaiból játszottak egyveleget. Sterneck egy saját művével szólístaként is fellépett s zongorázott BLUMENSCHNEIDER VILMOSNÉ, aki a századforduló körül szintén jeles szerepet játszott Kanizsa koncertéletében (lásd: Sugár út 12.).

A Kör zenei életének első fénykorát 1897 és 1912 között BÖHM EMIL, a fiatal pécsi kereskedő hozta el (lásd: Zrínyi utca 33.). Az addigra hullámvölgybe került énekkart újjászervezte, s olyan szintre fejlesztette, hogy 1904-ben a pécsi dalosversenyen első díjat nyertek. Ezt az eredményt elismerve a DUNÁNTÚLI DALOSSZÖVETSÉG következő versenye helyszínéül Kanizsát jelölte ki (lásd: Csengery út 109-111.). A kórus 1908-ban a székesfehérvári dalosversenyen is diadalt aratott, onnét a nehéz műdal-csoport első díjával tért haza. Böhm Emil – a népszerű *Bemil* – számos jeles és szórakoztató zenei esemény kezdeményezésével és megrendezésével is beírta nevét Nagykanizsának nemcsak zenei-, hanem társaséletébe is. A Dalárda ezekben az években számtalan „dalestélyt” rendezett az Egylet nagytermében, voltak

köztük vidám szilveszteri és farsangi álarcos összejövetelek is zenei tréfákkal, paródiákkal. Az akkori hangulat érzékeltetésére idézzük fel egy közreműködő, BLAU MARGIT, a remek műkedvelő énekes visszaemlékezését Böhme Emil: *Dalosnaplómból* című önéletrajzi kötetének függelékéből:

Egy farsangi dalest előtt, kedden este (szombatra volt kitűzve az est) maga Bemilkém azt mondja nekem, hogy még kevesli a műsorszámokat, kellene valami – de mit lehet az utolsó héten beállítani? Erre én gondolkodtam egy kicsit, eszembe jutott, hogy van az „Aranyvirág”-ban két remek finálé [...] Szerdán este próbáltunk először és aztán az estén a legszebb műsorszám lett ebből. [...] Még egy kedves dologra emlékszem. Egy dalárdai közös próbán elhatározták a férfiak, hogy nem megyünk haza, hanem rögtönzünk egy kis műsort, ki mit tud, és utána táncolunk. Akkor drága Jancsi bátyám is otthon volt – és akkor volt új Pesten a „Bob herceg”. Kanizsán még senki sem tudott belőle egy hangot. Engem Jancsi megtanított a Bob belépőjére. Én tehát odaálltam abba a sarokterembe, mely a nagyterembe vezet; még a helyet is megtudnám mutatni, hol állt a zongora és elénekeltem: „Londonban hej!” Hogy mennyire meg volt ezért a melódiáért mindjárt mindenki örülve, azt soha el nem felejttem – addig énekelték velem, míg mindenki tudta, hisz a melódiája elég könnyű volt. Másnap már fél Kanizsa fújta a Bob herceget.

Az emlékező bátyja, Jancsi nem volt más, mint dr. BALLA JÁNOS, a zongoraművész orvos (lásd: Erzsébet tér 14.), aki akkoriban egyetemista lehetett.

Böhme Emil 1912-es távozása és a világháborús évek, valamint az azt követő zűrzavaros és tragikus történelmi események után néhány évig GÜRTLER FERENC, a korábbi másodkarnagy, id. RÁCZ JÁNOS kántor, majd rövidebb ideig dr. KERKAY JÓZSEF gimnáziumi tanár irányította a kórust. Hamarosan azonban beköszöntött KETTING FERENC karnagságának korszaka, amely alatt a kórus a legmagasabb szintre fejlődött.

Ketting alig vette át az énekkart az akkor már létező, s szintén több hullámvölgyet átvészelt zenekarral együtt, rögtön hatalmas, szinte teljesíthetetlen

XXXII. egyesületi év. 42. hangverseny.

MEGHÍVÓ.

A nagykanizsai Zrinyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör

1927. január 22-én, szombaton és 23-án, vasárnap este a Kör zenekarának hangszerbeszerzési alapja javára a Polgári Egyet. nagytermében előadás

HAYDN JÓZSEF:

A TEREMTÉS

című oratóriumát, magánének, vegyeskar és zenekarra KETTING FERENC karnagy vezénylete alatt

Domány Sári (Gábriel) **Fischer Erzs** (Éva)

Kovács Ferenc (Uriel) **Abramovics Márk** (Izabell, Adám)

szóloénekesek, 90 tagú vegyeskar és 41 tagú zenekar közreműködésével.

Nemzeti Kulturális Felügyelőségtől kiadott zenekarunk oratórium estjére városunk közönségét tisztelettel meghívja és nagybecsű támogatását kéri a Kör elnöksége.

Kezdetre este fél 9 órakor.

— Egyes részek alatt az ajtók zárva maradnak. —

HELYÁRANK: Páholy 15 pengő, I. hely 3 pengő, II. hely 2 pengő, III. hely 150 pengő, főtiszti állólévy 1 pengő, karzati állólévy 50 fillér.

Jegyek kaphatók Mair József és Ficsli Filipp Úral könyvkereskedésében.

Az első Haydn-koncert plakátja

Az Irodalmi és Művészeti Kör Vegyeskara, 1932

Az első sorban világos öltönyben Ketting Ferenc karnagy, tőle balra a második Domány Sári operaénekesnő

feladatot tűzött ki a két zenei együttes elé: betanulták Haydn: *Teremtés* című oratóriumát. Első lépésben nem a teljes művet mutatták be, hanem több szemelvényt az oratórium első részéből. Erre a hangversenyre 1924. november 9-én került sor a Polgári Egylet nagytermében. A százhusz tagú nagy vegyeskar gerincét a Kör kórusa alkotta, amelyet a többi kanizsai kórus és a zalaegerszegi egyházi énekkar tagjai egészítettek ki. A szólókat is helyi erőkkel oldották meg: Gábrielt DOMÁNY SÁRI zeneakadémiai növendék, Urielt FISCHER FERENC főreáliskolai tanár, Rafault dr. BENEDEK ALADÁR ügyvéd énekelt. Közreműködött a Kör szimfonikus zenekara. A koncert első részét egy Mozart-nyitány, egy Haydn-szimfónia és a megyeszékhelyi kórus önálló műsorrésze alkotta, s szünet után került sor a *Teremtés* részleteire. A koncertről a Zalai Közlöny zeneileg képzett akkori főszerkesztője, Kempelen Béla írt részletes kritikát. Nem hallgatta el az apróbb hiányosságokat, de a legnagyobb elismerés hangján szólt a merész vállalkozás színvonalas megvalósításáról, kiemelve a produkciót összefogó Ketting Ferenc karnagy szerepét: *az elismerésnek annál melegebb hangján kell szólnunk*

Ketting Ferenc karnagynak nagy zenei készülségéről, páratlan fáradozásáról és lelkes kitartásáról, mellyel a mű tanulmányozásába behatolt, azt betanította és interpretálta. Vele szemben az elismerésre kevés minden szó, s csak elenyésző értékű az a jutalom, melyet a babérkoszorúban kapott. (Zalai Közlöny 1924. nov. 11.)

Hogy ennyi munka gyümölcsét a közönség máskor is élvezhesse, érdekes kísérlet részese lett az együttes: 1925 augusztusában az Uránia moziban (lásd: Rozgonyi utca 4.) az akkori csúcstechnikával készült, s az Ószövettség részleteit megelevenítő *Tízparancsolat* című amerikai némafilm vetítésekor a megfelelő jelenetek aláfestéseként részleteket adtak elő Haydn oratóriumából.

1926-ban Ketting újra elővette a művet, s most már teljes terjedelmében betanította együttesének. A teljes oratóriumot 1927. január 22-én este vezényelte szintén a Polgári Egylet nagytermében. A Zalai Közlöny négyrészes zenetörténeti cikksorozatban készítette elő a hangversenyt. A művet nyolcvan tagú énekkar, negyven tagú zenekar és ugyanúgy, mint először, kizárólag kanizsai kötődésű szólisták adták elő. Gabriel szerepében újra Domány Sárít hallhatta a közönség, aki időközben pályakezdő operaénekesse lépett elő s nem sokkal később német színpadokon aratott sikereket. Évát az osztrák színpadokon ELISABETH FORINI néven karriert csinált szintén kanizsai FISCHER BÖSKE énekelte, Urielt egy KOVÁCS FERENC nevű kórustag, Rafael és Ádám kettős szólamát pedig ABRAMOVICS MÁRK, a zsinagóga fiatal főkántora interpretálta.

A Zalai Közlöny név nélkül megjelent kritikáját valószínűleg Barbarits Lajos felelős szerkesztő írta, aki nem hallgatta el a vállalkozás nagysága miatti kételkedését, de dicsérete éppen ezért biztosan őszinte:

...az erős akarás ránk, kétkedőkre cáfolt a tegnap esti kimondottan művészi sikerrel és jólesőn állapítjuk meg, hogy ez a kimagasló zenei mű a maga minden szépségével érvényre jutott e város ambiciózus közreműködőinek teljesítményével.

Nem könnyű dolog volt ezt az opust kihozni helyiakkal tisztán és meglehetősen zenekari eszközök híján. Mégis láttuk, hallottuk, hogy az ünnepnek jelzett valóban ünnep volt és dicsőségére szolgált volna akármelyik nagyobb zenei kultúrával rendelkező városnak.

Ünnepi atmoszférában, zsúfolt széksorok biztató tekintete előtt produkálta magát a szólisták, kar és zenekar gárdája. [...]

A kar minden szólama bravúrosan állta meg a helyét és erején felüli munkát végzett. A nehéz anszamlékban is fegyelmezetten és öntudatosan töltötte be hivatását. A szólamok közül a szoprán és a bariton a legerősebb.

Ketting Ferenc karnagy a betanítástól kezdve a mű előadásáig bámulatosat nyújtott és széles látókörrrel tartotta össze a nagyrészt nem hivatásos zenészekből és énekesekből álló anszamlét. A dicsőség oroszlánrésze az övé és sikere valóban a kanizsai kultúrtörténet könyvében aranybetűket érdemel. (Zalai Közlöny 1927. jan. 23.) 1932-ben, Haydn születésének kétszázadik évfordulója alkalmából az együttes *Az évszakok* című oratórium részleteit is műsorára tűzte.

Ilyen erős indulás után, bár több hasonlóan monumentális vállalkozásba nem fogott, Ketting Ferenc az 1930-as évek közepére Magyarország egyik legjobb amatőr énekkarává tette kórusát, amelynek későbbi kanizsai fellépései már nagyrészt az új színházépületben zajlottak (lásd: Sugár út 5.).

Az 1895-ben megalakult Kör több kísérletet tett SZIMFONIKUS ZENEKAR létrehozására is, az együttes létrejötte nagyrészt mégis egyesületen kívüli fiatalok érdeme. 1920-ban az akkoriban néhány évig Nagykanizsán működő katonai főreáliskola egyik hallgatója, MATHEA KÁROLY, a város ismert fényképészének fia (lásd: Fő út 8.) diáktársaiból zenekart szervezett. Sikeres bemutatkozásuk után az Irodalmi Kör felismerte a lehetőséget, tárgyalásokat kezdett a fiatalokkal, amelynek eredményeként a katonaiskolások hajlandóak voltak a muzsikálást a Kör keretében folytatni, ahol további tagok csatlakoztak hozzájuk. 1920. április 10-én még mint főiskolai zenekar lépett fel az együttes Mathea Károly vezetésével a Polgári Egylet nagytermében az Irodalmi Kör által rendezett művészestély keretében. Történetük első előadott darabja Bizet: *Carmen* című operájának előjátéka volt. Miután Mathea Károly Budapesten folytatta tovább tanulmányait, s zenekara beleolvadt a Kör szervezetébe, vezetését Ketting Ferenc vette át. GÁBOR JENŐ emlékezései szerint, aki tanítványa volt a polgári iskolában és később játszott a vezényelte alatt, Ketting *az iskola kapuján kilépve levetette magáról a szigorú tanári magatartást és az Irodalmi és Művészeti Kör vegyeskarában és zenekarában egészen más emberként állt a karnagyi pulpitusra. Végtelen türelemmel és szakértelemmel tanította a zeneileg képzetlen dalosokat és emberileg, baráti-lag is mindegyikhez közel tudott férközni. A ma élő dalosai, muzikusai még ma is úgy említik: „a bűbajos Ketting Feri bácsi!*

A zenekar koncertjei közül kimagaslik egy 1925-ös, szintén a Polgári Egylet nagytermében megtartott hangversenyük, amikor többek között Erkel: *Hunyadi László nyitányát*, Beethoven: *Egmont nyitányát* és egy Haydn-szimfóniát játszottak, illetve egy kevésbé ismert szerző Johann Strauss *Kék Duna keringője* dallamaira zongorára és zenekarra írt virtuóz parafrázisában lehetőséget adtak a kiváló FÁBIÁNNÉ PÁSZTOR IRMÁNAK, a Kanizsán élő zongoraművésznek tehetsége megcsillogtatására. Ez az időszak a már emlí-

tett Teremtés oratóriumelőadások korszaka is. 1926-ban végre elkezdte működését a VÁROSI ZENEISKOLA (lásd: Királyi Pál utca 2.); a zenekar számára is megnyíló lehetőségek azonban egészen a második világháború végéig húzódo feszültségek forrásai is lettek (lásd: Csengery út 46., Sugár út 62.).

Gyakran tartott hangversenyt a nagyteremben az IPARTESTÜLETI DALÁRDA. A Kanizsa zenei életében fontos szerepet betöltő, nívós férfikart 1913 márciusában alapította Samu József ipartestületi elnök. 1927-ig az agilis BÜCHLER MÓR (lásd: Király utca 34.) vezette. PARTI LAJOS rövid karnagysága után 1927 és 1930 között VANNAY JÁNOS, a zeneiskola igazgatója vette át; Vannay azonban inkább a zenekarhoz értett, s hamarosan ez a kórus is Ketting Ferenc keze alá került. Több megyei és országos dalosversenyen szerepeltek szép eredményekkel. Miután a Polgári Egylet épületét 1933-ban megvette az Ipartestület, hivatalosan is ez az épület lett a kórus otthona, ahol a versenyeken elnyert relikviákat is őrizték. Legérdekesebb díjuk hatszáz liter sör és kétszáz üveg pezsgő volt, amikor 1933-ban megnyerték a Dreher Sörgyár által meghirdetett országos sordalversenyt. Ez utóbbiakat biztos nem a vitrinbe tették... Az érdekes kórus 1938-ban megszűnt az Országos Dalosszövetségben uralkodó anomáliák, személyi ellentétek és a Trianon utáni általános hangulat, kilátástalanság következtében.

Az Ipartestületi Dalárda 1929 körül

Az Ipartestületi Dalárda sikerei felkeltették az iparostársadalom érdeklődését egy zenekar létesítése iránt. Ennek legkönnyebb módja az volt, hogy átvették a már működő ÖREGCSERKÉSZ MANDOLINZENEKART karnagyaival,

ARNBERGER RUDOLFFal együtt. Ez a megoldás mindkét fél számára szerencsés volt: az öregcserkészek zenekara amúgy is nagyrészt iparosokból és munkásokból állt, s az átvétel anyagilag is rendbehozta valamennyire az együttest, mert az Ipartestület tiszteletdíjat is tudott fizetni a karnagynak; viszonzásul a zenekar fellépéseivel színesítette az iparosok rendezvényeit. Így tulajdonképpen ugyanazok a muzsikusok két szervezet égisze alatt működtek. A rutinos Arnberger számos feldolgozást készített egyedi összeállítású zenekara számára. Az IPARTESTÜLETI MANDOLINZENEKAR legemlékezetesebb szereplése a Városi Moziban zajlott, amikor közreműködött a karnagyuk által írt operett előadásán. A tagságot nagyon megtépázta a második világháború, s már nem alakultak újjá.

1920–1922 között a Polgári Egylet nagytermében tartotta hangversenyeit a Nagykanizsai Közművelődési Társulat által fenntartott ún. FENYVES-ZENEISKOLA (lásd: Kisfaludy utca 4., Zrínyi utca 49.). Tanárai közül VENETIANER MARGIT játszott valószínűleg először Kanizsán Bartók-zongoradarabokat. Itt lépett először közönség elé az iskola növendékeként a csodagyermek DÁNOS LILI (lásd: Király utca 21.), akiből nemzetközi rangú zongoraművész és pedagógus vált.

Az 1920-as években a nagyteremben kerültek színre a Polgári Iskolában (lásd: Ady út 9.) Ketting Ferenc által betanított és színre vitt zenés mesejátékok, mert az iskolában nem volt megfelelő méretű terem. Más iskola, például a gimnázium (lásd: Sugár út 11.) is itt tartotta nagyobb rendezvényeit. Hosszú évtizedek folyamán az ő kórusuk, zenekaruk és zenetanulásban kiemelkedő szólistáik is általában a Polgári Egyletben léptek pódiumra az évközi koncerteken és az ünnepélyes évvárókon.

Szórakoztató rendezvények, fényes bálók is zajlottak a nagyteremben. Tartott itt előadóestet KÜRY KLÁRA primadonna 1905-ben, valamint BALÁZS ÁRPÁD, FRÁTER LORÁND és MURGÁCS KÁLMÁN ismert nótaszerzők. 1890 és 1896 között több alkalommal is szerepelt SZLAVIANSZKIJ NADINA annak idején nagy hírnévnek örvendő, egész Európát bejáró, orosz népi kultúrára épülő, táncosokkal kiegészített daltársulata. A két világháború között általában itt szokták megtartani a *Szanatórium piknik* elnevezésű rendezvényt, amely nevével ellentétben bállal megkoronázott, nagyon előkelő és nívós műsoros estet jelentett meghívott vendégművészek és a legjobb helyi erők szereplésével a József Főherceg Szanatóriumi Egyesület szervezésében.

A Polgári Egylet a spontán szórakozás és társasélet helyszíne is volt. Vendéglőjében és kerthelyiségében cigányzenekarok játszottak. Muzsikált itt 1885-ben Kanizsa egyik legjobb primása, HORVÁTH LACI, miután Pécsről visszatérve új zenekart alapított. 1895-ben, amikor új bérlők vették át az

étterem üzemeltetését, a nyitó esten alaposan kitettek magukért a híres SIMPLICISSIMUS zenekarának meghívásával. A zenekar *fényesen igazolta nagy hírnevét, érzelmes, tüzes és összhangzatos előadásaival. A közönség teljesen betöltötte a Polgári Egylet nagy termét, az étlapot is szívesen vette igénybe, számos megrendelés is történt, jó kedv is volt és így a megnyitás estélye bevált* – referált az estről a Zalai Közlöny január 12-én.

Az időközben anyagilag nehéz helyzetbe került Polgári Egylet kénytelen volt eladni székházát, amelyet az Ipartestület vásárolt meg s 1933. november 26-án fényes külsőségek közepette vett birtokba.

1945 után, amikor a koalíciós idők pártjai városi szervezeteinek székházra lett szükségük, a Sugár út 3. számú palotát a szociáldemokraták kapták meg, a nagyterem az ő politikai beszédekkel súlyosbított kultúrestélyei s báljai helyszíne lett. Az új időkre jellemzően felkérték a hölgyeket, hogy ezután a bálokon ne öltsenek estélyi ruhát...

Az épület 1956 után az újonnan alapított Városi Művelődési Központnak és a Városi-Járási Könyvtárnak adott helyet. Nagytermében ettől kezdve a kultúrotthon rendezvényei zajlottak. 1965. december 14-én, hatvanadik születésnapja apropóján színpadán zongorázott és vezényelt a szülővárosába több, mint fél évszázad után visszalátogató FARKAS FERENC zeneszerző (lásd: Vörösmarty utca 36.), aki aznap lett a város díszpolgára. A hőskorban itt rendezték meg a máig élő NEMZETKÖZI JAZZHÉTVEGÉket is.

1979 tavaszán a Városi Könyvtár földszintjén, a mozikertre néző teremben ZENEI RÉSZLEG nyílt meg zenehallgatási lehetőséggel és zenei szaktájékoztatással, alkalmanként kamarakonzertekkel, előadóestekkel.

A Hevesi Sándor nevét felvett művelődési központ 1976-ban mai épületébe (lásd: Széchenyi tér 5-9.) költözött, a könyvtár pedig 1988-ban az egykori ferences rendházba, majd onnét új, Kálvin téri otthonába.

A Polgári Egylet, illetve az Ipartestület egykori székháza két évtizede üresen áll; kívülről ugyan lefestették, de belső állapota egyre romlik. Oly szép időket látott nagytermét életveszélyessége miatt aládúcolták, míves csillárjait, falikarjait ellopták. Egyik hatalmas velencei tükre az új könyvtárépület helyismereti olvasótermébe átmentve érzékeltet valamit a régi dicsőségéből.

A helyi jelentőségüként számontartott épület homlokzatát 2007-ben a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Sugár út 5. Városi Színház

Közelmúltban elvégzett felújítása és művelődési intézményként való újra megnyitása óta tervezőjéről *Medgyaszay Háznak* nevezik a város 1927-ben elkészült színházépületét, amely egyúttal moziként is működött.

A veszprémi és a soproni színházat is megálmodó Medgyaszay István magyaros-szeccsessziós stílusban tervezte meg a Sugár út mentén fekvő Károlyi-kertben (az egykori Egylet-kertben) álló épületet. Az egyes épületrészek egymásra halmozódó tömegeinek összehatása falusi utcaképet idéz. Főhomlokzatának az oszlopos bejárat fölötti középső részét és két oldalhomlok-

zatát a tető alatt stílszerű, sgrafitto technikával készült, a *Bánk bánból*, Kacsóh János *vitézéből* és *A falu rossza* című népszínműből vett egy-egy jelenet díszíti, amelyeket Raksányi Dezső rajzai alapján festettek meg. Előcsarnoka fölött harangláb-formát idéző kis torony található. Alaprajza követi a funkcióból adódó hármast, előcsarnok-nézőtér-színpad tagolást. Sajátos szerkezeti megoldásként nézőtere aljában véve egy padlóig lenyúló tetőszerkezet. Négy százhatvanöt ülőhellyel, hátsó, illetve két oldalpáhollyal, karzatok nélkül készült, száznegyven négyzetméteres színpaddal.

Kanizsának soha nem volt állandó színháza, de a XIX. század elejétől – legalábbis az első források eddig mennek vissza – befogadott német, majd magyar színtársulatokat, amelyek váltakozó színvonalon és váltakozó sikerrel játszottak. Az előadások helyszíne eleinte fogadók udvara, később a Deák téren álló ormótlan raktár (lásd: Deák tér: Pintérné magazinja), majd a lassan megnyíló színvonalasabb szállodák nagytermei voltak. Az 1840-es évektől a Zöldfa (lásd: Erzsébet tér 9.), később a Szarvas (lásd: Erzsébet tér 18.) és a Polgári Egylet (lásd: Sugár út 3.) épületében tapsolhattak a kanizsaiak színházi produkcióknak.

Állandó, megfelelő színvonalú színházépület már hosszú évtizedek óta foglalkoztatta a város vezetőségét és közvéleményét. Az 1870-es években létre is hozták a Színházpártoló Egyesületet, de mindig csak ideiglenes megoldásokra futotta. 1874-ben emelték az első, kifejezetten színház céljára szolgáló építményt, egy fából összerótt színekört (lásd: Csengery út 22.), majd annak a területnek a tőszomszédságában, ahol most a Medgyaszay Ház

áll, épült fel – ugyancsak nyári színikörként – az Aréna (lásd: Kálvin tér: Aréna), amely a XX. század első két évtizedében fogadta be az előadásokat.

Az állandó mozi-színház felépítésében nagy érdemei voltak dr. Sabján Gyula polgármesternek. Ez az érdem annál is nagyobb, mert – bár közel sem volt ekkora beruházás – a megelőző év szeptemberében nyitotta meg kapuit a Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) is.

A színházépület felavatása 1927. március 14-én fényes külsőségekkel, többnapos ünnepségsorozat jegyében zajlott.

Fényárban úszott a színház tarka épülete és a környező Rozgonyi-utcai park és emberek, fogatok, autók hömpölyögtek fel-alá az utcán. [...] A színház pazarul világított foyerjében csupa frakkos, estélyi ruhás közönség zsi-bongott. Hét órára pontosan az utolsó szélig megteltek a széksorok. Az országos viszonylatban is eseményszámba menő kulturális vívmány első stáció-jára Nagykanizsára érkezett előkelőségek teljes számban jelentek meg. Ott volt a város és a környék számottevő teljes intelligenciája. Olyan fényes közönség, amilyent Nagykanizsán még nem láttunk egyszerre egy helyen összegyűlve – referált március 16-i számában a Zalai Közlöny.

Megnyitó beszédet HEVESI SÁNDOR, a Nemzeti Színház Nagykanizsáról elszármazott igazgatója mondott. Az első zenemű, amely az épületben megszólalt – a *Himnusz* után –, Bloch *Ünnepi nyitánya* volt. Ma már nem tudható, hogy miért egy kevésbé ismert szerző darabját választották erre a célra. Címén kívül talán e mű hangszerösszeállítása és nehézségi foka felelt meg leginkább annak a helyi zenetanárokból, műkedvelőkből és az erre az alkalomra leutazó zeneakadémiai növendékekből összehozott ideiglenes zenekarnak, amelyet alig egy-két próba után VANNAY JÁNOS zeneiskolai igazgató vezényelt.

Másnap, március 15-én HUBAY JENŐ hegedűművész, a Zeneakadémia nagytekintélyű rektora KÓSA GYÖRGY zongorakíséretével adott koncertet. Beethoven *Kreutzer-szonátájának* ideális előadása mellett saját művei is felcsendültek. A helyi sajtóban Vannay János értékelte e hangversenyt:

Hubay, mint hegedűművész különálló és páratlan jelenség, kiben a virtuozitás superlativusán mélyenjáró, a legelrejtettebb értéket is felszínre hozó, erős egyéniségű művész lakozik. Eszményien tökéletes stílusa mentes az üres csillogásoktól; lelkének csapongó fantáziája, szenvedélyének korlátlan ereje, elegánsan könnyed és közvetlen előadásmódja, színdús frazírozása nemcsak a világ legnagyobb hegedűművészei élére állítják, hanem magyar temperamentumának széles skálája: édes-bús kesergése, epedő és vágyakozó ellágyulása, majd meg öntudattal dacos szilajsága időrendben is az első nagy magyar hegedűművészt jelentik Hubayban. (Zalai Közlöny 1927. márc. 17.)

A művészt egyik fia, Andor is elkísérte Kanizsára, aki apjáról írott könyvében egy bájos anekdotát örökített meg:

Nagykanizsán koncert után berobbant a művészsobába egy öreg bácsi, és ólomból készült igen szép Mozart-szobrot nyújtott át apámnak; „Én ugyan fűdsiket vagyok, öcsém –, ordította – de azt mondják, gyönyörűn játszottál! Hálából elhoztam neked ajándékba ezt a szobrocskát, amit még az úkapám hozott Osztrákból. Azt mondják, hogy valami hozzád hasonló nagy muzsikust ábrázol, valami Mozartot.”

A kis történethez hozzá kell tenni, hogy az „öcsém”-nek nevezett Hubay akkor már lassan a hetvenedik évében járt és mint a Zeneakadémia igazgatóját méltóságos úrnak illetet címezni...

Az új színházban az első operett Johann Strauss *Cigánybárója*, az első opera pedig a *Bajazzók* volt a pécsi színtársulat művészeinek előadásában.

Az épület színház- és mozielőadások, hangversenyek, ünnepek és más reprezentatív rendezvények otthona lett, tekintsük át életét zenei szempontból ebben a bontásban.

1927. március 17-én, amikor elindult az első itteni színházi szezon, már kialakult és megerősödött Nagykanizsa kapcsolata a pécsi színházzal. Ebben az időben a kitűnő Fodor Oszkár volt a színház igazgatója, aki 1927-től 1938-ig vezette a társulatot. Bár a *Magyar színházművészeti lexikon* szerint működése idején főleg a prózai részleget erősítette, s a kedvelt operetteket a legolcsóbb megoldásokban hozta színre, a kanizsai közönség nem ezt tapasztalta. A társulat minden év május közepén leköltözött Kanizsára, s egy hatnyolc hétig tartó szezont tartott, amikor szinte naponta volt előadás, s közte bizony sok operett is, a sajtóvisszhangok szerint általában méltó kiállítással. E korszak kedvelt primadonnája volt HARCZOS IRÉN, akit az igazgató 1933-ban éppen Nagykanizsán vett feleségül (lásd: Csengery út 37.). 1931-ben lett a társulat tagja VIOLA MARGIT, szintén primadonna szerepkörben. A társulat jóhangú bonvivánja, GALETTA FERENC operettek rendezőjeként is bizonyította tehetségét. 1932-ben egy különösen jól sikerült előadásról adott hírt a Zalai Közlöny, amely folyamatosan figyelemmel kísérte a színházi előadásokat és ekkorra már színvonalas írásokban számolt be róluk:

Az előadás művészi nívója már-már az operai határokat döngette, amiben egyaránt részes volt Lehár komoly muzsikája és színészeink lelkes, minden művészi kvalitást a darab szolgálatába állított játéka.

Viola Margit és Galetta Ferenc (aki mint szerző és mint színész most aratott jelentős sikert a napokban a szegedi színház deszkáin) minden együttes fellépése már egymaga különleges élményt jelent a közönség számára. Ezt a művészi élvezetet a végsőkig fokozta az az előkelő környezet,

amelyben *A mosoly országa* adott újabb alkalmat a két kiváló énekes-művész találkozására. Értékes hanganyagjukkal könnyedén szárnyalták át a partitúra legmagasabb, legveszélyesebb regisztereit is. Csodálatos, súlyos, maradandó emlékü, a közönség állandó tomboló lelkesedésétől kísért játékokat produkáltak.

Harczos Irén és Nagy Gábor szimpatikus, disztíngvált játékkal és kellemes hanggal támasztották alá a premier-siker forró hangulatát. [...] Különös elismeréssel kell szólnunk arról a bőkezű áldozatkészségről, amellyel a Fodor-társulat káprázatos köntöst adott erre az operettre. Végül tűzzük az elismerés nagykeresztjét vitéz Jakabffy főrendező mellére, aki hadvezére, irányítója, tűzmestere és láthatatlan szálláscsinálója volt a Nagykanizsára győztesen bevonult Lehár operettnek. Bethlen karnagy és a kitűnő, bővített, összetanult zenekar értékes fűszerepet vittek ennél a bevonulásnál. (Zalai Közlöny 1932. jún. 1.)

1933-ban *hősnő és szende* szerepkörben szerződött Pécsre a pályájának elején járó MEZEY MÁRIA. Bár túlnyomórészt prózai előadásokban lépett fel, első, országosan is figyelmet keltett zenés szerepében, Tangolitaként a kanizsai közönség is láthatta Ábrahám Pál: *Bál a Savoyban* című operettjében. Amikor 1934-ben éppen e szerepnek köszönhetően Budapestre szerződött, a kanizsai közönségtől egy kis operettben (*A méltóságos asszony sofőrje*) vett búcsút. A Zalai Közlöny június 28-i számában a főszerkesztő, Barbarits Lajos méltatta:

Ezen az estén még jobban [csodálta a közönség], mint a már sokszor méltatott drámai alakításaiban. Mezey Mária az operettben annyival volt tökéletesebb, hogy abba is belevitte a drámai színész finom nüansz-játékát. Szöveget, éneket, táncot, mindent a legapróbb részletekig a prózai stílusának finomságával játszott meg. Ezzel levegőt, színt, plaszticitást adott az alakításnak. Puha, meleg hangja nem szárnyal, nem csillog, hanem forrón, belülről izzik. Sex appeal van ebben a hangban. A közönség melegen ünnepelte a búcsúzó művésznőt, akinél tartalmasabb, gazdagabb érték nem mostanában volt az ő posztján a kanizsai színházban.

Fodor színingazgató nemcsak anyaszínházába, hanem Kanizsára is meghívott vendégjátéokra több országos híré művészt. 1929-ben KIRÁLY ERNŐ, az akkor már gramofonlemezeiről is ismert bonviván érkezett vendégszereplésre, 1934-ben pedig JÁVOR PÁL lépett fel Békefi–Lajtai: *Amikor a kislányból nagylány lesz* című operettjében: *Biztos játék, közvetlen és bensőséggel megjátszott Kovács Györgyje, kellemes, meleg tónusú hangja mind-mind szép sikert biztosítottak számára* – nyugtázta a sajtó. (Zalai Közlöny 1934. jún. 4.)

1928-ban, majd 1929-ben a pályája teljében lévő FEDÁK SÁRIt csodálhatta a közönség:

Ahogy táncol, mint az ég és föld között lebegő délibáb: olyan könnyű, olyan megragadó. Hússzor több graciózitás van benne, mint negyven balerinában. [...] Ha énekel, mint: mint a magyar puszták elhaló tilinkószava. (Zalai Közlöny 1928. jún. 1.) Ilyen költői szavakra ragadtatta magát az újságíró, amikor Fedák a *Borcsa Amerikában* című, mára elfeledett operett címszerepében lépett fel. 1929-es vendégszereplése a *Pista néni* című operettben szintén a kanizsai színházépület egyik legforróbb sikere volt:

Tomboló, vasfüggönyös, extázisos, boldog nekifeledkezésem, igazi nagy siker, aminek a közepén Zsazsa ragyogott felülmúlhatatlanul és utolérhetetlenül. [...] Az együttes nem vált szégyenére Fedáknak. Sőt! Maga mondta: az országban ilyen biztos és jól osztott Pista néni nem ment még vidéken. (Zalai Közlöny 1929. jún. 29.)

A művésznő kanizsai vendégjátékát felhasználta egy nosztalgikus látogatásra: elment Tótszerdahelyre, ahol korábban kastélya és birtoka volt, s ahova annakidején élete és karrierje válságos pillanataiban is menekült.

A pécsi színház néhány alkalommal operajátszással is megpróbálkozott Kanizsán. Ez a „próbálkozás” inkább a közönséget vizsgáztatta, hiszen a társulat klasszikus operettelőadásai zeneileg már szinte operai igényűek voltak, így operákkal is jó színvonalon birkóztak meg. 1927-ben a *Hoffmann meséi* előadásán a városlakók jól szerepeltek, mert teljesen betöltötték a színházat. Bár ebben szerepe volt annak is, hogy Olympia szerepét a kanizsai származású, első zenei lépéseit szülővárosában megtévő DOMÁNY SÁRI (lásd: Arany János utca 3.) énekelte, akinek szépen sikerült *Baba-áriáját* megismételtette a közönség. Hoffmann szerepében vendégművész, a kanizsai színpadon már jól ismert HALMOS JÁNOS – aki a következő évtől az Operaház társulatában folytatta nagyívű pályáját, s lett annak örökös tagja – nyújtott énekekben és játékokban egyaránt kitűnőt.

1940 után a háborús évek, illetve a pécsi színház élén Fodor Oszkár igazgatása után bekövetkező sűrű vezetőcserék a színház területén is éreztették hatásukat, egy-két évre Kanizsa előadások nélkül maradt.

A pécsiekén kívül játszott Kanizsán operát az ORSZÁGOS OPERA STAGIONE. A színház megnyitása után nem sokkal, 1927 novemberében a *Trubadúrt*, a *Pillangókisasszonyt* és a *Denevért* láthatta-hallhatta tőlük a közönség egy NEUWELT KLÁRI nevezetű női karmester (!) vezényletével. 1945 után aztán a hasonló szervezésű GÖRDÜLŐ OPERA előadásaiban gyönyörködhetek az operakedvelők.

1945 után még egy évtizedre visszatértek a pécsi színészek. A prózai darabok mellett ekkoriban is voltak sikeres operettelőadások. Ennek a generációnak már TAKÁCS MARGIT volt a primadonnája, s 1949–52 között Szendrő József az igazgatója. A pécsi színház 1955 után a kaposvári követte, s ezekkel az időkkel új fejezet kezdődött Kanizsa színház történetében.

Az 1927-ben átadott új színházépület az év legnagyobb részében, a színházi előadások néhány állandó hetét leszámítva mint Városi Mozi, vagy ahogy eleinte hivatalosan nevezték, *Városi Mozgó* működött.

Rendszertelen és különböző helyszíneken zajlott filmvetítések után Kanizsán 1912-ben nyílt meg az első állandó, önálló épületben működő filmszínház Uránia néven (lásd: Rozgonyi utca 4.). Pontosan abban az évben, amikor az új színházépületet átadták, készült el a világ első hangosfilmje. Az itteni mozikedvelőknek még néhány évet várni kellett rá, de vidéki városban elsőként 1930. február 5-én, a Városi Mozgóban is megszólalt a mozi. Mindjárt első alkalommal nemcsak megszólalt, hanem énekelt: a *Mámorkeringő* című német film előtt – amely maga is fülbemászó slágerekkel volt ékes – Beniamino Gigli énekelt szcenírozva két részletet Mascagni: *Parasztbecsület* című operájából:

Megjelenik a színen Gigli. Carusó örököse hangban, vagyonban és hírnévben. Kinyitja a száját és amint a Parasztbecsületben borral telt poharat kínál Alfiónak, gyöngyöző tenorja csengőn száll felénk.

Búcsúzik az anyjától. Megy „friss levegőre”, de hangjának reszketése, csodálatos színe érzékelteti, hogy a halálsejtelem veri.

A filmen, a vásznon csak egy éneklő embert látunk, akinek szája az opera ritmusai szerint formálja a hangokat, de minden szavát halljuk. Gigli már búcsút int anyjának, siet a duelungra, de hangja még szárnyalón viszi át a mozi nézőterét, ahogy énekl: Adió, adió! (Zalai Közlöny 1930. febr. 9.)

Az első magyar hangosfilmet – *Csak egy kis-lány van a világon*, Eggerth Márta és Jávor Pál főszereplésével – még az év augusztusában levettették.

1933. május 29-én különleges hangos rövidfilmet láthatott a moziban a sajnos csak gyér közönség. A film az akkor huszonegy éves

Félfelyárrakkal!

Hangos film. — Tökéletes ének, zene, beszéd.

Aafa—Cito film

Február
11
Ködd

**Mámor-
keringő**

Egy primadonna házasság-
gának regénye 6 fejezetben.

Fősz.: Mady Christians és Hans Stüwe.

Beniamino Gigli felléptével:

Parasztbecsület

Partnerrel: Millo Picco, Minnie Agenor.

Zalai Közlöny 1930.
február 5.

BRUNNER ERZSÉBET festőművész, vagy ahogyan akkoriban Kanizsán emlegették, Sass Baba rögtönzött táncát rögzítette Rabindranath Tagore santiniketáni rezidenciáján 1931-ben.

A kanizsai születésű Sass Brunner Erzsébet és leánya, Brunner Erzsébet az előző évben érkeztek Indiába, amelyet egy életre otthonukká választottak. A kisfilm keletkezésének történetét a Zalai Közlöny így mesélte el:

1931. márc. 3-án nagyszabású bemutató művész-estély volt Rabindranath Tagore santiniketáni palotájában, ahol előkelő meghívott művészközönség előtt többek között az ősz hajú filozófus költő is előadta legújabb költeményét, amelyhez a zenét is maga komponálta. Felolvasás után Rabindranath Tagore mosolyogva jegyezte meg, hogy nagyon szeretné, ha valaki táncmozdulatokkal is érzékeltetni tudná a költeményében levő gondolatokat. Erre a kijelentésre felállott Sass Baba és megkérte a költőt, hogy adassa elő még egyszer a zenekarral a kompozícióját. A következő pillanatban a magyar lány, akit lelke mélyéig átjárt India lelkisége, a pódiumra lépett és rögtönzött táncban annyira formába tudta önteni a rabindranathi gondolatokat, hogy az agg költő könnyek között mondott köszönetet a táncáért. – Tagorénak annyira tetszett Sass Baba tánca, hogy néhány nap múlva Kalkuttában is felléptette ugyanezzel a táncsal, amellyel a fiatal művésznő három napig tartotta extázisban az ottani előkelő társaságot. (Zalai Közlöny 1933. máj. 26.)

S ha már a filmekről van szó, érdemes megjegyezni, hogy 1927-ben a színházépület megnyitásáról filmhíradó felvételt készítettek; jó lenne, ha Sass Baba táncával együtt még fel lehetne lelni valamely archívum mélyén.

A mozi 1945 tavaszán, alig egy hónappal Kanizsa felszabadulása után újra megnyílt. Először régi nevén, Városi Moziként, később Béke, majd Apolló néven 2000-ig működött.

A Városi Színház 1927-es megnyitásával Nagykanizsa egy újabb hangversenyteremhez is jutott, bár a koncertek nagy részét továbbra is a Polgári Egylet nagytermében, illetve a Kaszinóban (lásd: Ady utca 7.) tartották. A fontosnak, reprezentatívnak tartott eseményeket azonban itt rendezték meg.

A színházterem többször volt tanúja az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR keretében működő énekkar és szimfonikus zenekar fellépéseinek. A zenekart 1921-től 1936-ig, a kórust 1924-től három évtizeddel későbbi megszűnéséig a polgári iskola (lásd: Ady utca 9.) tanára, KETTING FERENC vezette. Ketting már a huszas évek közepén olyan hangversenyekkel lépett Kanizsa közönsége elé, mint a teljesen helyi erővel megvalósított *Teremtés* című Haydn-oratórium (lásd: Sugár út 3.). Az 1930-as évek második felére kórusát az ország egyik legjobb vegyeskarává tette, amely országos versenygyőzelmek

MATINÉ a Városi Színházban

december 30-án, vasárnap délelőtt 11 órai kezdettel

KÖZREMŰKÖDNEK:

Fischer Böske

operaénekesnő

Pauk Annie

dr. MEZŐ FERENC

az amsterdami szellemi olimpiász győztese

Urbán Gyula

Rendezői: a Zala-Kanizsa Futball Club

Kanizsáról elszármazottak matinéja, 1930

után 1940-ben a KIRÁLY-DÍJat is elnyerte. Ketting volt Kanizsán az új magyar zene első propagátora. 1938 májusában a színházteremben ő rendezett először kizárólag Kodály Zoltán műveiből álló hangversenyt, ahol olyan remekművek hangzottak fel, mint a *Jézus és a kufárok*, a *Liszt Ferenchez* (két évvel később ennek interpretációja hozta el a Király-díjat), a *Mátrai képek* vagy a *Székely keserves*. E hangverseny egyik célja volt, hogy a kórus pénzt szerezzen országos dalosversenyen való indulásához, ezért is volt rendkívül merész lépés Ketting részéről a műsorválasztás. S hogy kórusa ezeket a darabokat valóban magas színvonalon tudta megszólaltatni, a díjakon kívül bizonyítja Kodály több személyes dicsérete, amelyeket országos dalosrendezvényeken tett.

Ketting Ferenc személyéhez kapcsolhatóan a város zenei életének nagyon fontos eseményei zajlottak a színházban 1937 és 1942 között, az ÉNEKLŐ IFJÚSÁG hangversenyei. A kodályi törekvéseket megtestesítő országos mozgalom dél-zalai meghonosítója Ketting Ferenc volt. Az első, 1937. június 7-én megtartott hangverseny előtt a tanár-karnagy terjedelmes cikket írt a Zalai Közlönybe *Mi is az Éneklő Ifjúság?* címmel, amelyben Kodály elveinek pontos és közérthető ismertetését és értékelését adta. Az első hangversenyen részt vett valamennyi kanizsai iskolai énekkar, valamint Becsehely, Balatonmagyaród, Gelse, Nagybakónak, Tótszerdahely, Tótszentmárton elemi iskoláinak kórusai, összesen mintegy nyolcszáz éneklő gyermek. Érdekes megjegyezni, hogy a kiskanizsai elemi iskola énekkara Hegedűs Ferenc tanító vezetésével FARKAS FERENC: *Molnárnóta* című kórusát énekelte, amely a *Gyöngyöri gyöngy* című kis ciklus egyik darabja. Nagy valószínűséggel ekkor hangzott fel először Kanizsán a város szülöttének, későbbi díszpolgárának egy műve, bár a helyi kötődésnek ekkor még bizonyára senki nem volt tudatában. A színházteremben lezajlott hangverseny után a majdnem ezer

gyermek az épület lépcsőin állva Ketting Ferenc dirigálásával összkarként két kánont énekelt. Hasonlóképpen zajlott le az Éneklő Ifjúság második hangversenye is 1938 pünkösd hétfőjén. Ekkor már néhány vidéki iskolai kórus Bartók egyzeneműkaraiból is énekelt. Az 1939-es kórusbemutatót az Iparoskör nagytermében rendezték meg, majd két év szünet után, 1942-ben újra a színház adott helyet a fiatal dalosok bemutatkozásának. A Rozgonyi iskola kórusának élén ekkor már ott állt RÁCZ ALAJOS, aki folytatta Ketting kezdeményezését Kodály zenepedagógiai elveinek kanizsai meghonosításában.

Visszatérve az Irodalmi és Művészeti Körhöz, 1921-től jónéhány évig a Kör szimfonikus zenekarát is Ketting Ferenc vezényelte.

A zenekar teljes története egy hosszú, és hullámheggyekkel-hullámvölgyekkel teli folyamat, működési szünetekkel és többszöri újraindulással. Két világháború közötti időszakát erősen meghatározta az 1926-ban megalapított Városi Zeneiskola és tanárainak léte Vannay igazgatóval az élen, az iskola által lassan kinevelt utánpótlás, s Kanizsa két meghatározó zenei egyénisége, Ketting Ferenc és Vannay János együttműködésének problémái. E problémák alaphangját Vannay adta meg, amikor 1927-ben egy országos szaklapba írt cikkében megkülönböztetés nélkül műkedvelőnek minősítette Kanizsának a zeneiskola megalapítása és a színház felépítése előtti zenei életét (lásd: Csengery út 46., Sugár út 62.). A Ketting által vezetett szimfonikus zenekart 1930-ban átvette Vannay, aki valóban kiváló karnagy volt. A zeneiskolát vaskézrel irányító igazgató kapcsolata az Irodalmi és Művészeti Körrel azonban 1932-ben a mélypontra süllyedt, s 1936-ig újra Ketting dirigálta a zenekart. 1931-ben adtak ugyan itt a színházban közösen két szépen sikerült hangversenyt, de igazi jó viszony soha nem volt közöttük. A helyzetet a zenekedvelő Krátky polgármester próbálta időről időre mérsékelni, de mintha egy hajszállal inkább Vannay pártján állt volna. 1936-ban Vannay újra visszavette a zenekart. Emlékezetes volt 1937. április 1-jei koncertjük, ahol nemcsak a zenekar nyújtott remek teljesítményt, de FÁBIÁNNÉ PÁSZTOR IRMA hosszú szünet után újra zenekarral léphetett pódiumra: ismét eljátszotta Schumann *a-moll zongoraversenyét*, amellyel két és fél évtizeddel azelőtt berobbant a zenei életbe. De ezt követően ismét évekig nem lépett pódiumra az együttes, pedig KRÁTKY ISTVÁN polgármester is beült a kottapult mögé mint mélyhegedűs...

1945 nyarán Vannayt menesztette állásából az igazoló bizottság, s utóda a Zeneiskola és a szimfonikus zenekar élén IVÁNKOVITS FERENC lett. Az ő vezényletével is több szépen sikerült koncertet hallhatott a színházban a kanizsai közönség. Egyik legjobban sikerült estjükön HONTI ILONA, aki

szintén a zeneiskola nagy tanári generációjába tartozott, játszotta el Beethoven *C-dúr zongoraversenyét*. Sajnos, hogy ő és a hozzá hasonló kaliberű művész-tanárok az évtizedek során kevés lehetőséget kaptak, hogy zenekarral játszhassanak, pedig nyújtottak olyan teljesítményt, mint neves fővárosi kollégáik. A zenekarról és Honti Ilona (akkor dr. Baksa Gézané) játékaról így emlékezett meg Nagykanizsa akkori lapja:

Büszke öröm és jóleső melegség járta át mindenki szívét, akik végighallgatták szerda este a Városi Színházban megtartott Beethoven-hangversenyt. A Nagykanizsai Ének- és Zeneegyesület szimfonikus zenekara ezzel az egész estét betöltő Beethoven-koncerttel olyan teljesítményt mutatott, amely dicséretére válna bármely nagyvárosi szimfonikus együttesnek is. [...] a nagy zongoraversenyben dr. Baksa Gézané oly zongorajátékot produkált, amely ámulatba ejtett minden hallgatót, mert a legkitűnőbb virtuózokra emlékeztetett. Technikája tüneményesen briliáns volt és ahogy számát lejátszotta, az a legnagyobb muzikalitásról tett tanúságot. (Zala 1946. jún. 28.)

Helyi együttesek és művészek mellett nagynevű magyar és külföldi zeneművészek is felléptek a színházteremben. 1933. október 25-én este itt fűtyülte ki a közönség VASA PRIHODA cseh hegedűművészt, de nem azért, mert nem tetszett a játéka. Prihoda magyarországi hangversenykörútját megelőzően Prágában betiltották a magyar nyelvű napilapot, s számos más intézkedést is hoztak a felvidéki magyarság ellen. Az elkeseredett politikai hangulatban a cseh művész Szegeden és Sopronban meghirdetett hangversenyeit lemondták. Kanizsán egy új, a hangversenyszervezésben eddig tapasztalatlan vállalkozó, a könyvesboltos Mair Gréti nem követte példájukat. A Zalai Közlöny október 26-i beszámolója szerint a botrány a következőképpen zajlott le:

A színház zsúfolásig megtelt. Alighogy azonban felgördült a függöny, a nézőtér hátsó soraiban tömegesen elhelyezkedő fiatalság sippal, hangos pfujolással, hatalmas zenebonával tüntetni kezdett a cseh hegedűművész ellen. A hangulat pillanatok alatt forró és izgatott lett. A rendőrség a polgármester segítségével hozzálátott a rend helyreállításához, ami azonban igen nehéz munka volt. Hiába vezették ki egyik tüntetőt a másik után, a fiatalság nem hagyta magát és zajosan folytatta a tüntetést. A művész sápadtan állt a színpadon. Az általános zűrzavarban a polgármester vendégszeretetre és rendre intette a közönséget. Erre még tumultuózusabb jelek következtek. Majd fojtó szalmiákszag

I-ső bérleti hangverseny.

VASA PRIHODA

világhírű hegedűművész

ESTÉLYE

I. hó 25-én, szerdán a Városi Színházban.

Hangverseny kezdete este fél 8 órakor.

Helyárak: I–IV. sor 5 P (bérletben 2,50 P), V–VIII. sor 4 P (bérletben 2 P), IX–XII. sor 3 P (bérletben 1,50 P), XIII–XV. sor 2 P (bérletben 1 P), XVI–XVIII. sor 1 P. Dátásgy 50 fillér. Jegyek kaphatók a Városi Színház pénztáránál.

Bérletk névre szóló jegyeket az I-ső részlet letöltése ellenében a Városi Színház pénztáránál vehetik át. Bérletet előjegyezni Mair könyvkereskedésben lehet.

A ki bérlet, Nagykanizsa zenekulturáját mozdítja elő!

Zalai Közlöny
1933. október 24.

öntötte el többször is a színházat, a pánik egyre nőtt, ellentüntetetés is fejlődött ki, minék következtében több affér keletkezett, lovagias folytatással, sőt egy pofon is elcsattant. Aki adta, egy Prihoda-párti hölgy volt, aki kapta, a fiatal-ság egyik vezetője.

Közben a rendőrök rendet csináltak pár percre. Ez azonban csak addig tartott, amíg a közben leeresztett vasfüggönnyt újra fel nem húzták és Prihoda újra meg nem jelent a színpadon. A tüntetés újra hatalmas erővel lángolt fel. Majd nagynehezen pár pillanatra csend lett, mire Prihoda játszani kezdett. Az első taktus után újra kirobbant a csehek elleni gyűlölet és Prihoda kísérlete erőteljes füttykoncertbe fulladt. Mit volt mit tennie, – elhagyta a színpadot. Egy teljes óráig tartott majdnem, míg a rendőrségnek sikerült a fiatal-ságot a színházkertből kiszorítani s akkor végre a koncert mégis megkezdődhetett. Ettől fogva a színházban nagy sikere volt Prihodának, sőt az ellenpárt tüntetőleg is ünnepelte, kívülről azonban folyton behallatszott, amint az ifjú-ság a Himnuszt, a Hiszekegyet énekelte.

Koncert után a művésznek a Pannónia szálloda igazgatója – vendégei kívánságára való hivatkozással – nem engedte elfoglalni megrendelt szobáját. Prihoda rendőri kísérettel a vasútállomásra (lásd: Ady utca 67.) hajtatott, s az éjféli gyorssal elhagyta a várost. A koncert hosszú nyilatkozat-háborút váltott ki a Zalai Közlönyben, s Krátky polgármester hivatalosan közölte, hogy a városházi (lásd: Fő út 2.) tisztviselőkkel együtt nem megy el annak a hangversenysorozatnak további előadásaira, amelynek első estje ilyen botrányt okozott a városban.

A Városi Színház nagyterme ünnepegeknek, reprezentációs alkalmaknak is helyet adott, s ezeken is mindig ott volt a zene. A néhány kiragadott példa egyúttal egy kis történelmi utazásra viszi az olvasót.

1930. május végén, a *20-as honvéd szobor* leleplezése alkalmából rendezett két napos eseménysorozat több epizódja a színházban zajlott. A szimfonikus zenekar, az Ipartestületi Dalárda, zeneiskolai tanárok és a pécsi színház szólótáncosai is felléptek a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör által szervezett díszhangversenyen, ahol látványos színházi effektusokkal színesítve bemutatták dr. Szabó Zsigmond főorvos irredenta jelenetét, s az estet a Zalai Közlöny főszerkesztője, Barbarits Lajos által írt prologus vezette be. Másnap ugyancsak a színházban a város díszpolgárává avatták dr. Szurmay Sándor altábornagyot, a volt 20-as ezred tulajdonosát.

Már 1945. május 14-én megtartotta a színházban első propaganda-estjét a Vörös Hadsereg, amelyet még több hasonló rendezvény követett. E műsorok jellegzetessége volt, hogy szórakoztató részét nagyon heterogén elemekből

állították össze. Dominált a népi alapú, illetve mozgalmi ének, zene és tánc, de még cirkuszi produkciók is helyet kaptak benne.

A VÖRÖS HADSEREG
szombaton, f. hó 16-án este 7 órakor
a Városi Színházban

MŰVÉSZESTET

rendez, melynek műsora zene- és énekszámokból,
táncokból és akrobatikus mutatványokból van összeállítva.

== Belépődíj 20–10 pengőig. ==

Nagykanizsa közönségét szeretettel meghívja a Rendezőség.

Jegyek a Városi Színház pénztáránál a pénztári órák alatt előre is válthatók.

1997. május 29. napján készült a plakát. A színház 1997. május 29-én.

1948 előtt sorban valamennyi párt kibérelte a színháztermet, s itt rendezték meg politikai szónoklatokkal súlyosbított művészestéleiket. 1948 május közepén a színházkertben tizenhat budapesti, pécsi és helyi munkásénekkar hétszáz dalosa ünnepelte Nagykanizsa élmunkásait.

1997-ben az épület Rozgonyi utca felőli oldalán a színház megnyitására emlékező fekete márványtáblát állítottak, dátuma sajnos nem teljesen pontos. Az előcsarnokban helyezték el a színház eredeti technikai berendezésének, a vasfüggöny csörlőjének egy darabját. Ugyanott 2009. május 29-én, születésének hetvenötödik évfordulóján felavatták a nagykanizsai származású STRÉM KÁLMÁN hangversenyrendező, zeneszociológus (lásd: Erzsébet tér 11.) bronz mellszobrát, Gerő Katalin alkotását.

Sugár út 9. Piarista gimnázium

Az 1765-ben alapított piarista gimnázium majdnem másfél évszázadig az Eötvös téren lévő egykori laktanyából toldozott-foldozott épületben működött (lásd: Eötvös tér 35-37.), de így is képes volt a három megyét átfogó régió szellemi központjává válni. Miután körülményeik teljesen tarthatatlanná váltak, az iskolát a város és a rend tárgyalásainak eredményeként – ideiglenes jelleggel – az 1886-ban épült, s időközben megürült Sugár úti honvéd laktanyába költöztették át. A gimnázium az épületegyüttes két udvari szárnyát használta iskolaként, az utcai rész volt a rendház. Az épületet 1904-ben

Sallér Lajos alakította át oktatási célra, s két évtizedig szolgált a gimnázium otthonául.

Az új épületben is a régi rendszer szerint zajlott az iskola zenei élete. Az itt eltöltött első években még RÁCZ JÁNOS kántor foglalkozott a zenekarral, aki kisebb darabokat is komponált számukra. Őt 1907-ben váltotta fel LUKÁCS JÓZSEF kegyesrendi tanár, aki 1919-ig maradt az iskola kötelékében s vezette az ének- és zenekart. A zenekar az ő irányításával élte fénykorát. A korábbi években, évtizedekben esetleges hangszerösszeállítású együttes volt, a zenekarvezetőnek sok átdolgozást, hangszerelést kellett készítenie számukra. Lukács József vezetése alatt megfelelő színvonalú fúvósokkal kiegészítve szinte már egy kis szimfonikus zenekart alkotott, s műsora is ennek megfelelően fejlődött annak ellenére, hogy zeneiskola még nem volt a városban.

1911-ben produkciójukról már ezt írta a Zalai Közlöny február 6-án megjelent számában:

A műsor összeállítása, a zene és énekszámok begyakorlása Lukács József kegyesrendi tanár izlését és fáradhatatlan buzgalmát dicsérik. Az ő egyénisége egy ifjúsági hangversenyen maga is program. Nem kísérik tehát a műsor egyes számaint külön-külön elismeréssel, de megemlítjük, hogy a zenekar a fúvó hangszerekkel nemcsak megizmosult, hanem azt teljesebbé és kifejezőbbé tette.

A színvonal az elkövetkezendő években tovább emelkedett. Az 1913/14-es tanévről szóló értesítő ennek bizonyságaképpen leköszölte a zenekar csoportképét s a következőkben örökítette meg tevékenységét:

Zenekarunk ebben a tanévben az elérhető eredmény legszebb sikeréhez ért el. Zenekarunkban fa- (fagott, oboe, klarinét, fuvola) és rézfúvók (corno, tromba, trombon) is működtek. Betanult darabjaink közül az öt ünnepi mise zenekíséretét emeljük ki [...] Beethoven L. I. Simfoniáját és Leonore I. nyitányát művészi sikerrel játszottuk el. Cherubini Lodoiska nyitányát, Haydn G. Simfoniáját (dobütéses), Beethoven Isten dicsőségét, Kőszegi Sándor Menuetto, Air, Sicilienne, Gavotte-ját nagy hatást keltve mutattuk be. A templomban az őszi- és tavaszi hónapokban mindig szerepelt zenekarunk a zenés miséken.

A nagykanizsai kath. főgimnázium zenekara az 1913–14. tanévben

1919. március 4-én, amikor zsúfolt nézőtér előtt játszottak a Polgári Egyetben (lásd: Sugár út 3.), a helyi lap recenzense így méltatta a zenekart és vezetőjét:

... zsúfolásig, sőt majdnem roskadásig megtelt teremben kezdődött a diákhangverseny este 8 órakor. Ennek pompás műsorát a zenekari számok dominálták az előző évek hasonló produkcióit is felülmúló tökéletességgel. Dr. Lukács tanár gyönyörű műve, mellyel egy komplett, minden hangszerral felszerelt diákzenekart igyekezett teremteni, immár tető alá jutott. A zenekar két nagy nyitányt és három kisebb számot játszott egy filharmóniai zenekar tökéletes illúzióit keltően.

Lukács József vezetésével az énekkar repertoárja is színvonalasabbá vált, másodrangú szerzők helyett klasszikus művek, illetve azok részletei kerültek előtérbe.

A kitűnő tanár iskolai munkája mellett tagja volt a város képviselőtestületének, valamint zenei tárgyú cikkeket, hangversenykritikákat írt a Zalai Közönlönybe. Egy hosszú cikksorozatában 1912 nyarán Bayreuthban tett látogatásáról emlékezett meg, ahol végigjárta Richard Wagner és Liszt Ferenc emlékhelyeit. Emberi vonásait mutatja, hogy szoros barátságban állt az akkoriiban az Irodalmi és Művészeti Kör vegyeskarát vezénylő Böhm Emil izraelita származású kereskedővel, akinek lakásán (lásd: Zrínyi utca 33.) közös barátjukkal, Gürtler Istvánnal sokat házimuzsikáltak; triójukban Lukács volt a csellista, s alkalmanként nyilvánosan is felléptek együtt.

1919 őszén, miután a Tanácsköztársaság napjaiban is tartott diákjaival hangversenyt – Ady Endre tervezett szobra javára –, fegyelmi eljárás alá vonták. A rendből nem, de a gimnáziumból eltávolították. Egy ideig Szegeден tanított, majd visszatért Kánizsa előtti működési helyére, Sátoraljaúj-helyre. Hetven éves korában ott érte a rend feloszlata.

Az 1920-as és 1930-as évek kiváló pedagógusegyénisége volt KERKAY JÓZSEF piarista paptanár, akire egykori tanítványa, Fejtő Ferenc így emlékezett *Budapesttől Párizsig* című kötetében:

A legkiválóbbat Kerkai József doktornak hívták, aki magántudós volt, egy nagyszabású könyvön dolgozott, a középkori halotti táncoknak, a dances macabres-oknak a gyűjtésével foglalkozott. Egyébként ő volt a latin–görög tanárunk is, és egészen kitűnő mesternek bizonyult. Olyan tanár volt, aki foglalkozott a diákjaival – lehetett vele vitatkozni, beszélgetni filozófiáról, a görög mitológiáról –, könyvekre hívta föl a figyelmet, szóval szenvedélyes professzor volt és kitűnő ember.

Lukács József utódaaként éneket és zenét is tanított, vezette a gimnázium zenekarát és egy időben kórusát is. Csellistaként gyakran ő maga is részt vett az iskola zeneünnepélyein. 1924 és 1927 között vezette az IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR vegyeskarát és néhány éven keresztül ő volt az akkor még kicsiny városi múzeum gondozója. 1936-ban Kecskemétre helyezték.

A zenei téren kitűnt tanítványok között röviden itt is meg kell említeni azokat, akik tanulmányaikat még a régi épületben kezdték, de itt fejezték be: KRÁTKY ISTVÁNT, aki 1906-ban volt 8. osztályos, illetve az 1907-ben érettségizett PIKÉTHY TIBORT és JAKOBY ANTALT.

1911-ben ebben az épületben kezdte meg gimnáziumi tanulmányait a sokoldalú Mathea Károly, a városi szimfonikus zenekar megalapítója, aki később MATHIA KÁROLY néven többek között Kodály népzene kutató csoport-

jában is dolgozott (lásd: Fő út 8.). Napjainkban a Piarista Iskola vegyeskara az ő nevét viseli.

Az 1909/10-es, illetve 1910/11-es tanévben a gimnáziumban tanult – harmadik és negyedik osztályosként – az alsólendvai születésű PATAKY KÁLMÁN, a későbbi világhírű operaénekes. Édesapja a csáktornyai polgári iskola igazgatója volt. A család hamarosan Vácra, majd Kolozsvárra költözött s Pataky ott érettségizett. A Kanizsán töltött két tanévben többször olvasható a neve az iskolai ünnepek fellépői között hegedűsként és szólóénekesként. Érdekes megjegyezni, hogy amikor 1921-ben szerződtette az Operaház, de nem kapott bemutatkozási lehetőséget, Wlassics Gyula (lásd: Deák tér 1.) korábbi kultuszminiszterhez fordult, aki abban az időben az Operaházat felügyelte. Az ő közbenjárására énekelhette el első szerepét, a *Rigoletto* hercegét, ennek sikere után indult meg fényes pályája. Lehet, hogy ebben a segítségben közrejátszott a „kanizsai kapcsolat”? Wlassics a gimnázium alsó osztályait szintén a kanizsai piaristáknál végezte...

Az iskola 1923-ban a szomszédba, jobb körülmények közé, egy korábban szintén laktanyaként működő épületegyüttesbe (lásd: Sugár út 11.) költözött. Korábbi helyiségeiben fémipari szakiskola, majd 1933-tól a NOTRE DAME LEÁNYLÍCEUM működött.

Nagykanizsán hosszú évtizedek óta nagy probléma volt a lányok középfokú iskoláztatása. A tanulni vágyók a polgári iskola elvégzése után legfeljebb a piarista gimnázium magántanulójaként folytathatták a tanulást, de ezt természetesen nagyon kevés család engedhette meg magának. Még a Városi Zeneiskola 1926-os létrehozásánál is szempontként merült fel, hogy az állami zeneoktatás legalább a zeneileg tehetséges lányok részére kitörési pontot nyújthat. Ezért volt nagy jelentősége a leánylíceum 1931-es megnyitásának. Krátky István polgármester vezetésével ebben az évben alakult meg a Nagykanizsai Iskolaegyesület azzal a céllal, hogy leányközépiskolát létesítsen. Az intézmény Klebelsberg Kuno engedélyével 1931-ben két osztállyal meg is nyithatta kapuit. Első otthonuk a mai Piarista kápolna (lásd: Sugár út 13.) helyén álló földszintes épületben volt. 1932-ben a közben két osztállyal kibővült iskolát átmeneti időre átköltöztették a Rozgonyi Iskola emeletére. Amikor megszűnt az egykori piarista gimnáziumban működött fémipari iskola, az 1932/33-as tanévben – kisebb átalakítások után – elfoglalták itteni végleges helyüket. 1934-re teljessé váltak az osztályok, s az 1934/35-ös tanévvel az egyesület átadta az iskola irányítását a Notre Dame Női Kanonok és Tanítórendnek. Az első érettségit ebben a tanévben tartották. 1935-től a líceumot fokozatosan egységes leánygimnáziummá alakították, mely internátus-

sal is rendelkezett. 1940-ben tizenhat tanár százötvenegy növendéket, 1942-ben huszonegy tanár kettőszázharmincöt növendéket oktatott.

Az évkönyvek tanúsága szerint az éneket rendes tantárgyként tanították, óraadóként a Városi Zeneiskola magánének szakos tanárát szerződtették, aki egyúttal az énekkart is vezette. Működött itt ebben a minőségben NEDELKOVITS ANNA, FLITNER RÓZSI, UJFALUSSY ERZSÉBET, ERDŐSSY RÓZSI, majd hosszabb ideig Witzenetz Jolán (későbbi neve IVÁNKOVITS FERENCNÉ). Az iskolai kórus részt vett az ÉNEKLŐ IFJÚSÁG-koncerteken, néhányszor vegyeskart alkotva a piarista gimnázium kórusával. A növendékek táncot is tanultak, oktatójuk HAHN ALÍZ volt, aki Kanizsán fiatalok nemzedékeit tanította. Ünnepeken a szavalatok, jelenetek, énekszámok mellett különböző karaktertáncokat is előadtak.

1945-től a leánygimnázium énektanára, 1948 és 1950 között igazgatója ENGE JÁNOS volt. Enge a Zeneművészeti Főiskolán egyházzenei és karvezetői oklevelet szerzett, kanizsai éveit Mosonmagyaróváron működött. Az iskolában eltöltött időszak alatt az alsótemplomban (lásd: Zárda utca 9.) a SZENT FERENC KÓRUS karnagyi tisztét is ellátta. 1946-ban ő alapította meg a MAORT MUNKÁS JÓSZERENCSET DALKÖRT és a MAORT MŰVEK SZALON-ZENEKARÁT (lásd: Vár út 9.). 1951-től a Pécsi Tanítóképző Intézet tanáraként, majd 1955–1967 között a Székesfehérvári Zeneiskola igazgatójaként dolgozott.

A leánygimnáziumot államosítása után, 1950-ben összevonták a piarista gimnáziummal, s az intézmény több névváltozás után ma Batthyány Lajos Gimnáziumként működik. Mai otthona újra itt van, de az épületegyüttest az 1970-es évek végén egy nagy, modern szárnyal kibővítették. Mivel főbejárata a Rozgonyi utcáról nyílik, az iskola 1948 utáni története könyvünkben a Rozgonyi utca 23. szám alatt olvasható.

Sugár út 11. Piarista gimnázium

Az ún. *Közös* laktanya 1890-re épült fel a közös hadsereg 48. gyalogezredének. 1923 és 1948 között itt működött a Piarista Gimnázium.

A nagymúltú, 1765-ben alapított iskolát első épületéből (lásd: Eötvös tér 35-37.) 1904-ben a közelben megürült honvéd laktanyába költöztették (lásd: Sugár út 9.). Ottlétét két évre tervezték, amíg felépül új székháza. Pénzügyi nehézségek miatt ez meghiúsult, s az iskolának két évtizedig ott kellett maradnia, alig valamivel jobb körülmények között, mint azelőtt. Az a megoldás, hogy az intézményt újra egy felszabadult laktanyába költöztessék, ak-

kori otthona szomszédságába, több évvel korábban felmerült s végül 1923-ban, a közös laktanya kiürülésével vált valósággá. A laktanya – átalakítások után – már sokkal megfelelőbb és tágasabb épületnek bizonyult, s 1948-ig itt volt az iskola otthona.

A Hüttl Dezső tervei szerint végzett átépítés során a tulajdonképpeni gimnáziumot az udvari kétemeletes legénységi épületből alakították ki: földszintjén volt az igazgatói iroda, északi végén a város múzeuma és könyvtára. Az első emeleten helyezték el az osztályokat és a tanári szobát, a másodikon pedig az előadótermeket.

Az utcafronton álló épületre második emeletet húztak, ebből lett a rendház. Külön érdemes megemlékezni a Királyi Pál utcai oldalon egy régi kocsiszínből kialakított tornateremről, mert általában abban tartották az iskolai ünnepeket, sokat szerepeltek benne a gimnázium zenei együttesei.

A piarista gimnázium itt töltött éveiben a megszokott módon, rendkívüli tárgyként tanították az éneket és a zenét. Az 1920-as években tovább működött dr. KERKAY JÓZSEF kegyesrendi tanár, aki az énekkar és zenekar vezetése mellett kitűnő csellistaként olykor maga is pódiumra lépett. Egy 1926-os hangversenyről így számolt be a Zalai Közlöny június 8-i számában:

Az ének- és zenekar, melyeknek lelke karnagyuk: dr. Kerkay József, meglepően precíz, gondos betanulásról és minden elismerésre érdemes ambícióról tettek tanúságot. [...] Az énekkar szépen kiegyenlített, egyenként is tiszta szólamai Becker indulójának fortissimójában és Marschner Éji dalának lehelletszerű pianójában egyaránt derekasan állták helyüket. A zenekar Herold Zampa-jának hangörvényeiben, Marschner Vampirjának hatalmas finá-

légében teljes összhangról, gondos összetanultságról tett tanúságot. Kerkay zeneszerzéssel is foglalkozott: a diákok előadásában emlékezetes sikert aratott 1933-ban a *Ludas Matyi*-téma színpadi átdolgozása, amelyhez Kerkay komponálta a dalokat és a kísérőzenét. 1924-től Kerkay a ZRÍNYI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR vegyeskarát is vezette, s 1927-ben egészségügyi okok miatt mondott le a karnagyságról.

A gimnázium zenei életébe nagy változást hozott a Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) 1926-os megnyitása. Korábban volt ugyan a gimnáziumban kezdők részére hegedűtanítás, de az iskolai zenekar összeállítása mindig azon múlt, hogy az adott tanévben milyen – általában magántanárok-nál nyert – hangszeres tanulóik voltak az iskolának. 1928-ban a zeneiskola fűvőstanárának, SCHILLER JÁNOSnak vezetésével cserkész fűvőzenekar alakult, tagjai később valószínűleg beolvadtak az 1938-ig a zeneiskola égisze alatt működő levante fűvőzenekarba.

A zeneiskola tanárai szülőbány vagy kisebb kamarazenei összeállításban gyakran szerepeltek a Jézus Szíve-templom (lásd: Deák tér: Felsőtemplom) diákmissziójában, így a tanulók rendszeresen hallhattak jó minőségű muzsikálást. Később a felépült Piarista kápolna (lásd: Sugár út 13.) is több szép zenei produkció színhelye volt.

A gimnázium mindig teret adott a technikai újdonságoknak. 1924 októberének egy vasárnapján az iskola nyilvános RÁDIÓ-BEMUTATÓT szervezett a tornateremben, a kanizsaiak ekkor hallhattak először rádióadást. Mint a Zalai Közlöny beszámolt róla, a bemutatót megelőzően Eberhardt Béla igazgató ismertette a rádió mibenlétét és működését. Dél előtt ugyan zavaros volt a vétel, de a közönség így is hallhatott egy hangverseny-részletet Bécsből. A délutáni megismételt bemutatón – kedvezőbb légköri viszonyok között – Stuttgart és München rádióadásai már élvezhetők voltak. A készüléket a rádióamatőrként is kiváló Hemmert Károly városi főszámvevő kezelte.

Nagykanizsán az 1930-as évek második felétől kezdtek új szelek fújni az ének-zene tanításában: Ketting Ferenc karnagy, polgári iskolai (lásd: Ady utca 9.) tanár 1937-ben a kodályi célkitűzések alapján megszervezte az első nagyszabású ÉNEKLŐ IFJÚSÁG koncertet, amelyet 1948-ig még hat hasonló rendezvény követett. Ezekben a nagyszabású koncerteken Kanizsa és a városkörnyék minden iskolai kórusa, így a piarista és a Notre Dame Leánygimnázium énekkarai is részt vettek. A két kórus alkalmanként vegyeskarként is énekelt együtt. A repertoár is kezdett átalakulni, a másodrendű szerzőket egyre gyakrabban váltották fel Bárdos Lajos, Kodály és Bartók művei.

1945 és 1948 között még megfértek egymással a város és a gimnázium zenei életében az egyházi és a világi zene. Ennek legszebb példáját BÁRDOS LAJOS

1948-as kanizsai látogatása illusztrálja. A nagy tekintélyű zeneszerző és karnagy a Rácz Alajos vezette Szent Imre Kórus meghívására érkezett Nagykanizsára, ahol április 26-án délelőtt a gimnáziumban világi kórusműveiből, majd délután a felsőtemplomban egyházi műveiből rendeztek hangversenyt. A tornateremben lezajlott nagy jelentőségű eseményről a Zala részletesen tudósított:

A diák- és felnőttkórusok nagy seregszemléje volt a vasárnap tartott Bárdos hangverseny. A délelőtti világi hangversenyen megjelent közönség teljesen megtöltötte a gimnázium tornatermét s lelkes hangulatban ünnepelte Bárdos Lajos zeneszerzőt, aki egyéb más teendőit félretéve eljött közénk, hogy itt Nagykanizsán szolgáljon a magyar karéneklés ügyének. A műsor teljesen a Bárdos szerzeményeiből, illetve népdalfeldolgozásaiból állott. Alig lehet meghatottság nélkül hallgatni azt, amidőn a kiskanizsai gyermekek, nagykanizsai diákok ajkán felcsendültek az igazi népi dallamok, melyet egy avatottkezü művész szedett csokorba és dolgozott fel. Mint amikor a szép mezei virágokat gyűjtik bokrétába s aranyszalaggal kötik össze, úgy tündököltek ezek a dallamok, kifejezván a magyar nép lelkiségét, érzéseit, gondolatvilágát.

Milyen jó érzés volt látni és hallani a boldog örömtől kipirult gyermekarcokat, midőn a népi dallamokat énekelték az ugyancsak népi eredetű szövegekkel, melyekben olyan ékesszólóan nyilatkozik meg a nép öröme. Ezek a dalosok, ezek a gyermekek már magyar érzésekkel, magyar gondolatokban nevelkednek zenei téren is. A nép ajkáról tanulták a dallamokat s bizonyára a néppel való együttérzés ezek nyomán kifejlődik bennük, s tudatára ébrednek annak, hogy majd felnőttkorukban a népért kell dolgozniuk. A kóruséneklésben rejlő kollektívizmus pedig majd rávezeti őket arra, hogy össze kell tartaniok, s együtt kell dolgozniok hazánk jövőjéért. [...]

Nagy örömünkre szolgált, hogy a hangverseny keretében nemcsak a zeneszerző Bárdos Lajos szólt hozzánk, hanem a zenetudós és pedagógus is, s mindenki által érthető módon tárta fel előttünk a népzene jelentőségét, dallamainak művészi szépségét, melyek a maguk keretében klasszikus remekművek. Elmondotta, hogy a magyar nép hosszú németes és külföldieskedő irányzat után végre rátalált zenei anyanyelvére, éppen akkor, amidőn az irodalomban Móricz Zsigmond és Ady Endre jelzik a magyarság útját. Zenei téren népünk az élvonalban halad, mely külföldön is osztatlan elismerésre talál. (Zala 1948. ápr. 27.)

Ebben az időszakban a gimnáziumban megalakult az ún. REGÓS CSOPORT, amely Bartók, Kodály, Bárdos, a táncos Molnár István és a néprajzos Ortutay Gyula munkássága alapján dolgozott. 1948. május 5-én tartott balladaest-

jük során az ősi székely balladakincsből *Bíró Máté* és *Kőmíves Kelemenné* históriáját elevenítették meg, valamint táncok, dalok, mesék és népszokások bemutatásával próbálták közelebb hozni a falu és a város népét és kultúráját.

Ezek a törekvések 1948 után megszűntek, ugyanakkor a kodályi pedagógiai elvek és módszerek kezdtek beépülni az 1946/47-es tanévben rendes tárggyá előlépett ének oktatásában.

Az iskola 1948 előtti korszakából is emeljük ki néhány diák nevét.

1918/19-ben az előző épületben volt első osztályos és 1927-ben itt érettségizett FEJTŐ FERENC, akkor még eredeti családnévén, mint Fischel Ferenc. Nem volt zenész, történészként és gondolkodóként írta be magát az egyetemes kultúrtörténetbe, de nagyon szerette a muzsikát és családja is erősen kötődött a zenéhez (lásd: Csengery út 22.). Ő maga, bár mint önéletrajzi kötetekben írja, inkább beszélgetni járt zenetanárához, nagybögösként tagja volt a gimnázium zenekarának.

Ugyancsak itt folytatta tanulmányait legjobb barátja, a később karmesteri pályára lépett HORVÁTH KÁROLY és közös barátjuk, Szemann András, az ŐSZE ANDRÁSKént ismertté vált képzőművész.

Ugyancsak itt járt iskolába és még a piarista korszak végén itt érettségizett a murakeresztúri születésű SZEKERES FERENC. A Budapesti Madrigalkórus alapító karnagya, nemzetközileg is elismert Vivaldi-kutató 2009. augusztus 30-án hunyt el.

Az iskolák 1948-as államosítása és az iskolarendszer megreformálása után hamarosan megtörtént a nagy múltú fiúgimnázium összevonása a Notre Dame Leánygimnáziummal, s az új intézmény neve Állami Irányi Dániel Gimnázium lett. Az első tanügyi rendelkezések még megengedték, hogy a paptanárok tovább tanítsanak, a tartományfőnökök viszont megtiltották a rendtagoknak, hogy állami iskolában állást vállaljanak, így az intézmény minden szempontból államivá vált.

A gimnáziumot 1948-ban újra elköltöztették, mégpedig vissza régi helyére, a honvéd laktanyába, a Notre Dame Leánygimnázium felszabadult helyiségeibe (lásd: Sugár út 9.). Az épületet az 1970-es évek végén a Rozgonyi utca felől nagy modern szárnyal kibővítették. Mivel főbejárata is onnét nyílik, további története a Rozgonyi utca 23. alatt olvasható.

Az iskola 1957-ben egykori diákja, Landler Jenő, majd 1990-ben alapítója, Batthyány Lajos nádor nevét vette fel.

1948 után a megüresedett épületegyüttes udvari részében a vegyipari szakközépiskola, az utcafronton a Hunyadi Általános Iskola működött.

A piarista oktatás 1992-ben újra elindult s egyre bővülő osztályai 1995-től fokozatosan birtokba vették visszakapott régi épületüket. 1996 óta szép

eredményekkel működik a piarista hagyományokat őrző SCHOLA GREGORIANA kórus, amely fő feladatának a templomi liturgia szolgálatát s ezen keresztül Nagykanizsa zenei életének színesítését tekinti, 1999-ben pedig megalakult a gimnázium egykori növendékéről elnevezett MATHIA KÁROLY VEGYESKAR.

A piarista iskola gregorián kórusának CD-je, 2002

Sugár út 12. Blumenschein- palota

Az eklektikus stílusú épület a város egyik legegységesebben fenmaradt palotája. BLUMENSCHN VILMOSNÉ született Kohn Hedvig és testvére, Emil építették 1897-ben. 1932-től dr. Kreiner Zsigmond kórházi főorvos tulajdona volt. Az 1950-es években az Államvédelmi Hatóság székházaként szerzett félelmetes hírnevet. 1956. november 1. és 4. között, mint az épületen elhelyezett emléktábláról is tudható, Orbán Nándor parancsnoksága alatt itt működött a Nemzetőrség.

A palotát építtető és lakó Blumenschein Vilmosné művészi fokon zongorázott. Arról nem szólnak a források, hogy hol, kinél végezte zenei tanulmányait, de neve már

férjhezmenetele előtt feltűnt a város zenei életében. Kellemes és kiművelt hangja is lehetett, mert több alkalommal énekelt komoly szólókat zenés istentiszteleteken (lásd: Zárda utca 9.). A Zalai Közlöny 1887 augusztusában közölte eljegyzését a zalaszentbalázi származású Blumenschein Vilmos gabonakereskedővel. Egy évtized múlva elkészült palotájuk az 1930-as évek elejéig élénk és színvonalas zenei élet színhelye volt. Több alkalommal láttak vendégül neves muzikusokat, olyankor zártkörű házi hangversenyeket tartottak. Egy 1905 január végi estélyről, amikor a csodagyermek SZIGETI JÓZSEF volt édesapjával Blumenscheinék vendége, BÖHM EMIL, a kanizsai Irodalmi és Művészeti Kör dalárdájának karnagya emlékezett meg *Dalospaplómból* című visszaemlékezés-kötetében:

Egy aranyos, szőke kis fiúcska jelenik meg atyja kíséretében Nagykanizsán. Úgy hívták, hogy Szigeti Józsika. Nemsokára a kanizsai társaság dédelgetett kedvence lesz a kis csodahegedűs. Egy este Blumenschein Vilmosék lakásán rendeztünk egy intim, zártkörű hangversenyt, amelyen már akkor kezdett kibontakozni a későbbi világhírű Szigeti József.

A társaság tagjai olyan extázisban hallgatták Józsika mesés játékát, hogy spontán 48 darab 10 koronás arany gyűlt össze Józsika további kiképzetésére céljából és amely összeget én, személyesen adtam át Józsika édesapjának.

A kis csodahegedűs 1905-ben, majd 1908-ban több nyilvános hangversenyt is adott Kanizsán (lásd: Nagykanizsa, Ady u. 7.), s mindkét alkalommal a Blumenschein család vendége volt. A hangversenyeken zongorán Blumen-

schein Vilmosné kísérte, ami mutatja a ház úrnőjének zenei kvalitásait. Szigeti József a XX. század egyik legkiválóbb hegedűművésze lett. Kiemelkedő szerepe volt Bartók Béla műveinek inspirálásában és előadásában. A nagyszerű művész felnőttként is többször visszatért hangversenyezni Kanizsára, utolsó alkalommal 1937-ben.

A Blumenschein család 1932-ig élt a Sugár úti palotában, ekkor házukat eladták és leányukhoz Óbudára költöztek. A város elhagyásakor a Zalai Közlöny így méltatta a családot május 1-jei számában:

Városunk kulturális és társadalmi életében jelentős szerepet vivő család költözik Blumenschein Vilmosékkal e napokban a fővárosba. Vendégszerető, művelt szellemű házuk tárva volt a jótékonyság, a művészet számára. Blumenschein Vilmosné, a mindenki által annyira szeretett és becsült Blumi néni istenadta tehetségével és tudásával csak úgy kivált e város zenekultúrájában, mint a felekezeti s a társadalmi intézmények emberbaráti munkásságában.

Néhány hónap múlva, 1932 augusztusában váratlanul elhunyt Blumenschein Vilmos, majd 1933 júniusában a helyi sajtóban a kanizsaiak Blumenschein Vilmosné halálhírét olvashatták. Mindkettőjüket az óbudai izraelita temetőben helyezték örök nyugalomra.

Blumi néniről Villányi Henrik írt nekrológot:

A Zalai Közlöny szerdai száma rövid napihírben jelentette, hogy Blumenschein Hedvig, a közismert „Blumi néni” június 4-én elhunyt. Nagykanizsa zenei életében fiatal éveiben jelentékeny szerepet játszott. Zenei tehetség volt, de ezt a tehetséget nem hevertette parlagon, hanem a jótékonyság és a társadalmi kultúra szolgálatába állította.

Csak akik gyenge emlékezetűek, felejtették el, hogy a jótékonyságból is bőven kivette részét és Sugár-úti palotájában ajtaja a gazdag és szegény részére mindig nyitva-tárva volt. Nem az olcsó részvét kifejezése, ha azt állítjuk, hogy egyik legértékesebb úrnője volt a nagykanizsai társadalomnak. Nagylelkűen elmulasztotta a sorsadta kincsekből és vagyonból megmenteni azt, hogy a csendes aggságot tétlenségben tölthette volna. Eladta palotáját. Leányához Óbudára ment lakni, ahol gondos szeretetben részesült. Ott halt meg. Férje néhány hónappal ezelőtt megelőzte a halálban. (Zalai Közlöny 1933. jún. 8.)

A helyi jelentőségű épület egyelőre várja a már megszövegezett várostörténeti emléktábla felállítását...

Sugár út 13. Piarista kápolna

A Sugár út és a Királyi Pál utca sarkán áll a kápolna, bejárata a Királyi Pál utcából nyílik. A piarista gimnázium kápolnájaként 1934-ben épült Vécsey Barnabás városi mérnök tervei alapján. A homlokzat díszítését és a piarista címert Noll József gimnáziumi tanár tervezte. Felépítésének anyagi alapját különböző hagyatékok és adományok képezték; jótékony célú hangversenyeket is rendeztek, amelyeknek bevétele szintén hozzájárult megvalósításához, majd néhány évvel később az orgona vásárlásához. A kápolnát Szent Pompiliusz tiszteletére szentelték fel, mi-

vel a piarista atyát 1934-ben avatták szentté.

Korábban a gimnázium tanulói és tanárai a Jézus Szíve-templomba (lásd: Deák tér: Felsőtemplom) jártak istentiszteletre. 1934-től az iskolai énekkar és zenekar az itteni miséket tette emlékezetessé.

A kápolna 1940-ben kapott orgonát, a hangszer SZAKOLCZAY-RIEGLER ERNŐ, a Szent István-bazilika organistája, kiváló orgonaépítő tervezte. Ő maga állította be a helyszínen, s felszentelése alkalmából ő szólaltatta meg először 1940. október 13-án. Az avató hangversenyen közreműködött BISZTRICZKY TIBOR hegedűművész. *A hallgatóság megilletődötten hallgatta a hangszerek hangszerének hol könnyed, lágy, hol zengő, zúgó hangját, a sok szép melódiát és akkordot, amelyek egyaránt felemelőek voltak és méltóak a hely szentségéhez* – számolt be az eseményről a Zalai Közlöny október 14-i számában. A koncertet a gimnázium vegyeskara nyitotta meg: egy Viadana-zsoltár mellett érett előadásban szólaltatta meg Kodály *Tantum ergó*ját; énekelt WITZENETZ JOLÁN, a Városi Zeneiskola (lásd: Sugár út 18.) kitűnő művész-tanára. Klasszikus szerzők mellett kanizsai kötődésű művek is felhangoztak: a zeneiskola igazgatójának, VANNAY JÁNOS-nak *Agnus Dei*-je s PIKÉTHY TIBOR egy műve: a váci székesegyház orgonaművésze egykor Kanizsán volt gimnazista.

A helyi jelentőségű épületként minősített kápolnát 2005-ben jelölték meg a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával.

*Noll Ferenc
orgonál,
1970-es évek*

Sugár út 14.

A városi palotát 1890-ben Halász Elek vendéglős építtette Sallér Lajos helyi építésszel szállodának, amely 1908-ig *Hotel Hungária* néven működött.

1908-ban az épületet BISCHITZKY MIKSA magán zenetanár hangszerkereskedéssel foglalkozó felesége vásárolta meg és ide helyezte át a korábban lakóházukban (lásd: Fő út 24.) működő, 1874 körül alapított üzletet.

1913-ban BISCHITZKYNÉ WINKLER SZIDÓNIA eladta a házat az 1843-ban alakult, s azóta eredményesen dolgozó Izraelita Nőegyletnek, ez lett a székházuk.

Az egylet munkájának nagy részét a karitatív tevékenység tette ki: népkonyhája

évente tekintélyes mennyiségű ebédet osztott ki – felekezeti megkülönböztetés nélkül – a rászorulóknak. Iskola-konyhát is működtetett, mely idősek és betegek ellátását vállalta. Jeles szerepet játszott Nagykanizsa kulturális-művészeti és társaséletében is. Vigalmaikat, hangversenyeiket a XIX. század végétől a kaszinó (lásd: Ady utca 7.) épületében tartották. Az egylet 1944-ig dolgozott, amikor a város zsidó származású lakosságát haláltáborokba hurcolták, ahonnét alig tíz százalékuk tért haza (lásd: Fő út 6.).

A helyi jelentőségüként számon tartott épület homlokzatát 2006-ban a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Bischoff Miksáné
Nagykanizsa

37 év óta fennálló legjobb hírnévnek örvendő ujonnan felszerelt hangszerraktárában zongorák, pianók, cimbalmok és harmoniumok nagy választékban részletfizetésre is kaphatók.

Zala 1914. július 19.

Sugár út 16/D

A Sugár út 16/A-B-C-D jelű épületek az egykori Weiser Gépgyár és Vasöntöde területére épültek az 1930-as években. A lakóházak az akkori funkcionális jellegű építészet jellemzőit mutatják.

A D-vel jelzett épületben élt dokumentálhatóan 1937-től haláláig, 1980-ig KERESKES IRÉN zongoratanár, zongoraművész, aki 1927-től harmincöt éven át a Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) tanáraként működött.

Kerekes Irén 1897. január 18-án Miskolcon született. Az ottani városi zeneiskolában végzett tanulmányai után 1921 és 1924 között volt a Zeneakadémia hallgatója, ahol Székely Arnold növendékeként zongoraművész-tanár diplomát szerzett. Néhány évig óraadóként dolgozott szülővárosa zeneiskolájában. 1927-ben került Nagykanizsára, az egy évvel korábban alapított városi zeneiskolába, s lett az akkori három főállású zongoratanár egyike.

Kerekes Irén koncertképes pianista volt. Nagykanizsa korabeli napilapja, a Zalai Közlöny hasábjain több évtizeden át kísérhetők figyelemmel a zeneiskola keretében megvalósult fellépései. 1928-as kanizsai bemutatkozását, amelyre egy tanári koncert keretében került sor, amikor Liszt és Chopin etűdjeiből játszott, az újság a következőképpen értékelte:

Könnyű keze alatt szinte felolvadnak a billentyűk hangtömegei, melyek imponáló könnyedséggel, nagy dekoratív készséggel születnek teljes technikai készségű ujjai alól. (Zalai Közlöny 1928. jan. 31.)

Bach és a nagy romantikus szerzők mellett már a harmincas években gyakran játszotta Bartók zongoradarabjait, s kirándult más kortárs zeneszerzők felé is. Kamarazenészként is kiválót nyújtott, ami nem véletlen, hiszen a Zeneakadémián Weiner Leó volt e téren a tanára. Országos nyilvánosság elé egyetlenegyszer volt módjában kilépni, 1935-ben, amikor a rádió többórás helyszíni közvetítést adott Nagykanizsáról. A Kaszinóban (lásd: Ady utca 7.) megrendezett, a város zenei életét reprezentáló koncerten kolléganője, Fendlerné Garai Margit gondokatanár kamarapartnerként muzsikált. Zene-karral – akárcsak kollégáinak – ritkán volt módja játszani, ami nagy kár, mert 1937-ben és 1946-ban emlékezetes sikert aratott a városi szimfonikus zenekar hangversenyén egy Mendelssohn-mű szólistájaként.

Kerekes Irén harmincöt szolgálati év után ment nyugdíjba, de helyettesítőként még sokáig dolgozott. Nagy boldogság volt számára, amikor 1974-ben a Zeneakadémián átvette aranydiplomáját. Jelen lehetett a kanizsai zeneiskola fennállásának ötvenedik évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen is. Nem alapított családot, a zene volt a mindene. Még nyolcvan évesen is rendszeresen gyakorolt.

1980. február 10-én, életének nyolcvannegyedik évében hunyt el, a nagykanizsai köztemetőben (lásd: Tripammer utca 3.) nyugszik. Hagyatékának egy részét – dokumentumokat, fényképeket, kottákat – a Thúry György Múzeum (lásd: Fő út 5.) őrzi.

A helyi jelentőségű épületegyüttest 2004-ben a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Kerekes Irén 1923-ban

**Sugár út 18.
Farkas Ferenc
Zeneiskola**

A ma helyi jelentőségüként minősített ház 1889 körül épült. Magántulajdonosok után 1930-tól a Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíjjegylete birtokolta és bérházként hasznosította. A város itt bérelt lakást dr. Krátky István polgármesternek, majd 1939-ben kettős céllal meg is vásárolta: ide helyezte át első otthonából a zeneiskolát és kialakította benne a mindenkor polgármester lakását is.

A Városi Zeneiskola 1927 szeptemberében nyílt meg a közelben álló egykori katonai raktárépületben (lásd: Királyi Pál utca 2.), amelyet egy jó évtized múltán a piaristák kaptak meg. Ezért került sor az intézmény áthelyezésére. Kisebb átalakítási munkálatok után a tanítás az új helyen 1940. október 15-én kezdődött meg, de a hangversenyeket egy ideig még a Királyi Pál utcai nagyteremben tartották. Mint az 1939/40-es tanév eseményeit rögzítő értesítőben olvasható, az új elhelyezés több tágasabb tantermet, korszerűbb berendezést eredményezett és a fejlődésre újabb lehetőségeket nyújtott. Ezt a meglátást igazolja, hogy az iskola – jelentősen kibővülve – ma is ebben az épületben működik.

Az átköltözést VANNAY JÁNOS igazgató irányította. Az iskolában ebben az időben zongora-, hegedű- és magánének-tanszak működött. A gordonka és a fúvóshangszerek oktatását még a régi épületben töltött utolsó időszakban megszüntették, nagyrészt anyagi okok miatt. A gordonkát ebben az épületben 1941-ben megpróbálták újra beindítani, visszatért tanítani FENDLERNÉ GARAI MARGIT, de aztán a tanszak működését mégiscsak szüneteltették; lehet, hogy nem jelentkezett elég növendék. A tanári törzsgárda a következőkből állt: FÁBIÁNNÉ PÁSZTOR IRMA (zongora, kamarazene, szolfézs, tanít 1926 óta); KERÉKES IRÉN (zongora, tanít 1927 óta); BAKSA GÉZÁNÉ HONTI ILONA (zongora, tanít 1930 óta); IVÁNKOVITS FERENC (hegedű, zenei alapismeretek, szolfézs, tanít 1936 óta), IVÁNKOVITS FERENCNÉ WITZENETZ JOLÁN (magánének, szolfézs, játékos osztály, tanít 1937 óta). Vannay János, a zeneiskola alapító igazgatója zeneelméletet, zeneszerzést, zenetörténetet és zeneesztétikát tanított. Amikor Ivánkovits Ferencet 1942-ben behívták katonának, ASCHENBRENNER MÁRIA és MLINKÓ KLÁRA helyettesítette. Ivánkovits 1943-ban, sebesülten tért haza, felgyógyulása után 1943 szeptemberében kezdett el újra tanítani. Witzenetz Jolánnal 1944-ben házasodtak össze.

1942. december 31-i dátummal a zsidótörvények következtében elbocsátották az iskola egyik legértékesebb és leglelkiismeretesebb művész-tanárát, az alapító tagok közül való Fábiánné Pásztor Irmát, aki ekkor ötven éves volt. Otthonában (lásd: Szent Imre utca 7.) még foglalkozott magántanítással, majd 1944 áprilisában családtagjaival együtt koncentrációs táborba hurcolták, egyikük sem tért haza.

Az új helyen a háborús nehézségek egyelőre a növendéklétszám alakulására nem nyomták rá bélyegüket. Az első, ebben az épületben töltött tanévben százhuszonhét fő iratkozott be, s bár kezdett akadózni a vasúti közlekedés, továbbra is sok volt a vidékről bejáró növendék: az összlétszám harminchat százalékát tették ki. A korábban megszűnt tanszakok miatti veszteségeket kompenzálta a zongorára jelentkezők számának emelkedése és a játékos osztály beindítása.

Muraköz visszakerülésével nemcsak új növendékek érkeztek az ottani településekről, hanem 1942. október 1-jén a Városi Zeneiskola fiókiskolát nyitott Csáktornyán előkészítő-, zongora- és hegedű tanszakokkal. Megkezdődtek a zalaegerszegi zeneiskola létesítésének előkészületei. Nagykanizsa megyei zeneoktatási központtá válását KAZACSAY TIBOR országos zeneiskolai felügyelő és gróf Teleki Béla főispán támogatta. Vannay igazgató jó kapcsolatot tartott a főispánnal, akinek felesége, gróf MAILÁTH MÁRIA külföldön tanult énekelni és több dalestet is adott – igényes műsorral – a zeneiskola hangversenytermében. Az 1940-es években gyermekeik is a kanizsai zeneiskola növendékei voltak, így a főispán gyakran megfordult az intézményben. A tervek szerint a kanizsai központú hálózat további zeneiskoláit Keszthelyen, Sümegen, Tapolcán és Zalaszegréden kívánták felállítani. E nagyszabású terveket a háború meghiúsította, majd 1945 után Nagykanizsa elvesztette a zeneoktatásban megyei központi szerepét.

Az iskola ismertté vált növendékei közül ebből az időből érdemes megemlíteni FENTŐS FERENCET, aki később az intézmény igazgatója lett, NOLL FERENCET, későbbi zeneiskolai tanárt és karnagyot, GÁBOR JENŐT, aki nem lett hivatásos muzsik, de lelkesen muzsikált a mandolinzenekarokban, majd idősekkor a városi szimfonikus zenekarban és kutatta Kanizsa zenei életét. Itt tanult hegedülni a szegény sorból származó SZUNYOGH JÁNOS, zongorázni HEGYI ERZSÉBET, a Zeneakadémia későbbi kiváló tanára, énekelni SZENTENDREY ZSUZSANNA (akkor még a Valéria nevet használta). A korabeli értesítőkben böngészve sok, nem zenei pályára lépett ismert kanizsai névvel is találkozhatunk.

A zeneiskola új épületében is folytatódtak a növendék- és tanári hangversenyek, illetve az ismeretterjesztéssel egybekötött liceális előadások. A na-

gyobb szabású koncerteket egy ideig még a régi épület koncerttermében tartották. Itt, a Sugár út földszintjén is kialakítottak egy kamaratermet, ablakai a Kazinczy utcára néztek, de oda eléggé behallatszott az utca zaja.

Az 1944/45-ös tanév még a szokásoknak megfelelően kezdődött, de a német megszállás következtében november végétől szünetelt a tanítás. Az épületben a vasút nagykanizsai osztálymérnökségét, majd pécsi vezetőségét helyezték el, viszont így az iskola megmenekült a katonai beszállásolástól. Szerencsére az épület háborús károkra nem szenvedett; megmaradt a berendezés, beleértve a zongorákat is. Egyedül a fúvós hangszerek tűntek el. 1945 áprilisától a városháza (lásd: Fő út 2.) leégése folytán itt helyeztek el egyes irodákat és itt működött az igazoló bizottság is, de ez nem akadályozta meg, hogy viszonylag hamar, április 16-án újra megkezdődhessen az oktatás. Vannay János igazgatót az igazoló bizottság nyugdíjba helyezte, utóda Ivánkovits Ferenc lett.

A zeneiskola új korszakának meghatározó tanárai a régi gárdából még működőkön kívül KLATT AURÉL és RÁCZ ALAJOS lettek. Klatt Aurél a prá-

Tanári kar, 1954

*Első sor (balról jobbra): Klatt Aurél, Kerekes Irén, Honti Ilona,
Ivánkovits Ferenc*

gai zeneakadémián nyert zongoraművészi diplomát, s a történelem viharai sodorták Pozsonyból – kitérőkkel – Nagykanizsára (lásd: Csengery út 1.). 1947-ben lett a zeneiskola zongoratanára. Az ő nevéhez fűződött 1949-ben a ZENEOKTATÓ MUNKAKÖZÖSSÉG megszervezése, amelynek keretében a környékbeli településeken is megindult a hangszeres oktatás. 1952-ben megvalósult a régi terv, a megyeszékhelyi zeneiskola létrehozása, amelyet a nagykanizsai zeneoktatói munkaközösség szervezett meg, s csak a következő évtől lett önálló városi zeneiskola.

Kanizsán 1952-ben sikerült újra beindítani a gordonka tanítását. Tanára, dr. TARDOS LÁSZLÓNÉ már ismert alakja volt a kanizsai zenei életnek férjével, a kiválóan hegedülő orvossal együtt. A következő évben újraindíthatták a fúvós tanszakot is.

Szakmai szempontból a legfontosabb vívmány, hogy az iskola bevezette az ún. Kodály-módszert, a relatív szolmizációt, ami hamarosan országszerte elterjedt. Kanizsai meghonosítása és módszereinek kidolgozása Rácz Alajos nevéhez fűződik. Kiemelkedően dolgozott ebben az időben Ivánkovits Ferencné, a növendékek kedves Duci nénije vezetésével a magánének tanszak, s ontotta a tehetségesebbnél tehetségesebb növendékeket. Duci néni működése, a természetes éneklés módszere nemzedékeken átívelve ma is egyik erőssége a nagykanizsai zeneoktatásnak.

A növendéklétszám 1945 után jelentős emelkedést mutatott. Míg a Vannay-korszakban általában százhús–száznyolcvan fő között mozgott, 1946-ban már kétszázötvenöt, 1948-ban kétszázhetven fő iratkozott be, s később még növelték e számokat a munkaközösségi zeneoktatást igénybe vevők. A növekedésben nagy szerepe volt a jelentősen csökkentett tandíjnak.

Az ötvenes években emlékezetes, nagy hangversenyek fűződtek a zeneiskola tanáraihoz. Ivánkovits Ferenc igazgató vezetésével – sok nehézség után – újjászületett a város SZIMFONIKUS ZENEKARA, tagjai között ott muzsikáltak a zeneiskola tanárai. Koncertjeiken az iskola nagy gárdájához tartozó tanárok – Baján Györgyné Honti Ilona, Kerekes Irén, Ivánkovitsné, Klatt Aurél – szólistaként is kimagasló teljesítményeket nyújtottak. Ugyanezen a színvonalon játszottak kamarazenét vagy adtak önálló koncerteket a kialakuló bérleti hangversenyek rendszerében. 1955-ig a zeneiskola, illetve a munkaközösség, személy szerint Ivánkovits Ferenc igazgató és Klatt Aurél rendezte e hangversenyeket, amelyekre kiváló magyar és külföldi vendégművészeket is meghívtak: többek között SZEGEDI ERNŐ, BANDA EDE, SVÉD SÁNDOR, FISCHER ANNIE, ZATHURECZKY EDE játékaiknak tapsolhatott a közönség.

A zeneiskola fellendülő tevékenységét, sok új tanárát, ekkortól kirepült növendékeit e könyvnek már nem tiszte felsorolni. De hogy mégis kerek

legyen a történet, idézzük fel röviden az iskola további útját. Az 1960-as években nyugdíjba mentek a legrégebbi idők óta működő tanárok: Kerekes Irén, Baján Györgyné Honti Ilona és Ivánkovits Ferencné, valamint dr. Tardos Lászlóné. Duci néni utóda a magánének tanszakon egykori kiváló növendéke, Szentendrey Zsuzsanna lett. 1971-ben elhunyt Klatt Aurél, 1972-ben a nyugdíjba vonult Ivánkovits Ferencet az igazgatói poszton Fentős Ferenc követte. Az ő utóda Bányai Irén, majd Baráth Zoltán lett, aki jelenleg is vezeti az intézményt. A tanárok közül emlékezzünk meg a korán elhunyt Noll Ferencről és KOLONICS MÁRIÁRÓL, a volt növendékek közül KOZICS ANDREÁRÓL.

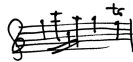
1976-ban az iskola megünnepelte fennállásának ötvenedik évfordulóját, az eseménysorozaton több régi tanár is részt vett. A tantestület közreműködésével Fentős Ferenc igazgató megszerkesztette és megjelentette a zeneiskola jubileumi évkönyvét.

Az iskola 1965 óta, amikor fél évszázad után először szülővárosába látogatott, tartotta a kapcsolatot FARKAS FERENC zeneszerzővel, aki 2000-ben bekövetkezett haláláig többször megfordult az épületben. Ott volt a zeneiskola ötvenedik születésnapján, majd 1979-ben a szimfonikus zenekar félév-százados fennállásának rendezvényein is. Erre az alkalomra írta *ÉNEK VITÉZ THURY GYÖRGYRŐL* című kantátáját. A Kossuth-díjas zeneszerző halála után szülőházát (lásd: Vörösmarty utca 36.) a város emléktáblával jelölte meg. Nevét 2002-ben felvette az iskola. Az intézmény emeletén, a hangversenyterem bejáratánál felavatták portrédomborművét, Andrassy Kurta János alkotását. A zeneszerző személyes tárgyaiból, kiadványokból, fényképekből egy kis kiállítás is látható itt.

Az intézmény jelenleg mint *Farkas Ferenc Zene- és Aranymetszés Művészeti Iskola* működik, tevékenységi körét a társművészetekre is kiterjesztve.

Már a zeneiskola ideköltözése előtt ebben az épületben lakott dr. KRÁTKY ISTVÁN polgármester. Nagykanizsa 1926-os és 1937-es címtára is ezt a lakáscímét tartalmazza. Krátky 1914-től városi főjegyző és polgármesterhelyettes, 1930 és 1944 között pedig Nagykanizsa város polgármestere volt.

Tíz emlékező után ismét
 emlékeztetőben – a
 zeneiskola ötvenedik év-
 fordulójára sok szeretettel
 kívánom mindenkit, szép
 emlékeket igazgatónak
 és tanároknak egyaránt –
 és köszönöm a nagy fogad-
 talást és a nép hang-
 versenyt
 1976. márc. 27

Farkas Ferenc

Farkas Ferenc beírása a
 vendégkönyvbe, 1976

Professzionális szinten hegedült, zenére Hofrichter Emma tanította. Amikor az egyetem befejezése után hazajött, brácsistaként csatlakozott tanárnője vonósnyegeséhez; a másik két tag Sauermann József (második hegedű) – akit később Gürtler István váltott fel – és Sauermann Béla (gordonka) volt. Néhány 1912-es fellépésükről a helyi sajtó is megemlékezett.

A zeneiskola megnyitásának előkészületeiből még a város második embe- reként vette ki részét. Ő tárgyalta 1925-ben a Zeneakadémián, hogy megfelelő képzettségű igazgatót tudjanak az iskola élére szerződtetni. Polgármesterként mindig különös figyelemmel kísérte a város zenei életét. Gyakran kellett kiegyensúlyozó szerepet játszania mint városvezetőnek és mint a ZRÍNYI MIKLÓS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR elnökének a Vannay János zeneiskolai igazgató és Ketting Ferenc közti konfliktusban, amely megmérgezte a város két világháború közti zenei életét (lásd: Csengery út 46., Sugár út 3.). Fennállása során nemegyszer meg kellett védenie a zeneiskolát azon városi képviselők véleményétől, miszerint a zeneoktatás luxus, ugyanakkor figyelembe kellett vennie a város valóban aggasztó anyagi helyzetét és ennek megfelelően állást foglalni (lásd: Királyi Pál utca 2.). Személyes példával járt elől, amikor az 1930-as években maga is beült az Irodalmi és Művészeti Kör szimfonikus zenekarának brácsa szőlőmába, ami viszont azt is mutatja, hogy hangszeres tudását polgármesterként is karbantartotta. Gyermekai, Tibor és Mária is hosszú évekig a zeneiskola növendékei voltak.

1932-ben egy ünnepi Haydn-hangversenyen ő köszöntötte nyilvánosan Hofrichter Emmát:

Az est hangulata akkor érte el a tetőfokot, amikor pódiumra lépett dr. Krátky István polgármester s mint e város feje, tehát kultúréletének is legfőbb öre, mint az Irodalmi Kör tb. elnöke s maga is, mint muzsikusként és hálás tanítvány, percekig tomboló és folyton meg-megújuló tapsorkán közepette üdvözölte Hofrichter Emmát abból az alkalomból, hogy 35 éve dolgozik Nagykanizsán, mint muzsikusként és nevel generációkat a kanizsai zenei életnek. (Zalai Közlöny 1932. jún. 14.)

Közismert nyilasellenessége miatt 1944 áprilisában felfüggesztették állásából, míg 1945 után az ügyvédi tevékenységtől tiltották el. 1952-ben családjával kitelepítették a Hortobágyra, majd Ócsára került. 1956. február 10-én hunyt el, sírja a városi köztemetőben van (lásd: Tripammer utca 3.).

Sugár út 62.

A közelmúltban felújított, modernizált, de eredeti arányait őrző polgárházban lakott zeneiskolai igazgatóságának utolsó időszakában VANNAY JÁNOS tanár, karnagy, zeneszerző.

Az 1937-es városi lakcímjegyzék még az Ady utca 53. szám alatt nevezi meg lakhelyét, kortársi emlékezés szerint ott egy udvari lakásban élt. Mivel azon a helyen ma már nem áll ház, hanem több épület helyén a Kanizsa Trend hosszú csarnoka emelkedik, Vannay Jánosról Sugár úti lakása kapcsán érdemes szót ejteni, amelyet későbbi utóda, Fentős Ferenc nyugalmazott zeneiskolai igazgató

azonosított. Vannay körülbelül 1945-ig élt itt családjával, majd, miután az igazoló bizottság állásából elbocsátotta, a kórház közelébe költözött (lásd: Szekeres József utca 5.).

Vannay János Aradon született 1896. szeptember 6-án. Zenei tehetsége már gyermekkorában megnyilvánult, de családja kívánságára a katonai pályát választotta. Harminc hónapon át harcolt az első világháborúban és mint főhadnagy szerelt le. Több háborús kitüntetés birtokosaként visszatért régi szerelméhez, a zenéhez és beiratkozott a Zeneakadémiára, ahol a zeneszerzés szakot végezte el Siklós Albert növendékeként. 1926-ban diplomázott, éppen abban az évben, amikor Nagykanizsán végre sikerült létrehozni a Városi Zeneiskolát (lásd: Királyi Pál utca 2.). A város vezetői a Zeneakadémiához fordultak, hogy az intézmény élére megfelelő igazgatót ajánljanak. Siklós Albert egy későbbi kanizsai útján így mesélte el a történetet:

Talán 12, vagy 13 éve lehetett, hogy egy vezérkarhoz beosztott főhadnaggyal jelentkezett nálam, hogy komponista akar lenni és ezért el szeretné végezni a zeneszerzés szakot: Vannay János volt. Egymásután kitűnő eredménnyel tette le a vizsgáit. Nagy technikai készséget mutatott a harmonizációban és a magasabbrendű formákban is. Egy nap azzal jött hozzám Hubay [Jenő, a Zeneakadémia rektora], hogy kit lehetne Kanizsára vinni zeneiskolai igazgatónak. Én erre Vannayt ajánlottam, akit jól ismertem már ekkor és nemcsak kitűnő muzikusnak, de nagyszerű szervezőzeneszerzőnek is tartottam ... és nem csatlakoztam benne. (Zalai Közlöny 1933. ápr. 16.)

Vannay először 1926 nyarán látogatott Kanizsára tájékozódni, hamarosan elfogadta az állást és szeptemberben megnyílt a végre a régen várt zeneiskola.

Az első igazgató vaskézzel irányította intézményét, amely rohamos fejlődésnek indult. A zongora és a hegedű mellett magánének, majd fúvós és gordonka tanzakot létesítettek. Megkezdődtek a növendék-, később az ismeretterjesztő célzatú liceális hangversenyek, s kitűnő tanárai révén a zeneiskola egyre nagyobb részt vállalt a város zenei életéből.

Vannay alig egy évvel igazgatói posztjának elfoglalása után hosszú cikket publikált a *Zenei Szemle* című fővárosi szaklapban, amelyben a zeneiskola és a színház (lásd: Sugár út 5.) megnyitása előtti kanizsai zenei életet mindenestől műkedvelő szintűnek nyilvánította. Bár valóban voltak ezen a téren dilettáns mozzanatok, az írás ezzel a minősítéssel illette többek között az Irodalmi és Művészeti Kör egész addigi tevékenységét, a kitűnő Ketting Ferenc által vezetett vegyeskar és szimfonikus zenekar koncertjeit, vagy a szintén kiváló Ipartestületi Dalárda működését. A cikk hatása egészen 1945-ig mérgezte a város szellemi életét s vert éket Kanizsa két vezető muzsikusa, Vannay és Ketting Ferenc közé (lásd: Csengery út 46.).

Vannay elérte, hogy 1927-ben átvehesse az Ipartestületi Dalárda vezetését, de már 1931-ben lemondott a karnagyságról – igaz, hogy karmesterként valódi területe a szimfonikus zenekar volt. 1930-ban ő lett a zenekar vezetője, de egy bemutatkozó hangversenyen túl nem sikerült életben tartania az együttest, amit Ketting visszacapott s vezetett 1936-ig. Ekkor ismét Vannay lett a karnagy, azonban egy sikeres koncert után újra csak elhalt a lelkesedés. Visszaemlékezések szerint ebben része volt Vannay katonás modorának, amit e sorok írójának édesapja is tapasztalt később Zalaegerszegen...

Kanizsai éveiben Vannay szorgalmasan dolgozott zeneszerzőként: zongoradarabok, zenekari művek, dalok, dalciklusok, kórusművek – közülük több helyi szerzők verseire íródott – kerültek ki műhelyéből, amelyeket a budapesti Bárd kiadó jelentetett meg:

Vannay János
(Halász felv., Nagykanizsa)

Portré az 1930-as évekből

*Vannay János a nagykanizsai Városi Zeneiskola talentumos igazgatója ismét a zenekedvelő publikum elé lépett új szerzeményeivel, melyeket Mozai-
kok címmel gyűjtött egybe. A két füzetre osztott gyűjtemény összesen tíz da-
rabot foglal magában. Maga a szerző 10 kis zongora darabnak nevezi kom-
pozícióit, de azok kétségtelenül többek annál, amit szerény címük sejtet. A
modern muzsikának ez a lelkes apostola ezekben a műveiben is értéket ad a
zeneirodalomnak. A kottákat Bárd Ferenc és Fiai zeneműkiadó cég adta ki.
Bizonyára a többiekkel együtt hamarosan nagy népszerűsége tesznek szert a
zongorát művelő közönség körében. (Zalai Közlöny 1930. okt. 17.)*

Számos darabja eljutott nemcsak a magyar, hanem különböző külföldi rá-
dióállomások műsorára, ezekről az alkalmakról is rendre beszámolt a Zalai
Közlöny. A sok közül íme néhány hír:

*Vannay-szerzemény az Eiffel-torony rádiójában. Vannay Jánosnak, a
nagykanizsai városi zeneiskola igazgatójának „Mégkövetés” és „Alkonyi
tűz” c. dal-szerzeményeit szeptember 10-én adták elő az Eiffel-torony rádió-
stúdiójában egy esti magyar műsor keretében. (Zalai Közlöny 1933. szept.
19.)*

*Október 18-án este először kerül előadásra Vannay egyik eddigi legna-
gyobb zenekari műve, a Mozaik-szvit. Vannay több mint egy éven át dolgo-
zott a 6 tételes hatalmas művön, amit most az Operaház zenekara adja elő.
Figyelemre méltó, hogy fő-műsoridőben és a legelőkelőbb zenekar előadá-
sában lesz hallható. (Zalai Közlöny 1934. szept. 30.)*

Élő előadásban is hangzottak el művei Budapesten és vidéki nagyváro-
sokban:

*Vannay János misztériuma Miskolcon. Vannay Jánosnak, a nagykanizsai
zeneiskola igazgatójának Nyolc boldogság c. misztériumát tavaly mutatták
be Budapesten. Ugyanennek a misztériumnak „Karácsonyi ének” és „Fo-
hász Szent Erzsébethez” c. számát június 9-én adják elő Miskolcon, az ottani
városi zeneiskola által rendezett nagyszabású hangverseny keretében. (Zalai
Közlöny 1931. jún. 3.)*

Természetesen Kanizsán is gyakran játszották darabjait hol templomi kon-
certen, hol zeneiskolai növendékhangversenyen, de nagyobb nyilvánosság
előtt is. Nagy sikert aratott például *Dina* című bibliai tárgyú kórusműve,
amelyet éppen Ketting Ferenc vezényelt el a Magyar Rádió által a kanizsai
nap keretében a kaszinóból (lásd: Ady utca 7.) 1935 júniusában élőben köz-
vetített koncerten.

Szólistaként Vannay alig lépett pódiumra, de dalai, kamaraművei zongor-
akíséretét mindig maga látta el.

Nemcsak a zenei ismeretterjesztési cézzattal megrendezett ún. liceális martinékon, hanem a nagy szimfonikus hangversenyeken is fontosnak tartotta, hogy a közönség jól tájékozott legyen, ezért majdnem mindig tartott zenetörténeti bevezetőket. E célra felhasználta a Zalai Közlönyt is, amely az ő idejére Kanizsa egyetlen hírlapja maradt. Nagy zeneszerzők évfordulóival és más aktualitásokkal kapcsolatban gyakran jelentek meg benne írásai. Hubay Jenő kanizsai koncertje előtt például terjedelmes vezércikkben méltatta a nagy művészt, de hangot adott az országban akkoriban erősödő kívánságnak, hogy bayreuthi nyughelyéről *Hozzuk haza Liszt Ferencet*. Cikkei kapcsán érdemes megemlíteni, hogy alig néhány hónappal Kanizsára költözése előtt a klasszikus képzettségű zenészek közül ő volt az első, aki hosszú tanulmányt írt a jazzról, amely a Temesváron kiadott *Zenei Szemle* 1926. évi 5. számában jelent meg, amelyet máig idéznek és fontosnak tartanak a Magyarország jazztörténetével foglalkozó munkák. Kanizsán egy alkalommal nyilvánosan felolvasta írását, majd kiegészítette az azóta eltelt évtized értékelésével, s a folytatást az eredeti cikk újraközlése után megjelentette a Zalai Közlönyben (1936. márc. 12.).

Vannay János 1934-ben nősült meg. Felesége a nála jóval fiatalabb MLINKÓ MÁRIA, korábban a zeneiskola énektanszakának növendéke volt. Kisfiuk, ifj. Vannay János 1937-ben született, 1946-ban pedig egy kislánnyal gyarapodott a család.

1945 nyarán Vannay igazgatónak is meg kellett jelennie az igazoló bizottság előtt, amely – mint jobboldali érzelmű vezető értelmiségit – elbocsátotta állásából. Ekkoriban költözhetett át a Szekeres József utcában lévő utolsó kanizsai otthonába.

**Széchenyi tér 5-9.
Hevesi Sándor
Művelődési Központ**

A város művelődési központjának épülete 1976-ra készült el. Erdélyi Zoltán Ybl-díjas építész tervezte, belsőépítésze Máté András volt. Külsőjének meghatározói a fehér színű függőleges falsíkok. Domborított ornamentikájuk Lantos Ferenc pécsi képzőművész műhelyéből került ki. Az épület közelében Németh János rusztikus hatású kerámia dombormű-kompozíciója és a Kanizsáról elszármazott Ósze András: *Teljes öröm* című szobra áll. Az előcsarnok díszé Járasi Ildikó tűzzománc képsorozata. Az emeleten helyezték el a névadó *Hevesi Sándor mellszobrát*, Schaár Erzsébet alkotását. A nagykanizsai születésű (lásd: Fő út 8.) rendező, színigazgató a

magyar színházművészet meghatározó alakja volt, tevékenysége kiterjedt az operarendezésre is.

Kanizsa művelődési házát 1956-ban alapították, első otthona a Polgári Egylet, illetve Iparoskör egykori székházában volt (lásd: Sugár út 3.). Új épületének csaknem ötszáz főt befogadó, korszerűbb technikai felszereltségű színházterme jóval szélesebb lehetőségeket kínál a színházi előadások, hangversenyek, könnyűzenei koncertek számára is.

Megnyitása után fénykorát élte benne az ORSZÁGOS FILHARMÓNIA hangversenysorozata. Műsorának kialakításában meghatározó szerepe volt a Filharmónia vidéki hálózatát létrehozó, s hosszú évekig vezető nagykanizsai születésű STRÉM KÁLMÁNNak (lásd: Erzsébet tér 11.), bár a helyi szervezők nem voltak tudatában a kanizsai kapcsolatnak. Akkoriban a magyar előadóművészek és együttesek színe-java koncertezett itt. Vezényelte például a MAGYAR ÁLLAMI HANGVERSENYZENEKART FERENCSEK JÁNOS, énekelte Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*-át SIMÁNDY JÓZSEF, hogy csak a legkiemelkedőbb koncerteket említsük. Felléptek jeles külföldi művészek és zenekarok is. Aztán az érdeklődés csökkent, a központi kínálat is szerényebb lett, s a városnak jónéhány éven keresztül nélkülöznie kellett a filharmóniai hangversenysorozatot. Az utóbbi néhány évben újraindultak a koncertek, de a régi érdeklődés szintje csak lassan tér vissza.

A színházi előadások iránti igény jóval nagyobb. Sokáig a kaposvári Csiky Gergely Színház volt az állandó vendégszereplő, akik a zenés előadások terén is egészen kivételes produkciókkal jelentkeztek, köztük klasszikus

magyar operettek újszerű értelmezéseivel. A zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház megnyitása új helyzetet teremtett a kanizsai közönség számára is, s hosszú évekig csak az ő előadásai voltak láthatók. A jelenlegi színházberletti rendszer már változatosabb: a megyeszékhelyi színház mellett újra visszatért a kaposvári színház, s mellettük budapesti és más vidéki társulatok előadásainak is tapsolhat a közönség. Sok jó zenés produkció is színre kerül, ezek legnagyobb részben musicalek és rockoperák; az opera és a balett kínálata azonban – néhány szórványos felbukkanáson kívül – évtizedek óta fájdalmasan hiányzik.

E könyv kerekei nem teszik lehetővé, hogy részletesebben foglalkozzunk az intézmény sok más, zenével kapcsolatos tevékenységével, rendezvényével, csak néhány sarokpontot emelünk ki.

A Hevesi Művelődési Központ, illetve a nemrégén megnyílt Medgyaszay Ház (lásd: Sugár út 5.) a helyszíne a NAGYKANIZSAI SZIMFONIKUS ZENEKAR legtöbb fellépésének, bár az együttes fenntartásában a város már nem vesz részt.

NAGYKANIZSA VÁROS VEGYESKARA még a Sugár úti épületben kezdte meg működését. Korai korszakuk egyik legjelesebb koncertjére már az itteni színházteremben került sor, amikor előadták Kodály Zoltán: *Budavári Te Deum* című művét olyan énekes szólistákkal, mint KODÁLYNÉ PÉCZELI SAROLTA és GREGOR JÓZSEF.

Több alkalommal is megjelent a színházteremben egy-egy kerek születésnapját ünneplő hangversenyen a nagykanizsai születésű FARKAS FERENC zeneszerző; utoljára 1995-ben, kilencvenedik születésnapja alkalmából.

Két művének ősbemutatójára is itt került sor. A városi szimfonikus zenekar félévszázados fennállásának ünneplésére írta Kanizsa híres várkapitányáról (lásd: Vár út 5.) *Ének vitéz Thúry Györgyről* című kantátáját. A művet 1979 márciusában a Debreceni Kodály Kórus, Rajhona Ádám színművész és a Nagykanizsai Szimfonikus Zenekar adta elő Dárdai Árpád vezényletével. *Cantio militaris* című műve 1990. október 29-én hangzott fel. A hangverseny egyszerre ünnepelte a Mester nyolcvanötödik születésnapját – bár ő maga az emlékezetes taxis blokádnak köszönhetően nem jutott el Kanizsára – s emlékezett meg Kanizsa török alóli felszabadulásának háromszázadik évfordulójáról.

Megnyitása óta a Művelődési Központ a helyszíne a KANIZSAI NEMZETKÖZI JAZZFESZTIVÁLNAK. Hazánk egyik legjelentősebb jazz-rendezvénye az Olajipari Művelődési Házban (lásd: Ady utca 8.) 1972-ben megalakult jazzklubból nőtt ki, amely hamarosan átköltözött a Fegyveres Erők Klubjába (lásd: Ady utca 7.). A Magyar Rádió közreműködésével 1973-ban ott sike-

rült megrendezni az első nemzetközi jazzhétvégét, amely aztán 1976-tól a Széchenyi térre költözött. Évente, később két évente két-három napra a parkokat hátizsákos fiatalok lepték el. Bár köztük fel-feltűntek a gumibotos rendőrök, ezek a napok a jazzkedvelők számára az év legkiemelkedőbb napjai voltak: a zene és a minden kényszer nélkül összesereglett fiatalok ünnepei, „slukkok a szabadságból”. A sajátos hangulathoz erősen hozzájárultak a Sörgyárban (lásd: Csengery út 109-111.) tartott jam-session-ök (örömmel) is. A jazzklub a kezdetektől fontosnak tartotta a társművészeteket, így a jazzhétvégéket máig irodalmi, képzőművészeti programok, kiállítások színesítik. 1991-től *Alpok-Adria Jazzfesztivál* néven új tartalmakkal bővült a rendezvénysorozat, legutóbb pedig *Kanizsa Nemzetközi Jazz- és Világzenei Fesztivál* címmel rendezték meg.

A fellépő muzikusokat és együtteseket lehetetlen felsorolni. Az érdeklődő sok információt talál Halász Gyula: *Jazz Kanizsán* című könyvében, amely a kezdetektől 1996-ig dolgozza fel a jazzhétvégék történetét.

Nemzetközi Jazzhétvége 1975, Úttörőház

Szekeres József utca 5.

A kórház közelében, egy földszintes épületben volt VANNAY JÁNOS tanár, karnagy, zeneszerző, a Városi Zeneiskola alapító igazgatójának utolsó kanizsai lakása. Az épületet későbbi hivatali utóda, Fentős Ferenc azonosította.

Az aradi születésű Vannay 1926-tól élt Kanizsán (lásd: Sugár út 62.) és a csonka 1944/45-ös tanév végéig igazgatta a zeneiskolát (lásd: Királyi Pál utca 2., Sugár út 18.).

1945 nyarán neki is meg kellett jelennie az igazoló bizottság előtt, ahol az elhangzott tanúvallomások alapján – mint a bizottság szerint jobboldali érzelmű vezető közalkalmazottat – elbocsátották. Ekkoriban költözhetett át családjával, feleségével és két gyermekével a Sugár útról a Szekeres József utcába. Kezdetben magánoktatással foglalkozott, majd Zalaegerszegrre járt át, a tanítóképző intézetben kapott tanítási lehetőséget. Felesége, MLINKÓ MÁRIA, a zeneiskola korábbi kitűnő növendéke az 1949-ben megalakult zeneoktatói munkaközösségben (lásd: Sugár út 18.) volt óraadó. A család valamikor az 1960-as évek elején átköltözött Zalaegerszegrre. Vannay az ottani zeneiskola igazgatóhelyetteseként ment nyugdíjba. Hosszú betegség után 1967. november 28-án hunyt el.

Művei mára teljesen kikoptak a repertoárból, érdemes lenne az elérhetőket összegyűjteni és megpróbálkozni megszólaltatásukkal.

Szent Flórián tér 17. Nagykorcsma

Kiskanizsa legöregebb épülete a Batthyány-uradalom beszálló vendéglője volt. Formajegyei alapján a XVIII. század második felében épülhetett.

A Polgári Olvasókör székházának (lásd: Hajgató Sándor utca 1.) megépültéig a Nagykorcsmának nevezett épület adott helyet Kiskanizsa szinte minden fontos társadalmi eseményének. Korai szakaszában az Olvasókör is itt működött.

A KISKANIZSAI POLGÁRI OLVASÓKÖRT Hajgató Sándor tanár kezdeményezésére 1870-ben alapították. Alapszabálya a következőkben fogalmazta meg a kör célját:

Kiskanizsa törekvő értelmes polgáraiból erkölcsi erőt és hasznos polgárt nevelni; társalgás, eszmecsere által a város felvirágoztatása iránt érdeklődést kelteni... A 2. paragrafus értelmében a kör figyelemmel kíséri a társasélet, közművelődés, irodalom, művészet, gazdaság, ipar és kereskedelem fejlődését s a jót iparkodik meghonosítani és terjeszteni.

Kiskanizsa életében mindig népszerűek voltak a vigalmak, különösen a farsangi és a szüreti multságok. Az Olvasókör megalakulásával ezek megfelelő kereteket kaptak és bővültek. Rendszeressé váltak a vasárnapi összejövetelek, a bálók, majd a XIX. század végétől kezdtek megalakulni a különböző amatőr együttesek. Ezek tevékenysége az új, megfelelőbb székházban teljesedett ki. 1896-ban már megalakult a KISKANIZSAI POLGÁRI ZENEKAR. 1897 január elején a nagykorcsmában táncos összejövetelen mutatkoztak be:

A Kis-Kanizsa (VI. és VII. ker.) fiatalságából 26 nemrégiben összeállt egy polgári zenekar szervezésére és már a hó 3-án sikerült tánckoszorúcskát rendeztek a kiskanizsai nagy vendéglőben, melyre Nagy-Kanizsáról is sokan átrándultak. A mulatságon ott volt Deák Péter főkapitány kedves nejével is és mindkettőjüket a multság tartama alatt kedves szeretettel környékeztek. (Zalai Közlöny 1897. jan. 9.)

Az Olvasókör tagjai és tevékenységei gyarapodásával tervbe vették önálló otthon létesítését. 1899-ben vették meg a telket, ahol első formájában 1900-ra el is készült az Olvasókör székháza (lásd: Hajgató Sándor utca 1.).

1910-ben a nagykorcsmában helyezték el Kiskanizsa óvodáját. Az épület ma lakatlan, leromlott állapotú. Hasznosítására az önkormányzat és az érdekelt civil szervezetek e könyv írásának idején is keresik a lehetőségeket.

Szent Imre utca 4. Fischel-ház

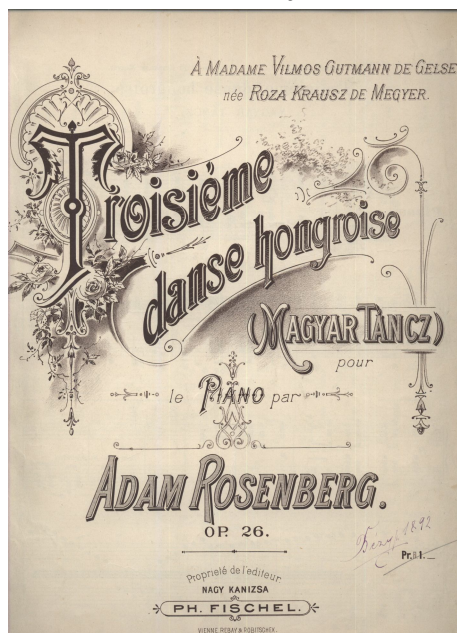
Az itt álló házat első formájában FISCHEL FÜLÖP nyomdatulajdonos, lapkiadó és könyvkereskedő építtette 1887-ben Geiszt Mór tervei szerint. Pincéjét úgy alakították ki, hogy helyet adott a Fischel-nyomdának. Egy időben a házban működött a ZALA című hírlap szerkesztősége is. Később emeletet húztak az épületre, ekkor eltávolították eklektikus stílusú homlokzati díszeit.

A Fischel család könyvkiadóként, könyv- és zeneműboltosként és több kiválóan muzsikáló tagja révén kötődött a muzsikához (lásd: Csengery út 22., Ady utca 1.).

Fischel Fülöp alapította 1873-ban a Zala című lapot s több ízben felelős szerkesztőként is irányította. Az 1922-ig élő újság szerkesztői és főmunkatársai között ott volt Nagykanizsa szellemi életének színe-java Hoffman Mórtól (Hevesi Sándor édesapjától) Bátorfi Lajosig és a zenei életben is kitűnt GÜRTLER ISTVÁNig. A Zala 1905 áprilisától heti hatszori megjelenésű napilappá vált és Fischel Fülöp Fia jelzéssel FISCHEL LAJOS (Fejtő Ferenc édesapja) adta ki, aki 1913/14-ben a lap felelős szerkesztője is volt.

A Zalai Közlönyhöz hasonlóan a Zala is beszámolt a város zenei életének legfontosabb eseményeiről. Cikkeit, híradásait érdemes összehasonlítani a lapjárásában megjelentekkel, s így az 1922 előtti történésekről több szempontú leírást találhat az érdeklődő, amely segíthet az objektívebb értékelésben.

Fennállása során a Fischel-kiadó több zenei vonatkozású dokumentumot, elsősorban kottát jelentetett

Fischel Fülöp kiadványa, 1880 körül

meg, amelyek üzletükben (lásd: Ady utca 1.) kaphatóak voltak. Köztük sok helyi szerző műve szerepelt. Az 1880-as évek végén például Fischel-kiadásban jelentek meg ROSENBERG ÁDÁM zongoraművész (lásd: Bajza utca 5.) magyar táncai és Ollop Imre verseire komponált dalai. A kiadó kottáit nemcsak saját lapjában, de alkalmanként a Zalai Közlönyben is hirdette.

A Fischel-ház másik zenei vonatkozása, hogy Nagykanizsa 1913-ban kiadott laccímjegyzékének tanúsága szerint itt lakott ECKSTEIN MÓR, a zsinagóga (lásd: Fő utca 6.) akkori karnagya, aki fél évszázadon át szolgált ezen a poszton. 1917-ben bekövetkezett halálakor a Zala című lap így emlékezett meg róla:

Nagy részvét mellett temették el tegnap délután 5 órakor Eckstein Mórt az izr. hitközség öreg karnagyát. A megboldogult 50 évnél tovább végezte teendőit soha nem szűnő buzgósággal és kötelességérzettel és öröme akkor volt teljes, ha az énekkar precízen végezte feladatát. Rendkívül szép és erős bassus hangja volt, mellyel az egész énekkart uralta és irányította. (Zala 1917. ápr. 21.)

Sírja ma is fellelhető az izraelita temetőben. Ott nyugszik Fischel Fülöp is (lásd: Ady utca 74.).

Az épületen a Fischel család emlékét fekete márványtábla őrzi.

Szent Imre utca 7.

A jellegzetesen kisvárosi ház valószínűleg a XIX. század utolsó évtizedében épült.

Férjhezmenetele után itt élt családjával FÁBIÁNNÉ PÁSZTOR IRMA zongoraművész, tanár. Nem tudható pontosan, mely években lakott itt, de a ritkán megjelent városi címjegyzékek tanúsága szerint 1926-ban már ebben a házban volt a lakása.

Egészen közel, egy rézsút szemben álló házban (lásd: Szent Imre utca 10.) nőtt fel. Édesapja PÁSZTOR MIKSA (eredeti nevén Pollák Miksa) a város jeles magán zene-tanára és a zsinagóga (lásd: Fő út 6.) nagyszerű orgonistája volt.

Irma a budapesti Zeneakadémián szerzett zongoraművész-tanár diplomát, közben elvégezte az egykori Liszt-növendék Thomán István mesteriskoláját. Sikeres pályakezdés után visszatért a szülői házba, s apjához hasonlóan magántanítványokat vállalt. 1921-ben ment férjhez Fábíán Miksához, a nagykanizsai izraelita hitközség pedagógus végzettségű titkárához. Ekkoriban költözhetek ebbe az épületbe.

1926-ban a frissen megnyílt Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) zongora és kamarazene tanára lett. Magántanári és zeneiskolai tevékenysége mellett jó három évtizeden keresztül aktív résztvevője volt Nagykanizsa zenei életének. Felsorolhatatlan azoknak a kisebb-nagyobb hangversenyeknek a száma, amelyeken közreműködött. Az 1920-as évek elején több szólóestet is adott. 1926 után elsősorban a zeneiskola által akkoriban évente többször adott tanári hangversenyeken és az értő közönség kinevelését célzó, ismeretterjesztéssel egybekötött ún. liceális előadásokon lépett pódiumra szólolistaként és kamaramuzsikusként egyaránt. Gyakran meghívták rendezvényeikre a különböző egyletek, társadalmi szervezetek. E három évtized helyi sajtójának rövidebb-hosszabb híradásait, értékeléseit végigolvassva egy sokra hivatott, lelkiismeretes és nagy művész képe bontakozik ki előttünk.

Egy ritkaságszamba menő zenekari kíséretes fellépéséről például így emlékezett meg 1925-ben Kempelen Béla, a kitűnő zenei felkészültségű, akkoriban Kanizsán működött hírlapíró:

Fábiánné Pásztor Irma játékában annak dinamikai erélyessége és erőteljessége mellett magukkal ragadtak a zongora billentyűire szinte oda lehelt végtelenül finom pianissimói s technikájának káprázatos felkészültsége. Ahogy ez a zongoraművésznő a hangokat a billentyűkből elővarázsolja, az

már jóval felül áll a technika virtuozitásán s egyenesen boszorkányság számba megy... (Zalai Közlöny 1925. dec. 15.)

Az országos nyilvánosság elé azonban – pályakezdését kivéve – nehezen tudott kilépni. Kivételes alkalomnak számított, amikor 1935 júniusában a rádió nagyszabású élő műsort közvetített Nagykanizsáról. Ennek zenei részében kollégáival, Szeless Bélával (hegedű) és Garai Margittal (gordonka) aratott kiemelkedő sikert Siklós Albert zongoratriójának tolmácsolásával. Ha választása, sorsa nem köti szülővárosához, ma az igazi nagy nevek között emlegetnénk.

Az újabb városi címjegyzék tanúsága szerint valamikor 1937 előtt családjával együtt visszaköltözött régi otthonába, az utca 10. számú házába. Édesapja akkoriban már betegeskedett, s biztosan közrejátszottak anyagi megfontolások is.

1943 végén az időközben életbe lépett zsidótörvények a zeneiskolából nyugdíjba kényszerítették, majd 1944-ben férjével, lányával és özvegy édesanyjával koncentrációs táborba hurcolták, ahonét egyikük sem tért haza.

A Fábán család a holokauszt-emlékművön

Szent Imre utca 10.
Pollák-ház

A földszintes városi ház a XIX. század utolsó évtizedéből származhat. Tulajdonosa a Pollák család volt. Pollák Vilmos kereskedő 1902-ben bekövetkezett halála után fiai, Ernő és Miksa lakták.

Az 1861 körül született Miksa zongora szakon a bécsi zeneakadémián tanult, majd 1880-ban hazatérve a város keresett magán zenetanára lett. Családnevét 1910 előtt magyarosította s PÁSZTOR MIKSA néven vált ismertté Kanizsa zenei életében. Bizonyíthatóan ez a ház volt az otthona 1895 és 1938-ban bekövetkezett halála között.

1890-ben választották meg a zsinagóga (lásd: Fő utca 6.) orgonistájának. Posztján negyvenöt évig közmegelegedésre működött s mellette folytatta zenetanári tevékenységét. Zongoristaként rendszeresen fellépett világi hangversenyeken is. Orgonista állásából 1937-ben ment nyugdíjba, s 1938. május 27-én, hetvenhét éves korában hunyt el. Az Izraelita temetőben (lásd: Ady utca 74.) helyezték örök nyugalomra, de sír- emléke már nincsen meg.

Pásztor Miksa családos ember volt, feleségét Weisz Franciskának hívták. Az 1800-as évek utolsó évtizedében két lányuk született. Mindkettő örökölte édesapja zenei tehetségét, ő volt első zongoratanárunk. A kislányokat hallotta játszani az 1902-ben Nagykanizsán hangversenyezett Emil Sauer, s nagy jövőt jósolt nekik. A kisebbik lány, az 1897 körül született PÁSZTOR MARGIT tizennégy éves korában, 1911. augusztus 9-én hosszú, súlyos betegség után — valószínűleg tüdőbajban — elhunyt. Gyászjelentése szerint ebből a házból búcsúztatták, s az Izraelita temetőben helyezték örök nyugalomra.

Nővére, PÁSZTOR IRMA 1894. március 9-én született. 1908-ban iratkozott be a budapesti Zeneakadémiára, közben 1909/10-ben elvégezte Thomán István mesteriskoláját. Thomán Liszt Ferenc egyik utolsó és legkiválóbb növendékéként pedagógiájának folytatója volt. Irma tehetségét és előmenetelét igazoló levelét a helyi sajtó is idézte:

Zalai Közlöny 1938. május 28.

Tek. Pásztor Miksa úrnak Nagykanizsán. Szívesen elismerem, hogy nagytehetségű Irma leánya az 1909–10. tanévben zongoratanulmányait vezetésem alatt végezte és pedig oly szép eredménnyel, hogy jövőjéhez a legvéresebb reményeket fűzöm. Budapest, 1910. jún. 11. Thomán István. (Zalai Közlöny 1910. jún.16.)

Irma 1912-től folytatta zeneakadémiai tanulmányait s zongoraművész-tanár képesítést szerzett. A Kanizsán csodagyermekként számon tartott kislány szülővárosában felnőtt művészként 1911 márciusában mutatkozott be. Elsőként szólóestet adott a Kaszinóban (lásd: Ady utca 7.), hamarosan pedig zenekari zongoraesten léphetett fel Fricsay Richárd vezénylete alatt: a jeles karmester székesfehérvári zenekarával Schumann *a–moll zongoraversenyét* játszotta. Fricsay annyira meg volt elégedve Pásztor Irmával, hogy meghívta Székesfehérvárra. Ottani, 1912 januárjában megtartott koncertjére leutazott mestere, Thomán István. A székesfehérvári sajtó így összegezte benyomásait az estről, amelyen Pásztor Irma a versenymű mellett szólolistaként megszólaltatta Liszt *Rigoletto-parafrázísát* is: *Bámulatos technikája és dinamikája, mely lányos törékenységével majdnem ellentétesnek látszik, a tanítvány és mesterének zsenialitását egyaránt dicséri.* (Idézi: Zalai Közlöny 1912. febr. 8.)

A pályakezdőként jeles sikereket elért fiatal lány szülővárosában telepedett le s apjához hasonlóan magántanárként kereste kenyerét. 1921-ben családot alapított. Ekkortól neve Fábiánné Pásztor Irmaként fordul elő a sajtóban. Férje, Fábián Miksa a helyi izraelita hitközség titkára volt. Egy leányuk született, Magda.

Ebben az időben települhettek át az Irma leánykori otthonával csaknem szemben álló házba (lásd: Szent Imre utca 7.). Körülbelül másfél évtizednyi otlakás után a Fábián család visszaköltözött a Pollák-házba. Elképzelhető, hogy édesapja betegeskedése és/vagy anyagi okok játszhattak közre, de Kanizsa 1937-ben kiadott lakcímtájékoztatója szerint Irma – családjával – újra az utca 10. számú épületében lakott.

1926-ban a frissen felállított Városi Zeneiskola (lásd: Királyi Pál utca 2.) tanára lett, onnét kényszerült nyugdíjba 1943-ban. Pedagógiai tevékenysége mellett kimagasló színvonalú koncert-élményekben részesítette a kanizsai közönséget. Nemcsak szólolistaként, hanem kamarazenészként is nagyszerű volt. Ha nem ragaszkodik szülővárosához, minden bizonnyal közismert zongoraművész vált volna belőle.

Fábiánné Pásztor Irmának nem adatott meg a békés öregség: ötvenegy évesen férjével, húsz év körüli lányával és özvegy édesanyjával együtt a holokauszt áldozata lett. A kitűnő zongoristának és tanárnak az emléke is feledésbe merült a városban.

Teleki út 24.

A Teleki út jobb oldalán, a 24. számmal jelzett telken az utcafronton két kis faház, beljebb pedig egy családi ház áll.

Ezen a címen lakott 1945-ben WECKL GELLÉRT, akkor már mint nyugdíjas tiszt-helyettes, akinek neve 1926-tól tűnt fel a helyi sajtóban, mint a HONVÉD GYALOG-EZRED ZENEKARÁNAK ezredbosa, illetve karmestere. Vezetésével a katonazenekar sok térzenét adott a Korona szálló (lásd: Fő út 7.) előtt, közreműködtek ünnepeken, bálokon is. Utóda az 1930-as évek közepétől Hering Vilmos lett.

1930-ban Weckl vezetésével alakult meg a KISKANIZSAI SÁSKA LEVENTEZENEKAR, amely egy körülbelül harminc fős ifjúsági fúvószenekar volt. A fúvós hangszerekhez kiválóan értő, jól képzett Weckl rövid idő alatt megtanította a kezdő muzikusokat a hangszerek megszólaltatására. Jellegzetes fúvószenekari repertoárjukkal főleg Kiskanizsán, gyakran a Polgári Olvasókör épületében (lásd: Hajgató Sándor utca 1.), de szabadtéri ünnepeken, társadalmi megmozdulásokon is szórakoztatták a közönséget. Tanítványai közül többen katonazenekaroknál folytatták pályafutásukat, néhányan az Olajbányász Fúvószenekar és a városi Szimfonikus Zenekar muzikusai lettek.

Weckl Gellért 1945. március 29-én, pár nappal azelőtt, hogy Nagykanizsáról elmenekültek a németek, bombatámadás áldozataként otthonában elhunyt. Hatvan éves volt. A hivatalos iratokban a halál okaként *bombatámadás következtében elvérzés* szerepelt. A városi köztemetőben nyugszik (lásd: Tripammer utca 3.). A halálát rögzítő újsághírből nem tudható pontosan, de valószínűleg közvetlenül a lakóházát érthette bombatalálat, mert ugyanaznap a ház egy másik lakója, egy szintén nyugdíjas katonatiszt is így lelte halálát, s mindketten lakásukon hunytak el.

A katonazenész felesége férje halála – és valószínűleg otthonának megsemmisülése, vagy súlyos megrongálódása – után néhány nappal öngyilkos lett.

Templom tér 5. Kiskanizsai templom

A kiskanizsai városrész temploma az 1700-as években már létező, kisebb templom helyére épült a város történetének abban az időszakában, amikor Kiskanizsa közigazgatásilag elszakadt Nagykanizsától s önálló mezőváros lett. 1874-ben szentelték fel, a *Sarlós Boldogasszony* titulust viseli.

A templom egyhajós, homlokzati középtornyos, eklektikus stílusú épület. Félköríves bejárati kapuja, ablakai román jellegűek, homlokzati díszítőelemei barokkos, háromhajós belső tere klasszicizáló vonásokat mutatnak.

Barbarits Lajos szerint 1824-ben a régi templomban egy 7 regiszteres orgona szolgált a szertartásokkal. 1928 előtt az új templomban egy 2 manuálos, 17 regiszteres hangszer hangját hallhatták a hívők, abban az évben viszont átadták az új, korszerűbb, villanyerejű orgonát.

Az 1920-as évek végén rövid idő alatt három orgonával gyarapodtak Kanizsa templomai. A kiskanizsai hangszert együtt rendelték meg az akkoriban felújított Alsótemplom (lásd: Zárda utca 9.) orgonájával. A Zalai Közlöny információi szerint Mátés P. Hilár, Nagykanizsa ügybuzgó plébánosa egy LÉNÁRD nevű andocsi ferences atyát bízott meg a két hangszer megtervezésével, majd megrendelte mindkét orgona elkészítését a jónevű linzi MAURACHER cégnél. *A kiskanizsai orgona 18 változatú, villanyfűjtatóval, 2 nagy szekrénybe helyezve. Teljes költsége felállítással együtt 17.000 pengőt tett ki* – jelentette a helyi sajtó (Zalai Közlöny 1927. okt. 22.). 1928 október 14-én, vasárnap nagy ünnepség keretében avatták fel. Első megszólaltatója P. PULVERMANN ZÉNÓ kiskanizsai lelkész volt. A hangszert 1945-ben a pécsi ANGSTER gyár, majd 1977-ben az FMKV ORGONAÜZEME (a mai Aquincum Orgonagyár) építette át.

Az 1930-as években a templom jeles kántora volt LENCSZ GYULA, aki akkoriban Kiskanizsán ifjúsági katolikus dalkört szervezett.

A templom helyi jelentőségű besorolást kapott épületén 2005-ben avatták fel a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblát.

Tripammer utca 3. Városi köztemető

A város köztemetőjét – a mainál kisebb területen – 1769-ben nyitották meg. A török kiűzése után Kanizsa temetkezőhelye előbb az Alsótemplom körül, majd a mai Széchenyi téren, a Felsőtemplom mögött alakult ki. Mária Terézia rendelete nyomán a temetőket a települések szélére kellett költöztetni, ekkor vásárolta meg a város a mai temető magját.

Területét többször bővítették. Kápolnája 1847-ben épült fel Tárnok Alajos uradalmi tisztartó adományából. A terület keleti oldalán 1891-től kezdtek feltűnni a tehetős családok sírboltjai. Mai formájában

1928-ra rendezték az ezeregyszáz első világháborús áldozat temetőjét. A közepén álló homokkő obeliszket 1940-ben állították fel. A temetőben második világháborús áldozatok is nyugszanak.

1933-ban átfogó rendezés keretében a kápolna körül álló elhagyott régi síremlékeket, szám szerint százötvenhetet árverésre bocsátottak. A huszonöt éve gondozatlan sírok ugyanis egy rendelet értelmében átmentek a város tulajdonába. A megvásárolt köveket más sírokon, átfaragva állították fel. Ezen a módon zenei kötődésű személyek nyughelyei is eltűnhetnek. Az el nem kelt sírkövek a szépen parkosított rész díszítőelemeiként a helyükön maradtak.

A régi temetésekről érzékletes képet festett egy írásában Erdősi Bálint tanító, kiemelve GRÜNBAUM JÓZSEF 1850-es évektől sok évtizeden át működő zenekarának szerepét:

Gyermekkoromban a halottak temetése nagyobb fényvel és pompával ment végbe, mint manapság. Tehetősebb családok halottjait a háztól kísérve vitték a temetőbe, a halottaskocsi két oldalán a fáklyavivő jóbarátok és jóismerősök haladtak. A halottaskocsi előtt gyászindulót játszó zenészek mentek. Előttük a párokban haladó sok férfi, ajándék-gyertyával kezükben. A halottaskocsi után hintók sokasága. Megemlítésre érdemes, hogy temetések alkalmával a gyászindulót a Grünbaum-féle fűvös- és vonóshangszeren, művészi tudással és előadással játszó zsidó zenészek muzsikálták. Sok idő múlt el azóta, de sohasem hallottam többé azt a megható gyászindulót, melyet ők oly szívhez szólóan játszottak, hogy szinte sírt, zokogott muzsikájuk a gyászoló családdal. (Zalai Közlöny 1933. szept. 16.)

A temetőben számos zenei vonatkozású személyiség végső nyughelye lelhető fel. Ugyanakkor a helyi sajtó híradásaiból ismerünk olyan neveket, akiket itt temettek el, de sírhelyük már nincsen meg.

Az azonosítható sírokat felkeresve a parcellaszámok rendjében haladunk.

A tömb 8. sír: ERDŐSY EUGÉNIA (1859–1886). Az északi bejáratától a ravatalozó felé vezető út jobb oldalán az Erdősy-Biba család védetté nyilvánított sírjában nyugszik a sírfelirata szerint huszónhét éves korában elhunyt Erdősy Eugénia *dalmű énekesnő*.

Eredeti neve Biba Eugénia volt. Özvegy édesanyjával és négy testvérével az 1860-as évek elején költözhetett Nagykanizsára. Már gyermekkorában felfigyeltek szép énekhangjára (lásd: Kölcsey utca 13.), amelyet a bécsi zeneakadémián művelt ki. A budapesti Népszínház után külföldön kapott szerződést. 1880-ban Bécsben ő énekelte az egyik főszerepet Johann Strauss: *A királyné csipkekendője* című operettjének ősbemutatóján a Theater an der Wienben. Ezután Berlinbe került, ahol az udvari opera elsőrendű énekesnője és a Walhalla operettszínház sztárja lett. Fiatalon, tisztessége védelmében öngyilkosságot követett el (lásd: Batthyány utca 2.). Holttestét Nagykanizsára szállították s itt, a ma is eredeti helyén levő családi sírboltban temették el hatalmas tömeg részvétele mellett. Öccse, a már említett Erdősi Bálint nyugalmazott iskolaigazgató évtizedekkel később egy téves adatokat tartalmazó újságcikk megjelenése kapcsán mesélte el a Zalai Közlönyben, hogy az énekesnőt egy visszautasított arisztokrata kérője, aki továbbra is az egyik legnagyobb tisztelője maradt, hófehér atlasz menyasszonyi ruhába öltöztette, kopersójába drága, csiszolt ezüst tükröt helyezett, amelynek ovális hátlapjára búcsúzó sorokat vésetett.

Temetésekor ebben a sírban nyugodott már Eugénia 1873-ban tüdőbajban elhunyt Ferenc nevű testvére és 1885 nyarán meghalt édesanyja, BIBA MAGDOLNA. Ugyanide temették 1928-ban Kornélia, majd 1943-ban Bálint nevű testvéreit is.

Kripta I. I. sír: dr. KRÁTKY ISTVÁN (1888–1956). A zeneszerető és professzionális szinten hegedülő Krátky 1914-től városi főjegyző és polgármesterhelyettes, 1930 és 1944 között pedig Nagykanizsa polgármestere volt (lásd: Fő út 2., Sugár út 18.). Közismert nyilasellenessége miatt 1944 áprilisában felfüggesztették állásából; 1945 után eltiltották az ügyvédi tevékenységtől. 1952-ben családjával együtt kitelepítették a Hortobágyra. Élete utolsó éveiben a budapesti Nyugati pályaudvaron raktárkezelőként dolgozott. 1956. február 10-én az Ócsa és Budapest között közlekedő vonaton hunyt el. Nagykanizsán 1956. április 26-án temették újra. Tevékenysége

elismeréseként szülővárosa 2005-ben posztumusz díszpolgári címet adományozott részére.

C tömb 1. parcella 1. sor 1/B sír: GROSZMANN IGNÁC (1845 k.–1882). A piarista gimnázium (lásd: Eötvös tér 35-37.) fiatal paptanára harminchét éves korában rövid, súlyos betegség után hunyt el 1882 szilveszterének napján. Bár a Zalai Közlöny több megemlékezést szentelt személyének, még egy volt tanítványának hosszú versét is közölte, a dagályos mondatok közül sajnos éppen az alapvető információk hiányoznak. Gyászjelentése szerint tizenöt évet töltött a tanári pályán. A gimnázium évente kiadott értesítőiből kiderül, hogy elsősorban mennyiségtant, latint és németet tanított. Korábbi sajtóközlemények és az évkönyvek egyaránt szólnak arról, hogy Venczel Rezső zenetanárral együtt ő is buzgólkodott a gimnázium ének- és zenekara körül, s egy ünnepi misén szép baritonján szólót énekelt, de hogy a zenét kedvtelésből művelte-e, vagy volt zenetanári képesítése, nem tudható.

Amíg közöttünk élt, nemcsak nemesszívű rendtárs, nemcsak ügybuzgó tanár s az ifjúság öre, hanem városunknak egy szép tehetségű, szép műveltségű, minden szép s nemes irányú törekvésben résztvevő kiváló tagja volt – értékelte alakját az említett újság. (Zalai Közlöny 1883. jan. 4.)

II. parcella jobb oldalsor 1. kriptá: FERENCES BARÁTOK sírja. A ferences atyákat 1880 előtt a templom (lásd: Zárda utca 9.) kriptájában temették el, majd, miután a kriptá az évszázadok alatt megtelt, a köztemetőben helyezték őket örök nyugalomra. Az egyedi sírokból tizenkét barát földi maradványait 1935-ben exhumálták, s a város által 1915-ben adományozott sírboltba helyezték, ahova már eltemettek két, 1915-ben elhunyt rendtársat. Így 1935 óta itt nyugszik az 1880-ban elhunyt HERGENRÖTHER MIHÁLY kántortanító is.

II. parcella 6. sor 4. sír: SZENTENDREI ZSUZSANNA (1924–2007). 1953-ban lett a nagykanizsai zeneiskola tanára, ahol korábban Ivánkovits Ferencné növendéke volt. Zongorát, majd volt tanárnője távozása után magánéneket tanított. Ő is a természetes éneklés módszerét alkalmazta, amellyel kiváló eredményeket ért el. Az 1970-es évekig számos sikeres hangversenyen énekelt. Több növendéket indított el a zenei-énekesi pályán, akik még nyugdíjas korában is visszajártak hozzá. Nyolcvanhárom éves korában, 2007. november 21-én hunyt el Nagykanizsán.

III. parcella 8. sor 24. sír: KLATT AURÉL (1913–1971). A prágai zeneakadémián szerzett zongoraművészi diplomát, 1947 szeptemberében telepedett le Kanizsán s lett a városi zeneiskola tanára. Ötvennyolc éves korában, 1971. május 16-án bekövetkezett halála a város zenei életének nagy vesztesége (lásd: Csengery út 1.).

IV. parcella 21. sor 8–9. sír: GÜRTLER FERENC (1874–1924). A Nagykanizsai Takarékpénztár igazgatója, az Irodalmi és Művészeti Kör titkára, majd tiszteletbeli főtitkára. Az 1900-as évek elején a Kör dalárdájának karnagya is volt (lásd: Ady utca 59.). Halála után két évvel édesapja öngyilkos lett a sírjánál.

VII. parcella 1. sor 22. sír: dr. TARDOS LÁSZLÓ (1911–1982) és felesége, dr. TARDOS LÁSZLÓNÉ KLACSKÓ ERNA (?–1985). Dr. Tardos László orvos, kiváló mélyhegedűs 1940-ben Szegedről költözött Nagykanizsára s lett az újonnan felállított malária állomás vezetője. Korábban egy évtizeden át tagja volt a szegedi vonósnégyesnek. Nagykanizsára kerülése után szólistaként, kamarazenészként és a városi szimfonikus zenekar tagjaként bekapcsolódott a város zenei életébe. Gordonka szakos felesége 1952-től tanított a zeneiskolában, ahol ettől az évtől hosszú szünet után újra beindulhatott a cselló tan szak. Ő is rendszeres résztvevője volt a város koncertéletének. Számos növendéke lépett zenei pályára. Neve nem szerepel a síremléken, de a temetői nyilvántartások szerint itt helyezték örök nyugalomra.

VIII. parcella 1. sor 7. sír: Id. TORMA ANTAL, azaz Torma Tóni (?–1968). Torma nevű cigányzenészek már a XIX. század utolsó évtizedeiben muzsikáltak Kanizsán. A helyi sajtóban az 1880-as évektől gyakran lehetett találkozni ugyanezzel a névvel, akkor is működött egy Torma Tóni nevű prímás. Az 1916 júliusában elhunyt Torma Károly prímás is közkedvelt volt: temetésére, amelyre valószínűleg szintén a városi köztemetőben került sor, a városban lévő összes cigánybanda kivonult. Hogy az ebben a sírban nyugvó, 1968-ban elhunyt id. Torma Antal leszármazottuk volt-e, még további kutatásokat igényel, de nagy valószínűséggel az lehetett, ismerve a cigányzenekarok történetében a dinasztikus összefüggéseket.

IX. parcella 4. kripta: KENEDI AURA (1885–1969). A Kenedi család kriptájában nyugszik a város egyik népszerű műkedvelő énekes-színésznője, Kenedi Aurélia tanár, akit a sajtó mindig becenevén, *Auraként* említett (lásd: Csengery út 33.).

XVI. parcella 3. sor 1. sír: LEMBERKOVITS ALAJOSNÉ WEBER MARGIT (1898–1934). A városi zeneiskola első hegedűtanára volt, életének harminchatodik évében súlyos betegségben hunyt el. Temetésén több ezer gyászoló vett részt (lásd: Csengery út 18.).

XVIII. parcella 8. sor 10. sír: KOLONICS MÁRIA (1952–1994). Fiatalon, súlyos betegségben hunyt el 1994-ben a zeneiskola kiváló zongora- és szolfézstanára is.

Tripammer utca 3. Városi köztemető

Erdős Eugénia

Groszmann Ignác

Kerekes Irén

Klatt Aurél

Dr. Krátky István

Lemberkovitsné Weber Margit

Noll Ferenc

Rác Alajos

XIX. parcella 8. kriptá: BUGYÁCS VILMOS (?–1944). Az államrendőrség egykori detektívje autodidakta muzsikus, műkedvelő nótaköltő is volt (lásd: Rákóczi utca 25.).

XXI. parcella 12. sor 14. sír: DEME ANTAL (1919–1984). A honvéd őrnagyként nyugalomba vonult katonakarmester az Olajbányász Fúvószenekar újjászervezőjeként szerzett nagy érdemeket.

XXII. parcella 1. sor 22. sír: KERÉKES IRÉN (1897–1980). A zongoraművész-tanár a városi zeneiskola hőskorának részese és tanúja volt; alkalmanként még az 1970-es években is tanított. Ott lehetett iskolája megalapításának ötvenedik évfordulóján. 1950-ben elhunyt édesanyjával nyugszik egy sírban (lásd: Sugár út 16/D).

XXIV. parcella 1. sor 8. sír: Baján Györgyné HONTI ILONA (1905–1998). A Városi Zeneiskola zongoratanárának (lásd: Csengery út 18.) neve máig sincs felvéve a Baján család síremlékére.

XXV. parcella 5. sor 1. sír: NOLL FERENC (1933–1979). A zeneiskola tanára a város zenei „mindenesé” is volt. Korai halála a város kulturális életének nagy vesztesége (lásd: Dózsa György utca 56.).

XXVII. parcella 11. sor 7. sír: RÁCZ ALAJOS (1912–1986). A muzsikus családból származó Rác Alajos 1950 előtt kiváló kántor, majd a zeneiskola tanára. Nagy érdemei voltak a Kodály-módszer kanizsai meghonosításában és a város kóruskultúrájának fejlesztésében. Két nappal felesége halála után hunyt el, egyszerre helyezték őket örök nyugalomra (lásd: Fő út 15.).

XXXV. parcella 2. sor 21. sír: WECKL GELLÉRT (1885 k.–1945). A katonakarmester a második világháború utolsó napjaiban, 1945. március 29-én Nagykanizsán bombatámadás sebesültjeként otthonában hunyt el (lásd: Teleki út 24.).

XXXV. parcella 5. sor 21. sír: KIRÁLYFALFVY TIVADAR (1887–1963). Az adóhivatal tisztviselője kitűnő cimbalmos volt, az 1940-es években nótáival és indulóival országos sikereket aratott (lásd: Magyar utca 30.).

8. urnafal B oldal 1. fülke: JAKABOS GYÖRGY (1909–1986). Az 1950-es évek végétől mint a vasutas vegyeskar vezető karnagya alig egy évtized alatt fényes zenei életet teremtett a kórusban. A városi szimfonikus zenekart is vezényelte segédkarnagyi és karnagyi minőségben.

Következzenek időrendben azok a személyek, akiket a kanizsai újságok híradásai szerint itt temettek el, ám sírjuk már nem lelhető fel.

SZALÓKI MÁRTON cigányprimás, elhunyt 1897 januárjában. Idézzük a korabeli sajtó tudósítását:

Egy tehetséges cigány primás halála. Kedden délután fekete halottas kocsit kísért Torma Antal bandája. Panaszos nóták sirtak le szépen a húrokról.

Egyik régi társukat, Szalóki Mártont kísérték ki a temetőbe. Szalóki egykor Torma Antal zenekarában működött mint másod primás, majd meghívták Pápay bandájához első primásnak. És ekkor beutazta egész Európát, játszott fejedelmeknek, egyszerű dzsentriknek. Volt Londonban, Párisban, Nápolyban, Szent-Pétervárott, Odesszában, Konstantinápolyban és Athénben. Mikor legutóbb ismét Londonban járt, sorvasztó betegség ágyba döntötte a 38 esztendő elismert primást és ekkor ő haza kíváncozott arra a földre, hol született. Kedden délután temetésén az összes kanizsai cigányok megjelentek és volt társai, kikkel együtt működött, zeneszóval kísérték utolsó útjára. (Zalai Közlöny 1897. jan. 23.)

HÜBNER JÓZSEF, elhunyt 1903 augusztusában. A Nagykanizsán rendszeres nyári színi szezont tartó pécsi színtársulat zenekarának klarinétosa volt, aki a Zalai Közlöny beszámolója szerint a *Bob herceg* egyik előadása közben halt meg szívszélhűdésben. Temetésén a színház kórusa énekelt.

KNOBLOCH FRIGYES, elhunyt 1909 március végén vagy április elején. A Tűzoltózenekar alapító karmestere hat évi súlyos betegség után a közkórházban halt meg (lásd: Báthory utca 8., Kossuth tér 25.). A temető korabeli dokumentumaiban csak 1927-ben elhunyt felesége sírhelye lelhető fel.

VERES ESZTER, elhunyt 1912. szeptember 16-án. A helyi sajtó tudósítása szerint ebben a temetőben helyezték nyugalomra a színház közelében (lásd: Kölcsey utca 17.) fényes nappal meggyilkolt fiatal szubrettet, aki az akkor Kanizsán játszó pécsi színtársulat tagja volt.

HORVÁTH JOZSÓ cigányprimás, elhunyt 1934 januárjában. A temetői nyilvántartások szerint a XXIII. parcella 4. sorának 9. helyére temették, de sírköve nincsen már ott. A Zalai Közlöny január 28-i számában így parentálta el az ötvenöt éves muzsikust:

Eltörött a hegedűje Horváth Jozsónak, aki annyi kedves estén át szórakoztatott, mulattatott szárazfájával és egyik tipikus alakja volt Nagykanizsának. Horváth Jozsó nem fog többé muzsikálni, szegénynek elhúzták örökre a nótáját, elcsendesült a húr, elnémult a mosoly, Horváth Jozsó kiterítve fekszik a ravatalon. Horváth Jozsó, az öreg primás, meghalt. Hétfő délután 3 órakor temetik Magyar utca 123. [a temetői nyilvántartás szerint 127.] sz. alatti gyászszobából, ahonnan kívánsága szerint muzsikus társai zeneszóval kísérik utolsó útjára.

Vár út 5. Kanizsa vára

A szeszgyár épülete alatt rejtőznek Kanizsa középkori vára belső magjának alapfalai. A várat a XIV. század végén az akkori hatalmas mocsarakból kiemelkedő magaslaton építtette a nagy hatalmú Kanizsai család. A története során többször gazdát cserélt és alakított, bővített épületegyüttes a török-magyar harcok idején Magyarország egyik legfontosabb végvára, Szigetvár eleste után főkapitányi székhelyként a Dél-Dunántúl védelmének kulcsa volt. 1600-ban került török kézre. 1690 tavaszán foglalta vissza Batthyány Ádám serege, több kísérlet után. A vár katonai jelentősége ezzel megszűnt. 1702-ben uralkodói parancsra – osztozva több magyar vár sorsában – felrobbantották, hogy a kurucok ne használhassák. Anyagát elhordták, a város útjaihoz, új épületeihez használták fel. Területén hamarosan megindultak az építkezések, amelyek egészen napjainkig folytatódnak. Az épületegyüttes különböző elemeinek elhelyezkedését 1950-es években végzett ásatásai és a fennmaradt ábrázolások összevetésével Méri István állapította meg.

1567 és 1571 között a vár legendás kapitánya, s egyúttal a dunántúli főkapitány helyettese THÚRY GYÖRGY volt. Az ország első számú bajvivóját kortársai a „magyar Cid”-ként emlegették. Állítólag több, mint hatszáz győztes párvialdalt vívott, a törökök ezért „dunántúli oroszlának” nevezték. Istvánffy Miklós XVI. századi humanista történetíró szerint például egy hatalmas teremű török csak azért jött Magyarországra, hogy vele megívihasson. Miután sok támadást visszavert, 1571-ben a törökök a Kanizsához közeli Orosztony községnél másfélszáz lovasával együtt törbe csalták és megölték. Fejét levágták és Isztambulba küldték, testét Zrínyi György Kanizsán temettette el. Orosztonytól délre a hamuházi híd mellett, ahol a kutatások szerint a cselvetés lezajlott, ma a Dr. Mező Ferenc Gimnázium diákjai és tanáruk, dr. Cseke Ferenc által állított kopjafa emlékeztet a történetekre.

Thúry György halála után hamarosan históriás ének született az eseményekről AZ VITÉZ TURI GYÖRGY HALÁLÁRÓL címmel, amelyet a Lugossy-kódex tartott fenn, nyomtatásban pedig egy egykorúnak vélt debreceni kiadvány. 1606 körül még országosan ismert volt, amit jelez, hogy WATHAY FERENC énekeskönyve nótajelzéseként idézte első sorait.

Takáts Sándor és más kutatók szerint az ének szerzője ALISTÁLI MÁRTON deák volt, aki már Léván, majd Palotán (Várpalota) Thúry mellett szolgált. Eperjesi István viszont annak a véleményének adott hangot az ének első verszaka alapján, hogy az énekszerző nem Thúry közvetlen környezetéből került ki, hanem egy, a rajki várban tartózkodó lantos lehetett. Thúry ebből a várból kiindulva rontott rá katonáival a törökre Orosztonynál. Az ismeretlen lantos a várban találkozhatott vele, s Thúry temetése után hamarosan versbe szedte a történeteket. Eperjesi véleménye szerint felhasználta a Kanizsa várának papja, Szeremlyeni Mihály által *Aegyptombéli kijövéséről Israelnek* címmel 1551-ben írott bibliai históriáját.

Thúry György alakja két XX. századi zeneszerzőt is megihletett, Bárdos Lajost és Farkas Ferencet.

BÁRDOS LAJOS az 1940-es évek óta állt kapcsolatban Nagykanizsa városával egykori tanítványán, RÁCZ ALAJOS karnagyon keresztül. Az 1960-as években több művet írt a Ráczt vezette Olajmunkás Kórusnak, 1971-ben pedig a város felkérésére megkomponálta THÚRY GYÖRGY EMLÉKEZETE című kórusművét Csizmadia Ferenc, a Rozgonyi Általános Iskola énektanára és karnagya versére. Májusban *Thúry György Történelmi Emléknapot* rendezett a város, melynek során a keleti városrészben leleplezték Borsos Miklós Thúry Györgyöt ábrázoló egészalakos szobrát. A kórusmű ősbemutatójára az Úttörőházban megrendezett emlékestén került sor, ahol százharmincöt tagú gyermekkórus énekelte el Csizmadia Ferenc vezényletével. A mű a szobor másnapi felavatásán, a Thúry téren is felhangzott.

1979-ben a nagykanizsai születésű (lásd: Vörösmarty u. 36.) FARKAS FERENC zeneszerző, a város díszpolgára komponált kantátát a legendás várvédő kapitányról ÉNEK VITÉZ THÚRY GYÖRGYRŐL címmel. Szövegét a zeneszerző állította össze történeti forrásokból, a Thúry Györgyről szóló korabeli históriás énekből és Zrínyi Miklós: *Szigeti veszedelem* című eposzának soraiból. A vegyeskarra, narrátorra és szimfonikus zenekarra írt mű ősbemutatója 1979. február 11-én volt a Hevesi Sándor Művelődési Központban (lásd: Széchenyi tér 5-9.) a zeneszerző jelenlétében.

2006 óta Nagykanizsa évente Thúry György emléknapot szervez. A sokszínű program része a históriás énekverseny is.

Apró, de érdekes zenetörténeti adalék fűződik Kanizsa várának 1601-es felszabadítási kísérletéhez. Az 1600 októberében török kézre került várat hamarosan nemzetközi haderő kísérelte meg visszafoglalni. Benne csapatával részt vett Vincenzo Gonzaga, Mantova hercege is. A herceg nem először járt magyar földön: 1595/96-ban Esztergom falai alatt hadakozott, s akkor vele

volt egyik fiatal muzsikusa, CLAUDIO MONTEVERDI is. Elképzelhető, hogy Monteverdi akkor urával áthaladt az útjuk vonalába eső Kanizsán, talán meg is pihentek a vár falai között.

Kanizsa 1601-es ostromának idején Monteverdi Mantovában maradt, de fennmaradt egy levele, amelyet Vincenzo hercegnek címzett *Canisa* várába. Benne tudósítja kenyéradó gazdáját, hogy az udvari karmester néhány nappal korábban elhunyt, s kéri, hogy helyére őt nevezze ki (Monteverdi akkoriban volt fiatal házas és kisgyermekes édesapa). A levél azonban nem találta Kanizsán a herceget. A visszafoglalási kísérlet – bár az ostromlók túlerőben voltak – kudarcot vallott a rendkívüli időjárás, a várat körülvevő mocsarak és az ellátás rossz szervezése miatt, s Vincenzo Gonzaga megfogyatkozott csapatával már úton volt hazafelé. A levelet közben minden bizonnyal megkapta, mert kézírata, rajta a Canisa szóval fennmaradt az utókorra. Magyar fordítását Lax Éva tette közzé Monteverdi leveleit és elméleti írásait összegyűjtő kötetében.

Monteverdi 1601-ben valóban elnyerte a *maestro di musica della camera* címet. Még egy bő évtizedet töltött a Gonzagák szolgálatában, s vált belőle Európa újkori zenéjének legjelentősebb megalapozója.

1996-ban a Vár úton a Városvédő Egyesület felállította a vörös téglából kirakott monumentális Várkapu emlékművet. Belső oldalán márványtáblákon a vár rövid történetének ismertetése olvasható. Előtte áll Thúry György mellszobra, amelyet Vörös János 1952-es gipszöntvénye alapján készítettek. Vörös János mintája egy korabeli Thúry György-ábrázolás volt.

Vár út 9. Vasvázas

A Dunántúli Kőolajipari Gépgyár elődét a Délnyugat-Dunántúlon 1937 óta eredményes olajbányászat gépei javítására, gyártására a MAORT (Magyar-Amerikai Olajipari Részvénytársaság) létesítette. A gyár a ma is álló, jellegzetes tetőzetű, a kanizsaiak által csak *Vasvázas*nak nevezett műhelycsarnokból nőtt ki. Az eredetileg szövőgyárnak szánt épület szerkezeti elemei – útban Teherán felé – a háborús helyzet miatt Magyarországon rekedtek. A MAORT „elrekvirálta” őket, s Gaál Antal bányamérnök és Falk Richárd gépészmérnök szervezési és építési tervei alapján 1942/44-ben itt építtette fel.

FALK RICHÁRD jó hegedűs volt. Javaslatára az Ausztriából HERING VILMOS karmesterrel az élén épségben, de hangszereik nélkül hazatért, majd hamarosan feloszlott honvédszenekar (lásd: Dózsa György utca 73-75.), valamint a szintén feloszlott két leventezenekar állás nélkül maradt, hivatásos muzsikusai közül jónéhányat alkalmazott a Központi Javítóműhely. Falk kezdeményezésére részvételükkel létrejött harminc taggal a MAORT ÜZEMEKEK SZALONZENEKARA, illetve az üzem munkásaiból megszervezték a

A MAORT Munkás Jószerencsét Dalkör és Zenekar, 1947

MAORT JÓSZERENCSÉT MUNKÁS DALKÖRT, a körülbelül százhusz tagból álló gépgyári vegyeskart. Mindkét együttes vezetésére ENGE JÁNOST, a leánygimnázium (lásd: Sugár út 9.) tanárát kérték fel. A városi szimfonikus zenekarból is többen – elsősorban azok, akik az üzemben kaptak állandó munkát – átmentek a MAORT-zenekarba muzsikálni. 1948-ig voltaképpen a MAORT-zenekar töltötte be a város szimfonikus zenekarának szerepét. Itt, a nagy szerelőcsarnokban is több hangversenyt adtak. 1948-ban városi szintű megegyezés született, hogy ne forgácsolják szét az erőket, s a városi zenekarból megmaradt, IVÁNKOVITS FERENC által vezetett vonós kamarazenekar egyesült az üzemi zenekarral, hogy mint városi szimfonikus zenekar működjön tovább. Karmestere Ivánkovits, másodkarnagya Enge lett.

Közben Hering Vilmos volt katonakarmester, aki akkoriban maga is a Vasvázas csarnokban dolgozott, felvetette Palkó József MDP csúcstitkárnak, hogy remek fúvószenekart is lehetne szervezni az üzem égisze alatt, mert a megszüntetett három fúvószenekarból nem került be mindenki a városi zenekarba. Ez meg is történt, s létrejött a NAGYKANIZSAI OLAJBÁNYÁSZ FÚVÓSZENEKAR néven máig működő együttes. Ettől kezdve azonban a nemrég egyesített városi zenekartól az üzem megvonta az anyagi támogatást. Sőt, az új fúvószenekar beszippantotta a városi zenekar teljes fúvóskarát. Falk Richárdot időközben Sopronba helyezték, ő sem tudta már megvédeni a szimfonikus zenekart, amely ekkor ismét nehéz helyzetbe került. De ez már egy másik történet...

A fúvószenekar viszont Hering Vilmos, a nagy tapasztalatú karmester vezetésével virágzásnak indult. A koalíciós időkben fejlődésüket elősegítette a rengeteg szereplési lehetőség, illetve kötelezettség – ünnepély, avatás, felvonulás, temetés, vasárnapi térzenék –, mivel a megye egyetlen fúvószenekara voltak. 1948-ban önálló hangversenyt adtak az Iparoskör (lásd: Sugár út 3.) nagytermében. Ekkor bemutathatták Hering karnagy által kialakított gazdag repertáriumukat, amelyben nemcsak a szokványos indulók, hanem színvonalas opera- és operett-átiratok is szerepeltek. 1952, az Erkel Ferenc Olajipari Művelődési Ház (lásd: Ady utca 8.) megnyitása előtt az üzem területén tartották próbáikat.

Az első időszakban ugyancsak itt próbált a MAORT kórusa, amely megalakulása után egy évvel már a rádióban szerepelt szép sikerrel. 1952-től ERKEL FERENC KÓRUS néven RÁCZ ALAJOS vezényletével az olajipari művelődési házban működött tovább.

A Vasvázas épület helyi jelentőségű besorolást kapott. Homlokzatán 2006-ban felavatták a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblát.

Vörösmarty utca 36.

A város északi negyedében lévő földszintes lakóépületben született 1905. december 15-én FARKAS FERENC zeneszerző. Édesapja, akinek teljes neve fia születési anyakönyvi kivonatán *Farkas Aladár Zsigmond Don Carlos* (!), katonatiszt volt; 1912-ben sportlövőként négy versenyszámban részt vett a stockholmi olimpián. A szülőház közel van a Honvédlaktanyához (lásd: Dózsa György utca 73-75.), ahol az apa egyetlen fia születésekor főhadnagyi rangban szolgált. A Kossuth-díjas zeneszerző évtizedekkel később így beszélt szülővárosáról:

Nagykanizsán születtem, de mivel öt éves koromban elköltöztünk innen, csak halvány emlékeim vannak a városról, azok is inkább az egykori fényképek nyomán. Hatvanadik születésnapom alkalmával ünnepi koncertet rendeztek, ekkor látogattam el ismét Nagykanizsára, majd hamarosan még egyszer, amikor a város díszpolgárává választottak. Ekkor megtekintettem szülőházamat is a Vörösmarty utcában. Tulajdonképpen a véletlennek köszönhető, hogy életem ebben a városban kezdődött: édesapám katonatiszt volt, akit akkor éppen oda helyeztek. Később azonban megtudtam, hogy a család valóban Zala megyéből származik, de onnan Nyitra megyébe költöztek, és édesapám Balassagyarmaton keresztül tért vissza Nagykanizsára.

*Gyerekkoromból arra emlékszem, hogy édesanyám zongorázott, édesapám pedig ebéd után cimbalmozott: rágyújtott egy szivarra és magyar nótákat játszott. Öt éves koromban édesapámat Budapestre helyezték... (Farkas Ferenc visszaemlékezése *Vallomások a zenéről* c. posztumusz kötetében.)*

Mint a zeneszerző említette, kisgyermekként elhagyott szülővárosát jó fél évszázad múltán, hatvanadik születésnapján

*Farkas Ferenc (középen)
szülőháza előtt, 1965*

látta viszont Ivánkovits Ferenc, a zeneiskola igazgatójának meghívására. Ettől kezdve azonban állandósultak kapcsolatai Nagykanizsával, s általában kerek születésnapjain, ünnepi koncertek vendégeként jött el újra és újra a városba. Közben adódtak más alkalmak is, mint például a Nagykanizsának ajánlott, s témáját a város történetéből merítő *ÉNEK VITÉZ THÚRY GYÖRGYRŐL* című kantátájának ősbemutatója a városi szimfonikus zenekar alapításának félszázados évfordulóján. 1990-ben újra művet írt a városnak, mely a Thúry-kantátához hasonlóan történelmi ihletésű. A *CANTIO MILITARIS* című kórusművet a Városi Vegyeskar szólaltatta meg először 1990. október 29-én. Utoljára 1995 decemberében, kilencvenedik születésnapja alkalmából láthatta őt a

város közönsége a Hevesi Sándor Művelődési Központ (lásd: Széchenyi tér 5-9.) színpadán. Már folytak az előkészületek a kilencvenötödik születésnapját megünneplő koncertre, amikor 2000 októberében a halálhíre érkezett. A következő évben szülőházát emléktáblával jelölték meg fia, Farkas András karmester jelenlétében. Nevét 2001-ben felvette a Városi Zeneiskola (lásd: Sugár út 18.), majd 2008 decemberében Nagykanizsa kiváló kamarakórusa, a Baráth Yvette által alapított és vezetett Szivárvány Énekegyüttes, amely több alkalommal énekelte műveit a szerző legteljesebb megalégedésére.

Zárda utca 9. Alsótemplom

Nagykanizsa legjelentősebb műemléke a ferencesek által emelt templom és rendház, amelyet 1714-től több évtizeden át építettek Kanizsa felrobbantott várának (lásd: Vár út 5.) köveiből. A pénzhiány miatt csonkán maradt templomtornyot csak 1816-ban fejezték be. Valószínűleg a szegénység miatt maradtak üresen a szépen tagolt főhomlokzat szoborfülkéi is. A templom keleti oldalát kápolnasor tagolja, nyugat felől az egykori kolostor csatlakozik hozzá.

A puritán külső ellentéte a gazdag, rokokó díszítésű templombelső. A mozgalmas kiképzésű főoltár képe a templom patrónusává választott Szent Józsefet ábrázolja családjá körében. Caspar Franz Sambach, a bécsi művészeti akadémia későbbi rektorának alkotása 1746-ban készült. A festményt és a szöszéket Batthyány Lajos, a város kegyura rendelte meg. A templom különleges érdekessége a Musztafa pasa sírkövéből kivájt feliratos szenteltvíztartó.

Az épületegyüttes részletes művészettörténeti leírása Kostyál László tollából olvasható a *Nagykanizsai Alsóvárosi templom* című, 1992-ben megjelent kiadványban.

A ferences rend 1415-ben telepedett meg Kanizsán, s fontos szerepet töltött be a város történetében. 1950-ig közszeretnek és megbecsülésnek örvendő voltak jelen a város életében. A XVII. század végéig a vár területén éltek és működtek. A városba 1694-ben költöztek ki, ahol két évtized múlva a Berge Kristóf akkori várkapitány által ajándékozott telken megkezdődött a templom és a kolostor ma is meglévő együttesének felépítése.

A ferencesek akkori zenei életéről nagyon keveset tudunk. Halis István jegyezte fel, hogy Berge Kristóf az épülő templom számára orgonát is adományozott. Elképzelhető, hogy ez a hangszer a várbeli templomból származott, mert Berge többi ajándékának, közte másfélszáz darab tetőgerendának a forrása is a felrobbantott vár volt.

Egy 1778-ból, majd 1816-ból származó forrás szerint a templom egy 22 regiszteres orgonával rendelkezett. Lehet, hogy ez azonos volt Berge ajándékával, mert a török kiverése utáni nehéz időszakban nem valószínű, hogy alig fél évszázad múlva a barátok új orgonára költöttek. Igaz, Halis István

tudomása szerint volt köztük egy orgonakészítő is, akit – mint laikus testvért – a templom kriptájában helyeztek örök nyugalomra.

Új orgonát 1873-ban, a templom és a rendház kicsinosisásával egyidőben kapott a templom. Halis a rend kanizsai történetét feldolgozó kis munkájában elmeséli, hogy a barátok *az orgona árának fedezhetése végett eladták a zárda finom ó-bor készletét...*

Barbarits Lajos leírása szerint az új templom belépése óta mozgalmas hitélet zajlott Kanizsán. Minden vásár- és ünnepnapon énekes misét celebráltak. Nagyhéten a Szentsírnál felváltva ének- és zenekar zengett gyászszolozsmákat.

Részletesebb információk 1862-től állnak rendelkezésre, amikortól a Zala-Somogyi- és Zalai Közlönyben, majd a Zalában megjelent cikkek mozaikjaiból rajzolódnak ki előttünk a templom zenei mindennapjai és ünnepei.

Egy templom zenei életének meghatározója a kántor. 1880 előtt az *áldott emlékezetű HERGENRÖTHER MIHÁLY* viselte ezt a tisztséget. Az ő zenei képességeiről semmit nem tudunk. A városi temető (lásd: Tripammer utca 3.) ferences sírboltjában nyugszik rendtársaival együtt.

Utódát, HOCK JÁNOST viszont a Zalai Közlöny *geniális* muzsikusnak aposztrofálta. 1880-ban egyszerre nevezték ki a ferences templom kántorának és a polgári iskola (lásd: Ady utca 9.) énektanárának. Templomi „munkaköri leírása” szerint vegyeskart szervezett és vezetett. Az 1880-as években a Zalai Közlöny számos zenei szempontból szépen sikerült ünnepi istentiszteletről számolt be, amelyeken a város akkori magán zenetanárai és legjobb műkedvelő énekesei-muzsikusai is közreműködtek. 1884-ben Hock saját szerzeményű miséje is felhangzott:

A király öfelségének születés napján ünnepélyes hálaadó istentisztelet mondatott a ferencesek templomában. A misét a quardian hon nem léte miatt Dolmányos áldozár végezte fényes segédlettel. Az ünnepélyen megjelentek a városi hatóság, a kir. törvényszék-, járásbírószék-, a helyben állomásozó közös és honvéd zászlóaljok tisztikara, összes tantestületek s nagyszámú közönség. A chorus által előadott mise Hock tanár szerzeménye volt. Az énekkarban közreműködtek Kaán Irma kisasszony, Rózsavölgyi Antal, Vencel Rezső és Weber Antal urak. A Kaán kisasszony által igen szépen énekelt „Benedictus” és a Weber úr által előadott „Ave Maria” köztetszésben részesült. Hock úr gyönyörű compositiojáról csak a legnagyobb elismeréssel szólhatunk: – méltó volt az ünnepély nemzeti jelentőségéhez. (Zalai Közlöny 1884. nov. 23.)

Az 1890-es évek közepétől aztán – ma már felderíthetetlen okokból – Hock kapcsolata megromlott a ferences atyákkal és iskolai kollégáival is.

Néhány év leforgása alatt mindkét állásából menesztették. Egy ideig még visszavonultan élt a városban, majd 1899-ben Kovásznára távozott.

A megüresedett főkantori állást 1902-ben Kézdivásárhelyről pályázta meg id. RÁCZ JÁNOS. Az ő alkalmazásával jeles muzsikusdinasztia kezdte meg működését Nagykanizsán, amelynek tevékenysége az 1970-es évekig kihatott a város zenei életére. Visszaemlékezések szerint id. Rác remekül orgonált, kiváló improvizátor volt: a miséken a közzjátékokat mindig rögtönözte, csodálatos harmonizálással. Nemcsak a templomban muzsikált, hanem – mint az Irodalmi és Művészeti Kör dalárdájának és más együtteseknek vezető karnagya – élénken részt vett a világi zenei életben is. 1928-ban megünnepelték negyedszázados kantori jubileumát (lásd: Hunyadi utca 22.).

Kanizsai működése ugyanakkor nem volt problémamentes, bár e problémák természete ma már nehezen kideríthető. Annyi bizonyos, hogy id. Rác mint a vasutas énekkar (lásd: Ady utca 67.) karnagya közel került a kétkezi munkát végző emberekhez, s a Tanácsköztársaság idején „forradalmi” kórusművet komponált. Emiatt később magát az énekkart is nehezen tudta megmenteni a felosztatás alól. Lehet, hogy a munkásemberek iránti szimpátiája is közrejátszott abban, hogy 1932-ben a város elbocsátotta kantori állásából. Utóda ugyancsak kiváló képességű fia, ifj. RÁCZ JÁNOS lett. Sajnos, ő sem működött sokáig s 1934-ben apja sorsára jutott. A hírlapi források szerint röpcédulákat terjesztett Gazdag Ferenc püspöki biztos ellen, akit a püspök azért helyezett Nagykanizsára, hogy megszervezze a Jézus Szíve-templom (lásd: Deák tér: Felsőtemplom) plébániáját. KRÁTKY ISTVÁN polgármester, aki lelkes amatőr muzsikusként különösen szívén viselte a város zenei életét, több szempontból is optimális megoldást választott az előállt rendkívüli helyzet megoldására (a kántor ugyanis hivatalosan a város alkalmazottja volt): id. Rác János másik fiát, az egi tanítóképzőben frissen kantori oklevelet is szerzett RÁCZ ALAJOST szerződtette, egyelőre segédkantori minőségben. Ezzel kitört Nagykanizsán a kántorháború. A kanizsai ferences házfőnök, aki egyúttal a templom plébánosa is volt, mereven elzárkózott attól, hogy a Rác család bármely tagja a templomban működjön. A helyzet annyira elmérgesedett, hogy utcai tüntetések is zajlottak pro és kontra, s az ügybe beleszólt az alispán és a megyéspüspök is. Hosszú hírlapi pengeváltások, nyílt levelek és diplomáciai tárgyalások eredményeként a békeség érdekében a polgármester beleegyezett, hogy visszavonja a megbízást s a város főkantori állását pályázat útján töltsék be. A posztra ifj.

Rác N. János,
kath. kántor

Rácz János is jelentkezett, de az állást egy nálánál gyengébb képességű kántornak ítélték. Ifj. Rácz hamarosan Gyulára távozott, Rácz Alajos pedig nemsokára az önálló plébániát kapott felsőtemplom kántora lett.

1928-ban, még id. Rácz János kántorsága alatt új orgonát kapott a templom, amelyet megelőzött az épület nagyarányú restaurálása és szépítése. A hangszer a MAURACHER-testvérek linzi műhelyében készült s egyszerre rendelték meg a kiskanizsai templom (lásd: Templom tér 5.) orgonájával.

Mátés P. Hilár, Nagykanizsa ügybuzgó plébánosa, bízva abban, hogy mint a templomrenoválásnál, a hívők most sem fogják cserbenhagyni a plébániát, elhatározta, hogy megrendeli az orgonát.

LÉNÁRD, andocsi ferencesatya, az orgona-építés jeles szakértője, speciális terveket készített a plébánia-templom orgonája számára, oly különleges összeállításban, amilyen kevés van a vidéki magyar templomokban. Harminc regiszteres, huszonhárom mellékváltoztatós, két manuális, villany-hajtószerkezetű, hangverseny-orgona lesz, amely dísze lesz a renovált templomnak. Ára 28.000 pengő, vagyis 350 millió papírkorona – informálta a kanizsaiakat 1927. október 22-i számában a Zalai Közlöny.

Az orgonát 1928. október 1-jén, felszentelését követően PIKÉTHY TIBOR, a váci székesegyház karnagya ünnepi hangversenyen szólaltatta meg. Pikéthy, aki három évtizeddel korábban Nagykanizsán volt gimnazista (lásd: Eötvös tér 35-37.), s akkoriban sokat ministrált a ferences templomban, nagy örömmel és meghatottsággal jött vissza diákévei helyszínére.

A templom énekkara mellett legnagyobbrészt kanizsai muzsikuskok működtek közre a miséken és más egyházi rendezvényeken. 1927-ben viszont nem mindennapi hangversenyre került sor, amikor a SOCIETÀ POLIFONICA ROMANA, a római bazilikák válogatott kórusa énekét hallgathatták a kanizsaiak. A világhírű együttes hangversenykörútján Kanizsán utazott át, s elfogadták a gyors felkérést, hogy útjukat szakítsák meg egy hangverseny erejéig. A kórust, amelyben a szoprán és az alt szólókat mutálás előtt álló fiúk énekeltek, RAFFAELE CASIMIRI, a lateráni bazilika karnagya vezényelte. Műsorukon négyszólamú férfikarok, valamint öt- és hatszólamú vegyeskarok szerepeltek. A nagyhatású hangversenyéről Urbán Gyula írt értő és szemléletes beszámolót, érdemes idézni belőle:

Olyan interpretálást hallottunk tegnap este a kartól, aminőt talán soha nem fogunk. Az összetanulás gondosságától a leheletfinom kicsiszolásig, a stílus kidomborításától az eszmei magasságokba való emelkedésig minden akkordja fenséges volt. Tíz számot adtak elő és egy ráadást, de reggelig is el lehetett volna hallgatni. A legtalálóbban egy pesti lap nevezte el a kart, mikor azt írta „Eleven orgona a színpadon”. Csakugyan egy emberi hangokból

összekonstruált eleven orgona, nyolcadhangnyi intonáció precizitással, mely néha, mint távoli tenger morajlást, máskor jeruzsálemi allelujázók énekét hozná felénk. Egyszer, mint egy elpattant zongora húr elhaló zenéje, máskor sziklát repesztő villámcsattanás, mindenkor a kristály forrás átlátszó tisztaságával. [...] A közönség pedig ez alkalommal átérezte, hogy amit hallott, azt talán még egyszer nem lesz alkalma hallani, olyan szívből jövően ünnepelte a kart és tekintélyes vezetőjét, amire példa kevés van. (Zalai Közlöny 1927. máj. 4.)

A templom zenei életének szép korszaka volt az 1945/48 közti néhány év, amikor ENGE JÁNOS karnagy az 1945-ben feloszlott Irodalmi és Művészeti Kör nagyszerű énekkarának tagjaiból létrehozta a SZENT FERENC KÓRUST. A MAORT-zenekar (lásd: Vár út 9.) közreműködésével ők mutatták be Enge: *Missa Verna – Tavaszi mise* című művét, amely kisebb világi kórusművek után Enge első nagyszabású szerzeménye volt. 1948-ban belügyminiszteri rendelettel feloszlatták az egyházi egyesületeket, ekkor a Szent Ferenc Kórus is megszűnt.

A templom orgonáját 1987 és 1989 között bővítették 3 manuálos, 39 regiszteres, 2768 síppal ellátott szerkezetté, neobarokk hangképpel. Jeles vendégművészek és helyi muzikusok egyaránt adtak és adnak rajta hangversenyeket.

A Tavaszi mise előadói, középen Enge János zeneszerző-karmester

Zrínyi utca 33. Izraelita Hitközség

A zsinagóga (lásd: Fő út 6.) háta mögött elhelyezkedő egyemeletes középületet 1882-ben az izraelita hitközség megrendelésére a kanizsai Geiszl Mór tervei szerint emelték három kisebb ház helyére a hitközség hivatalos helyiségeinek és lakó-, illetve bérháznak. 1891 és 1899 között az emeletén működött a középfokú kereskedelmi iskola (lásd: Csengery út 10.) első évfolyama. 1944 és 1992 között a felsőkereskedelmi iskola, majd utóda, a Thury György Kereskedelmi Szakközépiskola otthona volt. 2000 óta felsőoktatási képzésnek ad helyet.

1944 előtt ebben az épületben volt a mindenkori főrabbi és főkantor szolgálati lakása, itt voltak a hitközség hivatalos helyiségei, az épület többi részét pedig bérlakásokként hasznosították.

Ebben a házban élt 1915 végén bekövetkezett haláláig KARTSCHMAROFF LEÓ főkantor, aki ötvenegy évig szolgált ezen a poszton. A herszoni születésű, majd Szegeden működő fiatalember huszonkét éves korában, 1864-ben, pályázat útján lett a kanizsai hitközség kántora, majd rövidesen főkántora. Már nős emberként érkezett a városba. Feleségével, Ledner Reginával 1912 májusában ünnepelte aranylakodalmát. Két fia és két lánya született. Leányai bécsi kereskedőkhöz mentek férjhez. Egyik fia drogista, azaz illatszerész lett; másik fia, aki nevét *Kanizsaira* magyarosította, orvos.

Kartschmaroff fiatal éveiben bekapcsolódott Kanizsa világi zenei életébe. Akkoriban már működött a város első énekkara, a KANIZSAI DALÁRDA, amely férfikórus volt. Melléje 1872-ben női kar is alakult, s a két formáció külön-külön és vegyeskarként is fellépett. A női kórust Kartschmaroff tanította be és vezényelte, s a hangversenyeken alkalmanként szólót is énekelt. Ekkoriban néhány évig a dalárda elnöke is volt. Később a világi zenei élettől egyre inkább visszavonult, s csak egyházi hivatásának élt. Legendás hangja és énekének szépsége, szuggesztivitása a Kanizsán járt külföldi utazók, főleg kereskedők révén messzire elterjedt, s pályája során számos fényes ajánlatot kapott. Hívták Bécsbe, Kijevbe, Odesszába, még New Yorkba is. Kartschmaroff azonban, bár gyengén beszélt magyarul, magyarnak érezte magát, s Kanizsán maradt.

Ének- és zenetanítással is foglalkozott. Magántanítványai mellett több, mint két évtizeden át volt a hitközség leányiskolájának énektanára. Erről a tevékenységéről 1911-ben azt írta a helyi sajtó, hogy a jeles főkántor *zenei ízlése alapját rakta le annak a zenei műveltségnek, mely Nagykanizsát annyira föléje emeli a provinciavárosoknak.* (Zalai Közlöny 1911. márc. 16.)

Liturgikus szolgálatához kötődően zeneszerzéssel is foglalkozott, egyházi énekeket komponált. Amikor 1904-ben a hitközség és a város fényes külsőségek között megünnepelte kanizsai működésének negyvenedik évfordulóját, Kartschmaroff hálából elkezdte sajtó alá rendezni szerzeményeit. A kanizsai hitközségnek ajánlott kötet 1911-ben egy bécsi kiadó gondozásában jelent meg *SCHIRE BES JAUSEF – NAGYKANIZSAER GOTTESDIENSTLICHE GESANGE FÜR DAS GANZE JAHR*, azaz egész évre szóló nagykanizsai istentiszteleti énekek címmel. Sajnos, a kutatások jelenlegi állása szerint a könyv egyetlen magyarországi közgyűjteményben sem lelhető fel, pedig zenei értéke mellett azért is fontos lenne, mert a legendás főkántor arcképét is tartalmazza, ami egyetlen más forrásból sem ismert.

Kartschmaroff Leó néhány hét híján ötvenegy évig működött mint főkántor. Amikor 1915 végén betegeskedni kezdett, Bécsben élő leányai egy ottani szanatóriumba vitték, s ott hunyt el 1915. december 31-én. A hitközség szerette volna Kanizsán eltemettetni, leányai azonban Bécshez ragaszkodtak, s a Zentralfriedhofban, Bécs központi temetőjében helyezték örök nyugalomra az ottani hitközségtől kapott dízsírhelyen. Érdeemes volna nyughelyét felkutatni, talán még fellelhető.

Később ugyanebben a házban lakott ABRAMOVICS MÁRK főkántor is. Kanizsa 1926-os lakcímgjegyzéke még a Kazinczy (a mai Ady) utca 11. számú házat említi, mint otthonát, de az 1937-es jegyzékben már a Zrínyi utca 33. szerepel.

Abramovits Márk Kartschmaroff halála után, 1916-ban pályázta meg a főkántori állást. Pozícióját csaknem három évtizedig töltötte be. Működése a zsinagóga zenei életének második aranykorát hozta el. Egyházi tevékenysége mellett tagja volt a ZRÍNYI MIKLÓS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖR vegyeskarának, s Ketting karnagy közvetlen segítségével dolgozott a szólamok betanításában. Az ő munkájának is fontos szerepe volt abban, hogy a kórus az 1930-as évek második felében Magyarország egyik legjobb amatőr vegyeskarává vált. Abramovicsot világi hangversenyeken szólistaként is többször hallhatták a kanizsaiak. Énekelte például Rafael és Ádám szólamát Haydn: *Teremtés* című oratóriumában, amelyet 1927-ben az Irodalmi és Művészeti Kör szimfonikus zenekara és énekkara adott elő (lásd: Nagykanizsa, Sugár út

3.). A pályája teljében álló énekművész feleségével és László fiával együtt a holokausztt áldozata lett (lásd: Fő út 6.).

A hitközség házában bérelt lakást BÖHM EMIL, amikor 1897 és 1913 között Nagykanizsán élt és működött.

Böhm Emil pécsi kereskedőcsaládban született. Szülővárosában végezte a gimnáziumot, közben a zsinagóga kántorától zongorázni tanult. 1888-tól tanulmányait a bécsi kereskedelmi akadémián folytatta, ahol továbbra is foglalkozott zenével: fejlesztette hangszeres tudását és kiművelte kítűnő tenorhangját. Egy súlyos betegség következtében kénytelen volt hazatérni Pécsre, ahol sok szabad idejét arra is használta, hogy zeneelmélettel és összhangzat-tannal foglalkozott. Felépülése után a pécsi felsőkereskedelmi iskolában tette teljessé szakmai képzettségét. 1893-ban belépett a neves PÉCSI DALÁRDÁBA. 1894-ben szakmai gyakorlatra a bajorországi Fürthbe ment, ahol hamarosan a város tizenhét dalárdája közül a legjobbnak, a Singverein-nek tagja és szólóénekesé lett. Kapcsolatai révén megismerkedett Liszt Ferenc volt titkárával, August Göllerich-hel és Liszt-növendék feleségével, az ő otthonukban pedig Hubay Jenővel. Ebben az időben több zenei eseményről is tudósította a pécsi sajtót, például egy bayreuthi *Parsifal*-előadásról.

1896-ban hazatért, s munkája mellett továbbra is tevékenyen részt vett a Pécsi Dalárda életében. Olyan remek énekes volt, hogy a pécsi színházban főszerepet játszott Planquette: *A corneville-i harangok* című operettjében.

A családi vállalkozás ügye 1897-ben szólította Nagykanizsára, ahol az Alt és Böhm cég fióküzletet nyitott. A rövidáruval és iparcikkkel kereskedő áruház az akkori városháza földszintjén, a Fő utca és az Ady Endre utca sarkán működött (lásd: Fő utca 2.).

Böhm azt hitte, hogy csak pár hónapot kell Péctől távol töltenie, de csaknem tizenöt évig élt Kanizsán. Hétvégeken azért sokszor hazament és olyankor továbbra is a Pécsi Dalárda rendelkezésére állt.

Amint kiderült, hogy hosszabb kanizsai tartózkodással kell számolnia, bekapcsolódott a pezsgő, bár a pécsinél szerényebb kulturális életbe. 1900 végén karmestere lett az Irodalmi és Művészeti Kör dalárdájának, s hozzálátott, hogy a kórust megújítsa, továbbfejlessze. Ez be is következett, s karmestersége idején az énekkar az egyik szép korszakát élte (lásd: Sugár út 3.). 1904-ben a pécsi dalosversenyen első díjat nyertek az ún. műdal-csoportban, majd ered-

Böhm Emil

ményeiket elismerve a DUNÁNTÚLI DALOSSZÖVETSÉG Kanizsát jelölte ki következő, 1906. évi versenye helyszínéül (lásd: Csengery út 109-111). Böhm énekkara 1908-ban a székesfehérvári dalosversenyen is diadalt aratott, onnét a nehéz műdal-csoport első díjával tért haza. A kórus művészeti vezetése mellett Böhm Emil – a népszerű *Bemil* – számos jeles és szórakoztató zenei esemény kezdeményezésével és megrendezésével, valamint a bennük énekesként és zongoristaként való közreműködésével is beírta nevét Nagykanizsa zenei életébe. A Dalárda ezekben az években számtalan *dalestélyt* rendezett, voltak köztük vidám szilveszteri és farsangi álarcos összejövetelek is zenei tréfákkal, paródiákkal. Képzettségének köszönhetően Böhm Emil kísért zongorán a városba látogató több neves előadóművészt – például 1901-ben EMILE SAURET világhírű francia hegedűst. Böhm e koncert után őszinte köszönőlevelet kapott a művésztől, aki valaha Liszt Ferencsel is játszott együtt.

1909 tavaszától Böhm szervezett először Kanizsán filharmóniai bérletsorozatot, amelyben több jeles magyar szimfonikus zenekart hallhatott a közönség. Egy ilyen hangversenyen debütált felnőtt művészként Pásztor Irma (lásd: Szent Imre utca 9.).

1912-ben Bemil visszatért Pécsre, mert családja eladta a kanizsai üzletet és sógorával az anyaüzlet irányítását vette át. Villányi Henrik így búcsúztatta a Kanizsán megjelenő Zala című hírlapban:

Évtizednél jóval több, hogy Kanizsára jött a fiatalság legszebb vágyaival és a tett erejével. Fejlettebb kulturájú városból jött és ennek kulturális erkölcssei lebegtek szemei előtt példa gyanánt. Emlékezünk rá, mily mohó vágygyal vetette rá magát a nemes feladatra, hogy segítőtársaival valami művészi ízt, mozgalmat vigyen bele Kanizsa társaséletébe. Az irodalmi köri dalárda élén tíz éven át dolgozott lankadatlanul és sok szép sikerrel. Az emlékezetes dunántúli dalosverseny rengeteg sokat köszönhetett az ő hozzáértésének és fáradhatatlan dologtevésének. Megrendezője volt számos nagyszabású zenei eseménynek, koncerteknek és aminek a rendezéséhez köze volt, abból sohasem hiányzott bizonyos művészi törekvés, művészi zamat, lendület. [...] Bizony, sokszor akadt ő is a kicsinységek torlaszaira útjában, melyek szép célokhoz vezettek; de ez semmi esetre sem ölte ki lelkéből a vágyat, hogy ahol teheti, továbbra is éljen a szép kultúrának. (Zala 1912. dec. 1.)

Zenei tevékenységét Pécssett továbbra is ugyanolyan lelkesedéssel folytatta. Közben a világgazdasági válság hatására a nagymúltú családi üzlet tönkrement. Böhm ekkor emlékeibe kapaszkodott, s ezek segítségével próbálta újra felépíteni életét. 1936-ban ősz fejjel, a Pécsi Dalárdába történő felvételének negyvenedik évfordulóján adta ki *Dalosnaplómból* című visszaemlékezés-

kötetét, amelyben részletesen és pontosan, korabeli sajtóidézetekkel alátámasztva szól kanizsai működéséről, az itteni rendezvényekről. Kötete így fontos forrása a századelő kanizsai zenetörténetének. A könyv előkészítésekor kapcsolatba lépett korábbi kanizsai dalostársaival, s felkérte őket emlékeik írásba foglalására. A függelékben több ilyen visszaemlékezést olvashatunk. LUKÁCS JÓZSEF kegyesrendi tanár például, aki kiválóan gordonkázott, azokat az alkalmakat idézte fel, amikor esténként Böhm Emil itteni lakásán kamarazenéltek, s egyben hiteles portrét is festett Bemilről:

A praktikus életpálya nagykereskedőnapszámosa kinőtt a bolt légköréből lelkem előtt első találkozásunk alkalmával s csaknem gyermekfejjel megcsodáltam azt az embert, aki – ha az üzlet gondjától, lelkiismeretes munkájától megszabadult – üdülni, pihenni a zongorához ült s dalárdákban szellőztette a napigondoktól fáradt lelkét. S új, friss emberré vált, ha dirigens pálcát tartott a kezében, mintha lelke megsokszorozódott volna – áradt belőle a lelkesedés tüze, a szép csodálata, a műrecek megértésének következtében szárnyaló lelkének melegsége.

Esténként éveken át kerestem fel lakásán. Mi nem sokat beszélünk, de annál többet hagytuk a zongorahármasok összeolvadó, fenségesen csengő melódiáiból szállni Beethovent, Haydnt, Goldmarkot.

Kanizsa toleráns szellemét mutatja, hogy a piarista rendtag és a zsidó kereskedő gond nélkül barátkozhatott... Mint a könyv más részéből kiderül, e házimuzsikálások folyamán a hegedű szólamát GÜRTLER ISTVÁN játszotta (lásd: Ady utca 57.). A trió alkalmanként közönség előtt is fellépett.

A könyv azonban nem hozta meg a várt sikert. A csalódás és anyagi helyzetének kilátástalansága Böhm Emilt drámai elhatározásra vezette: 1937 október végén Pécssett felakasztotta magát. Hatvanhárom éves volt.

1944 április végén a hitközség háza is a kanizsai gettó része lett. Innét hurcolták el többek között dr. Winkler Ernő főrabbit és Abramovics Márk főkántort, családtagjaikkal együtt. Alig néhány hét múlva már munkások dolgoztak az épület átalakításán és ugyanez év őszére ide is költöztették a hitközség által alapított és időközben városi kezelésbe került felsőkereskedelmi iskolát.

Ma helyi jelentőségű épületként tartják nyilván. Homlokzatát 2004-ben a várostörténeti sorozatba tartozó emléktáblával jelölték meg.

Zrínyi utca 49. Fenyves-zeneiskola

Ma már nem létezik a szomszédos Eisinger-házhoz (ma 47. szám) 1922 nyarán hozzáépített házrész, amely a rövid életű ún. FENYVES-ZENEISKOLA utolsó telephelye volt.

A város első intézményes zeneiskoláját az 1919-ben megalakult Nagykanizsai Közművelődési Társulat tartotta fenn. Adminisztratív igazgatója dr. FENYVES FERENC tanár volt, a köznyelv róla nevezte el a zeneiskolát.

A városi bérházban (lásd: Ady utca 1.) székelő új egyesület gyors- és gépíró iskolát, iparművészeti tanfolyamot, nyelvtanfolyamot és leánygimnáziumi előkészítőt

működtetett. A zeneiskola alapításához az adta az ötletet, hogy dr. Fenyves megfigyelte unokahúga, az akkor hat-hétéves DÁNOS LILI próbálkozásait a családi pianínón (lásd: Király utca 21.) s a kislányt tehetségesnek találta. Lili aztán nemcsak beváltotta, hanem túl is szárnyalta a nagybácsi reményeit, mert jeles zongoraművész vált belőle. Művészetének alapjait nagybátyja zeneiskolájában sajátította el.

A mindössze három tanévet megért iskola kezdetben az azóta lebontott gőzfürdő (lásd: Kisfaludy utca 4.) udvarán lévő egykori kocsmában működött, katasztrofális körülmények között. Csak 1922-ben tudták megkezdeni az itteni házrész felépítését. Amíg a helyiségek ki nem száradtak, a tanárok lakásaikon tanítottak.

A zeneiskola első eredményei körülményeik ellenére hamar megérttek, s lassan beköltözhetővé vált új otthona, amikor 1922 októberében nagyarányú sajtókampány indult meg ellene a Zalai Közlönyben. Különösen dr. Fenyves Ferenc személyét támadták. Az egyébként színvonalas és mérsékelt újságban szokatlan rosszindulatot sugároztak a névtelenül, *Saját tudósítónktól* aláírással megjelent terjedelmes cikkek s dr. Fenyves válaszainak több ízben nem adtak teret. Még azt is felrötták neki, hogy túl kicsinyek az új zeneiskola tantermei, nem tudván, vagy nem akarván tudni, hogy a zeneiskolai oktatás fontos jellemzője az egyéni foglalkozás... E cikkek között pedig – minden kommentár nélkül – hírt adtak a megrendezett sikeres növendékhangversenyekről és más pozitív fejleményekről. Egymás után olvasva ezeket az írásokat olyanok, mintha nem is ugyanazon újságban jelentek volna meg. Október 26-án például a következő eseményről referált az újság:

Tegnap tartotta meg a kultuszminisztérium megbízottja közbenjöttével az államépítési hivatal kiküldöttje a zeneiskola új épületének felülvizsgálását. A vizsgálat eredménye az, hogy az épület – pár napi befejező munka bevégzése után – átadható lesz hivatásának. Az épület 6 tantermet foglal magában, melyhez még pótlólag 4 új terem építését fogják megkezdeni a kora tavasszal. Ezzel a zeneiskola kényelmes elhelyezést fog nyerni.

1923. január 10-én viszont a saját tudósító a következőket írta:

A Zrínyi Miklós-utca 47. számú, Antal Jenő nagyvendéglős tulajdonát képező egyemeletes házhoz odalapulva, helyesebben „odaragasztva” áll, félre-csapott tetővel, Nagykanizsa e legújabb „műintézete”. [...] Minthogy az egész épület semmiféle jóval nem biztat már kívülről sem, nem szükséges mesteri toll ahhoz, hogy a belső építkezés slendriánságát, egészségtelenségét és célszerűtlenségét vázoljuk.

A sajtóbeli ellentmondásokat még sokáig folytathatnánk...

Később a Zalai Közlöny 1923. március 24-i számának egy szinte elrejtett kis híreből arra lehet következtetni, hogy e támadások idején az volt a közhi-eedelem, hogy a zeneiskola Fenyves Ferenc magánvállalkozása. Miután le-szögezték, hogy dr. Fenyves csak a zeneiskolát is fenntartó közművelődési társulat adminisztratív vezetője, a rosszindulatú cikkek megszűntek – helyre-igazítás vagy bocsánatkérés nélkül –, viszont hamarosan az iskola és a társu-lat is bezárta kapuit. Sajnos, éppen erre az időre megszűnt a város másik napilapja, a Zala, így nem tudunk más szempontú sajtóértésüléseket idézni, amelyek esetleg jobban megvilágíthatták volna a történések hátterét.

A Közművelődési Egyesület éppen ezekben az időkben, 1923 januárjában szervezett egy sikeres estet a kaszinóban (lásd: Ady utca 7.) BASILIDES MÁRIA operaénekes és MIRKOWSZKY MÁRIA táncművész közreműködésével. Kilátásba helyezett egy nagyszabású bérletes *kultúrest* sorozatot írók, zene-művészek és más értelmiségiek részvételével, amelynek közreműködői kö-zött BARTÓK BÉLA neve is felmerült. E támadások kereszttüzeiben azonban az egyesület hamarosan megszűnt s az előadássorozat csak terv maradt.

Az iskola 1923 augusztus végén még meghirdette a beiratkozási lehetősé-geket, de a helyi sajtóban ez volt az utolsó velük kapcsolatos hír, a tanév valószínűleg már nem kezdődött meg.

A nehéz társadalmi és gazdasági helyzetben helytállt, bár rövid ideig mű-ködő zeneiskola mellett, hogy megalapozta több jeles muzsikus pályafutá-sát, végső fokon felhívta az illetékesek és a nagyközönség figyelmét egy városi fenntartású intézmény létrehozásának szükségességére, amely végül 1926-ban nyithatta meg kapuit (lásd: Királyi Pál utca 2.).

Felhasznált irodalom

Általános művek

- Bakonyi Erzsébet – Deregi László: Templomok, kápolnák, keresztek Nagykanizsán. Nagykanizsa, Informatika K., 28. p.
- Barbarits Lajos: Nagykanizsa. Bp. Magyar Városok Monográfiája, 1929
- Benedek Rezső: Zala aranykönyve – a mi értékeink. Nagykanizsa, Gutenberg és Délzalai Ny., 1938
- Dobó László: Színházi élet Nagykanizsán (1784–1950). Nagykanizsa, Városi Tanács, 1990
- Gábor Jenő: Mozaikok a Nagykanizsai Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör történetéből. (Kézirat)
- Gábor Jenő: Műkedvelő énekkari és zenekari élet Nagykanizsán a két világháború között. (Kézirat)
- Gábor Jenő: Szemelvények Nagykanizsa amatőr zenei- és énekkari életéből (Kézirat)
- Kanizsai enciklopédia. Nagykanizsa, B. Z. Lapkiadó Kft., 1999
- Kanizsánkkal az EU-ba. Nagykanizsa, Alma Mater, 2003 (CD-ROM)
- Károlyi Attila: Nagykanizsa város előljárói. Nagykanizsa, szerzői kiadás, 2005
- Kunics Zsuzsa: A nagykanizsai Deák tér története a város fejlődésének tükrében. = Zalai Múzeum. Zalaegerszeg, Göcseji Falumúzeum, 1992
- Kunics Zsuzsa: Gabona piac – Főtér – Erzsébet királyné tér. A nagykanizsai Erzsébet tér kiépülése, története a dualizmus időszakában (Kézirat)
- Kunics Zsuzsanna – Tarnóczky Attila: Várostartó mozaikok. Röviden Kanizsa 146 épületéről. Nagykanizsa, Czupi K., 2007
- Magyar katolikus lexikon. Bp. Szent István Társulat, 1993–
- A magyar muzsika könyve. Bp. Merkantil, 1936
- Magyar színházművészeti lexikon. Bp. Akadémiai K., 1984
- Markó Miklós: Cigányzenészek albuma. Bp. szerzői kiadás, 1896
- Nagy Csaba: Vidéki sajtó a századfordulón a Zalai Közlöny című lap 1900-as évfolyama alapján. = www.hivk.hu/zalaikozlony/ (2000)

- Nagykanizsa. Városi monográfia 1. Nagykanizsa, Önkormányzat, 1994
- Nagykanizsa. Városi monográfia 2. Nagykanizsa, Önkormányzat, 2006
- Nagykanizsa Megyei Jogú Város házjegyzéke 1939. Bp., 1940
- Nagykanizsa megyei város címtára. Összeáll. Benedek Rezső. Nagykanizsa, 1937
- Nagykanizsa r. t. város lak- és címjegyzéke. Szerk. Füredi János. Nagykanizsa, Fischel Fülöp, 1906 k.
- Nagykanizsa r. t. város cím- és névtára, szabályrendeleteinek gyűjteménye és egyéb tudnivalók. Összeáll. Füredi János. Nagykanizsa, Zala Hírlapkiadó, 1913
- Nagykanizsa rendezett tanácsú város címtára. Szerk. Kempelen Béla. Nagykanizsa, 1926
- Tarnóczy Attila: Hol, mi? Kanizsai házak és lakói = <http://holmi.nagykar.hu/ekonyvek/63/39618.html>
- A XX. század tanúi Nagykanizsán. Nagykanizsa, Czupi K., 2007
- Zala (hírlap, 1873–1922)
- Zala (hírlap, 1945–1956)
- Zala vármegye feltámadása Trianon után. Bp. Hungaria, 1930
- Zala-Somogyi Közlöny (hírlap, 1862–1873)
- Zalai életrajzi kislexikon. Zalaegerszeg, Deák Ferenc Megyei Könyvtár, 2005
- Zalai Közlöny (hírlap, 1874–1944)

Az egyes épületekhez felhasznált irodalom:

- Államosítás és újrakezdés : Piarista Rend és iskolák. Szakdolgozat. = www.szepi.hu/piarista/1948_50.html
- Arany László: Magyar táncársaságok a 19. század első felében. = Táncudományi tanulmányok: 1986–1987. Bp. Magyar Táncművészek Szövetsége, MTA, 1987
- Arnold, Elliott: Deep in my heart. Arnold Press, 2007
- Arnold Ernő: A szabadkai Kudlik hangszerkészítő család története. Kaposvár, 2006 (CD-ROM)
- Bogdán István: Régi magyar históriák. Bp. Neumann, 2003
- Böhm Emil: Dalosnaplómból. Pécs, Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Rt., 1936
- Csizmadia Ferenc: A nagykanizsai „Jézus szíve” plébánia templomban működő Szent Imre Kórus története. (Kézirat)
- Csokonai Vitéz Mihály: Karnyóné. Bp. Szépirodalmi K., 1978
- Dénes Gyula: Hol sírjaink domborulnak. A nagykanizsai zsidó temető (Kézirat)
- Dobó László: A nagykanizsai kereskedelmi iskola története. Nagykanizsa, Thúry György Szakközépiskola, 1993
- Emlékkönyv a nagykanizsai Batthyány Lajos Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola fennállásának 225. évfordulójára 1765–1990. Nagykanizsa, Batthyány Lajos Gimnázium, 1990
- Emlékkönyv a nagykanizsai Batthyány Lajos Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola fennállásának 230. évfordulójára (1765–1995). Nagykanizsa, Batthyány Lajos Gimnázium, 1995
- Farkas Ferenc: Vallomások a zenéről. Farkas Ferenc válogatott írásai. Bp. Püski, 2004
- Fejtő Ferenc: Budapesttől Párizsig. Bp. Magvető, 1999
- Fejtő Ferenc: Érzelmes utazás. Bp. Magvető, 1989
- Fónyad Pál: A Nagykanizsai Evangélikus Gyülekezet története. Nagykanizsa, Nagykanizsai Városvédő Egyesület Honismereti Kör, 1991

- Gábor Jenő: Ami a "Kanizsa Sörgyár centenáriumi évkönyvé"-ből kimaradt. Dunántúli dalosverseny a sörgyár katakombáiban. Helytörténeti pályázat (Kézirat)
- Gábor Jenő: Tündér esttől a Király díjig: A polgári iskola szerepe Nagykanizsa zenekari és énekkari kultúrájában a két világháború között (Kézirat)
- Gábor Jenő – Fentős Ferenc: A nagykanizsai szimfónikus zenekar története 1921–1996. Nagykanizsa, Nagykanizsai Zenepártolók Egyesülete, 1996
- Halis István: A ferencesrend kanizsai zárdája. Nagykanizsa, Wajdits, 1899
- Ház a tisztviselőtelepen III. = Szabadság (erdélyi közéleti napilap) 1996. 6.
- Horváth György – Kostyál László: Nagykanizsai Alsóvárosi templom. Nagykanizsa, Nagykanizsai Városvédő Egyesület Honismereti Köre, 1992
- Hubay Cebrián Andor: Apám, Hubay Jenő. Bp. Ariadne, 1992
- Jazz Kanizsán 1992–1996. [Jazz-hétvégétől az Alpok-Adriáig]. Szerk. Halász Gyula. Magánkiadás, 1996
- Jazz Kanizsán. = A könyvtár – kapu a világra. Nagykanizsa, Halis István Városi Könyvtár, 2003
- Jubileumi évkönyv. 50 éves a nagykanizsai zeneiskola. Nagykanizsa, Városi Tanács, 1976
- Juhász Imréné: A Kiskanizsai Polgári Olvasókör története 1870–1949. Szakdolgozat, 1975
- Káli Csaba: Nagykanizsa 1945-ben. = Zalai Múzeum 7. Zalaegerszeg, Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1997
- Kanizsai Almanach 1995-ről. Nagykanizsa, Czupi Kiadó, 1996
- Kanizsai almanach 1996-ről. Nagykanizsa, Czupi Kiadó, 1997
- Kaposi Edit: A magyar társastánc-szakirodalom forráskritikai vizsgálata 1. = Táncudományi tanulmányok 1984–1985. Bp. Magyar Táncművészek Szövetsége, 1985
- Kerekes Irén hagyatéka (Thúry György Múzeum)
- Kocsis Katalin: Farkas Ferenc (1905–2000). = Pannon Tükör 2000. 5–6.
- Kocsis Katalin: Farkas Ferenc és Nagykanizsa. = http://hivk.nagykar.hu/kincseslada/helytort/farkas_ferenc
- Kodály Zoltán levelei 1. Szerk. Legány Dezső. Bp. Zeneműkiadó, 1982

- Kotnyek István: A Nagykanizsai Zrínyi Miklós Általános Iskola története 1872–1950. = Jubileumi évkönyv a nagykanizsai Zrínyi Miklós Általános Iskola fennállásának 125. évfordulójára, 1872–1997. Nagykanizsa, Zrínyi Általános Iskola, 1997
- Lovrencsics Lajos – Horváth Csaba: A Magyar Nemzeti Bank Nagykanizsai Fiókja alapításának 100. évfordulójára. Bp. MNB, 1979
- Löv Lipót beszédei. Bp. Múlt és Jövő K., cop. 1999
- A m. kir. Belügyminiszter Urnak 73688/920 sz. rend. alapján szervezett Nagykanizsai Közművelődési Társulat vezetése alatt álló I. Zeneiskola II. Iparművészeti Iskola III. Gép- és gyorsíró szakiskola IV. Leánygimnáziumi előkészítő Intézet és V. Nyelviskola Értesítője az 1920/21. tanévről. Nagykanizsa, 1921
- Magyar népdalok és népies dalok. Bp. Akadémiai K., 1961
- Méri István: A kanizsai várásatás. Bp. Műszaki K., 1988
- Molnár László, V.: Kanizsa vára. Bp. Zrínyi, 1987
- Monteverdi, Claudio: Levelek, elméleti írások. Bp. Kávé K., 1998
- Müller Veronika: Thury György kanizsai kapitánysága. Nagykanizsa, Városi Tanács, 1972
- N. V. Sz. É. forgatókönyv 1907–1957. A Nagykanizsai Vasutas Szakszervezet Énekkarának 50 éves eredményes munkájáról (Kézirat)
- Nagy Antal Géza: Kanizsa Csokonai korában. = Nagykanizsai Városi Tanács Híradója 1980–1981. Nagykanizsa, Városi Tanács, 1981
- Nagy Csaba: Nagykanizsa mozitörténete. Nagykanizsa, Értékközvetítő Kanizsa Alapítvány, Humán Európa Szövetség, 2007
- A Nagy-kanizsai Izr. Hitközség által fenntartott elemi, polgári és felső kereskedelmi iskola értesítője az 1899–1900. tanévről. Nagykanizsa, Krausz és Farkas nyomdája, 1900
- A nagykanizsai izraelita temető felmérése 1947 (Thúry György Múzeum)
- A nagykanizsai Notre Dame Leánygimnázium évkönyve az 1937–38. iskolai évről. Nagykanizsa, 1938
- A nagykanizsai Notre Dame Leánygimnázium évkönyve az 1938–39. iskolai évről. Nagykanizsa, 1939

- A Nagykanizsai Thúry György Múzeum jubileumi emlékkönyve 1919–1969. Nagykanizsa, Thúry György Múzeum, 1972
- Nagykanizsai Városi Zeneiskola értesítője az 1930–31. tanévről. Nagykanizsa, Gutenberg Ny., 1931
- Nagykanizsai Városi Zeneiskola értesítője az 1933–34. tanévről. Nagykanizsa, Gutenberg és Délzalai Ny., 1934
- Neumajer Antal: A nagykanizsai Felsővárosi „Jézus Szíve” Plébánia története. Szakdolgozat (Kézirat)
- Névjegyzék az új zsidó temetőben 1955. júl.-ig eltemetettekről (Kézirat)
- Az Olajbányász Fúvózenekar története 1947–1987. Szerk. Gazda Zoltán. = Helyismereti témájú másolatok III/41., Halis István Városi Könyvtár
- Pap János: A nagy-kanizsai kath. főgymnasium és a k. r. társház vázlatos története. = A Kegyes Tanítórendiek vezetése alatt álló nagy-kanizsai Kath. Főgymnasium értesítője az 1879–80-iki tanévről. Nagykanizsa, 1880, Wajdits K.
- Papp Ferenc: A város vonzásában. 20 éves a nagykanizsai Hevesi Sándor Művelődési Központ, 1976–1996. Nagykanizsa, HSMK, 1997
- Pauk Anna: A 12539-es számú fogoly. Bp. CET Belvárosi K., 2001
- [Pauk Anna] Galló Józsefné (Pauk Anna): Hogyan lettem a szovjet tábornoki színház tagja? = Sorsfordító évek Zalában. Zalaegerszeg, MSZMP Zala megyei Bizottsága, 1985
- Polgár László: Pauk Anna. = Muzsika 2000. 6.
- Saffer Szilvia: Adalékok a nagykanizsai izraelita temetőhöz. Helytörténeti pályázat (Kézirat)
- A serfőzdétől a sörgyárig... A Kanizsa Sörgyár centenáriumi évkönyve 1892–1992. Zalaegerszeg, Euromanager, 1992
- Somogyi Vilmos: Pataky Kálmán. Bp. Zeneműkiadó, 1968
- Strém Kálmán – a hangversenyrendezés művésze. Bp. Klasszikus és Jazz, 2009
- Sz. Cs.: Mathia Károly száz éve. = Új Ember 2002. 4.
- Takáts Sándor: Buda két árulója. Bp. Szépirodalmi K., 1979
- Tolnai Sándor: A tűz elleni védekezés Nagykanizsán 1690-től napjainkig. Zalaegerszeg, Zalai Ny., 1989

- Tóth Kálmánné: Képek a Déli Vasút nagykanizsai történetéből. Nagykanizsa, Vasutasok Szakszervezete, 1986
- Tüskés Gábor: Ősze András. Bp. Universitas, 1998
- Vizeli Dezső: Húszéves a Kanizsa Táncegyüttes. Nagykanizsa, Önkormányzat, 1992
- Volt egyszer egy katonaváros. Nagykanizsa, Nagykanizsai Városvédő Egyesület, 2003
- Winkler Ernőné: Százéves nőegyletünk. Nagykanizsa, Közgazd. Nyomda, 1943

Rövidítések:

- Bp. = Budapest
HSMK = Hevesi Sándor Művelődési Központ
K. = Kiadó
k. = körül
MNB = Magyar Nemzeti Bank
MSZMP = Magyar Szocialista Munkáspárt
MTA = Magyar Tudományos Akadémia
Ny. = Nyomda
Összeáll. = összeállító, összeállította
Szerk. = szerkesztő, szerkesztette
Rt. = Részvénytársaság

Tárgymutató

EGYHÁZI ÉPÜLETEK

Alsótemplom (Ferences templom): Zárda utca 9.

Evangélikus templom: Csengery út 37.

Felsőtemplom (Jézus Szíve-templom): Deák tér: Jézus Szíve-templom

Kiskanizsai templom (Sarlós Boldogasszony-templom): Templom tér 5.

Piarista kápolna: Sugár út 13.

Zsinagóga: Fő út 6. udvara

EMLÉKTÁBLÁK

Farkas Ferenc: Sugár út 18., Vörösmarty utca 36.

Hevesi Sándor: Fő út 8.

Strém Kálmán: Erzsébet tér 11.

Színháznyitás: Sugár út 5.

ÉNEKKAROK

Erkel Ferenc Kórus: Ady utca 8.

Ipartestületi Dalárda: Sugár út 3.

Irodalmi és Művészeti Kör Énekkara: Sugár út 3.

Kanizsai Dalárda: Erzsébet tér 9.

Kisdalárda: Ady utca 10.

Kiskanizsai Levente Dalkör: Hajgató Sándor utca 1.

MAORT Jószerencsét Munkás Dalkör: Vár út 9.

Mathia Károly Vegyeskar: Sugár út 11.

Nagykanizsa Város Vegyeskara: Széchenyi tér 5-9.

Postás Dalárda: Ady utca 10.

Rendőrdalárda: Ady utca 1.

Schola Gregoriana: Sugár út 11.

Szent Ferenc Kórus: Zárda utca 9.

Szent Imre Kórus: Deák tér: Jézus Szíve-templom

Vasutas kórusok: Ady utca 67., Csengery út 67.

GYÁRAK, ÜZEMEK

Sörgyár: Csengery út 109-111.

Vasvázás: Vár út 9.

HANGSZERKÉSZÍTŐK, HANGSZERKERESKEDŐK

Bischitzky Miksa: Fő út 15.

Bischitzky Miksáné: Sugár út 14.

Knobloch Frigyes: Deák tér 5.

Kudlik István: Eötvös tér 2.

Ladeczky János: Ady utca 8.
Rosenberg Ádám: Bajza utca 5.

HANGVERSENYTERMEK

Arany Szarvas: Erzsébet tér 18.
Hevesi Sándor Művelődési Központ: Széchenyi tér 5-9.
Ipartestület: Sugár út 3.
Kereskedelmi Kaszinó: Ady utca 7.
Polgári Egylet: Sugár út 3.
Városháza: Fő út 2.
Városi Színház: Sugár út 5.
Zöldfa: Erzsébet tér 9.
Zsinagóga: Fő út 6. udvara

HÁZIMUZSIKÁLÁS

Ady utca 1.
Csengery út 22.
Deák tér 2.
Erzsébet tér 11.
Fő út 16.
Sugár út 12.

HOLOKAUSZT

Abramovics Márk: Zrínyi utca 33.
Büchler Mór: Király utca 34.
Fábiáné Pásztor Irma: Szent Imre utca 7., Szent Imre utca 10.
Hirschel Hermin: Csány László utca 9.
Izraelita temető: Ady utca 74.
Kálmán Leó: Király utca 34.
Pauk Anna: Ady utca 59.
Rosenfeld Berti: Fő út 4.
Strém Sándor: Ady utca 6.
Villányi István: Csengery út 23.
Zsinagóga: Fő út 6. udvara

ISKOLÁK

Batthyány Lajos Gimnázium: Rozgonyi utca 23.
Kereskedelmi iskola: Csengery út 10.
Notre Dame Leánygimnázium: Sugár út 9.
Piarista gimnázium (1765–1904): Eötvös tér 35-37.
Piarista gimnázium (1904–1923): Sugár út 9.

Piarista gimnázium (1923–1948): Sugár út 11.
Polgári Iskola: Ady utca 9.

KATONASÁG

Dózsa György utca 73-75.

KÓRUSMOZGALOM

Ady utca 8.

Csengery út 109-111.

Deák tér: Jézus Szíve-templom

Fő út 2.

Sugár út 5.

KÖNYVKIADÓK, NYOMDÁK

Fischel: Ady utca 1., Szent Imre utca 4.

Wajdits: Deák tér 1.

KÖNYV- ÉS ZENEMŰBOLTOK

Fischel: Ady utca 1.

Wajdits: Deák tér 1.

KÖZÉPÜLETEK

Bankpalota: Fő út 16.

Hadastyán székház: Hunyadi utca 3.

Ipartestület: Sugár út 3.

Izraelita Nőegylet: Sugár út 14.

Katolikus Legényegylet: Ady utca 8.

Kereskedelmi Kaszinó: Ady utca 7.

Polgári Egylet: Sugár út 3.

Tűzoltó őrtanya: Báthory utca 8.

Tűzoltóság: Kossuth tér 25.

Városháza: Fő út 2.

Városháza bérháza: Ady utca 1.

MAGÁN ZENETANÁROK

Arnberger Rudolf: Báthory utca 20.

Bischitzky Miksa: Fő út 24.

Fábiánné Pásztor Irma: Szent Imre utca 7., Szent Imre utca 10.

Hirschel Hermin: Csány László utca 9.

Hofrichter Emma: Bajza utca 5., Kisfaludy utca 39.

Kartschmaroff Leó: Zrínyi utca 33.

Knobloch Frigyes: Deák tér 5.

Pásztor Miksa: Szent Imre utca 10.

Sterneck Zsigmond: Ady utca 5.

Villányi István: Csengery út 23.

MAGÁNLAKÁSOK

Abramovics Márk: Ady utca 11., Zrínyi utca 33.

Arnberger Rudolf: Báthory utca 20.

Balla János, dr.: Erzsébet tér 14.

Bischitzky Miksa: Fő út 24.

Blumenschein Vilmosné: Sugár út 12.

Böhm Emil: Zrínyi utca 33.

Bugyács Vilmos: Rákóczi utca 25.

Büchler Mór: Király utca 34.

Dános Lili: Király utca 21.

Domány Sári: Arany János utca 3.

Eckstein Mór: Szent Imre utca 4.

Erdős család: Csengery út 24.

Erdős Eugénia: Batthyány utca 2., Kölcsey utca 13.

Fábiánné Pásztor Irma: Szent Imre utca 7., Szent Imre utca 10.

Farkas Ferenc: Vörösmarty utca 36.

Fischel család: Csengery út 22.

Gürtler Ferenc: Ady utca 57.

Gürtler István: Ady utca 57.

Hevesi Sándor: Fő út 8.

Hirschel Hermin: Csány László utca 9.

Hofrichter Emma: Bajza utca 5., Kisfaludy utca 39.

Honti Ilona: Csengery út 18.

Ivánkovits Ferenc: Kazinczy utca 5.

Ivánkovits Ferencné Witzenetz Jolán: Kazinczy utca 5.

Kálmán Leó: Király utca 34.

Kartschmaroff Leó: Zrínyi utca 33.

Kenedi Aura: Csengery út 33.

Kerekes Irén: Sugár út 16/D

Ketting Ferenc: Csengery út 46.

Királyfalvy Tivadar: Magyar utca 30.

Klatt Aurél: Csengery út 1.

Knobloch Frigyes: Deák tér 5.

Krátky István, dr.: Sugár út 18.

Lemberkovitsné Weber Margit: Csengery út 18.

Noll Ferenc: Dózsa György utca 56.

Pásztor Miksa: Szent Imre utca 10.

Pauk Anna: Ady utca 59.
Práger Béla: Király utca 41.
Rácz Alajos: Fő út 15.
Rácz család: Hunyadi utca 22.
Rosenfeld Bert: Fő út 4.
Rotschild Samuné Goldmann Judit: Ady utca 7.
Sterneck Zsigmond: Ady utca 5.
Strém Kálmán: Erzsébet tér 11.
Strém Sándor, dr.: Ady utca 6.
Vannay János: Sugár út 62., Szekeres József utca 5.
Venczel Rezső: Kölcsey utca 13.
Villányi Henrik: Csengery út 23.
Villányi István: Csengery út 23.
Weckl Gellért: Teleki út 24.
Záborszky Zoltán: Fő út 16.
Zerkowitz Lajos: Ady utca 33-35.

MECÉNÁSOK

gelsei Gutmann család: Erzsébet tér 11.
Práger Béla: Király utca 41.

MOZIK

Uránia: Rozgonyi utca 4.
Városi (Béke, Apolló): Sugár út 5.

MÚZEUMOK, KIÁLLÍTÁSOK

Pályaudvar: Ady utca 67.
Thúry György Múzeum: Fő út 5.
Tűzoltóság: Kossuth tér 25.

MŰKEDVELŐ SZÍNJÁT SZÁS

Katolikus Legényegylet: Ady utca 8.
Kiskanizsai Polgári Olvasókör: Hajgató Sándor utca 1.
Polgári Iskola: Ady utca 9.
Városi Színház: Sugár út 5.
Vasutasok Déryné színjátszóköre: Csengery út 67.

MŰVELŐDÉSI HÁZAK

Erkel Ferenc Olajipari Művelődési Ház: Ady utca 8.
Helyőrségi Művelődési Ház: Ady utca 7.
Hevesi Sándor Művelődési Központ: Széchenyi tér 5-9.
Kaszinó: Ady utca 7.

Kiskanizsai Polgári Olvasókör: Hajgató Sándor utca 1.
Kodály Zoltán Művelődési Ház: Csengery út 67.
Medgyaszay Ház: Sugár út 5.
Móricz Zsigmond Művelődési Ház: Hajgató Sándor utca 1.
Városi Művelődési Ház: Sugár út 3.

NAGYKANIZSAI IHLETÉSŰ ZENEMŰVEK

Bárdos Lajos: Deák tér: Jézus Szíve-templom, Vár út 5.
Farkas Ferenc: Széchenyi tér 5-9., Vár út 5., Vörösmarty utca 36.
Históriás ének: Vár út 5.

RENDŐRSÉG, BŰNÜGYEK

Peschek Ignác: Ady utca 1., Erzsébet tér 9.
Rendőrdalárda: Ady utca 1.
Urbán Gyula: Erzsébet tér 23.
Veres Eszter: Kölcsey utca 17.

SZÍNHÁZÉPÜLETEK, SZÍNHÁZI JÁTSZÓHELYEK

Arany Szarvas: Erzsébet tér 18.
Első Nyári Színkör: Csengery út 22.
Hevesi Sándor Művelődési Központ: Széchenyi tér 5-9.
Ipartestület: Sugár út 3.
Második Nyári Színkör: Kálvin tér: Aréna
Pintérné magazinja: Deák tér: Pintérné magazinja
Polgári Egylet: Sugár út 3.
Sétakert
Városi Színház: Sugár út 5.
Zöldfa: Erzsébet tér 9.

SZOBROK

Hevesi Sándor: Széchenyi tér 5-9.
Strém Kálmán: Sugár út 5.

TÁNC

Bálok: Erzsébet tér 9., Erzsébet tér 18., Sugár út 3., Szent Flórián tér 17.
Kanizsa Táncegyüttes: Hajgató Sándor utca 1.
Lakatos Sándor: Erzsébet tér 9.
Tánciskola: Ady utca 7., Batthyány utca 2., Erzsébet tér 9.
Vasutas tánccsoportok: Csengery út 67.

TEMETŐK

Izraelita temető: Ady utca 74.
Városi köztemető: Tripammer utca 3.

ÚJSÁGOK

Zala: Ady utca 1., Fő út 5.

Zala-Somogyi Közlöny: Deák tér 1.

Zalai Közlöny: Deák tér 1., Fő út 5.

VASUTASOK

Kodály Zoltán Művelődési Ház: Csengery út 67.

Pályaudvar: Ady utca 67.

VENDÉGLÁTÁS (SZÁLLODÁK, KÁVÉHÁZAK, ÉTTERMEK)

Arany Oroszlán: Erzsébet tér 4.

Arany Szarvas: Erzsébet tér 18.

Centrál: Erzsébet tér 23.

Korona: Fő út 7.

Nagykorcsma: Szent Flórián tér 17.

Zöldfa: Erzsébet tér 9.

ZENEISKOLÁK

Farkas Ferenc Zeneiskola és Aranymetszés Művészeti Iskola: Sugár út 18.

Fenyves-zeneiskola: Ady utca 1., Kisfaludy utca 4., Zrínyi utca 49.

Városi Zeneiskola (1926–1940): Királyi Pál utca 2.

Városi Zeneiskola (1940–): Sugár út 18.

ZENEKAROK

Cigányzenekarok: Erzsébet tér 18., Erzsébet tér 23., Fő út 7.

Grünbaum-zenekar: Erzsébet tér 9.

Hadastyán Fúvószenekar: Hunyadi utca 3.

Ipartestületi Mandolinzenekar: Sugár út 3.

Irodalmi és Művészeti Kör Szimfonikus Zenekara: Sugár út 3.

Jazz, tánczene: Erzsébet tér 18., Erzsébet tér 23., Fő út 7.

Kanizsai hangászegyesület: Erzsébet tér 1.

Katolikus Legényegyleti Szalonzeneakar: Ady utca 8.

Kiskanizsai Polgári Zenekar: Hajgató Sándor utca 1., Szent Flórián tér 17.

Levente Fúvószenekar: Királyi Pál utca 2.

MAORT Művek Szalonzeneakar: Vár út 9.

Olajbányász Fúvószenekar: Ady utca 8., Vár út 9.

Sáska Leventezeneakar: Hajgató Sándor utca 1.

Szent Ilona Leányklub Zenekara: Rozgonyi utca 7.

Tűzoltózenekar: Báthory utca 8., Kossuth tér 25.

Vasutaszenekar: Csengery út 67.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	7
Az emlékhelyek	9
Ady utca 1. Városházi bérház	11
Ady utca 5.....	14
Ady utca 6.....	17
Ady utca 7. Kaszinó székház	18
Ady utca 8. Legényegylet	30
Ady utca 9. Polgári iskola.....	34
Ady utca 10. Postapalota	39
Ady utca 11.....	41
Ady utca 33-35. Zerkowitz-házak	43
Ady utca 57.....	44
Ady utca 59.....	46
Ady utca 67. Pályaudvar.....	48
Ady utca 74. Izraelita temető.....	54
Arany János utca 3.	59
Bajza utca 5.	61
Báthory utca 8. Tűzoltó őrtanya.....	64
Báthory utca 20.....	66
Batthyány utca 2. Tersánczky-ház	67
Csány László utca 9.	69
Csengery út 1. Szomolányi-sarok	70
Csengery út 10. Kereskedelmi iskola	71
Csengery út 18.	73
Csengery út 22.....	76
Csengery út 23.....	81
Csengery út 24. Erdősy-ház.....	82
Csengery út 33.	83
Csengery út 37. Evangélikus templom.....	84
Csengery út 46.	85
Csengery út 67. Kodály Zoltán Művelődési Ház	88
Csengery út 109-111. Sörgyár	91
Deák tér: Felsőtemplom	95
Deák tér: Pintérné magazinja.....	100

Deák tér 1. Szomolányi-sarok.....	101
Deák tér 2. Grünhut-ház	104
Deák tér 5. Axenti-ház.....	106
Dózsa György utca 56.....	108
Dózsa György utca 73-75. Honvéd laktanya	109
Eötvös tér 2.....	113
Eötvös tér 35-37. Piarista gimnázium	114
Erzsébet tér 1. Vasemberház.....	124
Erzsébet tér 4. Arany Oroszlán	127
Erzsébet tér 9. Kvartélyház.....	128
Erzsébet tér 11. Gutmann-palota.....	139
Erzsébet tér 14. Szeidmann-ház.....	143
Erzsébet tér 18. Arany Szarvas	145
Erzsébet tér 23. Centrál	156
Fő út 2. Régi városháza	159
Fő út 4. Rosenfeld-ház.....	163
Fő út 5. Hercegi vár.....	165
Fő út 6. udvara: Zsinagóga	173
Fő út 7. Korona	179
Fő út 8. Bazárépület	184
Fő út 15. Újváry-ház	187
Fő út 16. Bankpalota	189
Fő út 24. Ollop-ház	190
Hajgató S. utca 1. Polgári Olvasókör	192
Hunyadi utca 3. Hadastyán-ház	194
Hunyadi utca 22.....	195
Kálvin tér: Aréna.....	197
Kazinczy utca 5.....	201
Király utca 21.....	203
Király utca 34.....	205
Király utca 41.....	207
Királyi Pál utca 2. Városi Zeneiskola.....	208
Kisfaludy utca 4. Fenyves-zeneiskola	216
Kisfaludy utca 39.....	220
Kossuth tér 25. Tűzoltóság	222
Kölcsey utca 13.....	224
Kölcsey utca 17.....	226

Magyar utca 30.	227
Rákóczi utca 25.	228
Rozgonyi utca 4. Uránia mozi	229
Rozgonyi utca 7. Szociális Misszió Társulat.....	232
Rozgonyi utca 23. Batthyány Lajos Gimnázium	233
Sétakert.....	234
Sugár út 3. Polgári Egylet.....	237
Sugár út 5. Városi Színház	250
Sugár út 9. Piarista gimnázium	262
Sugár út 11. Piarista gimnázium	267
Sugár út 12. Blumenschein-palota	272
Sugár út 13. Piarista kápolna	274
Sugár út 14.....	275
Sugár út 16/D.....	276
Sugár út 18. Farkas Ferenc Zeneiskola.....	278
Sugár út 62.....	284
Széchenyi tér 5-9. Hevesi Sándor Művelődési Központ	288
Szekeres József utca 5.	291
Szent Flórián tér 17. Nagykorcsma.....	292
Szent Imre utca 4. Fischel-ház.....	293
Szent Imre utca 7.....	295
Szent Imre utca 10. Pollák-ház	297
Teleki út 24.....	299
Templom tér 5. Kiskanizsai templom	300
Tripammer utca 3. Városi köztemető	301
Vár út 5. Kanizsa vára	307
Vár út 9. Vasvázás	310
Vörösmarty utca 36.....	312
Zárda utca 9. Alsótemplom.....	314
Zrínyi utca 33. Izraelita Hitközség.....	319
Zrínyi utca 49. Fenyves-zeneiskola.....	324
Felhasznált irodalom.....	327
Tárgymutató.....	335

Nagykanizsa zenei útikönyvét tartja kezében a Kedves Olvasó, amely a várost egy új, eddig nem kutatott oldaláról mutatja be.

A kötet a mai utcanevek betűrendjében tárgyalja száz kanizsai épület zenei vonatkozásait. A leírások szólnak magáról az emlékhelyről: építészeti jellemzőiről, tervezőjéről, a hozzá kapcsolódó nem-zenei, várostörténeti tudnivalókról is. Az épületek azonosítását kis képek segítik, amelyek a helyszín mostani állapotát mutatják. A kötet további illusztrációi közül jónéhány nyomtatásban most kerül először nyilvánosságra. Forrásuk túlnyomórészt a nagykanizsai Thúry György Múzeum anyaga, de több fontos fénykép származik a Farkas Ferenc Zeneiskola archívumából és családi albumokból is.

A ma is létező, vagy egykori épületek zenei kötődéseiből kirajzolódik a város zenetörténete, annak is leginkább az 1860-as évektől a második világháború végéig tartó korszaka.

A szerző (jobbra) Dános Lili zongoraművésszel (lásd: Király utca 21.)
Gerő Katalin felvétele